

Sámedikki
dievasčoahkkin
Čoahkkingirji 04/06

Ávjovárgeaidnu 50, N-9730 Kárášjohka
Telefon +47 78 47 40 00
Telefaks +47 78 47 40 90
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no

Áigi: Skábmamánu 28. b. - juovlamánu 01. b.
2006
Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
042/06	Vuoddeapmi
043/06	Sámediggeráđi doaibmađiedáhus Sámedikki čoahkkinortnega § 20 vuodul
044/06	Gažaldagat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul
045/06	Ođđa áššiid dieđiheapmi Sámedikki čoahkkinortnega § 4 vuodul
046/06	Sámedikki bušeahtta 2007
047/06	Várnjargga ja Sievju albmotmeahcit Finnmarkkus - evttohus
048/06	Joatkkaoahpahus servodat- ja ealáhusovddideaddjin Sámis - digaštallanvuoddu
049/06	Sámediggeráđi dieđáhusa riikkaidgaskasaš ángiruššansurggiid birra
050/06	Gulaskuddan - Stáda ja Norgga girku NAC 2006:2
051/06	Našonala dearvvašvuodaplána (2007 - 2010)
052/06	Njuolggadusat daid doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juohká politihkalaš joavkkuide
053/06	Virgelohpi doaimmas doarjjastivrra miellahtun ja jodiheaddjin - Ann-Mari Thomassen
054/06	Sámediggeráđi áigodaga 2006-2009 politihkalaš prográmma
055/06	Dálveolympiijagilvvut Romssas 2018
056/06	Miellahtu ja jodiheaddji válljen doarjjastivrii

Čoahkkináiggít

Áigi		Ássi	Siidu
Distat 28.11.06	dii. 09.00 - 09.15	042/06	4
	dii. 09.15 - 15.50	043/06	7
	dii. 15.50 - 16.30	044/06	25
	dii. 16.30 - 17.40	045/06	33
Gaskavahkku 29.11.06	dii. 13.30 - 19.30	046/06	38
	dii. 19.30 - 20.40	047/06	149
Duorstat 30.11.06	dii. 09.00 - 09.10	047/06 (jienasteapmi)	149
	dii. 09.10 - 10.20	048/06	155
	dii. 10.20 - 13.35	049/06	159
	dii. 13.35 - 14.35	051/06	198
	dii. 14.35 - 15.00	049/06	159
	dii. 15.20 - 16.55	050/06	191
	dii. 17.30 - 17.55	052/06	202
	dii. 17.55 - 18.00	053/06	207
Bearjadat 01.12.06	dii. 09.00 - 12.00	054/06	209
	dii. 12.00 - 12.30	055/06	242
	dii. 12.30 - 12.35	056/06	247

Ášši 42/06

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.2006 dii. 09.00.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Magnhild Mathisen	23. Tor Mikalsen
2. Gunn-Britt Retter	24. Hilde Anita Nyvoll
3. Knut Store	25. <i>Ii várrelahttu Randi A. Skum ovddas</i>
4. Marianne Balto	26. Bjarne Store-Jakobsen
5. Janoš Trosten	27. Lene Hansen
6. Tom Christer Sottinen (<i>Per-Ivar Henriksen ovddas</i>)	28. Ann-Mari Thomassen
7. Egil Olli	29. Henrik Eriksen
8. Terje Tretnes	30. Susanne Amalie Andersen
9. Synnøve Solbakken-Härkönen	31. Kjersti Myrnes Balto
10. Marit Kirsten A. Gaup (<i>Marie Therese N. Aslaksen ovddas</i>)	32. Vibeke Larsen
11. Aili Keskitalo	33. Åge Nordkild (<i>Roger Pedersen ovddas</i>)
12. Berit Marie P. E. Eira (<i>Per Andersen Bøhr ovddas</i>)	34. Tone Finnesen
13. Isak Mathis O. Hætta *	35. Anders Urheim
14. Klemet Erland Hætta	36. <i>ii várrelahttu Miriam Paulsen ovddas</i>
15. Josef Vedhugnes	37. Jarle Jonassen
16. Olaf Eliassen	38. Sten Erling Jønsson
17. Ronny Wilhelmsen (<i>Wiebke Synnøve Slåtsveen ovddas</i>)	39. Kirsten Appfjell-Eira
18. Per Edvind Varsi	40. Rita-Alise Porsanger
19. Jon Harald Skum	41. Jørn Are Gaski
20. <i>ii várrelahttu Toril Bakken ovddas</i>	42. Johan Mikkel Sara
21. Inger Jørstad	43. Kirsti Guvsám
22. Willy Ørnebakk **	

* Lahttu nr. 13 Isak Mathis O. Hætta bodii čoahkkimii 28.11.06. dii. 10.10.

** Lahttu nr. 22 Willy Ørnebakk bodii čoahkkimii 28.11.06 dii. 09.30.

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr. 06 Per-Ivar Henriksen
Áirras nr. 10 Marie Therese Nordsletta Aslaksen
Áirras nr. 12 Per Andersen Bæhr
Áirras nr. 17 Wiebke Synnøve Slåtsveen
Áirras nr. 20 Toril Bakken
Áirras nr. 25 Randi A. Skum
Áirras nr. 33 Roger Pedersen
Áirras nr. 36 Miriam Paulsen

Permišuvnnat osiin dievasčoahkkimis

Áirras nr. 40 Rita-Alise Porsanger – permišuvdna 28.11.06
Áirras nr. 21 – Inger Jørstad – permišuvdna 29.11.06 dii. 16.00 rájes – 01.12.06
Áirras nr. Tone Finnesen – permišuvdna 30.11 dii. 15.00 – 01.12.06
Áirras nr. Per Edvin Varsi – permišuvdna 01.12.06
Várrelahttu Áge Nordkild – permišuvdna 29.11.06 dii. 14.00 rájes – 01.12.06
Áirras nr. 14 Klemet Erland Hætta – permišuvdna 29.11.06
Áirras nr. 4 Marianne Balto – permišuvdna 29.11.06 dii. 18.00 rájes – 01.12.06
Áirras nr. 26 Bjarne Store-Jakobsen – permišuvdna 30.11.06 dii. 16.00-16.45
Áirras nr 42 Johan Mikkel Sara – permišuvdna 30.11.06 dii. 15.00 rájes– 1.12.06
Áirras nr. 31 Kjersti Myrnes Balto – permišuvdna 1.12.06 dii. 10.00 rájes.
Áirras nr. 35 Anders Urheim – permišuvdna 30.11.06 dii 15.00 rájes – 1.12.06
Áirras nr 39 Kirsten Appfjell-Eira – permišuvdna 29.11.06
Áirras nr 37 Jarle Jonassen – permišuvdna 30.11.06 dii. 14.00 rájes – 1.12.06
Áirras nr. 32 Vibeke Larsen – permišuvdna 1.12.06
Várrelahttu Berit Marie P. E. Eira – permišuvdna 29.11.06 dii. 09.30 – 10.30

Várrelahtut

Ronny Wilhelmsen lei čoahkkimis áirasa nr. 17 Wiebke Synnøve Slåtsveen ovddas
Tom Sottinen lei čoahkkimis áirasa nr. 06 Per-Ivar Henriksen ovddas
Marit Kirsten A. Gaup lei čoahkkimis áirasa nr. Marie Therese Nordsletta Aslaksen ovddas
Áge Nordkild lei čoahkkimis áirasa nr. 33 Roger Pedersen ovddas
Berit Marie P. E. Eira lei čoahkkimis áirasa nr. 12 Per Andersen Bæhr ovddas
Ann-Kristin Engstad lei čoahkkimis áirasa nr. 21 Inger Jørstad ovddas 01.12.06
Mikkel Nils A. Sara lei čoahkkimis áirasa nr. 14 Klemet Erland Hætta ovddas 29.11.06
Arild Pettersen Inga lei čoahkkimis áirasa nr. 32 Vibeke Larsen ovddas 01.12.06

I Áššebáhpirat

01.11.06 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Čoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

01.11.06 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvvo.

Aili Keskitalo evttohus:

Ođđa ášši 056/06 Miellahtu ja jođiheaddji välljen doarjjastivrii biddjojuvvo áššelistui ja giedahallojuvvo maŋimus áššin bearjadaga 1.12.2006.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Presideanta Aili Keskitalo evtthus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	
2	Aili Keskitalo	

VI Sámedikki mearrádus

01.11.06 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvvo.

Ođđa ášši 056/06 Miellahtu ja jođiheaddji välljen doarjjastivrii biddjojuvvo áššelistui ja giedahallojuvvo maŋimus áššin bearjadaga 1.12.2006.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.11.06 dii. 09.15.

Vuodđogiella: Dárogiella

Ášši 43/06

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus Sámedikki čoahkkinnortnega § 20
vuodul

Arkiiva

Arkiiváššénr.

06/4238

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.2006 dii. 09.15

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus

Sámediggeráđi dieđáhus válđojuvvo diehttevassii.

Dieđáhus sísttisoallá Sámediggeráđi áigodaga 14.09.06-13.11.06 doaimmaid.

1 Doaimma birra

Sámediggeráđđi lea dán áigodagas doallan 5 čoahkkima ja meannudan 38 ášši.

Sámediggeráđđi válđá dán dieđáhusas ovdan máŋga ášši maiguin ráđđi lea bargan dán áigodagas.

Nu go bohtá ovdan mildosiin, de lea ráđđi dan lassin oassálastán máŋgga čoahkkimii ja ovdasteapmái.

2 Áššesuorggit

2.1 Guovllulaš ovddideapmi

2.1.1 Ovttasbargošiehtadus Finnmárkkuin

Sámediggepresideanta doalai čoahkkima Finnmárkku fylkkagielddain 10.11.06 ovttasbargošiehtadusa čuovvoleami oktavuodas. Čoahkkimis guorahalaiga bealit ovttasbargošiehtadusa ja iešguđet artihkkaliid stáhtusa. Viidáset bargu digaštallojuvvui maiddái. Sámediggi oáččui dieđuid daid doaibmabijuid birra mat leat Guovllulaš ovddidanprográmmas Finnmárkku várás 2007:s.

Viidáseappot digaštallojuvvojedje rievdaduvvon meahccegeavaheami njuolggadusat. Bealit sohpe mo viidáseappot ovttasbargat njuolggadusaiguin.

2.1.2 Hálddašanođastus

Sámediggepresideanta ja ráđđelahttu Jarle Jonassen leaba oassálastán guovtti konsultašuvdnačoahkkimii, namalassii Áslaug Hagain ja stáhtačállin Dag-Henrik Sandbakkeniin. Goappašiid konsultašuvdnačoahkkimiin leat doaibmasirdimat odđa háldenguovlluide leamaš fáddán. Sámediggeráđđi ii leat leamaš duhtavaš diehtujuohkimiguin ovdal konsultašuvdnačoahkkimiid ja lea addán ruovttoluottadieđu dan birra. Sámediggeráđđi lea erenoamážit deattuhan ahte beliin galgá leat oktasaš áddejupmi dain eavttuin maid Sámediggi mearridii áššis 36/06 doaibmasirdimiid oktavuodas háldenguovlluide. Stuorradiggedieđáhus doaibmasirdimiid birra meannuduvvo Ráđđehusas 26.11.06 ja ovddiduvvo Stuorradiggái 01.12.06.

2.2 Oahpahus

2.2.1 Sámi Máhttolokten ja oahppoplánaovddideapmi

Sámi oahpahusa prinsihpat

Sámedikki bargu Sámi Máhttoloktema oahppoplánačoahkiin *Sámi oahpahusa prinsihpat* álggahuvvui 2006, ja sáddejuvvo gulaskuddamii 2006 čavčča mielde. Sámediggi meannuda prinsihpaid 2007 giđa, ovdal go Máhttodepartemeanta mearrida *Sámi oahpahusa prinsihpaid*.

Joatkkaoahpahusa oahppoplánat

Sámediggi lea ovttas Oahpahusdirektoráhtain evttohan Sámi Máhttoloktema oahppoplánačoahkkái buohtalas sámi oahppoplánaid joatkkaoahpahusa čuovvovaš oktasašfágain:

servodatfágat

historjá

osku ja etihkka

geografii

Oahppoplánat leat sáddejuvvon gulaskuddamii gulaskuddanáigemiin juovlamánu 21. b. 2006, ja daid galgá Máhttodepartemeanta mearridit 2007 giđa.

Sámediggi lea evttohan oahppoplánaid Sámi Máhttoloktema oahppoplánačoahki studerenráhkanahhtima prográmmafágaide čuovvovaš sámi fágain:

sámi historjá ja servodat

sámi musihkka ja lávdi

sámi visuála kultuvra

Oahppoplánat leat sáddejuvvon gulaskuddamii gulaskuddanáigemiin 12.01.06, ja daid mearrida Sámediggi 2007 giđa, geahča oahpahuslága § 6-4, nuppi lađđasa.

Vuodđoskuvlla oahppoplánat

Sámediggi lea evttohan sámegiela čiektudeami oahppoplána. Dát oahppoplána gusto vuodđoskuvlla nuoraiddássái ja lea oassi Sámi Oahppoloktema oahppoplánačoahkis. Oahppoplána lea sáddejuvvon gulaskuddamii gulaskuddanáigemiin 15.12.06, ja dan mearrida Sámediggi 2007 giđa, geahča oahpahuslága § 6-4, nuppi lađđasa.

2.2.2 Sámi oapponeavvoovddidandoarjaga árvvoštallan

Sámediggi lea mearridan ahte sámi oahpponeavvoovddideami doarjjaortnet, dás maiddá buvttadeapmi ja Sámedikki ovddasvástádus, rolla ja váldi, galgá ollislaččat guorahallojuvot. Ulbmil lea kártet sámi oahpponeavvoovddideami beavttu, leat go sámi oahpponeavvoovddideami strategijaplána ulbmilat ollašuttjuvvon ja lea go dárbu rievdadit doarjjaortnega. Viidáseappot fertet árvvoštallanraporta evttohit viidáset oahpponeavvobarggu, ja rávvet mo galggašii nannet oahpponeavvoovddideami. Maŋŋágo árvvoštallanfálaldat lea almmuhuvvon Doffinis, de lea Sámediggi dahkan šiehtadusa FINNUT Consult AS:in, mii čađaha dán árvvoštallama golmma mánu áigodagas.

2.2.3 Oahpponeavvoovddideapmi

Sámediggi lea juolludan ruđaid sámi dábálaš ja digitála oahpponeavvuid ovddideapmái ja buvttadeapmái máttasámegillii, julevsámegillii ja davvisámegillii. Oahpponeavvut galget ovddiduvvot Sámi Máhttoloktema odđa oahppoplánaid vuodul. Earret eará leat juolluduvvon ruđat:

- oahppogirjjiid ráhkadeapmái álgooahpahussii lohkat julevsámegiela ja máttasámegiela nubbigiellan
- ráhkadit teakstačoakkáldagaid čáppagielašvuodateavsttaiguin ja áššeprosain joatkkaskuvlla davvisámegillii vuosttašgiellan

2.2.4 Dutkan- ja ovddidanruđat erenoamášpedagogihkas

Sámediggi lea várren ruđaid dutkan- ja ovddidanprošeavttaide erenoamášpedagogihkas. Dat fágaolbmot ja fágabirrasat, mat barget áigeguovdilis erenoamášpedagogalaš čuolbmačilgehusaiguin Sámedikki ovddasvástádus- ja ángiruššansurggiin, sáhttet ohcat bálkká ja eará goluid gokčojuvot gitta 100 000 ru. rádjai prošeavttaid čađaheapmái.

Ulbmil lea ovddidit ja geahččalit odđa máhtu erenoamášpedagogalaš fágasuorggis, ja Sámediggi lea vuoruhan prošeavttaid

- maid čuolbmačilgehusat leat sámegielat oahppiid čállingielalaš váttisvuodát
- mat giedáhallet sámegielat mánáid giellaovdáneami
- mat giedáhallet mánggagielat mánáid giella- ja gulahallanválttisvuodaid sámi oktavuodas dahje mánggakultuvrralaš oktavuodas

Prošeavttat julevsámi ja máttasámi guovlluin, ja Máttá-Romssas ja Davit Nordlánddas, leat bajimusat vuoruhuvvon. Dát guorrasa Sámedikki erenoamášpedagogihka gelbbolašvuodaloktenplánii 2004-2006 várás. 383 260 ru lea juolluduvvon viđa prošeaktii jagis 2006.

2.2.5 Stipeanda erenoamášpedagogihkka studeremiidda

Stipeandda váldoulbmiljoavkun leat dat sámegielat fágaolbmot Norggas, geat váldet erenoamášpedagogihkkaohpu ja barget dakkár sámegielat mánáiguin, nuoraiguin ja rávesolbmuiguin

geat dárbbášit erenoamášpedagogihkalaš lágideami. Ohcciin galgá leat allaskuvla- dahje universitehtaoahppu Sámedikki vuoruhuvvon ángiruššansurggiin mat jagis 2006 leat audiopedagogihkka, oaidnopedagogihkka, logopediija, láhttenváttisvuodát, giella ja gulahallan. Sámedikki erenoamášpedagogihka gelbbolašvuodáloktenplána 2004-2006 lea jurddašuvvon julev- ja máttasámi guovlluide, ja Máttá-Romsii ja Davit-Nordlándii. Danne vuoruhuvvojit dáid guovlluid ohccit.

2006:s leat čieža ohcci muhto ohcamat eai leat loahpalaččat meannuduvvon.

2.2.6 Konsultašuvdna Máhttoministariin

Presideanta Aili Keskitalo ja ráđđelahttu Jarle Jonassen leaba doallan konsultašuvdnačoahkkima Máhttoministariin Øystein Djupedaliin Kárášjogas 12.09.06. Čoahkkimis válddii presideanta earret eará ovdan strategalaš ásahehuksema sámi dutkamis, sámi oahppiid oktagaslaš vuoigatvuoda sáme-gielloahpahussii miehtá Norgga, Sámedikki vuoigatvuoda mearridit ovttárvosaš buohtalas oahppoplánaid, eanet ángiruššama sámi IKT-oahpponeavvuiguin ja dan ahte sámi mánáide galgá sihkkarastojuvvot dakkár mánáidgárdefálaldat, man vuodđun lea sámi giella ja kultuvra.

2.2.7 Riikkakonferánsa Gelbbolašvuodta ja máhttu

Ráđđelahttu Jarle Jonassen oassálasttii 24.-25.10.06 Máhttodepartemeantta ja Oahpahusdirektoráhta lágidan Riikkakonferánsii Lillestrømas skuvlaodastusa Máhttoloktema birra.

2.2.8 Sámi skuvlakonferánsa

Sámediggi doalai ovttas Finnmárkku fylkkamánniin ja Sámi allaskuvllain sámi skuvlakonferánsa 2006 Romssas 07.-08.11.06. Presideanta Aili Keskitalo doalai rahpansártni ja ráđđelahttu Jarle Jonassen oassálasttii maiddá konferánsii. Konferánsa váldofáddán lei matematihkka Sámis ja davviguovlluid máhttu. Konferánsii oassálaste su. 135 olbmo miehtá riikka.

2.2.9 Álggahanseminára sámi sisdoalu várás joatkkaoahpahusa fidnofágaid oahppoplánain

Ráđđelahttu Jarle Jonassen doalai rahpansártni álggahansemináras sámi sisdoalu várás fidnofágaid oahppoplánain skábmamánu 9. b. Sámediggi lea nammadan referánsajoavkku mii galgá oahppolága vuodul evttohit sámi sisdoalu relevánta nátionála oahppoplánide. Nammaduvvon joavku lea bures ovddastuvvon sihke davvi-, julev- ja máttasámi guovlluin.

2.2.10 Julevsámi joatkkaoahpahusfálaldat

Sámediggi lea addán gulaskuddancealkámuša Nordlándda fylkkasuohkani julevsámi joatkkaoahpahusfálaldaga ásaheami birra Divttasvutnii media- ja gulahallansuorggis. Nordlándda fylkkasuohkan árvvoštallá vejolašvuoda ásaheami julevsámi joatkkaoahpahusfálaldaga Divttasvutnii 2007/2008 skuvlajagi rájes media- ja gulahallansuorggi oahppoprográmmas.

Dát guorrasa Sámedikki ovttasbargošiehtadussii Nordlándda fylkkasuohkaniin. Sámediggi lea gulaskuddancealkámušas dovddahan ahte lea positiiva ásahepmái ja áigu váikkuhit dárbbášlaš oahppoplánid oddideami ja doarjut oahpponeavvobuvttadeaddjiid ovddidit dakkár sámi oahpponeavvuid, mat leat heivehuvvon fálaldahkii. Nordlándda fylkkasuohkan lea ohcan Máhttodepartemeanttas ekonomalaš doarjaga ásaheami. Nordlándda fylkkadiggi galgá loahpalaččat mearridit ásaheami juovlamánus 2006.

2.3 Giella

2.3.1 Diehtujuohkin- ja ságastallančoahkiin Snoasa suohkanin

Sámedikki várrepreseanta lea čađahan diehtujuohkin- ja ságastallančoahkkima 25.10.06 Snoáase suoahkanstivrrain dan birra maid dat mearkaša searvat lahttun sámegiela hálddašanguvlui. Dan lassin oaččui suohkan dieđuid Sámi Máhttolohtema birra.

2.3.2 GiellaGiellaforum 01.-2.11.06

Sámegiela hálddašanguovllu gielddat dolle GiellaGiellaforum čoahkkima Deanus 01.-02.11.06. Várrepreseanta Johan Mikkel Sara doalai sáhkavuoru gielddaid guovttegielalašvuodaruđaid geavaheami birra ja dárbbalašvuoda birra ahte gielddat árvoštallet dáid ruđaid geavaheami.

2.4 Kulturmuittut

2.4.1 Ságastallančoahkkkin Riikkaantikvárain

Sámediggeráđđi lea dán áigodagas čađahan ságastallančoahkkima Riikkaantikvárain. Das digaštallojuvvojedje dakkár fáttát go kulturmuittopolitiikka váldodovdomearkkat, sámi vistesuodjalus ja fágalaš ovttasbargu. Sámediggi čilgii maiddá iežas odđa organiserema ja muitalii maid dat mielddisbuktá. Lei maid liiba digaštallat sámi kulturmuittosuodjalusa boahhteáiggi hástalusaid. Čoahkkkin lei buorre, ja hálddahus čuovvola ságastallančoahkkima ja dan mii das daddjojuvvui.

2.4.2 Sámi vistesuodjalus

Sámi vistesuodjalusa olis lea Sámediggi bargan viidáseappot Sirbmá-prošeavttain, mii lea dakkár prošeakta mii galgá šaddat vistesuodjalusamet standárdan. Leat bargamin guvttiin viesuin Sirpmás Deanu gielddas.

2.4.3 Seminárat

Sámedikki hálddahus lea dán áigodagas doallan sáhkavuoruid sierranas seminárain:

- Oassálastin ovdaságain Sámedikki kulturmuittoháddašeami birra SIIDA sámemusea semináras
- Logahallan semináras čoahkkebáikeovdáneami birra sámi kultuvrralaš oktavuodas, čoahkkebáikekonferánsas Čáhcesullos
- Logahallan sámi vistesuodjalusa birra Riikkaantikvára fágakonferánsas
- Guokte logahallama Sámi ovdahistorjá-nammasaš konferánsas Roavvenjárggas. Sámi ovdahistorjá fierpmádaga ásaheapmi.
- Logahallan Máttasámi historjasemináras Rørosis
- Logahallan semináras dan birra makkár kulturluottat muoras leat, maid dat muitalit? Muoffies

2.5 Kultuvra

2.5.1 Nuorat ja bajásšaddan

Sámedikki viđat nuoraidkonferánsa ”Funky business. Sámi ealáhusat dološ ja dálá gávttiin” lágiduvvui Svanhovd birasguovddázis Girkonjárgga olggobealde 27.-29.10.06. Sullii 30 nuora oassálaste. Konferánsa fáddá lei sámi ealáhusat ja ealáhusutkan. Nuoraidkonferánsa ovddidii guokte cealkámuša dan birra ahte galggašii láchit dilálašvuodaid buorebut daidda sámi nuoraide, geat háliidit

vuodđudit árbevirolaš sámi ealáhusa, ja ealáhusfoandda ásaheami birra dakkár ealáhusáigumušaide, mat leat várrejuvvon sámi nuoraide.

2.5.2 Musea

Lea dollojuvvon ságastallančoahkkin Saemien Sijtiin fágalaš áŋgiruššama ja ovdáneami birra. Ságastallančoahkkin lea museaodastusa čuovvoleapmi ja dollojuvvo daiguin museaiguin mat leat čađahan nannema. Ulbmil lea ahte Sámediggi ovttasráđiid museaiguin váikkuha dan ahte iežaset plánain čuovvolit odastusa áigumušaid. Dakkár áigumušat leat earret eará bisuhit ja nannet báikkálaš inddu, sihkarastit fágalaš gelbbolašvuoda háldenguovllu dásis ja oktiordnet dávvirvuorkkáid riikkalaš fierpmádhkii. Čoahkkimis Saemien Sijtiin čalmmustuhttojuvvui erenoamážit dat mo Saemien Sijte galgá doaimmat musean miehtá máttasámi guovllu, čalmmustahttojuvvojedje maiddá guovllulaš ja riikkalaš fierpmádagat, ovttasbargu riikkarájáid rastá, digitála čovdosat, huksemat ja ovttasbargošiehtadus fylkkagiellaiguin.

2.6 Rájáidrasttideaddji bargu

2.6.1 Davviguovlogažaldagat

Sámedikki várrepreseanta oassálasttii Romssa fylkkasuohkana sámekonferánsii 26.–27.10.06. Dán jagi konferánsa fáddá lei: ”Davviguovlopolitihka – sámiid várás ge?”. Várrepreseanta doalai sáhkavuoru mas earret eará muitalii Sámedikki dieđáhusa birra mii gieđahallá riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid, ja árvvoštalai Sámedikki posišuvnnaid davviguovlopolitihkas.

08.11.06 čoahkkimasttiiga Oslos Olgoriikadepartemeantta stáhtačáli Liv Monica Bargem Stubholt ja Sámedikki várrepreseanta Ráđđehusa davviguovlostrategiija birra. Sámediggeráđdi lea ovddidan evttohusaidis bargui Ráđđehusa ollislaš davviguovlostrategiija olis mii galgá ovdanbuktojuvvot Romssas 01.12.06.

2.6.2 Barentsovttasbargu

Barents Youth Conference 2006 lágiduvvui Barentsbeivviid oktavuodas Romssas 08. – 12.11.06. Bajimus fáddá lei ”Youth in the High North and identity to the area” (nuorat guhkin davvin ja identitehta guvlu). Barents Regiuvnnaš Nuoraidráđdi, BRNR, mas Sámedikki nuoraidpolitihkalaš juogus (SNPJ) lea álgoálbmogiid ovddasteaddji, lea veahkehan konferánsa plánet.

Barentsovttasbarggu guovllulaš nuoraidprográmma galgá odđasmahttojuvvot 2007 rájes. Áigodahkii 2007-2010 lea ráhkaduvvon odđa prográmma. SNPJ lea buktán evttohusaid odđa prográmmii. Barentsregiuvdnaráđdi galgá dohkkehit prográmma 24.11.06.

2.6.3 Árktalaš Ráđdi

Sámedikki preseanta oassálasttii Árktalaš Ráđi ministtarčoahkkima Norgga sáttagoddái 25.-26.10.06 Salehárddas Ruoššas. Olgoriikaministtar Jonas Gahr Støre jođihii Norgga sáttagotti. Resursahálddašeapmi, ceavzilis ovdáneapmi, biologalaš girjái vuhta, dálkkádatnuppástusat ja dálkkádatheiveheamit ledje daid fáttáid gaskkas mat digaštallojuvvojedje. Sámediggepreseantta deattuhii čoahkkimis man deatalaš dat lea ahte eamiálbmotvuoigatvuođat árvvusadnojuvvojit. Dát lea eaktun resursaovddideapmái min guovlluin.

Prográmma Árktalaš Ráđi Norgga jođihanáigodaga várás maid digaštallojuvvui ministtarčoahkkimis. Prográmma deattuha earret eará boahtteáiggi ollislaš resursahálddašeami ekovuoigádaga vuodul, dálá dálkkádatrievdamiid ja álgoálbmotdimešuvnna. Preseanta deattastii erenoamážit dan deatalažžan

ahte álgoálbmogat besset searvat Árktalaš Ráđđái. Aiddostahttojuvvui maiddá man deatalaččat álgoálbmogiid árbevirolaš máhtut ja dieđut leat árktalaš servodagaid áddejumis, ja ahte daid seailluheapmi lea hui deatalaš ceavzilis ovdáneami sihkkarastimis árktalaš guovlluin.

2.6.4 Sámi Parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđi stivra (SPR-S) galledii Brüssela 02. – 06.10.06. Lars-Anders Baer, Aili Keskitalo, Anne Nuorgam, Eva Jeilid ja Magnhild Mathisen oassálaste.

Galledeami váldoulbmil lei suokkardit makkár vejolašvuohta lea oažžut sámi ovddastusa Eurohpáparlamentii, ja vel ovddidit sámeapolitiikka luondduresurssaid geavaheami olis, Davviguovlluid ovddidanplánaid olis, Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna olis ja ruošša sámiid dilálašvuođaid ja riektedili olis. SPR-S beasai earret eará deivat EU-kommišuvnna presideantta. Stivračoahkkin 5/2006 dollojuvvui maiddá dán áigodagas.

2.6.5 Davviriikkaid Ráđđi

Sámediggepresideanta Aili Keskitalo lea oassálastán Davviriikkaid Ráđi sešuvdnii 30.10 – 01.11.06 Kopenhámmánis. Deatalaš fáddá Davviriikkaid Ráđi váldodigaštallamis lei rádjerasttidanhehttehusat. Sámediggepresideanta doalai sáhkavuoru Sámi Parlamentáralaš ráđi ovddas. Sáhkavuorus son válddi ovdan sámiid barggu rádjerasttidanhehttemiid jávkadahttimiin ja Davviriikkalaš Sámekonvenšuvdnabarggu. Presideanta muittuhii maiddá ahte sámit guhkit áiggi juo leat rahčan ollásit ovddastuvvot Davviriikkaid Ráđđái ja dovddahii doarjaga iešstivrejeddji guovlluid hálidussii oažžut dakkár ovddastusa.

2.7 Vuoigatvuođat

2.7.1 Boazodoallolága ođastus

Sámedikki mearrádus áššis 38/06 boazodoallolága ođastusa birra lea sáddejuvvon Eanadoallo- ja biebmodepartementii ja dan mánggus lea sáddejuvvon Bargo- ja searvadahttindepartementii.

Sámedikki hálddahus lea dan lassin sádden reivve Eanadoallo- ja biebmodepartementii ja dáhtton ahte politihkalaš ja juridihkalaš láidestusat boazodoallolága evttohussii ja mearkkašumiid láhkatekstii sáddejuvvojit dalle go leat gárvásat.

Sámediggeráđđi lea sádden reivve Bargo- ja searvadahttindepartemeantta stáhtaráđđái ja deattuhan ahte boazodoalloláhka lea hui deatalaš láhka sámi servodahkii ja erenoamážit boazodollui. Čujuhuvvo ášši meannudeapmái Sámedikki dievasčoahkkimis čakčamánu. Ávžžuhuvvo ahte Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, sámi áššiid ovddasteaddji departemeantan ráđdehusas, čuovvola mearrádusaid sisdoalu lága viidáset barggus.

2.7.2 Njuolggadusat meahci rievdan geavaheami várás

Meahci rievdan geavaheapmái guoski njuolggadusaid gulaskuddanáigemearri dievai 10.11.06.

Sámediggeráđđi doalai čieža rabasčoahkkima njuolggadusaid birra. Opposišuvdna Sámedikkis Bargiiddbellodaga bokte lea oassálastán buot čoahkkimiidda. Sámediggeráđđi lea duhtavaš ahte olus leat leamaš čoahkkimiin ja ahte leat buktán ollu konstruktiivvalaš evttohusaid dasa mo njuolggadusaid galggašii hábmet.

Sámediggepresideanta lea oassálastán čoahkkimii KS Finnmark:in mas njuolggadusat ledje fáddán.

Dan lassin lea Sámediggi lágidan seminára hálddahuslaš dásis njuolggadusaid birra mas leat leamaš gielddaid, fylkkagielddaid ja fylkkamánni ovddasteaddjit.

Sámediggeráđi ulbmil lea ahte Sámedikki dievasčoahkkin sáhtta mearridit loahpalaš njuolggadusaid miessemánus 2007. Ovdalگو Sámediggi sádde ášši lávdegoddái, de dáhttu ráđđi vel cealkámušaid Finnmárkku fylkkagielddas, gielddain ja Finnmárkkuopmodagas.

2.7.3 Guolástus

Guolástus- ja riddodepartemeanta lea luvven Audhild Schanche dan lávdegotti lahttovuođas mii galgá čielggadit sámiid ja earáid vuoigatvuođa bivdit mearas Finnmárkku olggobealde. Dan lea dahkan danneگو son lea álgán virgái Sámedikki hálddahussii. Sámedikki evttohusa vuođul lea universitehtalektor Svanhild Andersen nammaduvvon ođđa lahttun.

Sámediggeráđđi lea doallan čoahkkima lávdegottiin mii galgá čielggadit sámiid ja earáid vuoigatvuođa bivdit mearas Finnmárkku olggobealde, ja lea buktán ovdan ráđi oaviliid barggu birra ovddosguvlui ja daid čuolmmaid birra mat dalle bohciidit.

Sámediggeráđđi lea addán gulaskuddancealkámuša, earret eará ”Strukturvirkemidler i fiskeflåten” birra. Dán cealkámuša oktavuodas lea ráđđi dáhtton konsultašuvnnaid Guolástus- ja riddodepartemeanttain guolástusfanasvuogádahttima viidáset barggu birra.

Sámediggi lea áigodagas maddái oassálastán Norgga-Ruošša guolástuskommišuvdnii. Das sohpe gonagasreappbá hálddašeamis. Norga ja Ruošša galget hálddašit goappáge náli. Dat mearkkaša ahte mii leat lahkanan sámi mearridanváikkuhusa gonagasreappá hálddašeamis. Riddodorski bivdin galgá doalahuvvot dálá dásis, ja das lea buorre váikkuhus sámi guolástemiide.

Lea leamaš ságastallan Birasgáhttendepartemeanttain das mii guoská luoduluosa hálddašepmái jogain ja mearas. Birasgáhttendepartemeantta čuolbmačilgehus lea ahte luoduluossanáli lea áitojuvnon. Dán ságastallamis čujuhuvvui Sámedikki bealis ahte árbevirolaš sámi luossabivdu mearas ferte seailuhuvvot.

2.7.4 Njuolggadusat suodjalanproseassaid várás sámi guovlluin

Kárášjogas dollojuvvui 27.09.06 hálddahusdásis konsultašuvdnačoahkkin njuolggadusaid birra suodjalanproseassaid várás sámi guovlluin gaskal Sámedikki ja Birasgáhttendepartemeantta. Seamma čoahkkimis lei maid konsultašuvdna Várnjárgga ja Sievju suodjalanmehciid evttohusaid birra. Mii njuolggadusaide guoská, de ságastalle konkrehta artihkkaliid Sámedikki evttohusas áššis 13/05 Johkamohkis, ja vel dilálašvuođat mat čatnasit Birasgáhttendepartemeantta 03.04.06 beaiváduvnon vástádussii. Sohpe ahte Birasgáhttendepartemeanta buktá ođđa čálalaš evttohusa ságastallamiid vuođul. Ulbmil lea geahččalit soahpat njuolggadusaid olis jahkemolsašumi ovdal. Sámediggi oáččui vástádusa departemeanttas 08.11.06.

2.7.5 Mineálat, olju ja gássa

Ealáhus- ja gávpedepartemeanta ja Sámediggi leat njálmmálaččat soahpan álggahit konsultašuvnnaid ođđa minerálaš birra juovlamánus 2006. Departemeanta sádde reivve áššis.

2.7.6 Konsultašuvdna boazodoalu vuoigatvuođaid birra Mievkkis/Arvenjárggas

17.10.06 dollojuvvui Oslos maŋimus konsultašuvdn čoažkkinn gaskal Sámedikki ja Suodjalusdepartemeantta. Čoažkkinn lei hálldahusdássasaš. Ođđa dieđuid vuođul eaktodáhtolaš soahpamuša birra gaskal Mievkki orohaga Oskal Siidda bokte, Forsvarsbygg ja Soahteveaga, celkkii Sámediggeráđđi iežas duhtavažžan. Soahpamuš sistsisdoallá molssaevttolaš korridora mii galgá čatnat oktii Mievkki ja Arvenjárgga báhčalan- ja hárjehallanguovllu. Šiehtadus váfista ceavzilis boazodoalu guovllus boahhteáigái.

Lea girjejuvvon beavdegirjái ahte šiehtadus lea dohkálaš Sámediggái daid eavttuid vuođul ahte álbmotrievtti prinsihpat eai rihkkujuvvo, ja ahte šiehtadus lea eará rámmaid siskkobealde mat čuvvot Sámedikki mearrádusas 08.12.05-mannosaš áššis 59/05. Sámediggi bidjá vuođđun ahte jus Suodjalusa dárbbut geavahit guovllu nohket, de galgá guovlu fas sámiid geavahussii. Dát eaktuda dalle ahte Suodjalus ii sáhte hálldašit guovllu nu ahte šaddá geavatláččat ja formálalaččat váttis dahje veadjemeahttun čadahit guovllu sirdima sámiid atnui. Dat eaktuda maiddá ahte Suodjalus ii sáhte hálldašit guovllu nu ahte dasa čatnasit goalmát beali beroštumit ja nu ahte goalmát bealli sáhtta gáibidit geavahit dan maŋŋá Suodjalusa geavahanáiggi.

Sámediggi bidjá vuođđun ahte šiehtadus lea dušše gaskal Mievkki orohaga Oskal Siidda bokte ja Suodjalusa. Eaktuduvvo ahte šiehtadus ii mudde vejolaš eará vuoigatvuođadoalliid guovllus. Danne ii guoskka šiehtadus sámi vuoigatvuođaide ja eanavuđđui main earáin vejolaččat livččii dološ viruiduvvanriekti. Lea dat ge girjejuvvon ahte Sámediggi oaidná čuolbmačilgehusaid oppalaš vuođus mii čatnása bohčideaddji hástalussii sisabakkenáššiid oktavuodas, galgá go boazodoallu siehtadallat eret guohtuneatnamiid maid sii hálldašit oktasaš sámi vuoigatvuođa vuođul. Dás ferte maiddá vuhtii váldit boahhte buolvvaid vuoigatvuođa beassat bargat bohccuiguin.

Sámediggi oaidná ođđa molssaevttolaš korridora buoret čoažddusin og jurddaša daid čuđiid sámi kulturmuittuid mat dán guovllus leat gávdon ja logahallojuvvon. Earret eará lea vejolaš garvit njuolggá sisabakkemiid deatalaš sámi kulturbirrasii Nergårdskaret. Sámediggi lea soahpan Suodjalusain ahte Forsvarsbygg čadaha ođđa proseassaid kulturmuittolága ektui ja ođđa ovtastankorridora ektui. Adnojuvvo hui jáhkehahttin ahte lea dárbu čadahit ollisteaddji guorahallamiid sámi kulturmuittuid ektui.

Ášši ođđa ovdáneami geažil soabadedje áššis, ja lei Sámedikkis ja Suodjalusdepartemeanttas dakkár oktasaš áddejupmi ahte ii leat dárbu doallat eanet konsultašuvdnačoažkkimiid áššis. Konsultašuvnnaid sisdoalu ja proseassa vuođul áššis ovtastit korridorain Mievkki ja Arvenjárgga báhčalan- ja hárjehallanguovllu, de lea vuođđu dadjat ahte Sámediggi ja Suodjalusdepartemeanta leat soahpan áššis.

2.8 Ealáhus

2.8.1 Duodji

20.09.06 sohpe Sámiid duodji, Duojáriid ealáhussearvi ja Sámediggi ealáhusšiehtadusa 2007 várás. Šiehtadusa rámma lea 8,22 miljon ruvnnu. Dat galgá earret eará gokčat ovddidan- ja investerendoaimbijuid, doaimbadoarjagiid, čálgoortnegiid ja organisašuvnadoarjagiid. Stuorámus rievdadusat 2006 rájes leat ahte golut duoji fágalávdegoddái ja ekonomalaš lávdegoddái, galget gokčojuvvot ealáhusšiehtadusa bokte ja ahte doaimbadoarjaga vuovdinorganisašuvnnaide ja Duojáriid dálui galgá Sámedikki dievasčoažkkinn juohkit doaimbadoarjaga, ii ge dat galgga gokčojuvvot šiehtadusa bokte. Jagis 2006 dát doaimbadoarjaga lei 0,3 miljon ruvnnu.

Bealit leat vel ovttaoavilis das ahte eanet dilit galget čielggaduvvot lagabui jagis 2007. Dat leat dakkárat go duoji árvobuvttadeami čalmmustuhttin, bargostipeanddat, fitnodathábmeneavttut go galgá logahallojuvvot duodjeregistarii, kultuvrii várrejuvvon ruhta ja duojárregisttar ja ealáhatortnet.

2.9 Dearvvašvuolta

2.9.1 Ovttasbargoorgána

Ovttasbargoorgána gaskal Sámedikki ja regionála dearvvašvuodadoaimmaid (RDD) doalai čoačkima 08:11.06. Das mearriduvvui ahte Ovttasbargoorgána sádde reivve regionála dearvvašvuodadoaimmaid mas jearahuvvo mo sámi perspektiiva čalmmustuhttojuvvo doaimmain. Viidáseappot divástalai Ovttasbargoorgána mo galget systemáhtaleappot fuolahuvvot sámi divššohasid vuoigatvuođat ja dárbbut go doaibmaaplánat ráhkaduvvojit. Sámediggái lea erenoamážit deatlaš čielggadit daid hástalusaid mat sámi divššohasaide deaividit iešguđet fágasurggiin, ja árvvoštallat dán dili ja evttohit doaibmabijuid. Ovttasbargoorgána áigu oččodit čoačkima Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhtain, mas lea nationála ovddasvástádu diehtujuohkinbarggus. RDD – Davvi áigu ráhkadit ruovttusiiddu ovttasbargoorgánii leaŋkkaiguin guovdilis ásausaide ja siidduide.

2.9.2 Nationála dearvvašvuodaplána

Nationála dearvvašvuodaplána 2007-2010 ovddiduvvui oktanasat stáhtabušehtain 06.10.06. Sámediggeráđđi oavvilda ahte sámi perspektiiva lea guđđojuvvon dán guovddáš stivrendokumeanttas. Ráđđi áigu bivdit ahte čađahuvvojit vuđolaš proseassat dan oktavuodas, ahte galgá fuolahit sámi divššohasaid vuoigatvuođaid ja dárbbuid go Nationála dearvvašvuodaplána čuovvoluvvo. Danne galgá Nationála dearvvašvuodaplána meannuduvvot dán vuodul dievasčoačkimis 28.11-01.12.06.

2.9.3 Hehtedieđiheapmi ja gearggusvuolta

Hehtedieđiheapmi ja dieđiheapmi sámi geavaheaddjiide ii doaimma dohkálaččat dál. Sámedikki mielas berre leat dakkár nationála gearggusvuolta, mii maiddái váldá vuhtii sámi eallinvuogi ja sámegeiela. Danne leat juolluduvvon prošeaktaruđat 110-guovddáži Finnmárku vai ásašuvvo geahččalanortnet sierra dulkabálvalusain. Sámedikkis lea dán áigodagas leamaš čoačkin 110-guovddáža prošeaktajođiheadjiin háhkan dihtii dieđuid prošeavtta ovdáneami birra.

Prošeakta lea almmustahtán máŋga hástalusaid dakkár hehtedieđihemiid birra sámi álbmogii, mat eai gula dušše dulkabálvalusaide. Earret eará rievddada áddejupmi das ahte sámi geavaheaddjiin galggašii leat vuoigatvuohta oažžut ja addit hehtedieđáhuasaid iežaset gillii. Guovllulaš ja báikkálaš eiseválddiid ferte movttiidahttit searvat prosessii. Sámediggi lea ovdal ságaškuššan dán čuolbmačilgehusa guovddáš eiseválddiiguin, muhto oaidná dárbbaslažžan fas čalmmustuhttin dán. Danne áigu Sámediggi fas váldit dán ovdan ovddasvástideaddji eiseválddiiguin.

3 Ođđaáššiid dieđiheapmi – čuovvoleapmi

3.1 Mo ráđđi lea čuovvolan daid ođđa áššiid mat almmuhuvvojedje dievasčoačkimis 31/06

Evttohus 1: Máttasámi dearvvašvuodálágádu

Sámi divššohasain máttasámi guovlluin lea vuoigatvuohta oažžut dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid mat leat heivehuvvon sámi gillii ja kultuvrii. Buotdássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin váilu viehka ollu eanetkultuvrralaš máhttu ja gelbbolašvuolta ja sámegeiela ja kultuvrra máhttu ja

gelbbolašvuohta. Bálvalusa kvalitehtasihkkarastin lea dál maiddá viehka mahtái ovttaskas olbmuid máhtu duohkin. Vásáhusat leat čájehan ahte lea stuorra hástalus láhčit dilálašvuođaid nu ahte vuhtii váldá sámi perspektiivva dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid fáladettiin sámi divššohasaide máttasámi guovlluin. Máttasámi guovlu lea viiddis, ja máttasámi divššohasat orrot bieđgguid mángga gielddas ja gullet mángga dearvvašvuođadoibmii. Dát leat hástalusat maid Sámediggi lea váldán ovdan dearvvašvuođaministariin.

Sámegiela ja kultuvrra máhttu ja gelbbolašvuohta, ja dat ahte ovddasvástáduš loktejuvvo ovttaskas olbmui vuogádatdássái, lea ovtadássásaš bálvalusa eaktun, ja dat láhčá maiddá vuođu Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitiikalaš bargui. Sámediggi oaivvilda ahte ovtadássásaš fáladat sámi divššohasaide gáibida ahte guovddášeiválldiid dásis biddjojuvvojit čielga rámmat dasa mo dán ulbmila galgá juksat. Danne lea hui deatalaš ahte dát heivehuvvo ja ásahuvvo dearvvašvuođa- ja sosiálafágalaš oahpuide, nu ahte dearvvašvuođabálvalusaid ovddasvástideaddjit buot dásiin geatnegahttojuvvojit ohealit ja čalmustit sámi divššohasaid dárbbuid ja vuoigatvuođaid, ja láhčēt dilálašvuođaid nu ahte dát ollašuhthtojuvvo.

Sámi divššohasaid vuoigatvuohta ovtadássásaš fáladahkii beroškeahhtá dearvvašvuođadoaimmas ja geográfalaš erohusain lei maiddá guovddázis go Sámediggi ražai ásahit regionála dearvvašvuođadoaimmaid ja Sámedikki gaskasaš ovtasbargoorgána. Helse Midt-Norge RHF ja Helse Nord RHF leat searvan ovtasbargoorgánii ja dat leat lobi bivdán guovddášeiválldiin dán čatnaseapmái.

Sámediggi lea dorjon proševtta "Máttasámi ráđđeaddinbálvalus". Dát prošekta veahkehivččii addit máttasámiide dakkár dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid mat leat heivehuvvon máttasámi duohtavuhtii. Ráđđeaddinbálvalus galgá čatnat oktii máttasámi divššohasaid ja dearvvašvuođabálvalusa, ja dat galgá veahkehit geavaheaddjiid lágideami, vuoigatvuođaid ja bálvalusaid ektui. Proševtta ulbmil lea maiddá dahkat ráđđeaddinbálvalusa bistevažžan.

Sámediggi áigu ain čuovvolit ášši iežamet ovtasbargoorgánaid bokte departemeantadásis ja regionála dearvvašvuođadoaimmaid bokte, ja vel viššalit fuomášuhttit proševtta "Máttasámi ráđđeaddinbálvalus". Dán proševtta mii atnit deatalaš lávkin go áigut *váikkubit dan ahte dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus oažžu enat gelbbolašvuođa, áddejumi ja oahpu deaivideettiin sámi divššohasaiguin.*

Evttohus 2: Lassi juolludeapmi gielddaide gos lea sámegieloahpahus

Oahpahuslága mielde lea sámi oahppiin oktagaslaš vuoigatvuohta oažžut oahpu sámegielas sihke vuođdo- ja joatkkaoahpahusas. Gáiddusoahpaheapmi ja oahpaheapmi IKT vuođu addá oahppiide vejolašvuođaid oažžut sámegieloahpahusa jus lea váttis oažžut oahpaheaddji oahppi iežas suohkanis.

Earenoamážit lullisámi guovlluin lea gáiddusoahpaheapmi dávjá áidna vejolašvuohta jus galgá oažžut oahpu sámegielas go váilot oahpaheaddjit lullisámegielas ja go oahppit orrot bieđgguid. Gáiddusoahpaheapmi lea divrras. Ruhta mii juolluduvvo gáiddusoahpaheapmái ii govčča daid duohta goluid mat suohkaniin leat dákkár oahpaheapmái. Lassin diibmomáksui fertejit suohkanat máksit goluid fievrredit oahppobáikái ja fas ruovttoluotta ja bálkká vehkiide. Suohkaniidda ja skuvlaeaiggádiidda fertejit sihkkarastot ruđalaš rámmaeavttut mat dahket vejolažžan lágidit gáiddusoahpaheami ja oahpaheami IKT vuođu.

Sámediggi lea dán ášši váldán ovdan sihke Oahpahusdirektoráhtain ja Máhtodepartemeanttain mángga oktavuodas mángga jagi. Sámediggeráđđi áigu fas bivdit čoahkkima Máhtodepartemeanttain vai ášši fas váldojuvvo ovdan.

Evttohus 3: Mo buoremusat áimmahuššat mearraluossabivddu sin várás geat ellet ja ášset vuonain

Sámediggeráđđi atná mearraluossabivddu deatlaš ealahussan ja árbevierrun mearrasámi guovlluin. Danne mii leat ge mearridan ángiruššat luoduluosa hálddašemiin mángga arenas. Ráđđi lea ovmearkka dihtii gulahallan Birasgáhttentdepartemeanttain ja Luondduhálddašandirektoráhtain. Birasgáhttentdepartemeanttain mii leat digaštallan stuorradiggeproposišuvnna luoduluosa suodjaleami birra, nationála luossačázadagaid js luossavuonaid ortnega gárvvisteami. Dalle mii ovddideimmet sámediggeáirasa Porsangera čuolbmačilghusa várret mearraluossabivddu báikkálaš beroštumiide buorrin. Dannego dát stuoradiggeproposišuvdna easka lea ráhkaduvvomin, de eat sáhte máinnašit proposišuvnna sisdoalu dađe enet.

Evttohus 4: Mearraluossabivdiid váttisvuodát njuorjuiguin ja čavráiguin

Sámediggeráđđi diehtá ahte njuorjot leat hirbmadit laskan mearragáttiin ja vuonain. Mii oaidnit dan ge ahte dát gal sáhtá dagahit váttisvuodaid mearraluossabivdiide sámi guovlluin. Ráđđi lea bargan njuorjjohálddašemiin ja evttohan geahpedit njuorjjologu. Mii leat ovddastuvvon ”Riddodorskejoavkkus” mii galgá suodjalit riddodorskenáli. Okta joavkku doibmabidjoevttohusain lei geahpedit njuorjjonáli Norgga vuonain. Kommišuvnna digaštallojuvvojedje strategiijat mo sáhtášii geahpedit njuorjjologu. Šiehtadallamiin digaštalle eanaš Nuorta- ja Oarjejeŋa njuorjjonáliid, muhto mánga čuolbmačilghusa njuorjuid birra leat seammaláganat go sámi guovlluin.

Sámediggeráđđi lea maiddái ožžon dieđuid das ahte čavrris lea laskan, muhto mii eat leat vel geargan vuojulduvvat dan áššái doarváí bures. Mis lea maŋjelet áiggis áigumuš geahččalit oazzuhit lobi bivdit čavrá, jus bivddu lea vejolaš bealuštit birrasa ja náli dáfus.

Evttohus 5: Statskog fápmostallá Romssas

Sámediggi lea sádden reive Statskog SF:ii Statskoga plánaid birra hukset 18-ráigasaš golfašilju, 160 alladášibartta, helikopterseivunšilju, caravan-guovllu, spábbačiekčanšilju, luistenšilju ja ollu eará Ivguvuovdáí Romsii. Sámediggi lea čujuhan ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi 2 dál lea čielggadeamen sámi vuoigatvuodaid máttabealde Finnmárkku. Dát lávdegoddi galgá geiget evttohusas ovdal geasi, ja de mii beassat diehtit eambo dan birra mo Statskoga eatnamiid Romssas berre hálddašit ovddos guvlu. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi barggus ja dan čuovvolemis sáhtá boadus šaddat dat ahte stáhta ii leat rievtti mielde eanaeaiggát guovllus. Reivves Statskogii čállá Sámediggi ahte ii leat dohkálaš čađahit stuorra duohtademiid doppe mii dál adnojuvvo stáhta eatnamin nu guhká go vuoigatvuodadilit eai leat čielggaduvvon. Nappo ii leat ge dohkálaš ahte Statskog vuovdá dáid guovlluid dahje rigguda iežas daiguin aiddo dalle go proseassat leat čađahuvvomin. Reivve loahpas dadjá Sámediggi ahte mii vuordit huksemii bissehuvvot Ivguvuovddis dassážiigo vuoigatvuodadilit čilget.

Evttohus 6: Álgga: sámi filmmat

Sámediggeráđđi berošta sámi filmmas ja sámi filmbabuvttadus oážžu dakkár rámmaeavttuid maid vehkiin dat sáhtá ovdánit. Dán oktavuodas lea sámi filbmaguovddáža ásaheapmi hui miellagiddevaš evttohus. Sámediggeráđđi áigu 2007 almmuhit dieđáhusa sámi ásaheapsaid birra, ja ráđđi áigu dan dieđáhusa oktavuodas čuovvolit evttohusa ásaheapsaid sierra sámi filbmaguovddáža.

Evttohus 7: Rievssatbivdu boazodoalloguovlluin

Norgga almmolaš eiseválddit mearridit maid lea lohpi bivdit Norggas ja goas. Eanaeaiggát, dás Finnmárkkuopmodat, mearrida eavttuid das gi dat galgá beassat bivdit, ja man ollu galgá máksit bivdima ovddas Finnmárkkus. Dain geat ášset Finnmárkkus, lea lága vuodul lohpi bivdit smávva ja

stuorra bivdofuođđuid (gč Finnmarkkulága § 23), muhto dat ge geat ássat fylkka olggobealde galget beassat bivdit smávvafođđuid (gč Finnmarkkulága § 25). Finnmarkkuopmodat sáhtta mearridit dárkilet njuolggadusaid ja eavttuid smávvafođđobivddu várás.

Sámediggeráđđi diehtá ahte rivssatbivdiid lohku lea mealgadit lassánan, ja ahte dat dagaha váttisvuodaid mángga boazoorohakkii Finnmarkkus. Rievssatbivdiidlohku lea lassánan earret eará dannego lea hálbbit bivdit Finnmarkkuopmodaga eatnamiin go muđui Norggas, ja vel dannego norgalaččaid bivdin Ruotas lea gáržžiduvvon. Ráđđi oaidná ahte sáhtášii leat vejolaš čoavdit muhtumiid dain hástalusain jus guoskevaš boazoorohagat ja rievssatbivdit barggašedje buorebut ovttas.

Sámediggeráđđi čujuha Boazodoallolága § 28 vuosttaš lađđasii mii čuodjá ná: Sii geat johtet doppe gos bohccot guhtot, galget dan vuhtii váldit ja várrugasat meannudit nu ahte bohccot eai dárbbasmeahttumit ráfehuhattojuvvo dahje baldojuvvo go leat guohtumin, johtimin jna. Erenoamážit várrugas galgá leat ragat, guottet, ratkama ja njuovvama áiggi. Sámediggeráđđi lea bivdán Finnmarkkuopmodaga stivrra, Finnmarkkulága § 27 vuodul ja lagas ovttasráđiid boazodoaluin ja rievssatbivdiiguin, mearridit dakkár bivdoeavttuid mat gáržžidit beatnaga geavaheami guovlluin main leat bohccot.

Ráđđi atná dain čuolbmačilgema hui guovdilis ságastallanáššin boahte gulahallančoahkkimisttis Finnmarkku fylkkadikkiin.

Evttohus 8: Giellastipeanda rávisolbmuide

Norgga vuodđolága § 110a “geatnegahtta Stáhta eiseválddiid lámčit dilálašvuodaid nu ahte sámi álbmotjoavku sáhtta seailuhit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima..” Dát čájeha ahte Sámedikkis ii leat ovddasvástádus okto nannet ja ovddidit sámegiela. Sámediggeráđđi oaidná dárbbaslážžan ahte dat rávisolbmot, geat leat massán sámegielaset, ožžot vejolašvuoda oahppat sámegiela.

Čoahkkimis oahpahusdirektoráhtain árat dain jagi sii muitalde ahte boahtá johtočálus rávásmuvvan sápmelaččaid vuoigatvuoda birra oazžut vuodđo- ja joatkkaoahpu oahpahušlaga vuodul. Go dat vuoigatvuodat doaimagohtet, de lea lunddolaš ahte boahte lávki lea ruhtadeapmi. Giellastipeanda rávisolbmuide sáhtta leat heinvolaš váikkuhangaskaoapmi go áigu veaddjáhít daid olbmuid sámegiela, geat leat massán gielaset.

Evttohus 9: Dárbu čielggadit viessosadjeláigolága lonsistannjuolggadusaid Nordlánddas ja Romssas

Lea nággovuloš dat lea go stáhta opmodagaid oasis Nordlánddas ja Romssas stáhtaalmennegat. Go ášši čuočaldahttojuvvui, vuosttaš gearddi 1920-mannosaš várrelága mearrideami oktavuodas ja nuppi geardde dain lága ođasmahttima oktavuodas jagis 19751, geavahuvvojedje áššedovdiid árvoštallamat riikkaantikváras, gean loahppajurdda goappašiid háviid lei ahte stáhta opmodagaid dain fylkkain ii sáhte atnit dakkár stáhtaalmennegin, mas báikegottis ledje almenetvuoigatvuodat. Álggos lei maid eahpádus stáhta opmodagain Davvi-Trøndelágas, mas ii guston várreláhka 1920:s ge. Maŋŋá stuorra guorahallama ja čielggadeami alimusriekteadvokáhta ja maŋŋá alimusriekteduopmára Solnørdal bealis, meariidii Sturradiggi 1925:s dievasčoahkkinnmearrádusas ahte várreláhka galggai maiddái dahkkojuvvot gustojeaddjin Davvi-Trøndelágii. Go Eanadoalodepartmeanta viimmat 1931:a evttohitt rievdadit várrelága, de dahkkojuvvui várreláhka gustojeaddji Davvi-Trøndelágii, muhto dalle nu ahte dat ii guston boanddaid čuohppavuoigatvuodaide.

1 lov om utnytting av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane (fjellova) (láhka vuoigatvuodaid ja ovdduid jna. geavaheami birra stáhtaalmennegiin (meahcceláhka))

Maŋŋá lea čuoččaldahttojuvvon gažaldat dalá almennetvuoigatvuođaid birra mángga áššis maid Nordlándda ja Romssa meahcceduopmostuollu meannudii, muhto liikká ii gávnnavuvvon ahte ledje stáhtaalmennegat, dušše almennetsullasaš dilít. Dán ii fátmmas viessosadjeláigoláhka go ii leat sierra láhkavuodđu.

Gustojeaddji mearrádus čuodjá ná:

§ 34. Unntak frå festarens rett til innløyising

Retten til innløyising gjeld berre så langt denne kan sameinast med bortfestarens rettsgrunnlag etter lov eller avtale. Ein tredjeperson med rett til bortfestaregedomen kan ikkje setje seg i mot at tomta seinare vert innløyost, dersom han eller ho må reknast å ha gjeve samtykke til bortfestinga utan atterhald mot innløyising.

Ved krav om innløyising av ei festetomt til bustadhus eller fritidshus som høyrer til ein bygdeallmenning, kan bortfestaren i staden tilby festaren lenging på same vilkår som før etter § 33. Det same gjeld ved krav om innløyising av ei festetomt til fritidshus som høyrer til ein statsallmenning eller til Finnmarkseigedomens grunn i Finnmark.

Kongen kan fastsetje i forskrift at det same som i andre leddet skal gjelde så lenge tomt festa bort til fritidshus høyrer til ein landbrukseigedom og inntekta frå festearealet som høyrer til bruket, tilseier at innløyising ikkje finn stad.

Unntaka i paragrafen her gjeld berre så langt innløyising retten følger av § 32.

Endra med lov 2 juli 2004 nr. 63 (i kraft 1 nov 2004, etter res. 15 okt 2004 nr. 1336. Endringane skal gjelde der krav om innløyising eller lenging fremjast på grunnlag av at innløyisingstida er inne eller festetida er ute 1 jan 2006 eller seinare. Ved krav om innløyising eller lenging når festetida er ute for ei tomt som er festa bort for festaren si livstid, gjeld likevel endringane der festaren døyr 1 nov 2004 eller seinare), 30 juni 2006 nr. 52 (i kraft 1 juli 2006, etter res. 30 juni 2006 nr. 727).

Jorgaluvvon sámegeilli:

§ 34. Spiehkastat láigolačča lonistanvuoigatvuođas

Lonistanvuoigatvuohta gusto dušše nu guhkás go dan sáhtá ovttahttit láigoheadji riektivuoduin lága dahje šiehtadusa vuodul. Goalmmát olmmoš geas lea vuoigatvuohta láigoheadji oopmodahkii, ii sáhte vuosttaldit ahte viessosadji maŋŋá lonistuvvo, jus son fertet adnot leat miedihan láigoheapmái almmá bidjamis eavttuid lonisteami vuostá.

Go láigoviessosadji gáibiduvvo lonistuvvot dakkár ássanviesu dahje friijaáiggeviesu várás, mii gullá gilialmennegii, de sáhtá láigoheadji dan sajis fállat láigolažžii guhkideami seamma eavttuid vuodul go ovdal § 33 vuodul. Seammá gusto go láigoviessosadji gáibiduvvo lonistuvvot dakkár friijaáiggeviesu várás, mii gullá stáhtaalmennegii dahje Finnmárkkuopmodaga eatnamii Finnmárkkus.

Gonagas sáhtá mearridit láhkaásahusain ahte nuppi lađas galgá gustot seamma láhkai nu guhká go viessosadji mii lea láigohuvvon friijaáiggeviessu várás, gullá eanadoalloopmodahkii ja dienas láigoareálas mii gullá dollui, bealušta ahte lonisteapmi ii dáhpáhuva.

Spiehkastat dán paragrafas gusto dušše nu guhká go lonistanvuoigatvuohta čuovvu 32. paragrafas.

Rievdaduvvon suoidnemánu 2. b. 2004-mannosaš lágain nr. 63 (fámus skábmamánu 1. b. 2004, golggotmánu 15. b. 2004-mannosaš resolušuvnna nr. 1336 vuodul. Rievdadusat galget gustot dalle go lonistan- dahje guhkidangáibádus lea ovddiduvvon dan vuodul ahte lonistanáigi ain gusto dahje ahte láigoáigi lea vássán ođđajagimánu 1. b. 2006 dahje maŋŋá. Lonistan- dahje guhkidangáibádusa oktavuodas go dakkár viessosaji láigoáigi lea vássán, mii lea láigohuvvon láigolačča eallinahkái, de liikká gustojit rievdadusat jus láigolaš jápmá skábmamánu 1. b. 2004 dahje maŋŋá), geassemánu 30. b. 2006-mannosaš lágain nr. 52 (fámus suoidnemánu 1. b. 2006, geassemánu 30. b. 2006-mannosaš resolušuvnna nr. 727 vuodul).

Evttohus 10: Resursadárbu nannet bissovaš ássama ja mánggabealat ealáhuseallima

Ráđđi ii oainne ahte Sámi ovddidanfoandda dálá njuolggadusat hehttejit odđa eahpeárbevirolaš ealáhusaid ovdáneames. Foanda lea mángii vuoruhan doarjaga ollu dakkár vuodđudemiiide. Foanda lea deattuhan addá go doaibmabidju bistevaš bargosajiid dahje sáhtta go doaibmabidju buoridit doaimma dietnasa. Sámi ovddidanfoand vuoruha smávva ealáhusdoaimmaid. Mángii vuodđuduvvojit dakkár doaimmat lotnolasat eará ealáhusaiguin. Jáhkaš bušeahhtameannudemiin sáhtta vuoruhit ja rievdadit ángirušsama odđa ealáhusaiguin.

Sámediggi lea searvan Ráđđehus ángiruššanproseassaide lotnolasealáhusaid árvobuvttadanprográmmain ja smávva mátkkoštanealáhusain sámi guovlluin nu mo boahká ovdan Soria Moria-julggastusas. Dan lassin evttoha Sámediggeráđđi odđa strategiijaid meahccástanealáhussii 2007 guovvamánu dievasčoahkkimis.

2006 álgogeahčen guorahallagođimet buot njuolggadusaid doarjagiid oktavuodas. Ráđđi áigu meannudit odđa njuolggadusaid 2007 miessemánu dievasčoahkkimis. Ođasmahttima ulbmil lea ovttahttit Sámedikki njuolggadusaid daiguin eavttuiguin mat gustojit stáhta ekonomiijanjuolggadusaide. Okta ulbmiliin lea sihkkarastit doarjjaortnegiid beaktilis ja ulbmillaš hábmema ja čuovvoleami.

Evttohus 11: Boarrásiidfoandda ásaheapmi

Sámedikki ulbmil lea očodit ollislaš ja dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvullusaid sámi álbmogii, seamma láhkai go álbmogii muđui ge. Sámediggeráđđi lea fuolastuvvan muhtun daid dovddahusaid geažil maid mii leat ožžon mángga sámi boarrásiid ealindili birra, earret eará dan ahte ollu boarráset sápmelaččat eai vásit boarisvuoda árijalažžan ja ulbmillažžan. Sámediggeráđđi oaihvilda ahte sámi boarráset leat mávssolaš resursan servodagaidasamet, erenoamážit gjeala, kultuvrra ja árbevieruid viidásetfievrrideami oktavuodas. Sámediggeráđđi ii oainne dađibahábut ahte dálá bušeahhtadilis livččii vejolašvuolta várret ruđaid sámi boarrásiidfondii. Ráđđi čujuha dasa ahte Sámedikki prošeaktaruđain lea vejolaš oheat ruđaid dearvvašvuhtii guoski prošeavttaide. Go Sámeálbmotfoanda geavahuvvo buorin sámi álbmogii, de árvvoštallojuvvojit ollu doaibmabijut. Dát leat doaibmabijut boarrásiid, kultuvrra ja máhttosirdima várás. Sámediggeráđđi deattuha dattetge ahte dáid ruđaid geavaheapmi ii leat mearriduvvon vel.

Mearkkašupmi 1, Bargiidbellodaga sámediggejoavku Marianne Balto bokte

Ráđi diedáhhus

2.4.1 Riikkaantikvára

Riikkaantikvára lea cealkámušastis evttohan sámi fanassuodjalanguovddáža ásaheavvot davvinorgga fanassuodjalanguovddáži Mátta-Romsii. Sámediggi ferte čuovvolit sámi fanasduddjonárbevieru ja sámi fanassuodjaleami ásaheami.

2.6.1 Rájiidrastideaddji ovttasbargu – davviguovlobargu

Mii oaidnit ahte sámediggeráđđi lea buktán evttohusa ráđdehusa davviguovlostrategiija diedáhussii. Sámediggejoavku šalloša ahte opposišuvdna ii leat diedihuvvon ja konsulterejuvvon dán dokumeantta ráhkadeami oktavuodas. Mii eaktudit ahte dokumeantta sisdoallu oahpásmahttojuvvo áirasiidna dán dievasčoahkkimis. Dán áššis lea stuorra prinsihpalaš váikkuhus sámi álbmogii.

2.6.2 Barentsovttasbargu

Sámediggi áigu čuovvolit Barentsguovllu eamiálbmotdoaimbaplána, maid eamiálbmotbargojoavku (WGIP) lea mearridan Helssegis juovlamánus 2005. Dát mearkkaša earret eará ahte Sámedikki bušehtii juolluduvvojit ruđat ruhtadit doaimbaplána doaimbajuid. Sámediggi áigu maid sihkkarastit bušeahta eamiálbmotlávdegotti doibmii.

2.6.5 Davviriikkaid Ráđđi

Mii leat oaidnán ahte Davviriikkaid Ráđđái álgi presideanta áigu eanet deattuhit davviguovlopolitihka. Dát mielddisbuktá maiddái stuorát deattu eamiálbmotáššiid. Dán vuođul oavvilda sámediggejoavku ahte sámiid ovddastusgáldat Davviriikkaid Ráđđái fas šaddá áigequovdilin. Danne lea lunddolaš ahte sámediggeráđđi váikkuha árjalaččat dasa ahte dát sámi gáibáduš duhtaduvvo.

2.7.2 Njuolggadusat meahci rievdan geavaheami várás

Gaskaboddasaš njuolggadusaid ásaheapmi Finnmárkku meahci rievdan geavaheami várás leat vuolggahan garra reaksuvnnaid, mat čájehit ahte oassi Finnmárkku álbmogis eai dovdda iežaset searvvahuvvon prosessii.

Buori proseassa bokte nannešii áddejumi ja sihkkarastášii lobálašvuoda álbmoga, gielddalaš ja fylkkagielddalaš etáhtaid bealis, geat galget geavahit dáid beaivválaš doaimmas.

Danne ávžžuha Bargiidbellodaga sámediggejoavku Sámediggeráđi čađahit konsultašuvnnaid Finnmárkku fylkkagielddain ja dáid golbma háldenguovlluin; Nuorta- ja Oarje-Finnmárkku regiovdnaráđiin ja Ávjovári eamiálbmotregiovnnaid, ovdal go Sámediggeráđi loahpalaš njuolggadusevttohus sáddejuvvo lávdegoddái loahpalaš meannudeapmái.

2.8 Ealáhus

Duodješiehtadusa ulbmil lei čohkket olles árvogeavlli dán šiehtadusa vuollái. Mii šallošit go oaidnit ahte sámediggeráđđi doaimmaha árjalaš politihka mii dagaha ahte eanet ja eanet duodjái gulli suorggit váldojuvvojit eret duodješiehtadusas. Mii oavvildit ahte dát lea eahpelihkostuvvi ovdáneapmi go geahččá duodješiehtadusa áigumuššii.

Sámediggejoavku šalloša maiddái go oaidná ahte ruđat Sámi Ovddidanfoandda bokte uhccot mearkkašahhti láhkai ovddeš juolludusaid ektui, vaikke vel Sámediggi oazžu ge stuorát rámmajuolludusaid ja ahte doaimbagoavlu lea viiddiduvvon. Dás leat negatiiva váikkuhusat geográfalaš doaimbagoavllu ealáhusovddideapmái ollislaččat.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Aili Keskitalo, áššejođiheadđji	
2	Egil Olli	Terje Tretnes
	Per Edvin Varsi, čoahkkinortnegü	Aili Keskitalo
		Klemet Erland Hætta
	Egil Olli	
3	Jánoš Trosten	Willy Ørnebakk
		Aili Keskitalo
		Egil Olli
	Jánoš Trosten	
4	Olaf Eliassen	Bjarne Store-Jakobsen
		Johan Mikkel Sara
		Willy Ørnebakk
	Olaf Eliassen	
5	Henrik Eriksen	Aili Keskitalo
		Johan Mikkel Sara
		Bjarne Store-Jakobsen
	Henrik Eriksen	
6	Kjersti Myrnes Balto	Bjarne Store-Jakobsen
		Jørn Are Gaski
		Johan Mikkel Sara
	Kjersti Myrnes Balto	
7	Inger Jørstad	Johan Mikkel Sara
		Aili Keskitalo
	Inger Jørstad	
8	Susanne Amalie Andersen	
9	Bjarne Store-Jakobsen	
10	Synnøve Solbakken-Härkönen	
11	Marianne Balto	
	Johan Mikkel Sara	
	Aili Keskitalo	
12	Klemet Erland Hætta	
13	Kirsten Appfjell-Eira	
14	Terje Tretnes	
15	Per Edvin Varsi	
16	Willy Ørnebakk	
	Johan Mikkel Sara	
	Aili Keskitalo	
17	Kirsti Guvsám	
18	Magnhild Mathisen	
19	Gunn-Britt Retter	
20	Jørn Are Gaski	
	Johan Mikkel Sara	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegü	
	Jørn Are Gaski, čoahkkinortnegü	

	Terje Tretnes čeahkkinortnegii	
21	Tone Finnesen	
22	Josef Vedhugnes	
23	Lene Hansen	
24	Johan Mikkel Sara	
25	Bjarne Store-Jakobsen	
26	Tor Mikalsen	
27	Terje Tretnes	
28	Anders Urheim	
29	Jarle Jonassen	
30	Isak Mathis O. Hætta	
31	Tom Sottinen	
32	Klemet Erland Hætta	
33	Vibeke Larsen	
34	Jørn Are Gaski	
35	Willy Ørnebakk	
36	Marianne Balto	
37	Johan Mikkel Sara	
38	Ann-Mari Thomassen	
39	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđi dieđáhus váldojuvvo diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.11.06 dii. 15.50.

Ášši 44/06

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva

Arkiiváššénr.

06/4239

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.06 dii. 15.50

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Hilde Anita Nyvoll, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Ovddastannjuolggadusat
2		Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Rehketdoalloraporttat
3		Egil Olli, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Ođđasit organiseren

II Gažaldagat ja vástádusat

Gažaldat 1:

Gažaldat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul áirasis Hilde Anita Nyvoll

Ovddastannjuolggadusat

Sámedikki bargit ja välljejuvvon áirasis ovddastit dájá iešguđet almmolaš, beallealmmolaš orgánain; nugo ráđiin, lávdegottiin ja stivrrain. Sii ovddastit sihke našonála ja riikkaidgaskasaš forain. Mii váillahit ollislaš geahčastaga buot lávdegottiin main Sámedikkis lea ovddastus.

Go Sámediggi lea parlameanta, de fertet dat ráhkadit njuolggadusaid movt dat ovddasteaddjit galget čadáhut iežaset ovddastandoaimma.

Das, geas lea luohhtámušdoaimma Sámedikkis, lea geatnegasvuohta geahččalit doaimmat oktasašvuođa ávkin.

Dárbašuvvojit njuolggadusat oažžun dihte dihtomielaš miellaguottuid ja etihka, ja dan bokte nannet álbmoga luohhtámuša Sámedikki politihkkariidda ja hálldahussii

Mun lean nubbi dain Sámedikki ovddasteaddjiin geat leat välljejuvvon Eurohpápolitihkalaš forumii, muhto in leat ožžon makkárga njuolggadusaid movt galggašin doaimmahit dan barggu.

Dán dievasčoahkkimis ovddida Sámediggeráđđi dieđáhusa riikkaidgaskasaš ángiruššansurggiid birra, mii lea stivrendokumeanta maid ráđđi áigu geavahit politihkkahábmemis dán sektuvrras, muhto mun áinnas háliidan diehtit makkár oainnuid áirasat galget ovddidit iešguđet lávdegottiin.

Mus leat čuovvovaš gažaldagat Sámediggeráđđái:

1. Makkár lávdegottiin, maida Sámediggi lea nammadan ovddasteaddjiid olggobealde sámediggevuogádaga, leat Sámedikki politihkkarat ja bargit ovddastuvvon?
2. Áigugo Sámediggeráđđi ráhkadit njuolggadusaid dasa movt bargit ja válljejuvvon politihkkarat galget doaibmat go leat ovddasteamen Sámedikki?

Sámediggeráđi vástádus gažaldahkii maid Hilde Anita Nyvoll, Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea ovddidan Sámedikki čoahkinortnega § 11 vuodul

Ovddastannjuolggadusat

Sámedikkis lea ovddastus iešguđet stivrrain, ráđiin, lávdegottiin, ovttasbargoorgánain ja bargojoavkkuin. Sin oktavuoha Sámediggái sorjá das leatgo sii evttohuvvon vai nammaduvvon, ja eai leat álohii politihkkarat dahje bargit geat ovddastit Sámedikki. Dalle go Sámediggi evttoha ovddasteaddjiid, de earát formalalaččat nammadit sin ja dan bokte leat dat doaibmaaddit. Nammadeamit ja evttoheamit čađahuvvojit dađistaga ja áiggi mielde.

Sámedikki orgánat eai nammat lávdegottiid olggobealde sámediggevuogádaga. Lagamus maid ráđđi sáhtta oaidnit guoská áirasa Nyvoll gažaldahkii, lea fágálávdegoddi sámediggeválgortnega váste ja fágálávdegoddi duojs. Dáin lávdegottiin eai leat politihkkarat eaige bargit.

Sámediggeráđđi muittuha ahte politihkkarat geat ovddastit Sámedikki iešguđet orgánain ovddastit Sámedikki, ja nu fertejit čuovvut formalalaš mearrádusaid mat leat dahkkojuvvon sámediggevuogádagas. Muhtun nammadeamit leat dahkkojuvvon Sámedikki iešguđet joavkkuid vuodul. Sii dieđusge fertejit čuovvut dan. Lea lunddolaš jos lea dárbu njuolggadusaide ahte čoahkinjođihangoddi daid ráhkada.

Go Sámedikki hálddahus ovddasta Sámedikki iešguđet bargojoavkkuin dahje lávdegottiin, de čađahuvvo bargu Sámediggeráđi ovddas ja dat politihkalaš čanastagat maid ráđđi bidjá čuvvojuvvojit lojála. Dasa lassin čuvvot bargit daid njuolggadusaid mat leat biddjon stáhtabargiide stáhta bargiidgiehtagirjii ja stáhta ehtalaš njuolggadusain.

Gažaldat 2:

Gažaldat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkinortnega § 11 vuodul áirasis Willy Ørnebakk

Rehketdoalloreporttat

Sámediggi lea ráhkadan ođđa ekonomiijamálla, mii gustogođi 01.01.2006. Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea ilus dan vástádusa ovddas maid oaččui ráđis miessemánu 2006 dievasčoahkkimis. Dalle oaččuimet diehtit ahte ođđa rehketdoallovuogádagain lea vejolaš váldit terciála, dahje jahkebealreporttaid rehketdoallovuogádagas. Dán vuodul vuordá Bargiidbellodaga sámediggejoavku ahte Sámediggeráđđi buktá detáljadási rehketdoallo terciálaráportta mearkkašumiiguin.

Rehketdoalu áigodatraporttaiguin lea politihkkáriin álkít bearráigeahččat analyhtalaččat bušeahtta- ja rehketdoallopoasttaid, ja dasto ráhkkanit boahte bušeahhtajagi doaimma.

Mus lea gažaldat Sámediggeráđđái:

Áigugo Sámediggeráđđi odđa ekonomijamálle vuodul ávžžutkeahhtá ovddidit terciála rehketdoalloraporttaid ekonomijamearkkašumiiguin?

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii maid áirras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus lea ovddidan Sámedikki čoahkkinnortnega § 11 vuodul

Rapporterenstruktuvra Sámedikkis

Sámediggeráđđi áigu vuos čilget dan mearriduvvon Sámedikki ekonomijja rapporterenstruktuvrra birra.

Ref. ášši 17/05 Ovddasvástáduš ja válđi Sámedikki ekonomijahálddašeames, mearriduvvon guovvamánu 23. b. 2005 – čuoggát válđi, doaimmat ja ovddasvástáduš:

" 2. Sámedikki presideanta lea doaimma jodiheaddji Sámedikki vuodđonjuolggadusaid § 1-5 mielde. Presideanta galgá:

- a. Bearráigeahččat ahte Sámedikki ollislaš doaibma čađahuvvo daid mearrádusaid ja eavttuid mielde maid Sámediggi ain bidjá.
- b. Váikkuhit dan ahte Sámedikki mearrádusat čađahuvvojit.
- c. Bearráigeahččat juolludusfápmudusaid ja juohkit ruđaid doaibmaovttadagaide Sámedikki juolludusmearrádusa vuodul.
- d. Bearráigeahččat ahte Sámedikki mearridan ekonomalaš rámmat dollojuvojit.

Presideanttas lea ovddasvástáduš Sámedikki guovdu das ahte ráhkaduvvo ekonomijahálddašaninstruksa mii álo čuovvu Stáhta ekonomijastivrema njuolggadusaid ja Stáhta ekonomijastivrema mearrádusaid. Direktivrras lea ovddasvástáduš presideantta guovdu das ahte siskkáldas stivren ja bearráigeahččan lea dohkálaš. Presideanttas lea ovddasvástáduš gulahallat departemeanttain áššiin mat gusket stáhtabušehtti, stáhtarehketdollui ja raporteremii. Presideanta sáhtá fápmudit válđdi direktivrii mearridit ekonomijainstruvssa."

Ref. Sámedikki ekonomijainstruvssas mearriduvvon Sámediggeráđis 14.04.2005:

Kapihtal 2.1 Válđi, doaimmat ja ovddasvástáduš (Ášši 17/05, Sámeláhka § 1-3 ja kap. 2.2 Bs):

"Sámedikki direktoras lea oktiiortnen- ja bajimuš ovddasvástáduš Sámedikki ekonomijahálddašeames. Deatalaš doaimmat dan oktavuodas leat earret eará:

3. Fuolahit ahte stuorra spiehkastagat juolludusaid, mearriduvvon plánaid dahje juolludusreivviid ektui raporterejuvojit doaimma jodiheaddjái ja Gielda- ja guovludementii jahkerekhet doaluid bokte oassin Sámedikki jahkediedáhusas.
4. Ráhkadit jahkeraporttaid ja eará raporttaid Gielda- ja guovludementii."

"Ossodagain/ovttadagain lea ovddasvástáduš čuovvolit bušehta ja čuovvolit gáibádusaid Njuolggadusain ja Mearrádusain, daid kapihttaliid ja poasttaid ektui mat leat biddjojuvvon ossodagaide/ovttadagaide. Deatalaš doaimmat dán oktavuodas leat earret eará:

5. fuolahit ahte stuorra spiehkastagat juolludusaid, mearriduvvon plánaid dahje siskkáldas disponerenreivviid ektui raporterejuvojit direktorii.
7. ahte ráhkaduvvojit jeavddalaš dagaldumit čuovvoleami ja bearráigeahččama vástet"

Kapihtal 3.4 Juolludusat Sámedikki bušehta ektui maid Sámedikki hálddahus hálddaša:

"... Sámedikki doaibmabušehta beaivválaš čuovvoleami oktavuodas, ráhkada ossodat mas lea ovddasvástáduš ekonomijahálddašeames áigodatraporttaid. Raporta sáddejuvvo Sámedigge-

ráđđái, Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja buot ossodagaide/ovttadagaide. Direktora geahčada raportta jođiheaddjjoavkkus ja Sámediggerádis."

Kapihtal 4.2 Sámedikki jahkedieđáhus:

"Sámelága § 1-3 vuodul sáddejuvvo Sámedikki jahkedieđáhus Gonagassii. Ráđdehus ovddida jahkedieđáhusa Stuorradiggái jahkásaš stuorradiggedieđáhusan.

Sámediggi sádde jahkedieđáhusa Gielda- ja guovludepartementii dalán go dat lea meannuduvvon ja mearriduvvon Sámedikki dievasčoahkkimis, nu ahte jahkásaš stuorradiggedieđáhus Sámedikki doaimma birra sáhtá ovddiduvvot Stuorradiggái nu árrat go vejolaš. Sámedikki rehketdoallu lea oassi jahkedieđáhusas."

Kapihtal 4.3 Rehketdoalloraporteren (§§ 12 ja 13 Rs, kap. 3.3 Bs ja kap. 7 R-106/04s):

"Hálddašanorgánat main lea sierra bruttofievrridanfápmudus olggobealde stáhtabušehta ("nettobušehtten doaimmat") ožžot juolludusaid 50-poastta bokte stáhtabušehtas, maid bajit dási departemeanta dahje eará doaimma mii hálddaša juolludusa, máksá.

Nettobušehtten doaimmaid rehketdoallofievrrideapmi galgá čuovvut mearrádusaid B kapihttalis 4, spiehkastahkan lea raporteren stáhtarehketdollui. Dan sadjái go raporteret kapihttalis ja poasttas, galgá Sámediggi raporteret ruhtageavahankontuid likviditehtalikhkademiid Norges bánkui, geahča kapihttala 3.3.3.2 Bs. Sámediggi galgá muddet raportta Sámedikki rehketdoalu ektui, ovdal go raporta sáddejuvvo stáhtarehketdollui.

Raporteren stáhtarehketdollui galgá dahkkojuvvo ovdal áigemeriid mat gustojit doaimmaide. Oddajagemánu 1. b. 2003 rájes, lea oppalaš ortnet válđojuvvon atnui mannosáš reporteremiiguin stáhtarehketdollui. Raporterenáigemearri lea čuovvovaš mánu 15. b. Raporta galgá sáddejuvvo Stáhtalaš ekonomijastivren guovddáži, Riikarevišuvdnii ja Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái. Jahkeloahpas galgá maid raporterejuvvo mii vel lea báhcán kontuide kapitálarehketdollui bajit dási departemeantta bokte.

Likviditehtaraporta galgá čájehit sisamáksujuvvon ruđaid mánnomolsumis, lihkadusaid áigodagas ja olggosmáksujuvvon ruđaid mánnomolsumis.

Rehketdoalloraporttat

Čujuhit Sámediggeráđi vástádussii dievasčoahkkimis miessemánu 2006, ref. 04/5585-37.

"... Sámediggeráđi rehketdoalloraporteren bušehta ektui dahkkojuvvo jahkedieđáhusa bokte Sámedikki dievasčoahkkimii. Dan lassin raportere Sámediggeráđi bearráigeahččanlávdegoddái.

Sámediggi lea sihke ovdal ja maŋŋá bajábeale vuogádagaid atnuiváldima sáhtán viežžat terciála-, dahje jahkebeal raportta rehketdoallovuogádagas. Dm. golaheami čuovvoleami rehketdoalus bušehta ektui. Leat maid oppa áiggi sáhtán viežžat historjjálaš dieđuid rehketdoallovuogádagas. Go mii leat atnuiváldán dakkár ođđa kontoplána 01.01.06 rájes, mii lea áibbas earalágan go dat ovddit, seammás go hálddahuslaš struktuvra lea rievdaduvvon, de lea lunddolaš ahte šaddá áigemolsun raporterema dáfus. Dm. ahte ovddit jagiid historjjálaš dieđuiiguin lea váttis buohtastahtit.

Rehketdoallovuogádat lea maid oppa áiggi sáhttán raporteret bálkká, mátkkiid ja eará goluid. Dáid sáhttá maid viežžat buohkanassii Sámedikki, politihkalaš dási ja hálddahuslaš dási dáfus, juohke ossodaga ja politihkalaš dási (dievasčoahkkima, ráđi) dáfus, juohke proševtta dáfus, jna. Dás ferte maid namuhit ahte ođđa kontoplánastruktuvra válldahallá buorebut goluid juogadeami. ...”

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii maid áirras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodag sámediggejoavku lea ovddidan Sámedikki čoahkkinnortnega § 11 vuodul

Sámedikki presideanttas, gii lea doaimma jodiheaddji, lea bajimus ovddasvástáduš bearráigeahččat ahte Sámedikki doaimma ollásit čađahuvvo daid mearrádusaid ja eavttuid vuodul maid Sámediggi áiggi áigái bidjá, ja dasto bearráigeahččat ahte ekonomalaš rámmat maid Sámediggi mearrida dollojuvvojit. Sámediggeráđi addá rehketdoalloraportta bušeahhtaruđaid geavaheames Sámedikki dievasčoahkkimii jahkedieđáhusa bokte. Dát dahkkojuvvo Sámedikki dievasčoahkkima dahkan mearrádusa mielde. Go jahkedieđáhus lea mearriduvvon dievasčoahkkimis, de sáddejuvvo dat ráđdehussii, mii fas ovddida dan Stuorradiggái jahkásaš stuorradiggedieđáhusan.

Gažaldat 3:

Gažaldat Sámediggeráđái Sámedikki čoahkkinnortnega § 11 vuodul áirasis Egil Olli

Bargiidbellodaga sámediggejoavku oaidná ahte Sámediggeráđi lea ođđasis organiseren Sámedikki hálddahusdási nu ahte ossodatlohku lea unniduvvon ja dan seammás lea hálddahus team-organiserejuvvon.

Mediaid čađa leat boahtán dieđut mat čájehit ahte ossodatdirektoraid ja vuolitdirektoraid bálkkát leat sturron mealgat dan geažil.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku čujuha ahte lea hui deahtalaš dieđihit Sámedikki áirasiidda organisašuvdnarievdadusaid birra ja makkár váikkuhusaid dat buktá hálddahusa bušehtti.

Ovddidan čuoovvovaš gažaldagaid Sámediggeráđái:

1. Movt lea hálddahusa ođđasis organiseren váikkuhan hálddahusa ollislaš doaimmagoluide?
2. Manne lea ossodat- ja vuolitdirektorat ožžon nu ollu eanet bálkká?
3. Leago Sámediggeráđi bidjan ođđa bálkápolitihka hálddahussii?

Sámediggeráđi vástáduš gažaldahkii maid áirras Egil Olli, Bargiidbellodag sámediggejoavku lea ovddidan Sámedikki čoahkkinnortnega § 11 vuodul

sámediggejoavkkus lea ovddidan Sámedikki čoahkkinnortnega § 11 vuodul

Sámedikki hálddahus lea nu mo áirras Egil Olli áibbas riehta lea čujuhan, čađahan proseassa man boadusin lea ahte ossodagaid lohku lea vuoliduvvon 7 ossodagas 3 ossodahkan, seammás go leat ásahuvvon 2 bargoveaga. Ođđa organiseren lea čađahuvvon ja doaimmahuvvo daid bušeahhtarámmaid siskkobealde, maid dievasčoahkkin lea mearridan hálddahussii. Ođđa organiseren mielddisbuvttii ahte direktivraid lohku vuoliduvvui nu ahte dál leat 3 ossodatdirektivra ja 6 vuolitdirektivra. Seammás rievdaduvvui ossodat- ja vuolitdirektivraid ovddasvástádušaid ja bargamušaid sisdoallu sakka. Danne galget stáhta njuolggadusaid vuodul ásahuvvot ođđa virggit, ja dat galget almmuhuvvot juogo olgguldasat dahje siskkáldasat. Šiehtadusa vuodul bargiid-organisašuvnnaiguin almmuhuvvojedje ossodatdirektivravirggit olgguldasat ja vuolitdirektivravirggit fas siskkáldasat. Sii geat dál

leat virgáduvvon, leat ohcan dáidda odđa virggiide ja gilvalan daid alde. Danne ii leat riehta nu go orru leamen áirasa Egil Olli oaivil, namalassii ahte ovddeš ossodat- ja vuolitdirektevrrat leat ožžon stuorra bálkálássánemiid. Baicce leat áshuvvon odđa virggit, ja sii geat leat virggiin dál, leat gilvvohallan eará ohcciiguin, ja odđa bargošiehtadusat leat áshuvvon ja bálkkát leat šiehtaduvvon dáidda virggiide - nu mo dábálaččat dahkko odđa virgádemiid oktavuodas.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea mángii jearran ráđis hálddahuslaš beliid birra. Sámediggeráđđi vállje danne bidjat ovdan oanehaččat muhtun daid formálalaš beliid mat čatnasit dasa ahte Sámediggi lea stáhalaš doaibma ja ahte Sámedikki bargit leat stáhtabálvát, dainna lágiin ahte čujuha dáidda Stáhta bargiidgiehtagirjji osiide 2006 várás ja Stáhta váldošiehtadussii (Statens personalhåndbok (SPH) for 2006 og Hovedavtalen i staten (HA)):

SPH kapihttalis 1.1 i; Álggahus: *Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) har ansvaret for statens sentrale arbeidsgiverfunksjon. Dette innebærer bl.a. å gi rammer for utøvelsen og utviklingen av arbeidsgiverfunksjonen i statlige virksomheter. FAD inngår avtaler med hovedsammenslutningene om lønns- og arbeidsvilkår og forvalter lover på det statlige arbeidsrettslige feltet som gjelder hele statsforvaltningen: for eksempel tjenestemannsloven... Departementet skal utforme og iverksette arbeidsgiverpolitikken i staten i videste forstand. Sentrale elementer er leder- og personalpolitikk og tilrettelegging for statlige omstillinger. Som en del av sin oppgave har FAD en pådriver- og rådgiveroppgave i fornyelsen av statsforvaltningen, og i utviklingen av personalpolitikk som skal gjøres i etatene...*

Arbeidsgivers styringsrett beskrives gjerne som retten til å tilsette og si opp arbeidstakere, og til å organisere, lede og fordele arbeidet. Styringsretten kalles ofte også for den "rettskompetanse" arbeidsgiver har innenfor de begrensinger som lov- og avtaleverk setter. Selv om statlig forvaltning er underlagt et omfattende regelverk, har statlige arbeidsgivere et betydelig handlingsrom som er viktig å utnytte på en hensiktsmessig måte...

Personalpolitikken i statlig sektor er basert på prinsippet om medbestemmelse og medvirkning. Gjennom Hovedavtalen for arbeidstakere i staten har arbeidstakerorganisasjonene medbestemmelse når det gjelder arbeidssituasjonen for de arbeidstakere som kommer inn under lov om offentlige tjenestetvister.

SPH kapihttalis 1.2 i; Bargiidpolitihka váldohástalusat: *...Staten kan ikke utføre sine oppgaver og modernisere statlig sektor dersom de som arbeider der ikke er motivert for sine oppgaver, og deltar i den løpende fornyelsesprosessen. Lønns- og personalpolitikken skal ha som et viktig mål å skape denne motivasjonen. Hovedutfordringen framover er å fornye, brukerrete og effektivisere offentlig sektor parallelt med at etatene og virksomhetene utfører sine daglige oppgaver på en god måte. For å møte disse utfordringene er det nødvendig med en lønns- og personalpolitikk som sikrer en statsforvaltning med høyt kompetente, lojale og motiverte medarbeidere. For å skape en moderne, konkurransedyktig og attraktiv statlig sektor er det nødvendig å øke effektiviteten, tilføre og utvikle ny kunnskap, ta i bruk ny teknologi og nye og bedre arbeidsformer.*

SPH kapihttalis 1.3 i; Fápmudeapmi lea okta bargiidpolitihka váldoulbmiliin: *... det er et mål at det lokale arbeidsgiveransvaret skal være tillagt så omfattende fullmakter og ansvar som mulig. Det må være en god begrunnelse for at fullmakter og ansvar skal forbli på sentralt nivå. Dette er en av forutsetningene for at etatene og virksomhetene kan realisere målet om at de skal ha større selvstendighet og ansvar også på sine faglige områder...*

Váldošiehtadusa Stáhtas (HA) § 1 Ulbmil ja áigumušat, čuo. 9 politihkalaš, demokrátalaš mearrádušaid birra: *Partene er enige om at rettighetene etter avtalen må utøves slik at det politiske demokrati ikke endres. I samsvar med dette skal forvaltningen lojalt gjennomføre de politiske myndigheters beslutninger, samtidig som arbeidstakerne får reell medbestemmelse i de interne administrative forhold som har med arbeidssituasjonen å gjøre.*

HA §2 Duoibmaguovlu, čuo. 3 politihkalaš mearrádusaid birra: *Tillitsvalgte skal ikke delta i politiske beslutninger, beslutninger knyttet til politiske prioriteringer, beslutninger som fattes på grunnlag av lover, forskrifter, stortingsvedtak og kongelige resolusjoner, samt beslutninger som i hovedsak gjelder virksomhetens samfunnsmessige rolle (forholdet til borgerne)..... Spørsmålet om hvordan en beslutning skal gjennomføres, skal gjøres til gjenstand for medbestemmelse i henhold til tilpasningsavtalen, med mindre også gjennomføringsmåten må betraktes som politisk, eller hvor den påvirker eller har betydning for den politiske delen av vedtaket.*

HA §8 Bargoaddi bealálašvuhta iešguđet doaimmas, čuo. 1 bargoaddi birra bealálašžan *Arbeidsgiversiden i den enkelte virksomhet er det administrative ledd som har ansvaret for behandlingen av saker etter Hovedavtalen eller tilpasningsavtalen.*

Sámediggi lea, stáhtalaš bargoaddin, geatnegahttojuvvon čuovvut daid šiehtadusaid, maid fágalihkadus lea šiehtadan stáhtalaš doaimmaid bargiid bealis. Danne čuovvu bálkámearrideapmi das mii lea mearriduvvon gustovaš tariffašiehtadusain. Sámedikkis bargoaddin ii leat vejolašvuhta spiehkastit dán tariffašiehtadusain.

Bálkápolitihkka lea suorgi maid ii dušše bargoaddi mearrit. Stáhta bálkápolitihkka lea mearriduvvon šiehtadusain gaskal váldoovttastusaid (bargiidorganisašuvnnaid) ja stáhta, bargoaddin. Seamma gusto Sámediggái, mas bargiidorganisašuvnna leat mielde mearrideamen bálkápolitihka. Nu mo bargoeallima njuolggadusat dál doibmet, de leat eanaš bealit bálkápolitihkas mearriduvvon bajit dásis go Sámediggi, ja Sámediggeráđis ii leat vejolašvuhta rievdadit dán. Omd. ii sáhte Sámediggi ii ge Sámediggeráđi gáržžidit vuoigatvuođaid báikkálaš šiehtadallamiidda. Dát livččii daid bargoeallima njuolggadusaid rihkkun, maid ee. fágalihkadus lea leamaš mielde oažžumin šiehtadallamiidda.

Nu guhká go Sámedikki bargit leat stáhtabálvát, de ferte Sámedikki bálkápolitihkka čuovvut stáhta oppalaš bálkápolitihka. Sámedikki bálkápolitihkka ferte danne vuođđuduvvot stáhta bálkápolitihkkii ja vejolaš heiveheamiid galget bargiidorganisašuvnna ja Sámediggi bargoaddin dahkat ovttrasáđiid.

Sámediggeráđi lea guhkit áiggi oaidnán ahte hálldahusa oppalaš bálkádássi lea vuollin daid ásahusaid ektui, maiguin lea lunddolaš buohtastahttit iežas. Sámediggi lea gelbbolašvuođafitnodat ja lea mángii vuoittahallan gilvvus geasuheadji gealbbolašvuođa alde go eat leat sáhtán gilvvohallat bálkká dáfus. Sámedikki jodiheadjiid bálkádássi lea leamaš mielde doallamin oppalaš bálkádási vuollin, dainna lágiin ahte jodiheadjiid bálkkát leat doaimman lohkin vuolit dási bálkáovdáneapmái. Liikká lea leamaš dárbu mannat bajábeallái jodiheadjiidbálkká muhtun háviid vai leat sáhtán háhkat erenoamáš dárbbalaš ja bivnnuhis gelbbolašvuođa.

Sámedikki bargiid- ja jodiheadjiidpolitihka, mii lea hábmejuvvon viiddes proseassa bokte ja mas lea leamaš ollu oassálastit, ja mii lea ságastallojuvvon gaskal bargoaddibeali ja bargiidorganisašuvnnaid 17.11.05, ulbmil lea ná:

Lønnspolitikken skal være et virkemiddel til å rekruttere, utvikle, motivere og beholde kompetente medarbeidere.

Okta dain doaimbajuin lea:

Sametinget skal ha en lønnspolitikk som er kontinuerlig i utvikling i nært samarbeid mellom arbeidstakerne representert ved organisasjonene og arbeidsgiver. Lønna skal kunne konkurrere med lønn på samme stillingsnivå i andre relevante institusjoner f.eks. fylkeskommunene.

Nu galgá ge bálkápólitihkka leat dakkár reaidu mii geavahuvvo rekrutterenbarggus ja das ahte doalahit bivnnuhis gelbbolašvuoda ja bargofámu. Ođđa jodiheaddjivirggiid bálkádássi lea mearriduvvon dáinna áigumušain. Danne lea jodiheaddjivirggiid bálkádássi loktejuvvon sullii seamma dássái go stáhtalaš ášahusain earret departemeantaid, ja maiddái eará ášahusain maiguin lea lunddolaš buohtastahttit iežas, ovdamearkka dihtii fylkkagielddain. Jodiheaddjivirggiid dálá bálkádássi addá vejolašvuoda loktet maiddái oppalaš bálkádási. Guovddášdási bealis lei dán jagi mearriduvvon ahte Sámediggi galgai geavahit 686 198 ru báikkálaš šiehtadallamiin, muhto mearriduvvui geavahit ollislaččat 911 801 ru, mii lea 243 613 ru lassáneapmi báikkálaččat bálkálasahusaide. Maiddái ovddosguvlui mielddibuktá bálkápólitihkka ahte galgá, nu guhkás go vejolaš, láchit dilálašvuodaid nu ahte Sámediggi sáhtta gilvohallat eará ášahusaiguin, earret eará iešguđetlágan sámi ášahusaiguin, rekrutterema oktavuodas ja dan oktavuodas ahte doalahit bivnnuhis gelbbolašvuoda iešguđet fágasurggiin.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 37 čoahtis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Hilde Anita Nyvoll	
	Johan Mikkel Sara	
2	Willy Ørnebakk	
	Jarle Jonassen	
	Willy Ørnebakk	
	Jarle Jonassen	
3	Egil Olli	
	Aili Keskitalo	
	Egil Olli	
	Aili Keskitalo	

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.11.06 dii. 16.30.

Vuoddogiella: Dárogiella

Ášši 45/06

Ođđa áššiid dieđiheapmi Sámedikki čoahkkinortnega § 4 vuodul

Arkiiva

Arkiiváššénr.

06/4240

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.06 dii. 16.30

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahuš
1	27.11.06	Áirras Synnøve Solbakken-Härkönen	Rekrutteren duodjái ja duodjeealáhussii
2	27.11.06	Áirras Hilde Anita Nyvoll	NAV – ođastus
3	27.11.06	Áirras Olaf Eliassen	Lávdegottiid nammadeapmi
4	27.11.06	Áirras Gunn-Britt Retter	Sámi oahpponeavvojahki – Sámi máhttolokten
5	27.11.06	Áirras Kjersti Myrnes Balto	Sámi politihkalaš fora boarrásiid várás
6	27.11.06	Áirras Klemet Erland Hætta	Prošeakta ”Mánáid viessu”

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, áirras Synnøve Solbakken-Härkönen, NSR:a ovttasbargojoavku

Rekrutteren duodjái ja duodjeealáhussii

Duodji lea hui dehálaš oassi min kultuvrras. Duodji lea identitehtaguoddi ja duojit gullet min dehálaš identitehtamearkkaide.

Duodji lea maid ealáhus. Lea hui buorre go duojárat leat ožžon sierra ealáhusšiehtadusa Sámedikkiin.

Muhto mo lea rekrutteren duodjái ja duodjeealáhussii? Lean vávján ahte eai leat ollu nuorat geat ellet dujiin dahje lotnolasealáhusain mas duodji lea okta oassi. Eai leat nu galles geat duddjojiet iežaset atnui ge.

Dán áiggi eai leat šat nu ollu nuorat geat ohppet duddjot ruovttus. Duoji oahppan lea buorre muddui sirdojuvvon skuvlii. Fágaohppui gullet 2 jagi joatkkaskuvllas ja de guokte jagi oahpahallin ovdal go lea vejolaš váldit fágabreva.

Dán skuvlajagi ii leat ii okta ge oahppi Sámi joatkkaskuvlla ja boazodoalloskuvlla vg1 design ja giehtaduodjeluohtás mii lea heivehuvvon duodjái. Duoji 1. joatkkakurssas, mii lea riikaviidosas

fálaldat ja áidna duodjefálaldat Norggas, leat dušše 3 oahppi. Dát čuohcá fas rekruteremii oahpahalliortnegii.

Evttohus:

Evttohan ahte Sámediggi ovttas duodjeorganisašuvnnaiguin suokkardišgoahtá movt lasihit rekrutterema duodjái ja duodjealáhussii.

Evttohus 2, áirras Hilde Anita Nyvoll, BB:a sámediggejoavku

NAV – ođastus

NAV-ođastus mearriduvvui Stuorradikkis gidđat 2005. Bargo- ja čálgoetáhta ásahuvvui suoidnemánu 1. b. 2006. Aetáhta ja oadjoetáhta heaittihuvvojedje seamma beaivvi. Ođđa etáhta siskkilda ovttas gielddaid sosiálabálvalusain Bargo- ja čálgohálddašemi (NAV).

NAV-ođastus álgá hápmašuvvat, muhto ain leat ollu bealit mat eai leat áibbas mearriduvvon. Buot gielddain galgá ásahuvvot bargo- ja čálgokantuvra. Golgotmánus 2006 bohte dat vuosttaš 25 pilohttakantuvrra, ovdal jagi 2009, galget buot NAV-kantuvrrat leat ásahuvvon.

Mearriduvvon lea ahte ásahuvvojit soames ođđa erenoamášovttadaga čohkken dihte gelbbolašvuoda muhtun lágan áššiin ja gelbbolašvuoda ovtta sadjái. Dat mearkkaša ahte bargofápmu váldojuvvo eret distrivttaid boares oadjokantuvrrain ja bargokantuvrrain ja johtilit sáhtá buot guovddášdahttojuvvot.

Nana ja ealli servodagat dássidis ássamiin ja bargu buohkaide ferte leat meroštallojuvvon mihttomearri Sámediggái, ja mis ii leat ráđđi massit bargosajiid ja gelbbolašvuoda eret distrivttain.

NAV-kantuvrrat galget maiddái gozihit ja bálvalit sámegielat geavaheddjiid dohkálaš vugiin. Dán sáhtášii buorebut gozihit jos erenoamášovttadagat gávdnošedje maiddái sámegielat guovlluin.

Danne lea deatlaš ahte Sámediggi árjjalaččat lea mielde proseassas váikkuheamen mearráduseiseválddiid ektui go erenoamášovttadagat galget lokaliserejuvvot. Sámediggi ávžžuha Sámediggeráđi vuoruhit dán proseassa lahka čuovvoleami.

Evttohus 3, áirras Olaf Eliassen, SÁB, SBS, GB ja JSL

Lávdegotti nammadeapmi

Čujuhit MOSA raportii mohtorjohtalusa birra meahcis, mii almmuhuvvui 2006 skábmamánu álgogeahčen. Raporta válddahallá earret eará mohtorjohtalusa luondduresurssaiguin ávkkástallama oktavuodas sámi guovlluin.

Raportta sisdoalu vuodul lea áibbas dárbblaš ahte Sámediggi nammada bargojoavkku árvoštallat raportta sisdoalu ja buktá sierra gulaskuddancealkámuša nu johtilit go vejolaš.

Sámediggi oaivvilda ahte MOSA raporta ii leat dohkálaččat vuhtii váldán sámi árbevirolaš luonddudállođu ja daid dárbbuid mat gusket fievrredeapmái ja mohtorjohtalussii dien oktavuodas.

Lávdegoddi sáhtá joatkit barggus mohtorjohtaluslága ođasmahttima ektui ja buktit rávvagiid dan oktavuodas.

Lávdegoddi ferte leat nammaduvvon ja leat doaimmas jođáneamos lági mielde, ain juo ovdal guovvamánu 2007 dievasčoahkkima.

Evttohus 4, áirras Gunn-Britt Retter, NSR /SáB

Sámi oahpponeavvoháki – Sámi máhttolokten

Guhkes áiggi juo lea leamaš oahpponeavvováilivuohta sihke sámegielas ja sámegilli dadjat juo buot dásiin, mánáidgárddis gitta joatkkaskuvlla dássái. Ádjána menddo guhkes áiggi gárvet doarvá oahpponeavvuid, danne go ii leat váljjis ruhta. Ođđa skuvlaodastus, Máhttolokten, mielddisbukta oahpponeavvodárbbu ollu ođđa fágain, erenoamážit joatkkaskuvladásis.

NSR šálloša go manná menddo guhkes áigi juoksat dohkálaš oahpponeavodili – dát lea dohkketmeahttun dili sámi servodahkii. Lea dárbu nannosit loktestit sámi oahpponeavvobuvttadeami ja fokuseret sámiskuvlla sihkarastin dihte sámi kultuvrra boahtteáiggi. Danne evttoha NSR/SáB ahte lágiduvvo sámi oahpponeavvoháki skuvlajagis 2009-10. Dákkár bargu gáibida vuđolaš ráhkkaneami. Fertet čohkket searaid buot dásiin oččodan dihtii sámi oahpahusa dili dohkálas dássai.

NSR/SáB deattuha ahte oahpponeavvoráhkadeapmi maiddá lea Norgga eiseválddiid ovddasvástáduš ja gáibidit ahte stáhta sihkarastá ruhtadeami sámi máhttoloktemii. Sámediggi berrešii bidjat iešoasemávssu ja dainna lágiin geatnagahttit stáhta juolludit doarvá.

Oahpponeavvoháki ii galgga hehttet oahpponeavvoráhkadeami mii lea juo jodus. Oahpponeavvoráhkadeapmi ii galgga bisánit dákkár ánggírussama maŋŋá, muhto oahpponeavvut galget ain ođasmahttot, buoriduvvot ja ráhkaduvvot.

Evttohus 5, áirras Kjersti Myrnes Balto, NSR:a sámediggejoavku

Sámi politihkalaš fora boarrásiid várás

Sámedikkis lea ovddasvástáduš sihkarastit ahte olles sámi álbmogis lea vejolašvuohta buktit ovdan oainnuideaset ja ahte dát oainnut duođas váldojuvvojit vuhtii. Dála vuogádagas mii eat leat erenoamážit láchčán dilálašvuodaid nu ahte boarráset geardi sáhtta bidjat ovdan sidjiide deatlaš áššiid Sámediggái. Sámi boarrásiin lea deatlaš ja viiddes gelbbolašvuohta ja sin oaidnu berre boahit ovdan erenoamážit dain áššiin, mat gusket boarráset bulvii, muhto maiddá eará áššiin. Vái boarrásiidda sihkarastojuvvo duohta váikkuhanfápmu dain áššiin main sii beroštit, ja vai sihkarastojuvvo ahte Sámediggi oážžu ávkki dan gelbbolašvuodas mii boarrásiin lea, de berre Sámediggi árvvoštallat ásahit dakkár fora, mas boarrásiid ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargu formaliserejuvvo. Dát sáhtášii omd. leat boarrásiidkonferánsa, boarrásiidlávdegoddi dahje sullasaš.

Evttohus 6, áirras Klemet Erland Hætta, NSR:a sámediggejoavku

Prošeakta "Mánáid viessu"

2005 giđa nammaduvvui departemeantaid gaskasaš prošeaktajoavku mii galggai čielggadit ja plánet pilohtaprošeavtta mas lea ođđa vuohki gažadit mánáid mat leat gillán sekuálalaš vearredaguid, rumašlaš veahkaválddi dahje vásihan veahkaválddi bearrašis; dát Stuorradikki ávžžuhusa vuodul.

Prošeavtta lea Justiisadepartemeantta politiijaossodat jođihan. Prošeaktajoavkkus lea leamaš mielde čuovvovaš departemeantaid ja instánssaid ovddasteaddjit:

Justiisadepartemeantta siviilaossodaga ja politiijaossodaga bokte, Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta. Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhta, duopmostuollohálddahusa, riikkaadvokáhtaámmáha ja politiijadirektoráhta bokte.

Dasto bovdejuvvojedje áššáiguoski orgánat ja organisašuvnnat referánsajoavkun buktit evttohusaid prošeaktajoavkku čielggadussii. Dađi mielde go mii diehtit, ja go leat dárkilit guorahallan čállojuvvon raportta, de eat oainne ahte sámi perspektiiva lea fuolahuvvon dás. Eai ge čujuhuslistta mielde ge leat sámi ášahusat dahje organisašuvnnat jerrojuvvon buktit gulaskuddancealkámuša dahje searvat prošeaktii.

NSRa sámediggejoavku sáddii rabasreivve Justiisa- ja politiijadepartementii pilohtaprošeavtta birra, dát reive sáddejuvvui čakčamánu 13. b. 2006. Skábmamánu 6. b. 2006 rádjai ii leat boahán vástádus dán reivvi. NSRa sámediggejoavku oaivvilda ahte go sámi evttohusat váilot, de dat sáhtta mielddisbuktit ahte dakkár bealit mat gusket sámi mánáide, nuoraide ja bearrašiidna, eai boađe ovdan, ja nu dat eai gieđahallojuvvo doarvái bures. Dán lei sáhttit sihkkarastit jus sámi fágabirrasat, ja Sámediggi, ledje leamaš mielde prošeavttas ja gulaskuddanproseassas.

Evttohus: Sámediggi ferte konsultašuvnnaid bokte čuvgehit dán čuolbmačilgehusa Justiisa- ja politiijadepartementii. ”Mánáid viesu” viidáset plánemis ja čađaheamis fertejit čielgaset rámmat biddjojuvvo dasa ahte mo sámi bearrašat, mánát ja nuorat galget fuolahuvvot dákkár váttis diliin. Mo galget sámi geavaheaddjt fuolahuvvot ja gii galgá daid fuolahit?

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 36 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

Čoahkkinjođihangotti evttohus:

Ođđa áššit 1-6 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

- Čoahkkinjođihangotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Synnøve Solbakken-Härkönen	Magnhild Mathisen
		Per Edvin Varsi
		Johan Mikkel Sara
	Synnøve Solbakken-Härkönen	
2	Hilde Anita Nyvoll	Jørn Are Gaski
3	Olaf Eliassen	Per Edvin Varsi
		Johan Mikkel Sara
	Olaf Eliassen	Per Edvin Varsi
4	Gunn-Britt Retter	Synnøve Solbakken-Härkönen
5	Kjersti Myrnes Balto	Kirsti Guvsám
6	Klemet Erland Hætta	

VI Sámedikki mearrádus

Ođđaáššit 1-6 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.11.06 dii. 17.40.

Ášši 46/06

Sámedikki bušeahtta 2007

Arkiivaáššer..

06/337606 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššer.
Sámediggeráđđi	09.10.06	R 106/06
Plána- ja finánsalávdegoddi	13.-16.11.06	17/06
Sámedikki dievasčoahkkinn	28.02. - 03.03.06	46/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahku juovlamánu 7.b.2006 dii. 11.35.

Ášši álggus bivde mánga áirasa Sámedikkis árvvoštallat sin bealálašvuoda bušeahttameannudeami oktavuodas:

1. Tone Finnessen – stivrajodiheaddji Árran julevsámi guovddázis masa lea evttohuvvon njuolga juolludus, ja adnojuvvo dieinna lágiin áššeosálašžan Hálldahuslága § 6, vuosttaš lađđasa, bustáva e vuodul.
2. Josef Vedhugnes – stivrajodiheaddji Porsáŋgggu Sámi giella ja kulturguovddázis masa lea evttohuvvon njuolga juolludus, ii adnojuvvo áššeosálašžan Hálldahuslága § 6, vuosttaš lađđasa, bustáva e vuodul, go dán guovddáža ”ollásit eaiggáda stáhta dahje gielda.
3. Kjersti Myrnes Balto – beaivválaš jodiheaddji Várdobáikki sámi guovddázis masa lea evttohuvvon njuolga juolludus, ja adnojuvvo dieinna lágiin áššeosálašžan Hálldahuslága § 6, vuosttaš lađđasa, bustáva e vuodul.
4. Olaf Eliassen - stivrajodiheaddji Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddázis, masa lea evttohuvvon njuolga juolludus, ja adnojuvvo dieinna lágiin áššeosálašžan Hálldahuslága § 6, vuosttaš lađđasa, bustáva e vuodul.
5. a) Willy Ørnebakk - stivrajodiheaddji Ája Sámi guovddázis masa lea evttohuvvon njuolga juolludus, ja adnojuvvo dieinna lágiin áššeosálašžan Hálldahuslága § 6, vuosttaš lađđasa, bustáva e vuodul.
b) Willy Ørnebakk - stivrajodiheaddji Lásságámmis, masa lea evttohuvvon njuolga juolludus, ja adnojuvvo dieinna lágiin áššeosálašžan Hálldahuslága § 6, vuosttaš lađđasa, bustáva e vuodul.

Jienastuvvui bealálašvuodas. 43 áirasis ledje 30 sajis.

Ovttajienalaš mearráduš:

1. Tone Finnessen – bealálaš Árran julevsámi guovddáža njuolga juolludusa meannudeames kapihttalis 6.3 bušeahtas.
2. Josef Vedhugnes – ii leat bealálaš bušeahttaáššis.

3. Kjersti Myrnes Balto – bealálaš Várdobáiki sámi guovddáža njuolga juolludusa meannudeames kapihttalas 6.3 bušeahtas ja kuvlačuoggás kapihttalas 22.1.
4. Olaf Eliassen – bealálaš Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáža njuolga juolludusa meannudeames kapihttalas 6.3 bušeahtas.
5. a) Willy Ørnebakk – bealálaš Ája Sámi guovddáža njuolga juolludusa meannudeames kapihttalas 6.3 bušeahtas ja kuvlačuoggás Várdobáikki hárrái kapihttalas 22.1.
b) Willy Ørnebakk – bealálaš Lásságámmi njuolga juolludusa meannudeames kapihttalas 6.3 bušeahtas ja kuvlačuoggás Ája hárrái kapihttalas 22.1.

Maŋŋá dán mearriduvvui ovttajienalaččat čuovvovaš jienastanprosedyra bušeahttaáššái:

1. Bušeahta rámmat juogaduvvojit váldopoastaide (Dás leat buot sámediggeáirasat bealátkeahhtá)
2. Mearrádusas juohkin ovttaskas váldopoastaide (njuolga juolludus). (Dás geassádit meannudeames sii geat leat julggaštuvvon bealálažžan).

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus lávdegoddái

Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabella 1.0 Departemeantaid juolludusat

(1000 ru)

Kap.Poasta	Čilgehus	RR 2005	Bud-2006	RevBud-06	Bud- 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
680.50	Bargo-ja searvadahttindepartemeanta - BSD	149 400	153 350	153 350	164 100	10 750	7,0 %
206.50	Máhttodepartemeanta - MD	34 049	29 453	29 453	30 572	1 119	3,8 %
226.21	Máhttodepartemeanta - MD	0	2 500	2 500	4 000	1 500	60,0 %
248.21	Máhttodepartemeanta - MD	0	1 500	1 500	0	-1 500	-100,0 %
231.50	Máhttodepartemeanta - MD	11 080	11 435	11 435	11 870	435	3,8 %
1429.50	Birasdepartemeanta - BD	2000	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
320.53	Kultur- ja girkodepartemeanta - KGD	32 913	43 743	43 743	47 405	3 662	8,4 %
326.78	Kultur- ja girkodepartemeanta - KGD	0	500	500	500	0	0,0 %
724.21	Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD a)	5 400	5 400	5 400	5 700	300	5,6 %
1147.50	Eanadoalodepartemeanta - ED	4 000	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
1147.50	Eanadoalodepartemeanta - ED	0	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
552.72	Gielda- ja guovluddepartemeanta - GGD b)	0	0	2 450	0	-2 450	-100,0 %
Buohkanassumi c)		238 842	253 881	256 331	270 147	13 816	5,4 %

a) 2006 stáhtabušeahta bokte juolluduvvui Sámediggái 5 400 000 ru prošektaruhtan Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttas. Go juolludus reive bodii 2006, de lei juolludus 5 700 000 ru, mii mearkaša ahte 300 000 ruvdnosaš erohus ii leat duohta lassáncapmi.

b) 2006 reviderejuvvon bušeahtas juolluduvvojedje Interreg-rudat GGD:s.

c) Sámedikki 2006 dábaláš bušeahta ektui lea 15 996 000 ruvdnosaš lassáncapmi.

Šiehtadallamat stáhtain Sámedikki bušeahta hárrái

Dat gáibádusat maid Sámediggi ovddidii Ráđđehussii 2007 stáhtabušeahta oktavuodas ledje hui mearálaččat. Dat ledje ráhkaduvvon daid dárbbuid mielde maid Sámediggi oaivvildii leat sámi

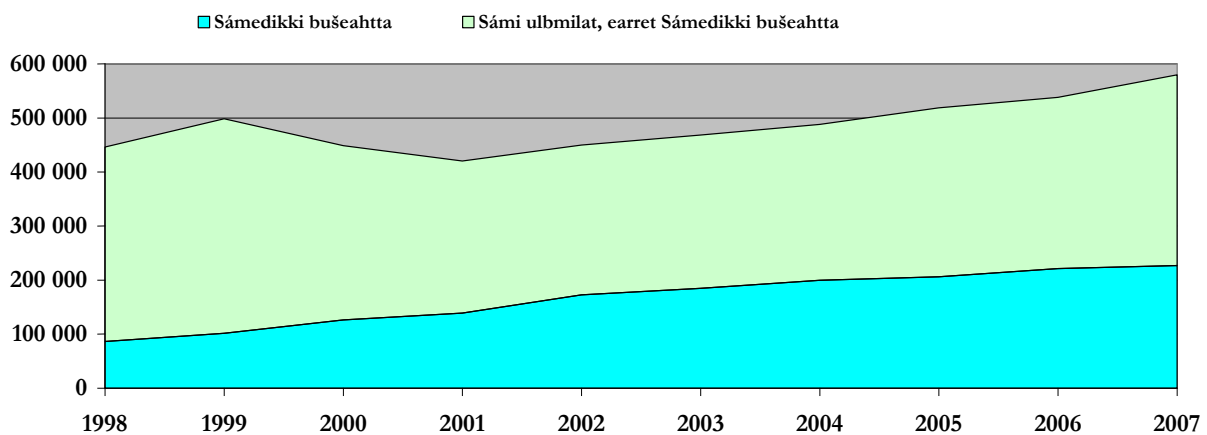
servodagas boahhteáiggis. Ráđđehus ii leat bušeahttaevttohusastis váldán vuhtii buot dárbbuid maid Sámediggi lea ovddidan. 2007 stáhtabušeahhtas lea dušše mearkašaktekeahthes lassáneapmi Sámediggái. Sámediggái čuočá dat go dárbbuid ja juolludusaid gaskasaš erohus lea nu stuoris.

Ferte ásahuvvot oktasaš áddejupmi dillái ja ovddideapmidárbbuide sámi servodagas. Lea álggahuvvon proseassa ahte geahčadit Ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš bušeahttaprosedyraid. Ráđđehus lea dadjan 2007 stáhtabušeahttaevttohusas ahte lea dárbu rievdadit Sámedikki bušeahttaráhkadan prosedyraid. Sámediggi oaivvilda ahte Ráđđehus ja Sámediggi jođáneamos lági mielde galggašeigga gávnnahit ortnega movt šiehtadallat jahkásaš bušeahttarámma. Sámedikkis lea mihttomearrin oažžut duohta šiehtadallamiid Norgga stáhtain.

Vuoruheamit 2007:s

Sámedikki ruđat mannet sámi doaibmabijuide ja daid hálddaša Sámediggi daid rámmaid vuodul maid guovddáš eiseválddit leat bidjan. Sámediggi lea maŋimus jagiin ožžon mánga ruhtadanortnega iežas bušehtii.

Govvosis vuolábealde oidno movt juolludusat sámi ulbmiliidda leat rievdan, divvojuvvon hadde- ja bálkagoargnuma ektui.

Ráđđehusa iežas sámpolitiikkaš dieđáhusa ulbmilin lea sirdit odđa doaimmaid Sámediggái.

Sámediggi eaktuda ahte:

ekonomalaš rámmat ja boahhteáiggi ovddasvástádusjuohku čielggaduvvojit
doaimmasirdima ja ekonomalaš rámmat mat addojuvvojit geavahussii, dávistit gaskaneaset

Sámediggi váldá vuolggasaji ovddiduvvon stáhtabušeahttaevttohusas 2007. 2007 bušeahhtas lea Sámediggi vuoruhan lasihit ruđa ásahusaide ja organisašuvnnaide. Dát vástida haddegoargnumlassáneami. Dán vuoruheami duogázin lea dat ahte ásahusain ja organisašuvnnain, mat ožžot jahkásaš juolludusaid Sámedikki bušeahhta bokte, leat einnostanvejolaš rámmaeavttut.

Haddegoargnuma lassin lea Sámediggi vuoruhan kultursuorggi muhtun poasttaid. Dan lassáneami vuodul maid oažžut Kultur- ja girkodepartemeanttas stáhtabušeahhta bokte 2007:s. Maiddái guovlluláš ruđat ovttasbargošiehtadusaid oktavuodas fylkkagiellaiguin vuoruhuvvojit.

2007 rájes áigu Sámediggi dahkat vuoruhemiid bušeahhta váikkuhangaskaoapmegeavahusas. Vuoruheamit bohtet oidnot ovttaskas poasttain. Mihttomearrin lea dahkat Sámedikki bušeahhta enet aktiivvaláš stivrendokumeantan. Sámedikki ulbmilin lea ođasmahttit buot njuolggadusaid mat leat váikkuhangaskaoapmegeavaheapmái. Dát dahkkojuvvo Riikarevišuvnna gáibádusa vuodul. Go

vuoruhá váikkuhangaskaomiid geavaheami jahkásaš bušeahttameannudemiiin, de ii dárbbáš ođasmahttit fas njuolggadusaid go vuoruheamit rievdaduvvojit.

Sámediggi ii áiggo addit bušeahstas njuolga doaimbadoarjaga ođđa organisašuvnnaide ja ásausaide ovdalگو dieđáhus sámi ásausaide birra lea ovddiduvvon dievasčoahkkimii. Dát dieđáhus vuoruhuvvo 2007:s. Dieđáhusas meannuduvvo maiddá dat ahte makkár eavttuiguin beassá Sámedikki bušehhtii.

Sámedikki mearkkašumit ráđđehusa doaimbaidjoevttohusaide Sámedikki bušeahtha bokte 2007 stáhtabušeahtas

Sámedikki ollislaš bušeahttarámma lea lasihuvvon 15 966 000 ruvnnuin Sámedikki dábálaš bušeahtha ektui. Dás manná 5 000 000 ruvno guovttegielalašvuodaruhntan Divttasvuona suohkanii go dat lea laktojuvvon sámegeiela hálddašanguvlui. Dan lassin lea 2 000 000 ruvno juolluduvvon ođđa ruhtan ođđa doaimbajuiide sámi kultursuorggis. Dasa gullet doarjagat sámi sierrabibliotehkii, mobiila girjerádjobálvalusaide, sámi dáiddárstipeanddaide, sámi dáiddaásahusaide čájáhusmáksui, báikenammabálvalussii ja sámelága giellanjuolggadusaid čuovvoleapmái, sámi museaaide, sámi musihkkafestiválaide ja sámi teáhteriidda.

Loahppa lasáhus bušeahttarámmas lea hadde- ja bálkágoarggunlassi. Dán lasáhusa duogabealde leat muđui Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, Kultur- ja girkodepartemeanta ja Máhtodepartemeanta. Eará departemeanttat eai leat lasihan juolludusa 2006 stáhtabušeahtha ektui. Sámedikki gáibádusat 2007 stáhtabušeahtha ektui ledje hui mearálaččat. Ráđđehus lea válljen hilgut eanaš bušeahttadárbbuid mat Sámedikkis leat.

Sámediggi lea čoahkkimiin Ráđđehusain deattuhan ahte Sámedikki bušeahtas fertejit vuhtiiváldojuvvot maiddá našonála ángiruššamat mat dahkkojuvvojit stáhtabušeahtas. 2007 ektui ii leat Sámediggi ožžon lasáhusa daid goluid ektui mat čatnasit Máhttoloktemii ja Mánáidgárdeloktemii. Dasto lea Sámediggi deattuhan ahte ferte oazžut ollislaš buhtadusa bálká- ja haddegoarggunis buot departemeanttain, mat juolludit ruđaid Sámediggái. Mearriduvvon 2007 stáhtabušeahtha čájeha ahte dat ii leat čuovvoluvvon ráđđehusa beales.

Ođasmahttojuvvon našonálabušeahtha 2000 meannudettiinis, mearridii Stuorradiggi juolludit 75 miljon ruvno Sámeálbmotfondii. Foandda buvttadeapmi galgá geavahuvvo iešguđet doaimbajuiide nannet sámi giela ja kultuvrra. Submi mii biddjojuvvo Sámedikki geavahussii 2007 bušeahtas lea foandda buvttadeapmi, mii lea 4 700 000 ruvno. Foandda reanttut eai leat mielde Sámedikki rámma-juolludusas.

Sámedikki ekonomalaš rámmajuohkin

Stuorradikki stáhtabušeahtha 2007 meannudeami várašumiin juohká Sámediggi rámma čuovvovaččat váldopoasttaide 2007:s:

Tabealla 2.0 Buohkanastabealla - Sámedikki sisaboadut ja golut buohkanassii

(1000 ru)

	Rehketdoallu-05	Bud-06	RevBud-06	Bud-07	Erohus	%
Doaibmagolut						
Departemanttaid juolludusat	238 842	253 881	256 331	270 147	13 816	5,4 %
Eará doaibmaboadut	0	0	672	0	-672	-100,0 %
Doaibmaboaduid submi	238 842	253 881	257 003	270 147	13 144	5,1 %
Váikkuhangaskaoamit						
Váikkuhangaskaoamit	162 660	177 340	179 190	187 301	8 111	4,5 %
Váikkuhangaskaomiid submi	162 660	177 340	179 190	187 301	8 111	4,5 %
DOAIBMABOĀUID VÁIKKUHANGASKAOMIID SUBMI	76 182	76 541	77 813	82 846	5 033	6,5 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikkalaš dási doaibma	16 834	18 291	19 103	20 226	1 123	5,9 %
Hálddahusa doaibma	54 723	54 875	55 335	58 245	2 910	5,3 %
Investeremat	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
Erenoamáš doaibmagolut	3 953	1 875	1 875	2 875	1 000	53,3 %
Doaibmagoluid submi	75 510	76 541	77 813	82 846	5 033	6,5 %
JAHKEBOĀÐUS	672	0	0	0	0	-

Tabealla 2.1 Buohkanastabealla - Sámedikki sisaboadut ja golut buohkanassii

	Rehketdoallu - 05	Bud-06	RevBud-06	Bud-07	Erohus
Doaibmagolut					
Departemanttaid juolludusat	100,0 %	100,0 %	99,7 %	100,0 %	0,3 %
Eará doaibmaboadut	0,0 %	0,0 %	0,3 %	0,0 %	-0,3 %
Doaibmaboaduid submi	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	0,0 %
Váikkuhangaskaoamit					
Váikkuhangaskaoamit	68,1 %	69,9 %	69,7 %	69,3 %	-0,4 %
Váikkuhangaskaomiid submi	68,1 %	69,9 %	69,7 %	69,3 %	-0,4 %
DOAIBMABOĀUID VÁIKKUHANGASKAOMIID SUBMI	31,9 %	30,1 %	30,3 %	30,7 %	0,4 %
DOAIBMAGOLUT					
Politiikkalaš dási doaibma	7,0 %	7,2 %	7,4 %	7,5 %	0,1 %
Hálddahusa doaibma	22,9 %	21,6 %	21,5 %	21,6 %	0,0 %
Investeremat	0,0 %	0,6 %	0,6 %	0,6 %	0,0 %
Erenoamáš doaibmagolut	1,7 %	0,7 %	0,7 %	1,1 %	0,3 %
Doaibmagoluid submi	31,6 %	30,1 %	30,3 %	30,7 %	0,4 %
JAHKEBOĀÐUS	0,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %

Váikkuhangaskaoamit

Sámediggi juohká 2007 váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide čuovvovaččat:

Tabella 3.0 Buohkanastabealla váikkuhangaskaoomit

(1000 ru)

	Rehketdoallu-05	Bud-06	RevBud-06	Bud-07	Juog %	Erohus 07-Rev 06	%
Váikkuhangaskaoomit							
Oahpahuš	26 875	28 348	28 348	29 433	15,7 %	1 085	3,8 %
Giella	44 737	45 353	45 353	50 379	26,9 %	5 026	11,1 %
Kultuvra	34 086	41 141	41 141	43 141	23,0 %	2 000	4,9 %
Girjerádjobálvalusat	5 116	8 105	8 105	8 607	4,6 %	502	6,2 %
Ealáhus	22 750	24 800	26 650	24 529	13,1 %	-2 121	-8,0 %
Birasgáhtten ja kultursuodjalus	12 331	14 983	14 983	14 771	7,9 %	-212	-1,4 %
Dearvvašvuoda- ja sosiálaá?girusššan	4 100	4 400	4 400	3 850	2,1 %	-550	-12,5 %
Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu	820	1 550	1 550	3 100	1,7 %	1 550	100,0 %
Riikkaidgaskasaš bargu	4 355	1 574	1 574	1 231	0,7 %	-343	-21,8 %
Dásseárvodoaimbajut	450	650	650	650	0,3 %	0	0,0 %
Sámáide guoski statistihka Norggas	300	300	300	300	0,2 %	0	0,0 %
Eará doarjagat (politihkalaš bargu)	6 008	4 451	4 451	4 451	2,4 %	0	0,0 %
Konferánsat	733	1 085	1 085	1 085	0,6 %	0	0,0 %
Bálkkašumiid geigen	0	100	100	100	0,1 %	0	0,0 %
Sámálbm otfonanda	0	0	0	0	0,0 %	0	-
Eará váikkuhangaskaoomit	0	500	500	1 674	0,9 %	1 174	234,8 %
Váikkuhangaskaomiid submi	162 660	177 340	179 190	187 301	100,0 %	8 111	4,5 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat vuđoleappot čilgejuvvon kapihtaliin 4 ja 18.

Buot ášahusat ja organisašuvnnat mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikki bušehta badjel leat geatnegahtton ráhkadit čuovvovaš dokumeantaid ovdal borgemánu 1. b. 2007:

Dán jagi doaibmaplána

Dárkkistuvvon diimmá rehketdoallu

Diimmá jahkediedáhus ja raporta mi čájeha movt diimmá juolludeamit leat adnon sisasáddejuvvon doaibmaplána ektui.

Boahte jagi bušehtadárbu

Doaibmadoarjja vuollel 100 000 ru. mákso ollásit bušehttajagi álggus. Sámi giellaguovddážiidda mákso olles doaibmadoarjja bušehttajagi álggus. Doaibmadoarjja badjel 100 000 ru. mákso guovtti vuorus. Vuosttaš máksin lea bušehttajagis álggus. Nubbi oassi mákso go doarjjavuostáiváldi lea deavdán doaibmadoarjaga eavttuid, ja go raporttat leat dohkkehuvvon. Jus gáibádušat juolludanreivve vuodul eai leat ollašuttuovvovon go nubbi oassi galggašii máksojuvvot, dahje jus Sámediggi ii leat ožžon raporta ovdal borgemánu 1. b., de ii sáhte doarjjavuostáiváldi rehkenastit oazžut doaibmadoarjaga Sámedikkis boahte bušehttejagi.

Sámediggeráđđi sáhtta mearridit dárkilet njuolggadusaid juolludanreivves.

Oahpahuš

Tabella 4.0 Čoahkketabealla - Sámedigiel oahpahuš

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
100	Vuoddoskuvla ja joatkkaoahpahuš - oahpponeavvoovdd	14 168	14 675	14 675	15 175	500	3,4 %
101	Gelbbolašvuodalokten	2 963	3 250	3 250	3 550	300	9,2 %
102	Mánáidgárdit	9 744	10 423	10 423	10 708	285	2,7 %
Submi		26 875	28 348	28 348	29 433	1 085	3,8 %

Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus - Oahpponeavvut

Tabealla 4.1 Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus

(1000 ru)

Post 100	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %	
10000	Dábálaš oahpponeavvut (sámi)	a)	0	8 400	8 400	8 900	500	6,0 %
10001	Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut		0	1 900	1 900	1 900	0	0,0 %
10002	IKT - oahpponeavvut		0	2 575	2 575	2 575	0	0,0 %
10003	Læremiddelutv. DjO -ruđat(ovdal poasttas 22)		1 842	1 800	1 800	1 800	0	0,0 %
Submi			14 168	14 675	14 675	15 175	500	3,4 %

a) 2006 sirdojuvvui 500 000 ru poasttas 100 postii 899 oahpponeavvoovddidandoarjagiid árvvoštallama geažil, dat sirda sirdojuvvo ruovttoluotta 2007

Mihttomearri

Sámi oahpponeavvut leat dehálaččat vai vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa sámi oahppit ožžot oahpahusa gustovaš lágaid ja oahppoplánaid vuodul.

Strategiija

Čuovvolit Máhttoloktema hástalusaid ja daid rávvagiid mat bohtet ovdan sámi oahpponeavvuid evalueremis.

Doaimbajut

Loahpahit sámi oahpponeavvoráhkadeami doarjaga evaluerema

Hábmet strategalaš plána sámi oahpponeavvoráhkadeapmái evaluerema vuodul ja Sámi máhttoloktema mearriduvvon oahppoplánaid vuodul

Ovddidit sámi oahpponeavvuid mearriduvvon plánaid mielde

Viidasitovddidit sámi oahpponeahta

Máhttolokten Sámi ásaheapmi mielddisbuktá dárbbu lasihit doarjagiid sihke dábálaš, IKT- ja earenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuide. Olu odđa fágaide joatkkaoahpahusas ráhkaduvvojit sámi oahppoplánat, ja dat dagaha ahte ferte vuoruhit oahpponeavvuid dán suorgái. Vuodđoskuvllas ii leat realisttalaš molsut visot oahpponeavvuid, muhto lea dárbu ráhkadit oahpponeavvuid fágaide mat eai leat álggahuvvon strategalaš plána 2001 – 2005 siskkoabealde. Lea maiddá dárbu dálá oahpponeavvuid ođastit dahje molsut. Lulli- ja julevsámi oahpponeavvuid ferte vuoruhit. Joatkkaskuvladásis ja surggiin gos leat gullan-, lohkan- ja čállinváttisvuodát ferte vuoruhit earenoamášheivehuvvon oahpponeavvuid. Sámi oahpponeavvoráhkadeami evalueremis oaidná konkrehta dárbbuid.

Sámediggi áigu pedagogalaš ovddidanbarggus vuoruhit ovddideapmidoaimmaid oahpponeavvuid, kvalitehtaovdáneami, bagadallama ja diehtujuohkima oktavuodas, earenoamážit Máhttoloktema ásaheami oktavuodas.

2007 váikkuhangaskaomiid geavaheamis leat čuovvovaš vuorheamit:

Ođastit ja molsut dálá oahpponeavvuid

Ráhkadit odđa oahpponeavvuid davvi-, julev- ja lullisámegilli Máhttolokten-Sámi vuodul.

Ráhkadit earenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuid, joatkkaoahpahusa ja prošeavttaid ohppiide gain leat gullanválttisvuodát ja lohkan- ja čállinváttisvuodát

Dán ulbmili várrejuvvo 15 175 000 ru.

Gelbbolašvuodálokten

Tabella 4.2 Gelbbolašvuodálokten

(1000 ru)

Post 101	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
10100	Stipeanda sám i joatkkaskuvlaoahppiide	0	1 100	1 100	1 400	300	27,3 %
10101	Fágalaš gelbbolašvuodálokten	0	1 750	1 750	1 750	0	0,0 %
10102	Stipeanddat alitohppui	0	400	400	400	0	0,0 %
Submi		2 963	3 250	3 250	3 550	300	9,2 %

Stipeanda joatkkaskuvlla sám i ohppiide

Mihttomearri

Eambbo oahppit joatkkaoahpahas válljejit sámegiela. Sihke sámegiela vuosttašgiellan, nubbigiellan dahje sámegiella čiekŋudanprošeaktan.

Strategiija

Heivehit stipeandda vai eambbo oahppit movttidahttojuvvojit válljet sámegiela vuosttašgiellan.

Doaimbajut

Juohkit giellamovttidanstipeandda ohppiide geat váldet sámegiela joatkkaoahpahas

Sámediggeráđđi lea mearridan movt galgá juohkit stipeandda sin gaskkas geat váldet sámegiela vuosttašgiellan, nubbigiellan ja geat váldet sámegiela čiekŋudanprošeaktan joatkkaskuvladásis.

Dán ulbmili várrejuvvo 1 400 000 ru.

Fágalaš gelbbolašvuodálokten

Mihttomearri

Eambbo gelbbolašvuodta ja buoret kvalitehta oahpahas nugo lea daddjon Máhttoloktemis ja mánáidgárdeloktemis.

Strategiija

Movttidahttit loktet gelbbolašvuodta praktihakalaš-estehtalaš fágain

Movttidahttit loktet gelbbolašvuodta ja rekruterema realfágaide.

Movttidahttit dutkan-, geahččaladdan- ja ovddidanbargui earenoamášpedagogihkas.

Doaimbajut

Juohkit stipeandda

Doarjut dutkan-, geahččaladdan- ja ovddidanbargguid heivehuvvon oahpaheamis

Bušehtajagis 2007 leat čuovvovaš vuoruheamit:

Viidásetoahppu praktihkalaš-estehtalaš fágain

Viidásetoahppu realfágain

Guhkit áiggi badjel lea čájehuvvon ahte lea stuora dárbu nannet oahpahasbargiid realfágagelbbolašvuodta. Sámedikki mielas lea dat duodalaš dilli, ja áigu danne earenoamážit vuoruhit realfága viidásetoahpu 2007:s.

Earenoamášpedagogaš stipendii várrejuvvo 300 000 ru, DjO-doarjagiidda várrejuvvo 500 000 ru ja realfága gelbbolašvuodáloktemii várrejuvvo 950 000 ru 2007:s.

Stipeanda alit ohppui

Mihttomearri

Buoridit gelbbolašvuoda dain surggiin gos sámi servodat dárbbáša buoret gelbbolašvuoda.

Strategiija

Movttidahttit váldit alit oahpu sámegeiela, das lea lulli- ja julevsámegeiella vuosttažin vuoruhuvvon.

Doaibmabijut

Juohkit stipeandda sámegeiela alit ohppui.

2007:s vuoruhuvvojit čuovvovaš áššit:

Davvisámegeiela vuoruhuvvojit ohccit geat lohket sámegeiela bajit dásis, ja geat barget sámi mánáidgárddis dahje muhtun mánáidgárddi sámi ossodagas

Julevsámegeiela vuoruhuvvojit ohccit geat lohket sámegeiela bajit dásis, mastera ja vuolit dásiin, ja sámegeielat studeanttat geat váldet ovdaskuvla- ja dábálašoahpaheaddjeoahpu

Lullisámegeiela vuoruhuvvojit ohccit geat lohket sámegeiela bajit dásis, mastera ja vuolit dásiin, ja sámegeielat studeanttat geat váldet ovdaskuvla- ja dábálašoahpaheaddjeoahpu

Jus leat olu ohccit, de galgá unnitlogu sohkaheallu vuoruhuvvot, gč. gielladieđáhusa

Sámediggeráđdi lea dohkkehan alit oahpu stipeandda njuolggadusaid.

Dán ulbmili várrejuvvo 400 000 ru.

Mánáidgárddit

Tabealla 4.3 Mánáidgárddit

(1000 ru)

Post 102	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
10200	Doarjja sámi mánáidgárddiide	0	9 480	9 480	9 765	285	3,0 %
10201	Oahpponeavvut mánáidgárddiide	0	843	843	843	0	0,0 %
10202	Áigečála sámi mánáidgárddiide	0	100	100	100	0	0,0 %
Submi		9 744	10 423	10 423	10 708	285	2,7 %

Mihttomearri

Sámi mánáide galgá sihkkarastojuvvot mánáidgárdefálaldat mas lea vuodđun sámegeiella ja sámi kultuvra, nannetdihte mánáid identitehta, giela ja kultuvrra.

Strategiija

Fuolahit sámi mánáidgárddiid čoahkkananbáikedárbbuid ja vejolašvuoda lonohallat vásáhusaid.

Váikkuhit mánáidgárdebargiid, mánáidgárdeeaiggáid, váhnemiid ja eiseváldiid bargat guottuiguin.

Buvttadit pedagogalaš ávdnasiid.

Doaibmabijut

Juohkit doarjagiid

Vuolggahit gelbbolašvuodaloktema sámi mánáidgárddiide

Almmuhit 2 nummára "Stullan" áigečállagis

Lágidit sámi mánáidgárdekonferánsa, semináraid ja fierpmádatčoahkkimiid

Vuolggahit sámi rámmaplánakonferánsa

Ásahit sámi mánáidgárddiide deaivvadanbáikki internehtas

Sámi mánáidgárddiide, eará mánáidgárddiide ja Norgga suohkaniidda oppalaš bagadallan ja

diehtujuohkin sámi mánáidgárddiid birra

Álggahit guoskevaš dutkama

Čuovvolit Mánáidgárdeloktema ávžžuhusaid ja deattuhit kvalitehtaovdáneami

2007 bušehttajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš juolludeamit:

Sámi mánáidgárddit, njuolggadusaid vuodul

Sámi mánát dáčča mánáidgárddiin, njuolggadusaid vuodul

Gelbbolašvuodáloktenprošeavttat geahččaladdan- ja ovddidanbargguin

Ráhkadit duohtadieđuidgirjiid, digitála oahpponeavvuid, pedagogalaš filmmaid ja plakáhtaid sámi mánáidgárddiide

Sámediggi lea mearridan njuolggadusaid daid namuhuvvon ortnegiidda.

2007:s várrejuvvo 10 708 000 ru. mánáidgárddesuorggi doaimmaide.

Giella

Tabealla 5.0 Čoahkketabealla - Sáme giella

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
150	Guovttegielalašvuodadoarjagat	33 850	33 850	33 850	38 350	4 500	13,3 %
151	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskkoaldea	0	1 160	1 160	1 360	200	17,2 %
152	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealdea	a) 3 704	2 550	2 550	2 850	300	11,8 %
153	Vuoddoarjja giellaguovddážiidda	3 600	4 050	4 050	4 176	126	3,1 %
154	Sáme giella lea čáffat - Čuoovlandoaimbajjut (Ođas)	0	1 000	1 000	400	-600	-60,0 %
155	Sámi divvunprográmma	3 583	2 743	2 743	3 243	500	18,2 %
Submi		44 737	45 353	45 353	50 379	5 026	11,1 %

a) 2005 rehketdoallologut leat sihke hálddašanguovllu siskkoaldea ja olggobealdea.

Guovttegielalašvuoda doarjja

Tabealla 5.1 Guovttegielalašvuodadoarjagat

(1000 ru)

Poasta 150	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15000	Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune		7 431	7 431	7 541	110	1,5 %
15001	Karášjoga gielda/Karasjok kommune		7 140	7 140	7 307	167	2,3 %
15002	Deanu gielda/Tana kommune		4 995	4 995	5 069	74	1,5 %
15003	Porsángu gielda/Porsanger kommune		5 379	5 379	5 299	-80	-1,5 %
15004	Unjárgga gielda/Nesseby kommune		2 812	2 812	2 850	38	1,4 %
15005	Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune		3 503	3 503	3 463	-40	-1,1 %
15006	Finnmárku fylkkagielda/Finnmark fylkeskommune		1 400	1 400	1 411	11	0,8 %
15007	Romssa fylkkasuohkan/Troms fylkeskommune		1 190	1 190	1 201	11	0,9 %
15008	Divttasvuona suohkan/Tysfjord kommune		0	0	3 008	3 008	-
15009	Norlandda fylkkasuohkan/Nordland fylkeskommune		0	0	1 201	1 201	-
Submi		33 850	33 850	33 850	38 350	4 500	13,3 %

Mihttomearri

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuotta geavahit sáme giella buot servodatdásiin- ja surggiin.

Strategiija

Gulahallat suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin dan birra movt sáme giella galgá ovddidit ja čalmmustahttit.

Álggahit proševttaid mat ovddidit sáme giella geavaheami buot oktavuodain, ja mat ovddidit sáme giella.

Doaimbajjut

Bistevaš čoahkkimat sáme giella hálddašanguovllu suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin, gos beassá digaštallat sáme giella geavaheami

Láigidit jahkásaš konferánssa mas fáddán lea sáme giella geavaheapmi almmolaš hálddašeamis

Juohkit guovttegielalašvuoda doarjaga

Guovttegielalašvuoda doarjja addo sáme giella hálddašanguovllu suohkaniidda ja juhkkovuvvo maiddái fylkkasuohkaniidda main leat hálddašanguovllu suohkanat. Doarjja čatnasa sámelága gáibádusaide báikkálaš ja fylkkasuohkaniid guovttegielalaš hálddašeamis birra. Doarjja lea juhkkovuvvon gustovaš juohkominstara mielde.

2007 guovttegielalašvuoda doarjaga máksineavttut leat:

- Suohkanat ja fylkkasuohkanat ráhkadit giellaovddidanplána 2007 várás.
- Sámediggi galgá oažžut raportta ovdal guovvamánu 1. b. 2007 mas suohkanat leat árvvoštallan/evalueren mannan jagi juolludusaid beavttu.

- Sámediggi galgá oažžut rehketdoalu juolludusaid geavaheamis.

Sámediggeráđđi sáhtta mearridit dárkilet eavttuid juolludanreivves.

2007:s várrejuvvo 38 350 000 ru. guovttegielalašvuoda doarjagiidda.

Giellaprošeavttat sámegiela hálddašanguovllus

Tabealla 5.2 Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskkoabealde

(1000 ru)

Poasta 151	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15100	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskkoabealde	0	1 160	1 160	1 360	200	17,2 %
Submi		0	1 160	1 160	1 360	200	17,2 %

Mihttomearri

Nannet terminologijja- ja báikenammabarggu ja ovddidit iešguđetlága giellaarenaid mánáide ja nuoraide.

Strategiija

Eambbo vuoruhit terminologijja čohkkema, ovddideami ja registrerema.

Deattuhit sámi báikenamaid čohkkema.

Vuoruhit mánáide ja nuoraide molssaevttolaš giellaarenaid skuvlla ja mánáidgárddi olggobealde.

Ovddidit arenaid mánáide ja nuoraide gos sámegiella gullo, oidno ja addá posiitiiva oktavuodaidd gillii.

Doaimbajut

Juohkit prošeaktadoarjagiid

Juolludit prošeaktadoarjaga prošeavttaide maid Sámedikki giellastivra vuolggaha

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

Čohkket, ovddidit ja registreret tearpmaid

Sámi báikenamat

Ovddidit molssaevttolaš giellaarenaid sámi mánáide ja nuoraide

Guovttegielalašvuodadoarjagis várre Sámediggi 1 360 000 ru giellaprošeavttaide sámegiela hálddašanguovllus jagi 2007 várás.

Giellaprošeavttat olggobealde sámegiela hálddašanguovllu

Tabealla 5.3 Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde

(1000 ru)

Poasta 152	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15200	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde	3 704	2 550	2 550	2 850	300	11,8 %
Submi		3 704	2 550	2 550	2 850	300	11,8 %

Mihttomearri

Oččodit eambbogiid hupmagoahit sámegiela, ja ovddidit ođđa terminologijja

Strategiija

Ovddidit arenaid mánáide ja nuoraide gos sámegiella gullo, oidno ja addá posiitiiva oktavuodaidd gillii.

Eambbogat hupmagohtet sámegiela.

Čohkket, ovddidit ja registreret tearpmaid.

Deattuhit sámi báikenamaid čohkkema.

Doaibmabijut

Juohkit prošeaktadoarjagiid.

Juolludit prošeaktadoarjaga prošavttaide maid Sámedikki giellastivra initiere.

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

Čohkket, ovddidit ja resgistreret tearpmaid

Sámi báikenamat

Ovddidit molssaevttolaš arenaid sámi mánáide ja nuoraide

Dan ulbmili várrejuvvo 2 850 000 ru.

Sámi giellaguovddážit

Tabealla 5.4 Vuoddodoarjja giellaguovddážiidda

(1000 ru)

Poasta 153	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15300	Porsángu	450	450	450	464	14	3,1 %
15301	Gáivuotna	450	450	450	464	14	3,1 %
15302	Divtasvuodna	450	450	450	464	14	3,1 %
15303	Evenášši	450	450	450	464	14	3,1 %
15304	Unjárga	450	450	450	464	14	3,1 %
15305	Deatnu	450	450	450	464	14	3,1 %
15306	Moskavuotna	450	450	450	464	14	3,1 %
15307	Plassje	450	450	450	464	14	3,1 %
15308	Áltá	0	450	450	464	14	3,1 %
Submi		3 600	4 050	4 050	4 176	126	3,1 %

Mihttomearri

Sámi giellaguovddážit galget doaibmat sámeziela arenan ja galget váikkuhit dasa ahte sámeziela geavahuvvošii ja ovddiduvvošii iežaset doaibmaguovlluin.

Strategiija

Ovddidit lagat ovttasbarggu giellaguovddážiiguin.

Nannet giellaguovddážiid doaimma regiivnnas.

Doaibmabijut

Ásahit fierpmádaga Sámedikki, dálá giellaguovddážiid ja ođđa giellaguovddážiid gaskkas

Vuolggahit fierpmádaga asaheami giellaguovddážiid gaskkas, vai guovddážit beasašedje atnit ávkki guhtet guoimmiset barggus

2006:s várre Sámediggi 4 176 000 ru sámi giellaguovddážiidda.

Sámeziella lea čaffat – Čuovvolandoaimmat

Tabealla 5.5 Sámeziella lea čaffat - Čuovvoleapmi

(1000 ru)

Poasta 154	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15400	Sámi giellakampánjat	0	600	600	0	-600	-100,0 %
15401	Terminologijaprošavttat - davviriikkalaš ovttasbargu	0	400	400	400	0	0,0 %
Submi		0	1 000	1 000	400	-600	-60,0 %

Mihttomearri

Ealli giella árgabeaivvis - sihke ruovttus ja almmolaččat.

Strategiija

Ásahit arenaid sámeziella fágalaš nannemii ja ovddideapmái.

Doaimbajut

Ásahit davviriikkalaš ovttasbarggu ja prošeavttaid sámegeiela terminologijjaovddideami ektui
Ásahit sámegeiela dulkaohpu ja bargovugiid movt dulkaautorisašuvnna galgá ođastuvvot
Ovddidit giellaoahpahasplánaid

”Sámegeiela lea čaffat” čuovvleapmái várrejuvvo 400 000 ru.

Elektrovnnalaš teakstameannudeami sámi korrektuvraprográmma – DIVVUN

Tabealla 5.6 Sámegeiel divvunprográmma elektrovnnalaš gieđahallama várás

(1000 ru)

Poasta 155	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15500	Sámegeiel divvunprográmma - olggobeale ruhtadeapmi	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
15501	Sámegeiel divvunprográmma - siskkobeale ruhtadeapmi	0	1 243	1 243	1 243	0	0,0 %
15502	Máttasámegeiela stávenreaiddu ráhkadeapmi	0	0	0	500	500	-
Submi		3 583	2 743	2 743	3 243	500	18,2 %

Mihttomearri

Eanegat čállet sámegeilli.

Strategiija

Nannet sámegeiela elektrovnnalaš giellaresurssaid ovddideami.

Doaimbajut

Ovddidit ja fállat divvunprográmmaid elektrovnnalaš teakstameannudeapmái davvi- ja julevsámegeilli
Ovddidit lullisámegeiela vuoddu divvunprográmmii

Divvun-prošeavtta ođđa vuoruheapmi galgá láhčit vuoddu mii ferte leat sajis ovdal go lullisámegeiela
divvunprográmma sáhtá ráhkaduvvot. Dan eavttut leat:

Ferte ráhkadit lullisámegeiela sátnelisttu, mas leat dieđut sojahanluohkáid birra elektrovnnalaš hámis.
Lullisámegeielas lea dárbu ođđa referánsagrammatihkkii.
Lullisámegeiela dálá analysáhtora ja generáhtora ferte viiddidit.

Sámegeiela divvunprográmmii várrejuvvo 3 243 000 ru.

Kultuvra

Tabealla 6.0 Čoahkketabealla - Kultuvra

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
200	Sámi kulturfoanda	a) 7 625	9 447	9 447	10 157	710	7,5 %
201	Sámi lágádusat	1 673	2 273	2 273	2 473	200	8,8 %
202	Sámi kulturviesut	5 735	6 245	6 245	6 434	189	3,0 %
203	Sámi kulturorganisašuvnnat	1 296	296	296	306	10	3,4 %
204	Sámi festiválat - vuodđodoarjja	1 520	1 680	1 680	1 730	50	3,0 %
205	Sámi valástallan	1 225	1 025	1 025	1 225	200	19,5 %
206	Sámi teáhter	11 800	13 900	13 900	14 318	418	3,0 %
207	Sámi dáidda	325	4 325	4 325	4 685	360	8,3 %
208	Sámi prentosat	1 650	1 950	1 950	1 813	-137	-7,0 %
Submi		32 849	41 141	41 141	43 141	2 000	4,9 %

a) Sámi viesu Oslo galgá fárggamusat árvvoštallojuvvo jagis 2007. Sámeidkki doarjastivra árvvoštallá juolludit 50 000 ru dán bargui.

Sámi kulturfoanda

Tabella 6.1 Sámi kulturfoanda

(1000 ru)

Poasta 200	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+ / - 07-Rev 06	Erohus %
20000	Girjjálašvuohta		3 086	3 086	3 236	150	4,9 %
20010	Musihkka		1 400	1 400	1 550	150	10,7 %
20020	Govvadáidda/duodji		670	670	670	0	0,0 %
20030	Teáhterulbmilat		420	420	500	80	19,0 %
20040	Mánáid bajásšaddaneavttut		1 870	1 870	1 900	30	1,6 %
20050	Eará doaibmabijut		2 001	2 001	2 001	0	0,0 %
20060	Sámegiela sárggusráiddut	a)	0	0	300	300	-
Submi			7 625	9 447	9 447	10 157	7,5 %

a) 2006:s dát lei poasttas 2008 sámi prentosat.

Mihttomearri

Ovddidit mánggabealát dáidda- ja kultureallima, ja sihkkarastit ahte sámit besset ieža váikkuhit sámi kulturovddideami.

Strategiija

Buoret rámmaeavttut sámi girjjálašvuhtii, musihkkii, govvadáidagi/duodjái, teáhterii ja eará sámi kulturdoaimmaide.

Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda.

Buorre bajásšaddanbiras sámi mánáide ja nuoraide.

Doaibmabijut

Oččodit davviriikkalaš ovttasbarggu ovddidandihte sámi dáidaga ja kultuvrra geavaheami

Bargat dan ala ahte oažžut sierra ruđaid várrejuvvot Sámediggái ja sámi ášahusaide Kultuvrralaš skuvlálávkka sisdoalu ovddideami várás

Oččodit oktasaš arena sámi musihkkagaskkusteapmái ovttas fylkkasuohkaniiguin

Bargat dan ala ahte ovttasbargu gaskal sámi filbmadahkkiid ja Davvi-Norgga filbmaguovddáža ain ovddiduvvo

Oččodit sierra sámi filbmaguovddáža

Juolludit doarjagiid

2007 bušehttajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš áššit:

Girjjálašvuohta:

Vuosttažettiin čáppagirjjálašvuohta mas vuodđománus lea sámegillii

nuoraidgirjjálašvuohta

Ođđa ja nuorra čálliid girjjálašvuohta

Girjjálašvuođa lágideamit

Musihkka:

CD-almmuheamit iešguđetlágan šáneriin

Artistabálká

Govvadáidda/duodji:

čájáhusat

katalogat

dáidda- ja duodjedoaimmat, earenoamážit main mánát ja nuorat servet

Teáhterulbmil:

teáhterdoaimmat mánáide ja nuoraide, ja mánáiguin ja nuoraiguin

amateurteáhterdoaimmat

Mánáid bajásšaddaneavttut:

mánáide ja nuoraide doaimmat mat nannejit sámi identitetha, giela ja kulturipmárdusa arenat mat ovddidit mánáid bajásšaddanberrasa báikkálaččat sámi guovlluin sámegeiel dihtorspealut

Eará doaimmat:

kulturdoalut ja festiválat
dokumenteren- ja registrerenprošeavttat

Sámi kulturfondii várrejuvvo 10 157 000 ru. 2007:s. Sámi kulturfoanda hálddašuvvo sierra njuolggadusaid mielde maid Sámediggi lea mearridan.

Sámi lágádusat

Tabella 6.2 Sámi lágádusat

(1000 ru)

Poasta 201	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20100	Sámi lágádusat	1 673	2 273	2 273	2 473	200	8,8 %
Submi		1 673	2 273	2 273	2 473	200	8,8 %

Mihttomearri

Bissovaš sámi lágádussuorgi.

Strategiija

Sihkkarastit dássidis buvttadeami sámi girjjálašvuodas, maiddái oahpponeavvuid.

Buorit vuovdalandoaaimmat

Buorre sámi girjjálašvuoda juogadanfierpmádat

Doaibmabijut

Ovddidit ovttasbarggu lágádusaiguin.

Juohkit doarjagiid.

Sámediggi várre 2 473 000 ru. sámi lágádusaide 2007:s. Ortnet hálddašuvvo sierra njuolggadusaid mielde maid Sámediggi lea mearridan.

Sámi kulturviesut

Tabella 6.3 Kulturviesut

(1000 ru)

Poasta 202	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20200	Árran Julevsame Guovdasj, Divtasvuodna		1 353	1 353	1 394	41	3,0 %
20201	Sámi Dáiddaguovddáš, Kárášjohka		1 307	1 307	1 346	39	3,0 %
20202	Ája Samisk Senter, Gáivuotna		900	900	927	27	3,0 %
20203	Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna		320	320	330	10	3,1 %
20204	Sijti Jarngje, Aarborte		1 120	1 120	1 154	34	3,0 %
20205	Várdobáiki, Evenášši/Skánit		500	500	515	15	3,0 %
20206	Gamtofta, Ráisavuotna		35	35	36	1	2,9 %
20207	Pihťansámi viessu		135	135	139	4	3,0 %
20208	Sámi viessu Oslos		200	200	206	6	3,0 %
20209	Vilgesvárri		25	25	26	1	4,0 %
20210	Lásságámmi		200	200	206	6	3,0 %
20211	Sáččá sámi viessu (odas)		150	150	155	5	3,3 %
Submi		5 735	6 245	6 245	6 434	189	3,0 %

Mihttomearri

Sámi servodagas bisuhit ja viidásitovddidit sámi kulturdoaimmaid arenaid.

Strategiija

Váikkuhit dan guvlui ahte sámi kulturviesuid rámmaeavttut sihkkarastojuvvojit ja viidásitovddiduvvojit.

Veahkin árvoštallat molssaevttolaš ruhtadanortnegiid boahhtevaš huksenproševttaide. Heivehit dili sámi dáidda- ja kulturdoaimmaide.

Doaibmabijut

Ráhkadit viiddiduvvon raportta plánejuvvon kulturviesuid/museaproševttaid dili birra.

Geahččalit čoavdit Ája Sámi Guovddáža loahpparuhtadanášši.

Čielggadit movt Snoasa Saemien Sijte huksenbargu galgá ruhtaduvvot.

Geahčadit buot huksenplánaid ruhtadeami ja doaibmakonseaptaid.

Evalueret Sámi vieus Oslos.

Sámediggi várre oktiibuot 6 434 000 ru. sámi kulturviesuid doibmii 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid ovttaskas doarjjavuostáiváldái.

Sámi kulturorganisašuvnnat

Tabella 6.4 Kulturorganisašuvnnat

(1000 ru)

Poasta 203	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20300	Sámi Fágalaš girječálliid ja Jorgaleaddjiid Searvi		119	119	123	4	3,4 %
20301	DSJ-Doajmmasiebbre Julevsábme		107	107	111	4	3,7 %
20302	Sámi museasearvi		70	70	72	2	2,9 %
Submi		1 296	296	296	306	10	3,4 %

Mihttomearri

Nannet ja ovddidit sámi kultuvrra ja identitehta.

Strategiija

Veahkehit servviid vai sii sáhttet ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima.

Doaibmabijut

Juohkit doarjagiid Sámedikki eavttuid vuodul.

Sámediggi várre 2007:s oktiibuot 306 000 ru. sámi kulturservviide.

Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid ovttaskas doarjjavuostáiváldái.

Sámi festiválat – Vuodđodoarjja

Tabella 6.5 Sámi festiválat - vuodđodoarjja

(1000 ru)

Poasta 204	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20400	Riddu Riddu		640	640	659	19	3,0 %
20401	Musihkkafestivála Guovdageainnus		640	640	659	19	3,0 %
20402	Markomeannu		200	200	206	6	3,0 %
20403	Beassáifestivála Kárášjogas		200	200	206	6	3,0 %
Submi		1 520	1 680	1 680	1 730	50	3,0 %

Mihttomearri

Ovddidit sámi dáiddaovdanbuktima girjáivuoda, ja sihkkarastit arenaid gos dáidda ja kultuvra ovdanbuktojuvvo.

Strategiija

Veahkkinnannet ja ovddidit festiválaid.

Doaibmabijut

Bargat dan ala ahte ovttasbargobealit – fylkkasuohkanat – veahkkinnannet sihkarastet festiválaid ekonomiiija.

Ollislaččat árvoštallat festiválaid boahhtevaš juolludemiid ektui

Bargat dan guvlui ahte Riddu Riddu festivála galggašii šaddat guovddášfestiválan mii oažžu bastevaš doarjagiid stáhtabušehta badjel

Ovddidit arenaid sámi filmmaid ovdanbuktimii.

Sámediggi várre 2007:s oktiibuot 1 730 000 ru. sámi festiválaide. Dat lea vuoddo- ja prošeaktadoarjja mii galgá veahkkinnannet oččodit jotkkolašvuoda ja buoret einnosteami plánenbarggus. Earenoamáš dáhpáhusain, go ohccojuvvo, sáhtta prošeaktadoarjja addot Sámi kulturfoandda badjel.

Sámi valáštallan

Tabealla 6.6 Sámi valáštallan

(1000 ru)

Poasta 205	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20500	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) - Norga	1 225	825	825	925	100	12,1 %
20501	Sámi spábbačiekčeanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund	0	200	200	300	100	50,0 %
Submi		1 225	1 025	1 025	1 225	200	19,5 %

a) Dan lassin lea GGD juolludan SVL-Norgii 300 000 ru speallanruđain 2006:s.

Mihttomearri

Ovddidit ja ovddidit valáštallandoaimmaid sámi álbmogii, gos mánáid ja nuoraid doaimmat vuoruhuvvojit.

Strategiija

Nannet sámi valáštallanservviid.

Vuoruhit doaimmaid mánáide ja nuoraide.

Doaibmabijut

Bargat dan ala ahte sámi valáštallan oččošii stuorát rámmaid speallanruđaid juohkimis.

Bargat dan ala ahte heivehuvvošedje doaimmat mánáide ja nuoraide, ja nissonolbmuide.

2007:s lea sámi valáštallama rámma 1 225 000 ru. mii lea 200 000 ru. lassáneapmi 2006 ektui.

Lassáneapmi galgá mannat Sámi Valáštallanlihtu – Norga doibmii ja nissonspábbačiekčeamii Sámi Spábbačiekčansearvvi olis.

Sámediggi vuordá ahte speallanruđaid váldojuohkima oktavuodas valáštallanulbmiliidda gidđat 2007:s juolluduvvojit sámi valáštallamii speallanruđat 2007:s.

Sámediggi várre 2007:s oktiibuot 1 225 000 ru. sámi valáštallamii. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid ovttaskas doarjjavuostáiváldái.

Sámi teáhter

Tabealla 6.7 Sámi teáhter

(1000 ru)

Poasta 206	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20600	Beaivváš Sámi Teáhter	11 800	13 300	13 300	13 700	400	3,0 %
20601	Oarjelsámi teáhter	0	600	600	618	18	3,0 %
Submi		11 800	13 900	13 900	14 318	418	3,0 %

Mihttomearri

Sihkkarastit ja ovddidit buori ja viiddes teáhterfálaldaga sámi álbmogii.

Strategiija

Buoridit sámi teáhteriid rámmaeavttuid.

Doaibmabijut

Bargat dan ala ahte sihkkarastit Beaivváš Sámi Teáhterii dohkálaš ekonamalaš vuodu sámi našunálteáhterdoibmii.

Bargat dan ala ahte Áarjelsaemien Teatere oččošii doarjaga fylkkasuohkaniin lullisámi ovttasbargošiehtadusa bokte.

Hukseit ođđa teáhtervisti/lávddi Beaivváš Sámi Teáhterii.

Sámediggi várre oktiibuot 14 318 000 ru. sámi teáhteriidda 2007:s. Sámediggeráđđi sáhhtá mearridit lassieavttuid doarjagii.

Lassin dán várremii sámi teáhteriidda, sáhhtá Sámi kulturfoanddas juolluduvvot prošeaktadoarjja sámi teáhterprošeavttaide ja sámi amatevrateáhterdoibmii.

Sámi dáidda

Tabealla 6.8 Sámi dáidda

(1000 ru)

Poasta 207	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20700	Sámi dáiddáršiehtadus	1237	4000	4000	4 350	350	8,8 %
20710	Čájáhushuhtadusat sámi dáiddáriidda	325	325	325	335	10	3,1 %
Submi		325	4 325	4 325	4 685	360	8,3 %

Sámi dáiddáršiehtadus

Tabealla 6.9 Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Poasta 207	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20700	Dáiddafoand		0	0	700	700	-
20701	Stipeanda sámi dáiddáriidda		0	0	1 750	1 750	-
20702	Doaibmadoarjja dáiddárganisašuvnnaide		0	0	1 550	1 550	-
20703	Govvadáidagiid ja dáiddaduoji oastinortnet		0	0	350	350	-
Submi		0	0	0	4 350	4 350	-

Mihttomearri

Nannet ja čalmmustahttit sámi dáidaga.

Strategiija

Ovddidit buori ja rikkis sámi dáidda- ja kultureallima.

Gulahallat sámi dáiddáriiguin sámi dáiddaservviid bokte, movt galgá sámi dáidda čalmmustahttojuvvot ja ovddiduvvot.

Doaimbajut

Čuovvolit mearriduvvon dáiddáršiehtadusa

Sámediggi šiehtadii 2004:s válđošiehtadusa sámi dáiddárservviiguin. Ulbmil lea ovddidit buori ja rikkis sámi kultureallima, ja láchit dili sámi girjjálašvuoda, musihka, dánsuma ja teáhtera, filmma ja govvadáidaga ja duodjedáidaga gaskkusteapmái ja huksemii. Dáiddáršiehtadus fátmasta oktasáđ dáiddadoaimmaid mat čađahuvvojit daid ekonomalaš rámmaid siskkobealde maid bealit leat šiehtadan.

Dáiddáršiehtadusa mielde lea Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi dahkan šiehtadusa 2007 ovddas, mii gusto 01.01.2007 rájes 31.12.2007 rádjái.

Čuovvovaš vihtta dáiddarsearvvi leat miellahtut Sámi Dáiddárráđis (SDR):

Sámi Girječálliid Searvi/Samisk forfatterforening (SGS),

Sámi Dáiddačehpiid Searvi/Samisk Kunstneres Forbund (SDS)

Juoigiid Searvi (JS)

Sámi Teáhtersearvi/Samisk teaterforening (STS)

Foreningen Samiske Komponister (FSK)

Sámi dáiddárráđđi juohká ekonomalaš rámma juohke searvái ja SDR:i. Sámi dáiddárráđđi hálddaša olles dáiddárstipeandda 2007:s. Dat mielddisbukta ahte Sámi dáiddárráđđi galgá fuolahit geatnegasvuodaid mat čuvvot, ee. bargoaddiovdasvástádusa.

Dáiddafoandda ruhtageavaheami njuolggadusaid dohkkeha Sámediggeráđđi maŋnel go leat ságaškuššan eará bealálaččaiguin. Ruđaid sirdet Sámi dáiddárráđi háldui go buot bealálaččat leat dohkkehan njuolggadusaid. Ruđat mat leat báhcán dán jagi várremis, sáhttet sirđojuvvot boahtte jahkái.

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa 2007 várás mas lea 4 350 000 ru. rámma dan ulbmili. Dat lea 350 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2006 šiehtadusa ektui.

Čájáhusmáksu sámi dáiddáriidda

Mihttomearri

Sihkkarastit ovttaskas olbmui vejolašvuoda oahpásnuvvat sámi dáidagii.

Strategiija

Čalmustahttit sámi dáidaga

Doaimbajut

Bargat dan ala ahte sámi dáiddáriin livčče dohkálaš rámmaeavttut go sin dáidagat galget čájáhussii. Geahččalit láchit dili nu ahte mánáide ja nuoraide livččii sámi dáidda olamuttus.

Sámediggi várre 335 000 ru. čájáhusmáksun sámi dáiddáriidda 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid čájáhusmáksui.

Sámi prentosat

Tabella 6.10 Sámi prentosat

(1000 ru)

Poasta 208	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20800	Nissonbláddi Gába	0	400	400	500	100	25,0 %
20801	Nuorttanáste	0	200	200	230	30	15,0 %
20802	Mánáidbláddi	0	300	300	310	10	3,3 %
20803	Nuoraidbláddi Š	0	750	750	773	23	3,1 %
20804	Sámegiela sárggusráiddut	a)	0	300	0	-300	-100,0 %
Submi		1 650	1 950	1 950	1 813	-137	-7,0 %

a) 2007:s sirdojuvvo poasta 20804 sámegiela sárggusráiddut sámi kulturfoandda postii 20060.

Mihttomearri

Ollu iešguđetlágan prentosat sámegillii.

Strategiija

Nannet sámegiela preanttusfálaldaga.

Ovttasbargu davvirikkalaš dásis ovddidan dihte sámi prentosiid.

Movttidahttit hutkkálaš čállindáidagii earenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas.

Nannet sámegiela lohkanábáid.

Čalmustahttit ja movttidahttit sámi kultuvrra ja identitehta mánggabealátvuoda.

Doaimbajut

Juolludit doarjagiid

2007:s lea sámi prentosiid rámma 1 813 000 ru. Dat lea 163 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2006 ektui. Lasáhusa galgá nissonbláddi Gába oazžut, vai dat sáhtá olahit iežas mihttomeari mii lea almmuhit 5 bládi. Bláddi lea hui dehálaš dásseárvvu ovddideamis ja danne galgá dat vuoruhuvvot. Nuorttanástái lea maiddái addon lasáhus. Nuorttanáste oazžu maid doarjaga ”Doarjja sámi aviissaide” poastta badjel.

Sámediggi várre 1 813 000 ru. sámi prentosiidda 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtá mearridit lassieavttuid doarjjavuostáiváldiide.

Girjerádjobálvalusat

Tabella 7.0 Sámi girjerádjobálvalusat

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
250	Mobiila girjerádjobálvalusat	5 116	4 905	4 905	5 407	502	10,2 %
251	Sámi girjerádjobálvalusat	0	200	200	200	0	0,0 %
252	Sámi girjebussii oastin	0	3000	3000	3000	0	0,0 %
Submi		5 116	8 105	8 105	8 607	502	6,2 %

Mobiila girjerádjobálvalusat

Tabella 7.1 Doarjja sámi girjebussiide

(1000 ru)

Poasta 250	Čilgehus	Juol. 2005	Juol. 2006	Bud 2007	Erohus 07 - 06	Erohus %
25000	Kárášjohka	466	466	500	34	7,3 %
25001	Porsá?gu	466	466	500	34	7,3 %
25002	Guovdageaidnu	185	200	224	24	12,0 %
25003	Deatnu / Unjárga	1 051	1 051	1135	84	8,0 %
25004	Gáivuotna	489	489	547	58	11,9 %
25005	Julevsámi	1 061	1 061	1188	127	12,0 %
25006	Oarjelsámi	1 172	1 172	1313	141	12,0 %
Submi		4 890	4 905	5 407	502	10,2 %

Mihttomearri

Buorit sámi girjerádjobálvalusat mat leat álkidit olámuttos.

Strategiijat

Doalahit ja ovddidit sámi girjebussefálaldaga.

Addit sámi girjerádjofálaldaga ollses sámi álbmogii ja earáide geat jerret dán lágan bálvalusaid.

Doaibmabijut

Juohkit doaibmadoarjaga sámi girjebussiide.

Árvvoštallat leago áigejuovdil váldit eanet girjebussiid dan doarjjaortnegii maid Sámediggi hálddaša.

Sámi girjebusset galget dievasmahttit girjerájuid fálaldagat dakkár guovlluin gos sámit ássat biedgguid. Dat leat deataláš oasit girjerádjofálaldagaid buktimis buohkaid olámuddui. 2007 bušeahtas lea biddjojuvvo stuorábuš lasáhus sámi girjebussiide gokčat girjebussiid duohta dárbbuid. Ovttasbargošiehtadusaid vuodul mat Sámedikkis leat Romssa ja Norlándda fylkkasuohkaniiguin, lea biddjojuvvo eanebuš dáid busiide. Guovdageainnu girjebusse lea ožžon seamma stuorra lasáhusa vai njulgejuvvo bonjuvuotta juolludusas.

Várrejuvvo 5 407 000 ruvno doaibmadoarjjan sámi girjebussiide 2007:s.

Sámi girjerádjobálvalusat – doarjja hukset čoahkádusaid main leat sámi girjerádjovdnasat

Mihttomearri

Buorre sámi girjerádjobálvalus sámi álbmogii.

Strategiija

Movttiidahttit báikkálaš girjerájuid váldit ovddasvástádusa iežaset sámi geavaheaddjiin.

Doaibmabidju

Juohkit doarjaga sámi girjerádjovdnasiidda

Bušehttajagis 2007 vuoruhuvvo doarjja čuovvovaččat:

Álbmot- ja skuvlagirjerájuid máttasámi guovllus ja Oslo guovllus.

Bibliotekkat main ii leat dahje main leat unnán sámeielat bibliotekkaávdnasat.

Álbmot- ja skuvlagirjerájut mat dorjot sámi doaibmabijuid prošavttas Gi rom for lesing.

Várrejuvvo 200 000 ruvno bušeahtas 2007:s doarjjan sámi bibliotekkaávdnasiidda. Ulbmiljoavkun leat álbmot- ja skuvlagirjerájut mat háliidit hukset čoahkádusaid sámi girjerádjoávdnasiiguin. Ruđat almmuhuvvojit lagat eavttuid vuodul maid Sámediggeráđđi bidjá.

Odđa sámi girjebussiid investerendoarjjaaplána

Mihttomearri

Odđaaigásaš sámi girjebusseparka.

Strategiija

Sámi girjebussiid lonuheapmi - ođasmahttinplána

Doaimbaidju

Juolludit ruđaid oastit sámi girjebussiid ođasmahttinplána mielde.

Girjebusset lonuhuvvojit ođasmahttinplána mielde dás vuolábealde. Jos ruđat eai buot geavahuvvo, de sirdojuvvojit dat čuovvovaš jahkái hukset investernvárrejumi sámi girjebussiid váste.

Girjebusse	Dálá busse	Ođđa busse
Girjebusse Gáivuonas, Romssas	1998 modealla	2008
Deanu ja Unjárgga girjebusse	1996 modealla	2007

2007 bušeahtas juolluduvvo 3 000 000 ruvno investerendoarjjan oastit girjebusse.

Ealáhusat

Tabealla 8.0 Čoahkketabealla - Sámi ealáhusat

(1000 ru)

Poasta	Čilghehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
300	Sámi ovddidanfoanda	22 486	22 600	24 450	21 820	-2 630	-10,8 %
301	Duodjeásahusat ja -organisašuvnnat	3 150	1 950	1 950	2 459	509	26,1 %
302	Goahtegearret	250	250	250	250	0	0,0 %
Submi		25 886	24 800	26 650	24 529	-2 121	-8,0 %

Sámi ovddidanfoanda (SOF)

Tabealla 8.1 Sámi ovddidanfoanda

(1000 ru)

Poasta 300	Čilghehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30000	Guolástus		4 100	4 100	4 050	-50	-1,2 %
30010	Eanadoallu		3 000	3 000	2 950	-50	-1,7 %
30020	Duodješiehtadus	a)	8 500	8 500	8 220	-280	-3,3 %
30030	Eará ealáhuseallin		6 000	6 000	5 900	-100	-1,7 %
30040	Interreg	b)	1 000	2 850	700	-2 150	-75,4 %
Submi		c)	22 486	22 600	24 450	-2 630	-10,8 %

a) 2006:s addojuvvui organisašuvdnadoarjja duodjeásahusaide/-organisašuvnnaide dán poasttas. 2007 sirdojuvvojit Mann dalen Husflidslag, Unjárgga Sámiid Duodje ja Duojáridd Dállu OS postii 301 Duodjeásahusat ja -organisašuvnnat.

b) 700 000 ru lea várrejuvnon Interreg-programmii.

c) 2007:s sirdojuvvo 500 000 ru poasttas 300 postii 899 sámi ovddidanfoandadoarjagiid árvvoštallama geažil.

Mihttomearri:

Nana ja ealli sámi servodagat, main leat juohkelágan ealáhusat ja kultur- ja servodateallin.

Strategiijat:

Nannet nisssonolbmuid searvama ja dásseárvvu ealáhuseallimis.

Deattuhit birasperspektiivva ohcamiid meannudettiin.

Deattuhit ealáhus- ja barggolašvuodáperspektiivva vai báikkálaš ealáhusovddideapmi nanosmuvvá foandda geografalaš doaibmaguovllus.

Doaibmabidju:

Meannudit ohcamiid gustovaš njuolggadusaid mielde deattuhettiin sohkabeliid

Álggahit barggu sierra sámi ealáhuslágain

Eanadieđalaš doaibmaguvlui gullet 27 gieldda ja dasa lassin sámi álbmot muđui Norggas lea foandadoarjaga ulbmiljoavku. Hui sakka viiddiduvvon doaibmaguovllu geažil jagi 2005 rájes lea dárbu vuoruhit investeren- ja ovddideapmidoaibmabijuid ealáhuseallimis dan sadjái go geavahit foandarudaid kultur-, sosiála- ja eará servodatguoski ulbmiliidda.

Sámi guovlluid ealáhuseallima ovddideamis dáhpáhuvvet rievdadusat. Dárbu lea ealáhusovddideami ovttagaslaš dieđáhussii buot surggiid váste. Dat bargu ferte čađahuvvot 2007:s.

Foandaohcamat meannuduvvojit dađistaga. Dát buktá stuorra hástalusaid danne go foandarámma lea unni ohcamiid ektui – lea várra ahte buriid ohcamiidda ferte biehttalit addimis doarjaga go foandarudat leat buot geavahuvvon jagi loahpas. Dan geažil lea dárbu bidjat guokte ohcanáigemeari vai ohccit meannuduvvojit dássasaččat ja lea einnostañvejolašvuohta. Seammás dat álkiduhtá áššemeannudeami ja ruđaid lea vejolaš buorebut stivret ealáhusovddideapmái.

Sámediggi mearrida njuolggadusaid Sámi ovddidanfondii. Doarjjastivra mearrida lagat eavttuid doarjagiid juohkimii ovttaskas ealáhusaide.

Guolástus

Mihttomearri

Doalahit ja ovddidit guolástusa deatalaš ávnnaslaš vuodđun ássamii ja barggolašvuhtii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Strategiijat

Sihkkarastit sámiid vuoigatvuodaid guolástussii, mariidna resurssaide ja mearraareálaid geavaheapmái. Juksat gánnáhahttivuođa guolástussii ja guolástusfitnodagaide sámi guovlluin.

Oktiortnet váikkuhangaskaomiid geavaheami mariidna ealáhusain gulahallama bokte stáhtalaš eiseválddiiguin, Innovasjon Norgein, fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin.

Sihkkarastit rekrutterema guolástusaide.

Doaibmabijut

Bargat dan ala ahte sihkkarastit riddo- ja vuotnafatnasiidda guolástanvuoigatvuodaid ja suodjalit daid fatnasiid industriijalágan bivddus nugo ovdamearkka dihte troláriid, nuhtiid ja autoliinnaid ektui.

Bargat dan ala ahte sihkkarastit oasálaččaide sámi guovlluin vejolašvuođa searvat akvakulturovddideapmái.

Bargat dan ala ahte doalahit gonagasreabbábivddu báikkálaš olbmuide, ja dasto stuoridit báikkálaš bivdoeari norgalaš guolásteaddjiide.

Geahčedit dárkileappot odđa náliid resursahálddašeami sámi guovlluin.

Čađahit aktiivvalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami ovddidit ja ođasmahttit báikkálaččat heivehuvvon fatnasiid.

Bargat dan ala ahte buoridit guolleuoastáiváldima ja eallinbivdon guliid vurkema sámi vuotnaguovlluin.

Bargat dan ala ahte ásahuvvo birasáddjás ja gánnáhahtti guollebiebmanealáhus báikkálaš heiveheimiiguin.

Bargat dan ala ahte buoridit mariidna ealáhusaid ruhtadanvejolašvuođaid sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Juohkit doarjaga gustovaš njuolggadusaid ja strategiijaid mielde sohka bealdeattuhemiin.

2007:s galgá vuoruhuvvot čuovvovaččat:

Vuollet 25 jagi boares bivdofatnasiid oastin

Investeremat vuostáiváldinrusttegiin sámi guovlluin.

Doaibmabijuid rámma oktiibuot 2007:s lea 4 050 000 ruvnno.

Eanadoallu

Mihttomearri

Doalahit dáláš barggolašvuođa ja doallostruktuvrra.

Strategiijat

Hukset ja doalahit ovttalbmadoaluid ja lotnolasdoaluid.

Váikkuhit regionaliserema ja našonála eanadoallopolitihka rievdadeami sámi ássanguovlluin nu ahte sáhtta sihkkarastit birgenvejolaš ja nana eanadoalu.

Doaibmabijut

Vuoruhit doaibmavistiid ruhtadeami

Bargat gelbbolašvuođa ovddideapmáin, fierpmádathukseamiin ja DjO-doaimmain

Ráhkadit odđa dieđáhusa sámi guovlluid eanadoalus

Ovddidit ovttasbarggu guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin main lea mearkkašupmi sámi eanadollui

Dahkat lagaš ovttasbarggu guovllulaš ja našonála eanadoalloeiseválddiiguin doalahat dihte birgenvejolaš eanadoalu

Dáláš našonála eanadoallopolitihka oide stuorra doaluid man geažil lotnolasdoalut ja unnit doalut vuottahallet. WTO-šiehtadusa loahppašiehtadallamiid bohtosis šaddet váikkuhusat olles riikka eanadoallobuvtadeapmái. Dat eaktuda ahte fertet ollu rievdadit doarjjaortnegiid jos eanadoallu galggaš ceavzit sámi guovlluin. Odđa teknihkalaš gáibádusat eanadoalloeiseválddiid beales doaibmavistiide buktet eanadolluide liigegoluid. Danne fertet Sámediggi lasihit doarjaga doaibmavistiide, maid dái stuorat rievdademiide.

Váttis lea bearráigeahččat leago reaidooastin odđainvesteren vai boares reaiduid lonuheapmi.

Doaibmareaiduid lonuheapmi ja bajásdoallan ii leat doarjjavuogidahttojuvvon. Danne heaittihuvvo doarjja mašinnaide ja reaiduide.

Eanadoallošiehtadallamiin lea fievrriduvvon 2 000 000 ruvnno jahkásaččat Sámediggái, mii galgá geavahuvvot eanadoalu ealáhusdoibmii. Ruđat eanadollui váikkuhit lotnolasdoaluid ja smávva-doaimmaid ovddideami.

2007:s galget čuovvovaš doaibmabijut vuoruhuvvot:

Odđahuksen ja doaibmavistiid viiddis rievdadeamit

Gelbbolašvuođa bajideapmi ja investeremat smávva biebmobuvtadeapmái

DjO-doaibma smávva biebmobuvtadeami oktavuodas

Doaibmabijuid rámma oktiibuot 2007:s lea 2 950 000 ruvnno.

Boazodoallu

Mihttomearri

Ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat ceavzilis boazodoallu.

Strategiijat

Searvat boazodoallopolitihka hábmemei.

Váikkuhit boazodoalu ekonomii ja nannema.

Váikkuhit ekologalaš vuodtu sihkarastima ja goziheami.

Doaimbajut

Bargat viidáseappot odđa boazodoallolága ođasmahttimiin

Nannet ja ovddidit ovttasbarggu Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaserviin

Searvat proseassaide Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvnnain

Ovttasbarggu bokte eará almmolaš áshusaiguin, searvat boazodoalu guohtoneatnamiid suodjaleapmái

Lagaš ovttasbargu gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin go guoská dakkár plánabargui mas lea mearkkašupmi boazodollui.

Proseassaide bokte boazodoallošiehtadallamiin váikkuhit dásseárvvu ovddideami boazodoalus.

Searvat aktiivvalaččat boazodoallošiehtadallamiidda.

Vuoruhit lassiealáhusaid boazodollui

Boazodoalu rámmat 2006/2007 boazodoallošiehtadusa bokte doalahuvvojedje seamma ruhtadásis go ovddit jagi ledje. Otnáš hástalusaid boazodoalus lea váttis čoavdit almmá lasitkeahhtá boazodoallošiehtadusa ekonomalaš rámmaid mealgat. Dien oktavuodas lea erenoamáš deatalaš lasihit fievrriemiid siidaosiide main lea gaskamearalaš boazolohku, vai lea vejolaš oazžut dohkálaš ekonomalaš bohtosa almmá lasitkeahhtá boazologu.

Sámediggái fievrriiduvvo 2 000 000 ruvno boazodoallošiehtadusas. Dát ruđat galget vuoruhuvvot boazodoalu lassiealáhusaide. Dat ruđat mannet áshanstipeanddaide, buvttavovddideapmái ja investeremiidda boazodolliid lassiealáhusain, postii Girjás ealáhuseallin (poasta 30030), ja dasto duodješiehtadussii (poasta 30020).

Duodješiehtadus

Tabella 8.2 Duodješiehtadus

(1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30020	Doaimmadoarjagat duodjái		3 280	3 280	3 000	-280	-8,5 %
30020	Investeren- ja ovddidandoarjagat duodjái		3 000	3 000	3 200	200	6,7 %
30020	Duoji - čálgoortnetgat		320	320	320	0	0,0 %
30020	Duoji fága- ja ekonomiijalávdegoddi		0	0	200	200	-
30022	Manndalen Husflidslag		100	100	0	-100	-100,0 %
30023	Unjárgga Sámiid Duodje		100	100	0	-100	-100,0 %
30024	Duojiid Dállu OS		100	100	0	-100	-100,0 %
30025	Duojiid Ealáhus Searvi		450	450	450	0	0,0 %
30026	Sámiid Duoji OS		1 050	1 050	1 050	0	0,0 %
	SDa ja DeSa ovttastahtin		100	100	0	-100	-100,0 %
Submi		0	8 500	8 500	8 220	-280	-3,3 %

Mihttomearri

Ovddidit nannoseabbo ealáhuslaš duoji.

Strategiijat

Deaddu duodjái ealáhussan.

Buoridit gelbbolašvuoda odđaásaheaddjiid gaskkas

Doaimbajut

Šiehtaduvvon duodjeealáhusšiehtadusa čuovvoleapmi.
Váikkuhit bissovaš oahpahalliortnega ásaheami.

Ollu unnánot go maid jáhkiimet sáhttet leat mielde duodjeregisttaris. Dát dagaha dan ahte doaimbadoarjjadárbu lea unnit go 2006:s. Ruđat lávdegottiide mat leat ásahuvvon šiehtadusa oktavuodas, nugo ekonomalaš lávdegoddi ja duoji fágalávdegoddi, galget válđojuvvot ealáhusšiehtadusas. Jos buot ruđat mat leat boahtán duoji ealáhusšiehtadusas, eai leat geavahuvvon, de sirdojuvvojit dat čuovvovaš šiehtadusjahká.

Duodješiehtadusa rámmas manná doarjja investeren- ja ovddidandoaimbajuide, doaimbadoarjagii ja čálgoortnegiid. Sámediggeráđđi mearrida ortnega njuolggadusaid ovttasráđiid Riikkaorganisašuvnnain Sámiid Duodji ja Duojáruid ealáhussearvi. Organisašuvnadoarjja Manndalen duodjesearvá, Unjárgga Sámiid duodjai ja Duojáruid dálui eai gula šiehtadussii, daidda juolluda doarjaga Sámedikki dievasčoahkkinn. Golbma mañimužžan namuhuvvon organisašuvnna galget evaluerejuvvot. Raportta vuodul galget ráhkaduvvot eavttut doaimbadoarjaga juohkimii.

Organisašuvnadoarjja Duodjeinstituhtii, ii gula šiehtadussii, dan juolluda dievasčoahkkinn.

Várrejuvvo 8 220 000 ruvnno duoji ealáhusšiehtadussii 2007:s.

Juohkelágan ealáhusat

Mihttomearri

Nana ja mánggalágan ealáhusat

Strategijiat

Buoridit rámmaeavttuid ovttasbargguin báikkálaš ja guovllulaš eiseválddiiguin.
Váikkuhit báikkálaš fitnodagaid gilvalannávccaid nannema.

Doaimbajut

Ángiruššat DjO:in ja gelbbolašvuodá nannemiin ealáhuseallimis.
Čuovvolit luonddu- ja kultuvrravuodul ealáhusaid ođđahutkii.
Joatkit ovttasbarggu gaskal sámi mátkeealáhusfitnodaid ja eará ealáhusaktevrraid, main mátkeealáhus lea vuodđuduvvon kultuvrii.
Ángiruššat buvttavovddemiin.
Ángiruššat kultuvrrain ealáhussan.
Stivrakursa nisnonolbmuid, rekrutteret nisnonolbmuid stivrraide ja proševttaide.
Ráhkadit strategiijaid ceavzinejolaš meahccealáhusaid ovddideapmái.
Juohkit doarjaga gustovaš njuolggadusaid ja strategiijaid mielde sohkašieliid deattuhemiin.

Dán poasttas lea maid doarjja lotnolasealáhusaide. Oktiiortnen Ráđđehusa ángiruššamiin lotnolasealáhusaid ja sámi mátkkoštusealáhusa ektui leat suorggit mat galget vuoruhuvvot 2007:s.

Váikkuhangaskaoamit vuoruhuvvojit čuovvovaččat 2007:s:

Ásahanstipeanda, buvttavovddideapmi ja investeremat boazodolliid lassiealáhusain
Álggahanstipeanda árvvoštallat fitnodatjurdaga
Ođđa investeremat ja investeremat doaimmaid viidát viiddidemiid oktavuodas
Doaimbajut maiguin nisnonolbmuid dilli ealáhusain nannejuvvo
Ealáhusovddideapmi smávvdadoaimmaid siskkobealde
Gelbbolašvuodta ja ođđahutkan

Jagi 2007 bušeahhtarámma lea 5 900 000 ruvnno.

Interreg

2007:s álgá ođđa prográmmaáigodat (Interreg IV 2007-2014). Prográmmat leat ráhkaduvvomin, nu ahte ii leat vejolaš dadjat maidege makkár loahpalaš hábmi šaddá. Sámediggi lea dattetge addán signálaid ahte háliidit sierra sámi Interreg-prográmma mii galgá gustot olles sámi guvlui oppalohkái iige nu movt dál lea guovttejuogus. Sámediggi guođđá sámi Interreg-prográmmaid čállingoddeovddas-vástádusa 2007 rájes. Gielda- ja guovludepartemeanta ii leat vuos loahpalaččat čilgen movt čállin-goddeovddasvástádus galgá organiserejuvvot ođđa prográmmaáigodagas.

2000-2006 prográmmaáigodagas leat ain álggahuvvon proševttat mat leat ožžon oasseruhtadeami Sámedikki juolludusas Interreg-ulbmiliidda. Dáid lea dárbu ain ruhtadit 2007:s. Dárbu 2007:s álggahuvvon proševttaide mat leat ožžon oasseruhtadeami lea 700 000 ruvnno. Dát mearkkaša ahte ođđa proševttain ii leat vejolaš ohat nu gohčoduvvon našonáruhtadeami Sámedikki bušeahta bokte 2007:s.

Duodjeásahusat ja organisašuvnnat

Tabealla 8.3 Duodjeásahusat ja -organisašuvnnat

(1000 ru)

Poasta 301	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30100	Duodjeinstituhta		1 950	1 950	2 009	59	3,0 %
30022	Mannalen Husflidslag		0	0	150	150	-
30023	Unjárgga Sámiid Duodje		0	0	150	150	-
30024	Duojáríid Dállu OS		0	0	150	150	-
Submi		3 150	1 950	1 950	2 459	509	26,1 %

Šiehtadusjagis 2006 juhkkjuuvvui visot doaibmadoarjja duodjeorganisašuvnnaide, spiehkastahkan lea doaibmadoarjja Duodjeinstituhtii, duoji ealáhusšiehtadusa bokte. Buoridan dihte einnostonvejolašvuoda juohká Sámedikki dievasčoahkkin 2007:s ruđaid njuolga čuovvovaš organisašuvnnaide:

Duodjeinstituhta

Mannalen husflidslag

Unjárgga Sámiid duodje

Duojáríid dállu.

Duoji ealáhusšiehtadusa rámma unniduvvo vástesaččat.

Jagi 2007 várrejuvvo 2 459 000 ruvnno duodjeorganisašuvnnaide.

Goahhtegearret

Tabealla 8.4 Goahhtegearret

(1000 ru)

Poasta 302	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30200	Goahhtegearret	a)	250	250	250	0	0,0 %
Submi		3 150	250	250	250	0	0,0 %

a) Doarjja máksjuvvo dainna cavttuin ahte buot gáibádušat juolludusreivves leat ollašuttjuuvvon.

Sámediggi várre 250 000 ruvnno vuodđodoarjjan organisašuvnna Goahhtegearret doibmii 2007:s.

Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Tabaella 9.0 Čoahkketabealla - Sámi birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
400	Kulturmuitosuodjaleapmi	1 538	1 500	1 500	1 884	384	25,6 %
401	Museat	10 793	12 483	12 483	12 887	404	3,2 %
402	Divttasvuona rádjaloivssaid	0	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Submi		12 331	14 983	14 983	14 771	-212	-1,4 %

Kulturmuitosuodjaleapmi

Tabaella 9.1 Kulturmuitosuodjaleapmi

(1000 ru)

Poasta 400	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
40000	Sámi kulturmuitosuodjaleapmi	1 538	1 325	1 325	1 702	377	28,5 %
40001	Ceavecageadggi kulturmuitosuodjaleapmi (Várjjat Sámi Musea)	0	100	100	104	4	4,0 %
40002	Nuortasámi kulturbiras (Nuortasámi musea)	0	75	75	78	3	4,0 %
Submi		1 538	1 500	1 500	1 884	384	25,6 %

Mihttomearri:

Suodjalit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa dainna lágiin ahte váikkuha sámi kultuvrra nannema ja viidásetdoalvuma.

Strategiijat

Hálddašit sámi kulturmuittuid kulturmuittolága, plána- ja huksenlága ja eará áigeovdilis mearrádusaid ektui.

Vuoruhit sámi huksensuodjaleami.

Doaimbajut

Árvvoštallat makkár visttiid lea deatlaš vuoruhit guhkes áiggi suodjalanperspektiivvas

Buoridit hálddahusa gelbbolašvuoda sámi huksensuodjaleamis

Sámedikki huksensuodjalanplána čuovvoleapmi

Kvalitehtasihkkarastit ovddeš ja boahtteáiggi registreremiid dainna lágiin ahte bajásdoallat sámi oasi kulturmuittodihortvuodus Askeladden

Sámi kulturmuittosuodjaleames lea sierra doarjjaortnet konkrehta doaimbajuiide dahje proševttaide sámi kulturmuittosuodjaleami siskkobealde. 2007:s lea rámma sámi kulturmuittosuodjaleapmái 1 884 000 ruvno. Jagi 2006 ektui lea lassáneapmi 384 000 ruvno. Sámediggi vállje bidjat eanet ruđa dán postii vaikko Birasgáhttendepartemeanta ii leat ge nannen dán poastta jagi 2003 rájes. Bargu sámi kulturmuittosuodjaleamiin lea deatlaš go galgá duodaštit sámi historjjá, ja galgá danne vuoruhuvvot. Doarjjaortnet lea dárbblaš váikkuhangaskaoapmi sámi kulturárbbi goziheames. Seammás váikkuha ortnet doaimmaid ja ángiruššamiid sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa oktavuodas sámi báikegottiin.

Bušahttajagi 2007 vuoruhuvvojit čuovvovaš fáttát doarjaga juohkimis:

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid láchin/gaskkusteapmi ja seailuheapmi.

Sámi visttiid ođasmahttin, hálddašeapmi ja suodjaleapmi.

Arkeologalaš iskkadeamit/dateremat

Sámediggi lea mearridan njuolggadusaid sámi kulturmuittosuodjaleapmái.

Várrejuvvo 1 884 000 ruvno dán ulbmili.

Museat

Tabealla 9.2 Museat

(1000 ru)

Poasta 401	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
40100	Várjjat Sámi Musea	0	1 401	1 401	1443	42	3,0 %
40101	Deanu Musea	0	270	270	278	8	3,0 %
40102	Sámiid Vuorká-Dávvirat	a)	0	3 840	3 840	0	-3 840 -100,0 %
40103	Guovdageaidnu Gilišilju	a)	0	270	270	0	-270 -100,0 %
40104	Jáhkovuona mearrasámi musea	a)	0	270	270	0	-270 -100,0 %
40105	Gállogiedde museum		0	70	70	73	3 4,3 %
40106	Árran julevsámi musea		0	2 693	2 693	2774	81 3,0 %
40107	Saemien Siŋje	b)	0	1 570	1 570	2132	562 35,8 %
40108	Porsáŋgu musea	a)	0	270	270	0	-270 -100,0 %
40109	Savio museet		0	220	220	227	7 3,2 %
40110	Nuortasámi musea	c)	0	359	359	400	41 11,4 %
40111	Museaodastus	b)	0	1 250	1 250	250	-1 000 -80,0 %
40112	Davvioarjesámi museasiida (ođas)	a)	0	0	0	5310	5 310 -
Submi			10 793	12 483	12 483	12 887	404 3,2 %

a) SVD, Guovdageainnus, Jáhkovuonas ja Porsáŋgu lea 01.07.06 lea oktasaš doaibma Davvioarjesámi museasiida bokte. Davvioarjesámi museasiida lea ožžon

500 000 ru museaodastusa bokte (poasta 40111) bistevas doaibmadoarjjan.

b) Samien Siŋje lea ožžon 500 000 ru museaodastusa bokte (poasta 40111) bistevas doaibmadoarjjan.

c) Nuortasámi museas ii leat doarvái ruhta doibmii ja lea ožžon doarjaga kulturfoanddas. Danne berre lasihit doarjaga.

Mihttomearrid

Oktiortnejuvvon ja ollislaš sámi museadoaibma, mii lea vuodđuduvvon sámiid iežaset eavttuide go lea álbmot ja eamiálbmot.

Strategiijat

Nannet báikkálaš áŋgiruššamiid museaodastusa bokte.

Láhčit dilálašvuodaid nu ahte museat ieža sáhttet searvat ovddidanbargui.

Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid museaide.

Sihkkarastit ahte fylkkagielddat čuovvolit dan ovddasvástádusa mii dain lea sámi museaid ektui, ovttasbargošiehtadusaid vuodul.

Sihkkarastit ahte gielddat gos museat leat váldet eanet ovddasvástádusa sámi museain.

Doaibmabijut

Čuovvolit čielggadusbarggu Davvi Norlánddas ja Romssas.

Ásahit eanet stuorát museasiiddaid

Fuomášit oktasaščovdosiid stuorát ja resursagáibideaddji fágalaš doaimmaide nugo omd. konserveremii, huksensuodjaleapmái ja dutkamii

Bargat dan ala ahte sámi museat eanet integrerejuvvojit našonálaš museaodastusas

Bargat dan ala ahte juolluduvvojit ruđat hukset sámi museaid

Čuovvolit sámi museafierpmádaga

Doallat gulahallančoahkkimiid museaiguin fágalaš áŋgiruššama ja ovddideami ektui

Ásahit gulahallama guovddáš, guovllulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin, dainna ulbmilin ahte sihkkarastit buriid rámmaeavttuid

Museaodastusa bokte galget museat nannejuvvot stuorát museasiidan main lea oktasaš doaibmastivra, beaivválaš jodiheaddji ja bargoaddi bargiide. Ođastusa ulbmilin lea fágalaččat buoridit kvalitehta ja nannet hálddahušlaš ovttagaid. Buorit rámmaeavttut leat áibbas deatalaččat sámi museaid viidáset ovddideapmái. Máttasámi museasiida/Saemien Siŋje ja Oarjedavvesámi museasiida leat čađahan nannema 2006:s ja leat ožžon eanet doarjagiid. 2007:s lea rehkenastojuvvon dušše unna submi ieš museaodastusbargui. Oassi dain ruđain mat 2006:s manne dán bargui leat dál biddjojuvvon lasáhussii ođđa museasiiddaide.

Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lagat eavttuid juolludusreivves.

Sámediggi várre 12 887 000 ruvvnno dán ulbmili 2007:s.

Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamat

Tabella 10.0 Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus		RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007 - / - 07-Rev 06	Erohus %	
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	a)	4 100	4 400	4 400	3 850	-550	-12,50 %
Submi			4 100	4 400	4 400	3 850	-550	-12,50 %

a) 2006 stáhtabušehtas juolluduvvui Sámediggái 5 400 000 ru prošeaktaruhtan Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttas. Go juolludusreive bodii 2006:s, de lei 2006 juolludeapmi 5 700 000 ru. Sámediggi eaktuda uhcimusat seamma supmi 2007:s. 1 200 000 ru mannet postii 01 guovtti virggi báikái, 150 000 ru mannet postii 800 Dearvvašvuoda- ja sosiálasemináraide ja 500 000 ru mannet postii 899 doarjjaárvoštallamii.

Mihttomearri

Ollislaš ja dássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, nugo muđui álbmogis leat.

Strategiijat

Viidásat ovddidit rolla eavttuidbiddjin sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide guovddáš eiseválddiid ektui.

Loktet ovddasvástádusa sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain bajimus dássái.

Doaimbajut

Juohkit prošeaktaruđaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid láchimii sámi álbmoga váste Norggas strategiijaid ektui.

Juohkit stipeandda viidásat oahpu váldimii veajuiduhtinfágain.

Bargat dan ala ahte ovddasvástádus sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehta sihkkarastimis loktejuvvo ovttaskasolbmo dásis bajimus dássái, nu ahte kvalitehta sihkkarastin ii leat šat leat sorjavaš ovttaskas olbmuin vuogádagas geain lea erenoamášgelbbolašvuolta dahje erenoamáš beroštupmi sámi gielas ja kultuvrras.

Bargat dan ala ahte dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid máhtolašvuolta ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis, sámi gielas ja kultuvrras sihkkarastojuvvo buot dásiin.

Doarjagiid juohkimis ferte rahčat geografalaš ja dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš beliid vuhtiiváldima.

Bušehttajagi 2007 vuoruhuvvo doarjja čuovvovaččat:

Čielggadus- ja prošeaktabargui dainna áigumušain ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat heivehuvvojit sámi duohtavuhtii.

Metodaovddideapmi ja doaimbajuid láchin iešguđet dárbbuide dábálaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi guovlluin.

Dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpaheapmi sámi gielas ja kulturáddejumis. Prošeaktaruđaid juohkima oktavuodas dán áŋgiruššansuorggis gielddaide sámegeiela hálddašanguovllus, lea eaktun ahte gielddat ieža mákset 50% prošeaktagoluin.

Prošeavttat maid ulbmilin lea ovddidit buriid reaiduid maiguin sáhtta mihtidit ja sihkkarastit dearvvašvuoda- ja sosiálafálaladagaid kvalitehta sámi álbmoga váste.

Sámediggi mearrida jahkásaš áŋgiruššansurggiid prošeaktaruđaide ja stipeanddaide ruđaid almmuheami oktavuodas.

Várrejuvvo 3 850 000 ruvvnno dán ulbmili 2007:s.

Guovllulaš ovddideapmi ja ovttasbargu utvikling og samarbeid

Tabealla 11.0 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007 · / - 07-Rev 06	Erohus %
500	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin	820	1 550	1 550	3 100	1 550 100,0 %
Submi		820	1 550	1 550	3 100	1 550 100,0 %

Mihttomearri

Nannet ja oidnosii buktit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasráđiid guovllulaš ovttasbargo-oasálaččaiguin.

Strategiija

Dássidis rámmaeavttut sámi servodahkii.

Eanedit sámi searvama servodatovddideapmái guovllulaš ja báikkálaš dásis

Oktiortnet ja ovddidit oktasaš doaibmajuid sámi álbmoga guovdu ovttaskas fylkkagielddain ja rastá fylkkagielddalaš rájiid.

Eanet boahhtevaš válđi guovllulaš dássái ja Sámediggái.

Doaibmajut

Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin

Juohkit doarjagiid

Searvat prosessii mas bargojuvvo odđa ja nannejuvvon guovllulaš hálddašandásiin

(hálddašanođastusain)

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Romssa, Finnmárkku ja Nordlándda fylkkasuohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin máttasámi guovllus. Ovttasbargošiehtadus Nordlándda fylkkasuohkaniiguin, mii lea dat odđaseamos šiehtadus maid Sámediggi lea dahkan, bođii fápmui golggotmánus 2006. Ovttasbargošiehtadusat siskkildit sohppojuvvon doaibmajuid ollu servodatsurggiid sikkobealde. Doaibmajut čadahuvvojit dan vuoruheami mielde ja daid resursarámmaid sikkobealde, main bealit šaddet ovttaoavili.

Guovlluovddideami ja ovttasbarggu 2007 rámma lea 3 100 000 ru. Dát lea 1 550 000 ruvdnosáš lassáneapmi 2006 ektui. Ovttasbargošiehtadusaid doaibmajuid fertet ruhtadit ovttas fylkkasuohkaniiguin. Jus Sámediggi galgá leat ovttadássásaš ruhtadeaddjin oktasaš proševttaid čadaheamis, de lea deatalaš ahte das leat ruđat maid hálddaša dasa. Dán poastta lasiheapmi dagaha danne ahte duohta lassáneapmi sámi servodaga várás lea mealgat stuorát go dat mainna Sámediggi lasiha poastta.

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit:

Proševttat mat leat čadnojuvvon ovttasbargošiehtadusa sisdollui.

2007 bušeahhtarámma lea 3 100 000 ru maid Sámediggeráđđi hálddaša. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassi eavttuid doarjagii.

Riikkaidgaskasaš bargu

Tabealla 12.0 Riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
551	Barentsovttasbargu	340	325	325	325	0	0,0 %
552	Eará riikkaidgaskasaš bargu/ Eamiálbmotvuoigatvuodat	330	200	200	200	0	0,0 %
553	Doarjja rájáidrasttiedaddji sámii organisašuvnnaide	549	549	549	556	7	1,3 %
554	Sámi Válašállan Lihttu (SVL) - Arctic Winter Games	0	500	500	150	-350	-70,0 %
Submi		1 219	1 574	1 574	1 231	-343	-21,8 %

Mihttomearri

Váikkuhit dasa ahte eamiálbmotdimenšuvdna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain fuolahuvvo.

Strategiija:

Searvat árvjalahččat riikkaidgaskasaš bargui eamiálbmotáššiiiguin.

Ulbmillaš ángiruššan iešguđelágan proseassaiguin ja prográmmaiguin, mat leat gieđahallet eamiálbmogiid dili oppalahččat ja sápmelaččaid dili erenoamážit.

Barentsovttasbargu

Tabealla 12.1 Barentsovttasbargu

(1000 ru)

Poasta 551	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55100	Barentsovttasbargu	340	150	150	150	0	0,0 %
55101	Barents eamiálbmotkantuvra Murmánskkas	0	175	175	175	0	0,0 %
Submi		340	325	325	325	0	0,0 %

Ulbmil

Sihkkarastit Barentsguovllu eamiálbmogiidda fámu váikkuhit iežaset guovlluid ja báikegottiid servodatovdáneami.

Strategiija

Váikkuhit dasa ahte Barentsovttasbargu searvva eamiálbmogiid oassálsatimii ja proševttaide. Váikkuhit báikegottiid ovddideapmái oktan bargofálaldagaiguin, dohkálaš dearvvašvuođa- ja čálgofálaldagaiguin, skuvla- ja oahppofálaldagaiguin ja eará vuodđostruktuvradoaimbajiiguin.

Doaimbajut

Bargat dan ala ahte ovddiduvvo sierra doaimbaprográmma guovllu eamiálbmogiid várás.

Bargat dan ala ahte eamiálbmogiid doaimbaprográmma oasis álggahuvvojit.

Ruđaid vuostazettiin geavahit doaimbajuide Ruošša bealde.

Vuoruhettiin doaimbajuid galget nuorat ja doaimbajut mat ovddidit dásseárvvu erenoamážit nissonolbmuid dili ektui, addojuvvot ovddu.

Juolludit ruđaid

2007 bušehttajahkái vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

Sosiála- ja dearvvašvuođadoaimbajut

Árbevirolaš ealahusaid ja gávpedoaimmaid huksen

Oahppu ja gelbbolašvuođa lokten

2007 várás juolluda Sámediggi 150 000 ru Barentsovttasbargui ja 175 000 ru Barents-eamiálbmotkantuvrii Murmánskkas.

Eará riikkaidgaskasaš bargu/Eamiálbmotvuoigatvuođat

Tabella 12.2 Eará riikkaidgaskasaš bargu/Eamiálbmotvuoigatvuođat

(1000 ru)

Poasta 552	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55200	Eará riikkaidgaskasaš bargu/Eamiálbmotvuoigatvuođat	330	200	200	200	0	0,0 %
Submi		330	200	200	200	0	0,0 %

Mihttomearri

Fuolahit eamiálbmotdimenšuvnna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain

Strategiija

Čuovvulit dan ovdáneami mii dáhpáhuvvá riikkaidgaskasaččat eamiálbmotvuoigatvuođaid ektui, erenomážit ONas ja EUas.

Doaimbajut

Čuovvulit ONa eamiálbmotjulggaštusa.

Searvar árjajalaččat riikkaidgaskasaš proseassaide ja davviriikkalaš arenaide sihikkarastin dihtii ahte ONa orgánat sáhttet dohkkehit julggaštusa.

Doarjut ONa eamiálbmogiid bistevaš fora

Árvvoštallat ásahtit Sámi parlamentáralaš ráđi diehtujuohkinkantuvrra Brusseli

Sámediggi várre 200 000 ru dán ulbmili 2007:s.

Ruđaid hálddašit Sámedikki áirasat Sámi parlamentáralaš ráđis.

Doarjja rájástásaš sámi organisašuvnnaide

Tabella 12.3 Doarjja rájástásteaddji sámi organisašuvnnaide

(1000 ru)

Poasta 553	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55300	Doarjja rájástásteaddji sámi organisašuvnnaide	549	549	549	466	-83	-15,1 %
55301	Doarjja rájástásteaddji kultur bargui	0	0	0	90	90	-
Submi		549	549	549	556	7	1,3 %

Dat rájástásaš sámi organisašuvnnaide maidda addojuvvo doarjja leat Sáráhká, Sámi NissonForum ja Sámiráđi Norgga beale juogus.

Sámediggi háliida nannet rájástásteaddji kultur barggu 2007:s. Danne galgá addojuvvot doarjja dakkár doaimbajuiide.

Sámediggi joatká doarjaga rájástásaš sámi organisašuvnnaide 556 000 ru jagi 2006 várás, ja ruđaid hálddaša sámediggeráđđi.

Sámi riikkaidgaskasaš valáštallan - Arctic Winter Games

Tabella 12.4 Sámi Válaštallan Lihttu (SVL) - Arctic Winter Games

(1000 ru)

Poasta 554	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55400	Sámi Válaštallan Lihttu (SVL) - Arctic Winter Games	0	500	500	150	-350	-70,0 %
Submi		0	500	500	150	-350	-70,0 %

a) Arctic Winter Games ii lágiduvvo 2007:s. Juolludus geavahuvvo máksit hálddašangoluid.

Mihttomearri

Ovddidit valáštallandoaimmaid riikkaidgaskaččat sámi álbmoga várás

Strategiija

Láhčit doaimmaid nu ahte sámi mánát ja nuorat ožžot vejolašvuoda searvat gilvvuide ja kulturdoaimmaide ovttas eará árktalaš guovlluid nuoraiguin

Doaimbajut

Bargat dan ala ahte Sápmi oažžu bastevaš Arctic Winter Games (AWG) lahttovuođa.

Sámediggi várre 150 000 ru SVL:ii mat galget geavahuvvot máksit hálddašan goluid SVL searvama oktavuodas Arctic Winter Games:ii. Ruđat galget geavahuvvot máksit daid oktilis goluid maid oassálastin mielddisbuktá, nu og lahttovuođaruđaid, ovttasbargočoahkkimiid jna.

Dásseárvodoaimbajut

Tabella 13.0D dásseárvodoaimbajut oppalaččat

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
650	Dásseárvodutkan	a)	199	200	200	0	-100,0 %
651	Eará dásseárvodoaimbajut		251	250	250	450	80,0 %
652	Sohkabealli ja demokratiija - SPR-N		0	200	200	200	0,0 %
Submi			450	650	650	650	0,0 %

a) Dásseárvodutkan sirdojuvvo postii 651 vai buot dásseárvodoaimbajut éohkkejuvvojit.

Mihttomearri

Dásseárvosaš sámi servodat.

Strategiija

Nannet máhtolašvuoda dásseárvvo birra sámi servodagas.

Seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát nissoniidda ja albmáide.

Hukset positiivva miellaguottuid nuppi sohkabeallái sámi servodagas.

Doaimbajut

Juohkit doarjagiid.

Lágidit dásseárvokonferánssa.

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

Lágideamit dásseárvokonferánssa oktavuodas

Semináraid ja konferánssaid lágidit ja daidda searvat

Čielggadit dásseárvvu sámi servodagas

Sámediggeráđđi mearrida dárkilet doarjjajuohkineavttuid.

Dán ulbmili várrejuvvo 450 000 ru.

Sámi parlamentáralaš ráđi konferánssas Sohkabealli ja demokratiija Gironis miessemánus 2003 evttohuvvui eanet ángiruššan dásseárvvuin SPR-dásis. Movttiidahttin dihte oktasaš ángiruššamiid várrejuvvo 200 000 ruvno integreremii, fierpmádathuksemii ja oahpahussii nu mo evttohuvvui konferánssas.

Ruđaid hálddaša SPR-Norga.

Sámiide guoski statistihkka Norggas

Tabealla 14.0 Sámi statistihkka

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
700	Sámiide guoski statistihkka Norggas	300	300	300	300	0	0,0 %
Submi		300	300	300	300	0	0,0 %

Mihttomearri

Buoret duogášdieđut sámi politihkkaovddideapmái.

Strategiija

Geavahit statistihkka strategiijareaidun.

Doaimbajut

Dahkat statistihkkaoproševtta bistevažžan.

300 000 ru várrejuvvo dán ulbmili 2007:s.

Eará doarjagat

Tabealla 15.0 Eará doarjagat - doarjja politihkalaš bargui

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %	
750	Sámi váldoorganisašuvnnat	a)	2 051	1 951	1 951	1 951	0	0,0 %
751	Sámedikki politihkalaš joavkkut		1 800	1 800	1 800	1 800	0	0,0 %
752	Opposišuvna bargocavttur		700	700	700	700	0	0,0 %
753	Sámediggeválgalisttat		1 457	0	0	0	0	-
Submi			6 008	4 451	4 451	4 451	0	0,0 %

a) Sámedikki doarjastivra áigu árvvoštallat álggahandoarjaga eará sámi váldoorganisašuvnnaide ohcamiid vuodul.

Sámi váldoorganisašuvnnat

Sámi váldoorganisašuvnnat barget árjjalaččat olles sámi servodateallima viidodaga ektui. Lahttoorganisašuvnnat dat iežaset báikkálaš servviid bokte váikkuhit árjjalaččat sámi servodateallima. Dain lea erenoamáš ovddasvástádus dásseárvobarggus sámi servodagas.

Sámdiggi joatká doarjaga váldoorganisašuvnnaide 1 951 000 ruvnnuin 2007 várás maid Sámediggeráđdi hálddaša.

Sámedikki politihkalaš joavkkut

Ođasmahtidettiin Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid 2006:s bajiduvvui vuodđobuhtadus joavkojođiheddjiide 150 000 ruvdnosažžan jahkái. Politihkalaš joavkkut leat danne ožžon lashuvvot ekonomalaš rámmaid politihka čadaheapmái. Danne ii evttohuvvo lasihit doarjaga Sámedikki politihkalaš joavkkuide.

Sámedikki čoahkkinjođihangoddi hálddaša ortnega mii galgá váikkuhit dasa ahte Sámedikki politihkalaš joavkkut ožžot vejolašvuoda organiseret bargguset.

1 800 000 ruvdnosaš rámma várrejuvvo dán áigumuššii 2007 várás.

Opposišuvnna bargoeavttut

Sámedikki čeahkinjodihangoddi hálddaša doarjaga mii galgá sihkkarastit buriid bargoeavttuid Sámedikkis. Juolludeapmi dahkkojuvvo seamma juogadeami vuodul og 2006:s. Čeahkinjodihangoddi sáhtá mearridit eanet eavttuid juogadeapmái.

700 000 ruvdnosáš rámma várrejuvvon dán áigumuššii 2007 várás.

Konferánsat

Tabealla 16.0 Konferánsat

(1000 ru)

Poasta 800	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+ / - 07-Rev 06	Erohus %
80001	Nuoraidkonferánsa	0	300	300	300	0	0,0 %
80002	Mánidgárdebargiid jahkásaš konferánsa	0	200	200	200	0	0,0 %
80003	Dásseárvokonferánsa	a)	0	0	0	0	-
80004	Jahkásaš konferánsa gielddaiguin ja f?lkkageilddaiguin	0	135	135	135	0	0,0 %
80005	Girjerádjokonferánsa	0	100	100	100	0	0,0 %
80006	Skuvlakonferánsa (ovdal mielde FOU rudain)	0	200	200	200	0	0,0 %
80007	Dearvvašvuoda- ja sosiálaseminára (ovdal háldd.	0	150	150	150	0	0,0 %
Submi		733	1 085	1 085	1 085	0	0,0 %

a) Sámediggi lea 2006:s juolludan doarjagiid poasttas 651 "Eará dásseárvodoaimbajut" dásseárvokonferánsii. Dan sivas eai leat várrejuvvon sierra rudat konferánsii 2007:s.

Nuoraidkonferánsa

Váldomihttomearri lea oalgguhit ja nannet mánáid mielváikkuheami, árijjalaš oassálastima ja ángiruššama sámi servodagas, ja oažžut nuoraid bargagoahtit politihkain.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi oassálastá nuoraidkonferánsa plánemis, čadaheamis ja árvvoštallamis ja váldá ovdan dakkár servodahkii guoski áššiid, maid nuorat ieža leat válljen. Nuoraidkonferánsa lágiduvvo vurrolágaid iešguđet geográfalaš guovlluin.

Go oktasaš sámi nuoraidkonferánsa lágiduvvo Sámi parlamentáralaš ráđi olis, vejolaččat ovttasráđiid eará oassálastiiguin 2007:s, de sáhtá Sámediggi dán ulbmili árvvoštallat geavahit daid ruđaid mat leat várrejuvvon nuoraidkonferánsii.

Sámediggi várre 300 000 ru dán ulbmili 2007 várás.

Mánáidgárdebargiid jahkásaš konferánsa

Konferánsa mihttomearrin lea buoridit sámi mánáidgárddiid bargiid gelbbolašvuoda ja ovddidit sin vásihusaid. Mánáidgárdekonferánsa lassin lea dárbu doallat fierpmádatčeahkkimiid iešguđet bargiidjoavkkuide iešguđet sámi mánáidgárddiin ja Norgga mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Lea maid dárbu vaikkuhit sámi mánáidgárddiid bargiid gelbbolašvuodáloktema

2007 várás várre Sámediggi 200 000 ru dán ulbmili.

Dásseárvokonferánsa

Plánejuvvo lágiduvvot sámi dásseárvokonferánsa čuoŋománus 2007. Sámediggi lea ovddasvástideaddji lágideaddji ja Sámi NissonForum teknihkalaš lágideaddji.

Jahkásaš konferánša gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Jahkásaš konferánša gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin dollojuvvo 2007 giđa. Dán ulbmilii várrejuvvo 135 000 ru.

Girjerádjokonferánša

100 000 ru várrejuvvo girjerádjokonferánsii 2007:s. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte gielddaid girjerájut galget ovddidit dán suorggi sámi girjerádjobálvlausaidaset ja gelbbolašvuodaset.

Skuvlakonferánša

2007 várás várre Sámediggi 200 000 ru dán ulbmilii.

Dearvvašvuoda- ja sosiála seminára

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálaseminára (prošeaktajodiheaddjiseminára) lea sin várás geat ožžo prošeaktaruđaid dearvvašvuoda- ja sosiálaulbmiliidda. Ulbmilin lea addit prošeaktajodiheaddjiide, ášahusaide ja eará berošteaddjiide vejolašvuoda deaivvadit, lonuhallat vásihusaid ja vuodđudit fierpmádagaidda gieldda-, fylkka- ja profešuvdnarájiid rastá. Dát lea dehálaš fágalaš deaivvadansadji dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid vástte geat leat mielde ovddideamen sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvulusaid.

2007 várás várre Sámediggi 150 000 ru dán ulbmilii.

Bálkkašumiid juohkin

Tabealla 17.0 Bálkkašumiid geigen

(1000 ru)

Poasta 850	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
85001	Dásseárvobálkkašupmi	0	100	100	0	-100	-
85003	Valáštallanbálkkašupmi nuoraide	0	0	0	100	100	100,0 %
Submi		0	100	100	100	0	0,0 %

Valáštallanbálkkašupmi nuoraide

Nuoraid valáštallama ulbmil lea movttidahttit nuoraid ángiruššat valáštallamiin. Juhkkojuvvojit guokte 25 000 ruvno sturrosaš valáštallanbálkkašumi. Valáštallanbálkkašumi sáhtá addit ovttaskas valáštallái dahje searváí/klubbii. Ovttaskas valáštalli gii ožžu bálkkašumi, ferte leat gaskal 16 ja 25 jagi dan jagi og bálkkašupmi juhkkojuvvo. Go bálkkašupmi addojuvvo searváí/klubbii, de sáhtá bálkkašupmi maid addojuvvot nuorat valáštallái.

Valáštallanbálkkašumi juohkima oktavuodas leat golut almmuheapmái, mátkái ja orrumii jna. Golut buohkanassii bálkkašumi juohkkima oktavuodas leat meroštallojuvvo 50 000 ruvnošažžan.

2007 várás várre Sámediggi buohkanassii 100 000 ru dán ulbmilii.

Eará váikkuhangaskaoamit

Tabealla 18.0 Eará váikkuhangaskaoamit

(1000 ru)

Poasta 899	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
89900	Doarjjaruđaid árvvoštallan	a)	0	500	500	1 000	500 100,0 %
89901	Sámi ášahusaid ja organisašuvnnaid árvvoštallan		0	0	0	474	474 -
89902	Eanadoalldiedáhus		0	0	0	200	200 -
Submi			0	500	500	1 674	1 174 234,8 %

a) 2007:s sirdojuvvo 500 000 ru poastas 300, 500 000 ru poastas 450 postii 899 sámi ovddidanfoanda ja dearvvašvuoda- ja sosiálaruđaid doarjjaortnegiid árvvoštallama geažil.

Doarjjaruđaid árvvoštallan

Lonohallanplána áigodaga 2007-2009 doarjjaruđaid árvvoštallama oktavuodas:

Poasta	Doarjjaruđat	Jahki
300	Sámi ovddidanfoanda	2007
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaruđat	2007
200	Sámi kulturfoanda	2008
150	Guovttegielalašvuodadoarjagat	2009

Dasto čujuhit áššái 025/05 Sámedikki doarjastivrra áigodaga 2001-2005 raporta, mas várrejuvvojit ruđat árvvoštallat Sámedikki iešguđet váikkuhangaskaoapmeortnegiid. Sámediggi várre 500 000 ru Sámedikki ovddidanfoanda doarjjaortnega árvvoštallamii 2007 várás. Dat mearkkaša dan ahte poasta 300 sámi ovddidanfoanda unniduvvo vástesaččat..

Doarjjaortnegiid árvvoštallama lonohallanplána lea rievdaduvvon 2006 bušhtas. Sivvan lea ahte Sámediggi oaidná stuorra dárbbu árvvoštallat Sámi ovddidanfoanda ovdal og dan mii lei plánejuvvon. Riikkarevišuvdna lea Sámedikki dorjjahálddašemi dárkkisteami oktavuodas dadjan ahte dárbbášuvvo eanet ulbmilaš váikkuhangaskaoapmegeavaheapmi og dál. Sámi ovddidanfoandda oasit leat árvvoštallojuvvon ovdal, muhto das ii leat ulbiljuksan árvvoštallojuvvon. Sámi ovddidanfoanda fáttmasta ollu ealáhusaid stuorra geográfalaš guovllus. Jagis 2005 viiddiduvvui geográfalaš váikkuhanguovlu. Og dan geažil lea ohcamiid lohku lassánan, de dat dagaha ahte ferte čavga vuoruhit ohcamiid. Dan láhkai čuovvu váikkuhangaskaoapmepolitihkka Sámedikki ealáhuspolitihka.

Sámediggi lea 1999 rájes juolludan ruđaid prošeavttaide dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamis. Prošeavttat leat juohkásan ollu iešguđetlágan fáttáide. Sámediggi čujuha dearvvašvuodadiedáhustis ahte dutkan ja statistihkka sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid oktavuodas ferte gávdnot nu ahte sáhttá leat vuodđun boahtevaš politihkalaš mearrádusaide. Danne áigu Sámediggi geavahit 500 000 ru árvvoštallat dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi prošeaktaruđaid vai sáhttá háhkat dieđuid dan birra man muddui áŋgiruššansuorggit fuolahit dan dárbbu mii sámi geavaheaddjiin lea og lea oktavuoha dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.

Daid doarjagiid eavttuid árvvoštallan mat addojuvvojit sámi ášahusaide ja organisašuvnnaide

Sámediggái lea maŋimus jagiid sirdojuvvon oassi ovddasvástádusas dain ášahusain ja ortnegiin, mat galget ovddidit sámi dáidaga ja kultivrra. Hálddašemi bokte lea Sámediggi gulahaldettiin doaimmaheaddjiiguin, organisašuvnnaiguin ja ášahusaiguin hálidan leat mielde bidjamin láidestusaid kultursuorggi politihkkaovddideapmái. Dattetge lea stuorra dárbbu ovddidit dálá kulturášahusaid ja ášahit odđa. Sámediggeráđđi oaidná áibbas dárbbášlažžan ahte dat dál vuoruhuvvojit ja duohtan dahkkojuvvojit, ja ahte daidda sihkkarastojuvvo buorre doaimmaneaktu. Danne áigu Sámediggeráđđi

2007:s árvoštallagoahtit daid doarjagiid eavttuid mat addojuvvojit sámi ásausaide ja organisašuvnnaide.

2007 várás várre Sámediggi 474 000 ru dán ulbmili.

Ođđa eanadoalldieđáhus

Sámi guovlluid eanadoalu rámmaeavttut leat rievdan sakka mañimus jagiid. Danne boahdá 2007:s ođđa eanadoalldieđáhus mii galgá sihkkarastit ja ovddidit sámi eanadoalu. Dieđáhusas lea deatlaš deattuhit eandoalldoaimma bisuheami ja ođđahutkama eanadoalu oktavuodas.

2007 várás várre Sámediggi 200 000 ru dán ulbmili.

Politiikkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 19.0 Doaibmagolut politiikkalaš jođiheapmi

(1000 ru)

Poasta	Čilgehhus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	5 262	5 600	6 272	6 756	484	7,7 %
1110	Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	943	1 110	1 110	1 159	49	4,4 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	295	350	350	361	11	3,1 %
1210	Sámediggejoavkkut	2 287	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	477	550	550	550	0	0,0 %
1410	Sámedikki doarjastivra	a) 446	640	780	640	-140	-17,9 %
1510	Sámediggeráđđi	b) 5 431	5 866	5 866	6 085	219	3,7 %
	Politiikkalaš diehtujuohkinbargi	0	0	0	800	800	-
1610	Sámedikki giellastivra	338	350	350	350	0	0,0 %
1620	Sámi giellalávdegoddi	c) 911	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
1910	Sámedikki nuoraidpolitiikkalaš lávdegoddi (SN PL)	360	325	325	325	0	0,0 %
1920	Sámediggeválgga - fágálávdegoddi	0	500	500	200	-300	-60,0 %
-	Guolástuspolitiikkalaš lávdegoddi	37	0	0	0	0	-
-	Interreg gozihankom ./doarjastivra	47	0	0	0	0	-
Submi		16 834	18 291	19 103	20 226	1 123	5,9 %

a) 2006 reviderejuvnon bušeahtas juolludii GGD 600 000 ru máksit doaibmagoluid Interreg-barggu oktavuodas. Dás galgá geavahuvvot 140 000 ru máksit goluid Interreg prográmma politiikkalaš barggu goluid.

b) Okran 150 000 ruvdnosaš goluiguin politiikkalaš álgagiidda.

c) 2005:s juolluduvvui buohkanassii 1 000 000 ru Sámi giellalávdegoddi, mas 340 000 ru lea giellalávdegotti politiikkalaš dássái.

Dat mii vel báhcá, galgá gokčat Sámi giellalávdegotti čáli hálldašangoluid, mat ovdal ledje poasttas 01 hálldašangoluit.

Sámedikki dievasčoahkkin

Mihttomearri:

Sihkkarastit Sámedikki áirasiidda buriid bargoeavttuid.

2006 vuosttaš jahkebeali rehketdoallu čájeha ahte lea dárbu lasihit 2007 bušeahta. Sivvan dasa lea lassán golut báikkáide, buhtadusaide ja mátkegoluide. Nannen dihtii áirasiid bargoeavttuid lasihuvvo dat poasta.

2007 várás várre Sámediggi 6 756 000 ru dievasčoahkkimii. Dán bušeahtas leat maid ruđat fágálávdegottiide.

Sámedikki čoahkkinjođihangoddi

Sámedikki fágálávdegottiid bargonjuolggadusain lea eaktuduvvon ahte lávdegottit sáhttet ohcat ruđaid čoahkkinjođihangottis báikediđoštallamiidda ja gulaskuddamiidda. 2006 várás lea

čoahkkinjodihangotti bušehtas várrejuvvo 200 000 ru dán ulbili. Ortnet jotkojuvvo seamma supmiin 2007:s.

Čoahkkinjodihangoddi lea várrejuvvo buohkanassii 959 000 ru 2007:s, ja lassáneapmi vuolga várrepreseantta bálkálássáneamis. Ruđat galget gokčat dievasčoahkkinjodiheaddji bálkka, čoahkkinjodihangotti eará lahtuid buhtadusaide, ja čoahkkinjodihangotti mátkke-, ovddastan-, čoahkkingoluid jna.

2007 várás várre Sámediggi buohkanassii 1 159 000 ru Sámedikki čoahkkinjodihangoddi.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

2007 várás várrejuvvo 361 000 ru Bearráigeahččanlávdegoddi.

Sámedikki joavkkut

2007 várás várrejuvvo 2 000 000 ru joavkkuide.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga beale sámedikkiid ovttasbargoorgána masa sámit Ruošša bealde servet bissovaš oassálastin. Guovvamánus 2007 váldá Sámediggi Norgga bealde badjelassá presideantadoaimma ja nu maidđái SPRa čállingoddedoaimma. 2006:s juolluduvvui 300 000 ruvno SPR:ii Norgga stáhtabušehtas. Dát ruđat leat addojuvvo Sámediggái Suoma bealde. Jagis 2007 galget dát ruđat sirdojuvvo Norgga beale Sámediggái. Muđui eat leat lihkestuvvan oázžut earálágan ruhtadeami SPR doibmii. Iešguđet Sámedikkis fertet ain máksit ovddasteaddjiid goluid ovddas go servet SPR-čoahkkimiidda ja muđui ovddasteaddjiid ovddas.

Bušehtas várrejuvvo 550 000 ruvno Sámi parlamentáralaš ráđđi doibmii.

Sámedikki doarjjastivra

2007 várás várre Sámediggi 640 000 ru Sámedikki doarjjastivrii. Ruđat geavahuvvojit mealgadii dulkomiidda, honoráraide, mátkkiide ja orrumii. Doarjjastivra meannuda maidđái Interreg-ohcamiid.

Sámediggeráđđi

Poasta geavahuvvo presideantta ja várrepreseantta bálkái, golmma ráđđelahttu bálkái olles virggis mii lea 90% várrepreseantta bálkás, ja dasto politihkalaš ráđdeaddi bálkái olles virggis. Dan lassin leat 2007 rájes várrejuvvo ruđat politihkalaš diehtojuhkinmielbargái Sámediggeráđđi ovddas.

Preseantta bálkka čuoovu ráđdehuslahtuid bálkkaid main gessojuvvo 150 000 ruvno. 2006:s dat lei 873 000 ru. Bálkálássáneapmi 2006 rájes 2005 ráđđi lei 4,4%. Vurdojuvvo seamma sturrosaš bálkálássáneapmi áigodagas 2006 – 2007.

Várrepreseantti, ráđđelahtuide dahje dievasčoahkkinjodiheaddjiid ii leat addojuvvo bálkálássáneapmi bušehttajagiin 2005 ja 2006. Sávvuovvun lea ožžut dakkár ortnega, mas eará politihkalaš jodiheaddjiid bálkka čadnojuvvo sullasaš ortnegii og dan maid presideantta bálkka čuoovu. Dan vuodul čadnojuvvojit eará politihkalaš jodiheaddjiid buhtadusat stuorradiggeáirasiid buhtadusaide. Dát mearkaša ahte várrepreseantta bálkka galgá leat seamma dásis og sturradiggeáirasiid ovddit jagi buhtadus, mii jagis 2006 lei 589 000 ru. Bálkálássáneapmi áigodagas 2005 – 2006 lei pá 4,4%. Vurdojuvvo seamma sturrosaš bálkálássáneapmi áigodagas 2006 – 2007.

Gokčan dihtii Sámediggeráđi goluid várrejuvvo 6 885 000 ruvno 2007 várás. Supmis lea mielde maiddái dat 150 000 ruvno maid Sámediggeráđi sáhtta geavahit doaibmajuid maid Sámedikki doarjjastivra ii sáhte máksit muđui.

Sámedikki giellastivra

Várrejuvvo 350 000 ruvno Sámedikki giellastivrii. Giellastivrra gollun leat honorárat stivralahtuide, mátkke- ja orrungolut ja čoahkkimiid dulkongolot.

Sámi giellalávdegoddi

Sámediggi várre 1 000 000 ruvno Sámi giellalávdegoddi 2007 várás. Supmis leat mielde bálkkát ja sosiála golut nugo hálddahusjodiheddji bálkka ja bálkka virgái mü galgá gozihit terminologijabarggu riikkarájiid rastá, muhto maiddái bálkkát lahtuide ja Sámi giellalávdegotti mátkke- ja orrungolot. Submi lea oassi Sámi giellalávdegotti ollislaš bušeahtas. Sámedikkat Suoma- ja Ruota bealde juolludit maid iežaset oasi giellalávdegotti bušehtii. Rájáidrastásaš terminologijajoavkkut mátta-, julev- ja davvisámegielas leat álggahuvvon 2006:s.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

Sámediggi várre 325 000 ruvno lávdegotti 2007 bargui. Goluide gullet čoahkkimávssut, mátkkit, orrun, ja nuoraidkonferánssa plánen ja lágideapmi.

Sámediggeválgá - fágálávdegoddi

Sámediggi lea áššis 35/02 Sámediggeválganjuolggadusat – rievdadusat, mearridan ahte nammaduvvo fágálávdegoddi mü viiddes dásis árvoštallá buot sámediggeválgortnega beliid.

Fágálávdegoddi bidjá mandáhtas vuodul ovdan raporttas cuoŋománu 1. b. 2007. Danne lea dárbu ruhtadit lávdegotti dassážiigo raporta boahtá.

2006 várás várrejuvvo 200 000 ruvno fágálávdegotti goluide, oktan goluiguin čálli- ja čielggadusbargui.

Hálddahusa doaibmagolot

Tabealla 20. CH Hálddahusa doaibmagolot

(1000 ru)

Poasta 01	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
-	Hálddahusa doaibmagolot,	54 723	54 875	55 335	58 245	2 910	5,3 %
-	Investeremat	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
-	Erenoamáš prošeavttat (ovdal poasttas 22 Erenoamáš doaibmagolot)	3 953	1 875	1 875	2 875	1 000	53,3 %
Submi		58 676	58 250	58 710	62 620	3 910	6,7 %

Hálddahusa doaibmagolot

Mihttomearri

Leahkit čeahpit min politihkkariid bálvalit ámmátlaččat ja fágalaččat.

Strategiijat

Gelbbolaš jodiheddjit.

Plánalaš oahpahus ja gelbbolašvuodaovddideapmi.
Ulbmillaš ja einnostavejolaš bargiid- ja bálkápolitihkka.
Áŋgiris ja gelbbolaš mielbargit.
Oktiortnejuvvon jođiheaddjit.

Doaibmabijut

Fállat gilvalanvejolaš bálká- ja bargoeavttuid
Čuovvolit Sámedikki bargiid- ja jođiheaddjipolitihka doaibmabijuid

Sámediggái politihka hábmejeaddjin ja álggaheaddjin sámi servodagas biddjojuvvojit dađistaga eanet gáibádusat. Dát gáibida aktiivvalaš politihkalaš barggu dakko gokko lea buorre rollajuohku Sámedikki dievasčoahkkima ja Sámediggeráđi gaskka. Dán dili dustema geažil lea Sámediggi rievddan politihkalaš barggu organiserema, nu ahte lea ásahan lávdegoddevuogádaga ja dievasčoahkkinjođiheaddji lea ollesáigepolitihkar geas lea sierra hálldahusbargoveahka. Dán organiserema bokte lea parlamentáralaš ovddasvástádus mii Sámediggeráđis lea šaddan čielgaset Sámedikki dievasčoahkkima ektui. Rievdeapmi politihkalaš organiseremis lea dagahan dan ahte hálldahus geavaha eanet resurssaid go ovdal bálvalit politihkalaš dási. Sámedikki hálldahusas lea, politihkalaš mearrádusa mielde lávdaorganiseren. Dál leat kanturbáikin Kárásjohka, Guovdageaidnu, Vuotnabahta Unjárggas, Gáivuotna, Evenášši, Divdasvuotna ja Snoáse.

Eanet aktiivvalaš politihkalaš bargu Sámedikki beales ja dađistaga lassánan gáibádusat ja vuordamušat sámi servodaga beales gáibidit alla fágalaš gelbbolašvuoda ollu surggiin. Sámediggi lea ollu jagiid juo váldán badjelasaš ruhtadanortnegiid/hálldašandoaimmaid almmá oaččokeahtá vástesaččat ođđa resurssaid politihka ovddideapmái ja čuovvoleapmái. Dát resurssat leat báhcán departemeanttaide. Dasto ii leat Sámediggi ožžon doarvái resurssaid hukset ja viidásetovddidit daid hálldahuslaš doaimmaid mat leat daid hálldašandoaimmaid ektui mat leat sirdojuvvon (ekonomiija, peršonála, Dearvvasvuohhta, Biras ja Sihkarvuohhta (DBS), arkiiva, dihtor, sihkarvuohhta jna.).

Sámedikki bargit leat doaimma deaŋaleamos resurssat. Sámediggi ii sáhte juksat iežas politihkalaš mihttomeriid, jos das eai leat movttidahttojuvvon bargit geain lea alla gelbbolašvuohhta. Bargguhisvuoda njedjan 2006:s lea dagahan dan ahte bargomárkan lea hui váttis. Jos Sámediggi galgá juksat mihttomeari ahte das leat gelbbolaš ja movttidahttojuvvon bargit, lea deaŋalaš sáhttit fállat bargiide gilvalanvejolaš bálká- ja bargoeavttuid. Dát guoská sihke ođđarekrutteremiidda ja dáláš bargiid bisuheapmái.

Danne lea stuorra dárbu vuoruhit resurssaid peršonalsuorggis.

Hálldahusa bušeahta lassáneapmi 2 910 000 ruvnnuin boahtá das go:
Bálkálassáneapmi stáhtas lei 3,5 % 2005:s. Vurdojuvvo ahte lassáneapmi 2006:s lea seamma dásis.
2007:s lea biddjojuvvon bušehtti 3 % bálká- ja doaibmagoluid lassáneapmi.
600 000 ruvnno lea biddjojuvvon resurssaid ja gelbbolašvuoda nannemii peršonalsuorggis.
350 000 ruvnno resurssaid nannemii dearvvašvuoda- ja sosiálaáššiin.
300 000 ruvnno sámediggeviessu bajásdoallamii.

Sámediggi várre 58 245 000 ruvnno hálldahusa doaibmagoluide 2007:s.

Investeremat

Tabella 20.1 Investeremat

(1000 ru)

Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
- Hálldahusa investerenbušeatta a)	0	1 100	1 100	1 100	0	0,0 %
- Peid lonuheapmi	0	400	400	400	0	0,0 %
Submi	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %

a) Investerenbušeatta lea ovdalge leamaš hálldahusa doaibmagoluid vuolde. Dás leat mašinnaid (má?genmašinnat, telefáksa jna.), stohpogálvvuid, kanturbiergasiid, reaidduid, bálvviid, telefavnnaid jna. investeremat.

Mihttomearri

Nu bures doaibmi hálldahus go lea vejolaš.

Strategiijat

Ođđaágásaš bargoneavvut.

Čovdosat standarda mielde.

Nu unna go vejolaš eaiggáduššangolot (TCO, Total Cost of Ownership)

Doaibmabijut

Čuovvilit pc-aid ođasmahttinplána.

Ráhkadit eará teknihkalaš bargoneavvuid lonuhanplána.

Čuovvilit oastinšiehtadusaid.

Várrejuvvo 1 500 000 ruvnno investeremiidda 2007:s.

Erenoamáš proševttat

Tabella 20.2 Sierra proševttat

(1000 ru)

801	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
-	Buoret bálvalus geavaheaddjiid	0	300	300	250	-50	-16,7 %
-	Finnmárkkuláhka	2108	500	500	800	300	60,0 %
-	Jienastuslohkoprosjektta/Sámediggeválgá 2005	663	0	0	0	0	-
-	Ođđa diehtjuohkinvuogadagat	1182	675	675	675	0	0,0 %
-	Sámediggevisti bajásdoallu	0	400	400	900	500	125,0 %
-	Áššem eannudanreaidu oheanm eannudeapmái	0	0	0	250	250	-
Submi		3 953	1 875	1 875	2 875	1 000	53,3 %

Buorebut bálvalit geavaheaddjiid

2006:s lea várrejuvvon ruhta čielggadit oktasaš poastavuostáiváldima ja oktasaš telefonnummira. Čielggadus gárvvistuvvo čakčat 2006. Čoavddus váldojuvvo geavahussii jagi 2007 álggus. Sorjá das makkár čoavddus välljejuvvo, nu ahte soaitá šaddat dárbu lonuhit telefon- ja arkiivačovdosiid.

Dán vuodul várrejuvvo 250 000 ruvnno oktasaš telefonnummira ja čujuhusa atnuiváldimii 2007:s.

Finnmárkkkuláhka

Sámediggi várre ruđaid čuovvilit finnmárkkulága čadaheami. Earret eará Sámedikki njuolggadusaid ráhkadeapmái ja Sámedikki rievdaduvvon meahcegeavaheami njuolggadusaid čuovvuleapmái, ja dasa ahte buoridit gelbbolašvuoda lága birra. Dasto gáibida dán lágan čuovvuleapmi liigeresurssaid bearráigeahččat ahte álggahuvvo ollislaš láhkageahčadeapmi dainna áigumušain ahte oazžut relevánta lágaid dávistit álbmotriektái ja finnmárkkuláhkii. Lea maiddái dárbu čadahit ráđđádallamiid mat

čatnasit nammadeapmái ja láhkaásahusaid ráhkadeapmái Finnmárkkukomišuvnna ja Meahcceduopmostuolu vástte, ja dasto ráđđádallamiid láhkaásahusaid ráhkadeami ja šiehtadallamiid hárrái Suomain Deanu ja Njávđánjoga bivddu ektui.

Sámediggi ferte leat hui aktiivvalaš ja das ferte leat njuolga rolla Stuorradikki mearrádusa čuovvuleamis dan ektui ahte ráđđehus johtileamos lági mielde čielggada ja ovddida sierra ášši Stuorradiggái sámiid ja earáid guolástanvuoigatvuoda birra mearas olggobealde Finnmárkkku.

2007 várás várrejuvvo liigeruhtan 800 000 ruvno finnmárkkulága čuovvleapmái Sámedikkis.

Ođđa diehtujuohkinvuogádat - Geográfalaš diehtujuohkinvuogádat

2005:s álggahuvvui prošeakta ahte atnui váldit GDSa (geográfalaš diehtujuohkinvuogádaga) Sámedikkis. Dát lea oktasašprošeakta Finnmárkkku fylkkagielddain, man oktavuodas mii ovttrasáđiid leat bidjan virgái ja ruhtadit oktasaš GDS-koordináhtora/prošeaktajodiheaddji guovtti jahkái. GDS atnui váldima áigumuššan lea álkiduhttit áššemeannudeami buot plána- ja areálaššiin, geahča Sámedikki bušehta 2005 ja 2006, čuoggá 4.3.2. 2007:s mii háliidit guorahallat vejolašvuoda viiddidit GDS-reaiddu nu ahte sáhttit dan geavahit eará áššesurggiin. Ovdamearkan sáhttet leat sámi báikenamat.

Go galgá joatkit prošeavttain jagis 2007, de dárbbasuvvo dasa buohkanassii 675 000 ruvno, mat juohkásit ná:
liseanssat kártenvuđđui (beassanbileahhta Norge digitálii) ja eará liseanssat 275 000 ruvno (jahkásaš boahhteáiggi gollu bargiid čuovvleapmái (evalueren ja kursat) ja guorahallamii mo ovddidit GDS Sámedikki geavaheami várás 100 000 ruvno
GDS-koordináhtora/prošeaktajodiheaddji bálkkáide, mátkkiide ja eará goluide 300 000 ruvno.

Sámediggevisti

Sámediggi eaiggáduššá ies sámediggevisti Kárášjogas. Dát mearkaša ahte Sámediggi ii dárbbas máksit mánnosaš viessoláiggu Kárášjoga nu mo diggi dahká eará bálvalanbáikkiin. Sámedikkis lea alddis ovddasvástádus beaivválaš goluin bajásdoallamii ja guhkit áiggi bajásdoallandoaimmaide. Plánejuvvon bajásdoallan guhkit áiggi vuollái dagaha ahte bajásdoallangolut šaddet uhcit. Bajásdoallama maŋdeapmi vai seasttášii ruđaid oanehat áiggis, mielddisbuktá lassii goluid guhkit áiggi cvuollái.

Sámediggevisti lea dál 6 jagi boaris, ja dárbu guhkit áiggi vuollái bajásdoallan stuorru. Dan lassin ahte mis fertejit leat ruđat plánejuvvon bajásdoallamii, lea deatlaš ahte Sámediggi ferte leat gearggus divvut vaháigiid, omd. jus rohpi golgagoahat, eará čáhcevahádat deaividit dahje jus bahádagut deaividit. Danne lea dárbu ahte Sámediggi mánga bušehttajagi várre ruđaid maid sáhtta geavahit og ferte čadahit stuorát bajásdoallama dahje divvumiid. Ferte mánga jagi várret ruđaid vai čoagganit doarvái ruđat bajásdoallamii.

Ollu ruhta dárbbasuvvo kapitálagáibideaddji investeremiidda dákkár monumentála visttis. Dađi mielde og visti boarásmuvvá, de stuorru bajásdoallandárbu.

900 000 ru várrejuvvon erenoamáš bajásdoallan- ja divvungoluide.

Doarjjahálddašeami ohcanmeannudanreaidu

Sámedikki doarjjahálddašeapmi lea deatlalaš oassi Sámedikki doaimmas. Maŋimuš áiggiid leat doarjjaortnegat viiddiduvvon hui ollu, mii boahat ovdan iešguđet ortnegiid ohcanhivvodagas.

Riikkarevišuvdna lea jagi 2005 Sámedikki doarjjahálddašeami dárkkisteamis čujuhan máŋga buoridanvejolalšvuoda. Danne dárbbáša Sámediggi buoret áššemeannudanreaiddu doarjjaohcamiid várás. Go geavaha rivttes dihtorreaiddu, de sáhtta doarjjahálddašeapmi buorranit. Dát sáhtta maiddái kvalitehtasihkkarastit áššemeannudeami buorebut go dat čadnojuvvo almmolaš ja priváhta registariidda, ovdamearkka dihtii almotregistarii ja Brønnøysund-registariidda. Go geavaha dakkár vuogádaga, de Sámediggi ollašuttá ollu dain eavttuin maid Riikkarevišuvdna lea cuiggodan ráporttastis.

Innovasjon Norge áššemeannudanvuohki lea dakkár maid Sámediggi dárbbáša. Sámediggi áigu árvoštallat lea go dat vuogádat dahje eará vuogádagat dakkárat maid Sámediggi berre geavahit. Ferte maid árvoštallat teknihkalaš čovdosiid ja gáibádusaid arkiivva, geahčadeami ja diekkáriid ektui.

Dárbbášuvvojit ruđat dakkár vuogádaga árvoštallamii, plánemii, atnuiváldimii ja oahpaheapmái.

Dán bargui várrejuvvo 250 000 ru jagis 2007.

Bušeahhtadárbbut 2008:s

Sámediggi vuordá ahte 2008 bušehtas buhtaduvvojit našonála ángiruššamat ja bálkka- ja haddegoagnun juolludusa ektui 2007 bušehtas. Mudden ferte guoskat buot daid departemeanttaide mat juolludit ruđa Sámedikki bušehta bokte. Dasto vuordit ahte bušehtii lasihuvvojit dat dárbbut mat leat namuhuvvon dás vuolábealde.

Stáhtabušehta 2007 rámma vuodul lea Sámediggi válljen vuoruhit muhtun surggiid 2008-bušehtas. Poastta 50 rámma berre bajiduvvot 38 600 000 ruvnnuin 2008:s. Dat vuoruhuvvon suorggit leat juogaduvvon ovttaskas váldosurggiide, ja leat čuovvovaččat:

Tabealla 21.0 Bušeahhtadárbu 2008

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	Dept.	Bud 2008
01	Ráđđádallanšiehtadusa čuovvuleapmi	BSD	2 000
100	Oahpahus	MD/BSD	8 000
150	Giella	MD/KGD/BSD	4 100
200	Kultuvra	KGD	7 000
300	Ealáhus	BSD/GGD/GRD/ED/EDD	7 000
400	Kultursuodjalus	BD/KGD	5 800
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálá?girusšan	DFD	1 000
500	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiieldaiguin	BSD/GGD	2 500
550	Riikkaidgaskasaš bargu	OD	1 200
Submi			38 600

BSD	Bargo- ja searvadahttindepartem eanta
MD	M áhtto departem eanta
BD	Birasgáhttin departem eanta
KGD	Kultur- ja girko departem eanta
DFD	Dearvašvuoda- ja fuolahus departem eanta
GGD	Gielda- ja guovlo departem eanta
EED	Eanadoallo departem eanta
OD	Olgoriika departem eanta
GRD	Guolástus- ja riddo departem eanta
ED	Ealáhus departem eanta

Poasta 01 Ráđđádallanšiehtadusa čuovvoleapmi

Ráđđádallanšiehtadus geatnegahtta stáhta eiseválddiid geahččalit šaddat ovttaoavilii Sámedikkiin buot áššiin mat erenoamážit gusket sámide, ovdalgo mearrádušat dahkkojuvvojit. Dábalaš gulaskuddan-proseassat maid oktavuodas sámii beroštumiin lea vejolašvuotta buktit cealkámuša ii leat doarvái. Dát mielddisbuktá stuorra ovddasvástádusa sihke stáhta eiseválddiide ja Sámediggái. Ráđđádallanortnet mearkaša dan ahte Sámediggi ja stáhta eiseválddit ovttas galget ovddidit beallálašperspektiivva. Bargu ráđđádallamiiguin lea buktán eanet doaimmaid sihke Sámedikki ja stáhta eiseválddiid beales. Ortnet lea mielddisbuktán dan ahte Sámediggi lea leamaš mielde árat proseassas mángga áššis. Dát gáibida stuorra resurssaid Sámedikki beales. Danne lea dárbu nannet Sámedikki barggu ráđđádallamiiguin.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 2 000 000 ruvno.

Poasta 100 Oahpahus

Skuvla ja mánáidgárdi leat daid deataleamos arenaid gaskkas mánáid ja nuoraid várás. Oadjebas identitehta oazžumii ja buori bajásšaddamii lea vealtameahtun deatalaš buorre skuvla ja mánáidgárdi. Sámedikkis leat stuorra hástalusat oahpahusa oktavuodas. Dáid hástalusaid dustema geažil lea dárku nannet Sámedikki bušeahta oahpahusa oktavuodas. Lasáhus galgá mannat Máhttoloktema ja Mánáid-gárdeloktema čuovvoleapmái. Stuorra dárku lea buvttadit eanet oahpponeavvuid, sihke mánáid-gárdidiid, vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa oktavuodas. Dasto galgá lasáhus geavahuvvot doaibma-bijuide maiguin movttidahttit sámegeologiid váldit ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu. Danne go váilot nu ollu sámegeolat bargit mánáidgárdiin. Dasto galgá lasáhus geavahuvvot maid sámii dutkanáingiruššamiidda. Sámii dutkamis lea stuorra mearkašupmi sámii servodaga ceavzilis ovdáneami sihkkarastimii, ja sámiiid dáiddui nannemii birgehallat boahpteáiggi hástalusaiiguin. Dál eai leat Sámedikkis doarvái resurssat čuovvolit dán barggu.

Ođđa diedávistái Guovdageainnus lea vejolaš fárret jagi 2008 loahpas. Go Sámedikki kantuvrrat fárrehuvvojit dán vistái, de lea dárku investeremiidda. Dohko fárren divruda mealgat Sámedikki láigogoluid.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 8 000 000 ruvno.

Poasta 150 Giella

Sámegeiela ferte ovddidit ja suodjalit oktilaččat. Dárku lea bidjat guhkes áiggi mihttomeriid dán bargui. Eanaš oktavuodain lea sámegeiella unnitlohkogiella. Seammas go giela ferte suodjalit, de ferte dan maid ealáskuhttit, erenoamážit dakkár guovlluin gos olles sohka buolva lea massán iežas giela. Erenoamáš hástalusat leat máttá- ja julevsámegeiela ektui. Evttohuvvon lasáhus 2008:s galgá mannat gelbbolašvuoda bajideapmái ja ohppui máttá- ja julevsámegeiela, sámii dulkaoahpu ásaheapmái, giellaguovddážiid ásaheapmái ja stávenreaiddu ovddideapmái máttasámegeiela váste.

Sámediggi háliida ahte eanet gielddat galget laktojuvvot sámegiela hálddašanguvlui. 3 000 000 ruvno lea bušehtadárbu juohke gieldda nammii mat laktojuvvot hálddašanguvlui.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 4 100 000 ruvno. Dás ii leat lohkkujuvvon mielde ođđa gielddaid laktin sámegiela hálddašanguvlui.

Poasta 200 Kultuvra

Sámi dáidda ja kultureallin leat girjái. Sámediggi galgá láchit diliid nu ahte dát girjáivuohta šaddá gozihuvvot ja viidásetovddiduvvot. Sámediggi oaidná ahte báikkálaš, guovllulaš ja našonála sámi ášahusat leat deatalaš arenat sámi servodaga ovddideapmái. Áibbas dárbu lea hukset sámi infrastruktuurra. Evttohuuvvon lasáhus 2008:s galgá mannat Sámi kulturfoandda nannemii, sámi teáhteriid ja festiválaid rámmaevttuid buorideapmái, girjerádjobálvalusaide ja sámi valástallamii.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 7 000 000 ruvno.

Poasta 300 Ealáhusat

Buorit ássan-, ealáhus- ja barggolašvuođa rámmaevttut nannejit ávnnaslaš kulturvuođu. Sámedikki mihttomearrin lea buoridit sámi álbmoga eallineavttuid. Evttohuuvvon lasáhus 2008 bušehtas galgá mannat Sámi ovddidanfoandda nannemii. Dát foanda lea dat deataleamos váikkuhangaskaoapmi mii Sámedikkis lea ealáhusovddideami siskkobealde. Dán lasáhusa siskkobealde deattuhuvvo lotnolas-ealáhusaid árvobuvttadanprográmma sámi guovlluin. Dasa lassin áigu Sámediggi ángiruššat duodješiehtadusa čuovvolemiin.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 7 000 000 ruvno.

Poasta 400 Kultursuodjaleapmi

Sámi kulturmuittuid šláddjivuohta Sámis muitala sámit leat guhkká geavahan guovlluid. Historjá-čállosiin mat gávdnojit lea dattetge unnán čállojuvvon sámi historjá birra. Sámi diliid birra ja sámi historjá birra stuorraservodagas lea unnán máhtolašvuohta. Evttohuuvvon lasáhus 2008 bušehtas galgá mannat sámi museaide. Sámi museaid rustenbargu ii leat mannan nugo lei vurdojuvvon. Danne lea viehka stuorra dárbu nannet sámi museaid. Dasto galgá lasáhus mannat barggu nannemii go guoská boazodoalu kultureatnadahki, sámi huksensuodjaleapmái ja sámi kulturmuittuid duodáš-teapmái mehciin.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 5 800 000 ruvno.

Poasta 450 Dearvvašvuohta ja sosiála

Ollislaš ja dássásaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldagat lea buori servodaga deatalaš eaktu. Sámiin go leat álgoálbmot leat vuoigatvuođat mat leat muddejuvvon našonála lánkaaddimis ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Guovddáš mihttomearri dássásaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid barggus lea ahte máhtolašvuohta ja áddejupmi sámi bálvalusdárbbášeadjiid dárbbuide ja vuoigatvuođaide buoriduvvo. Evttohuuvvon lasáhus das maid Sámediggi hálddaša 2008 bušehtas, galgá geavahuvvot prošektaruhtan dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggi siskkobealde.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 1 000 000 ruvno.

Poasta 500 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Sámediggi oaidná ahte lea deatalaš bargat guovlulaččat fylkkagielddaiguin. Danne vai sámi servodat viidát ovdánahtto. Šiehtadusaiguin nannejuvvo ovttasbarggu ja dieinna lágiin šaddet oktasaš ja

ovttastahtton áŋgirusšamat guovlluovddideami siskkobealde. Šiehtadusat geatnegahttet beliid oktasaččat ovddidit sámi servodaga olles sámi ássanguovllus. Dat jos Sámediggi galgá sáhttit leat dássásaš ja aktiivvalaš oasálaš ovttasbarggus, eaktuda eanet váikkuhangaskaomiid lassin daid rámmaide maid Sámediggi sáhtta vuoruhit dáláš bušehtas dáid ulbmiliidda. Danne lea dárbu eanet ruđaide.

Jagis 2008 meroštallojuvvon dárkun 2 500 000 ruvnno.

Poasta 550 Riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi áigu aktiivvalaččat searvat riikkaidgaskasaš eamiálbmotbargui. Riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvojit ja nannejuvvojit eamiálbmogiid vuoigatvuođat eanet ja eanet. Ovdáneapmi dán suorggis manná johtilit. Mihttomearri ahte aktiivvalaččat searvat riikkaidgaskasaš bargui mielddisbukta ahte ferte viidásetovddidit dáláš ja ođđa ovttasbarggu. Evttohuvvon lasáhus 2008 bušehtas galgá mannat barggu čuovvoleapmái davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain ja ON eamiálbmotjulggaštusain. Dasa lassin galgá lasáhus mannat Sámedikki davveguovloáŋgirusšamiid nannemii, mas erenoamážit deattuhuvvo biras.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 1 200 000 ruvnno.

Sámi ulbmilat mat ruhtaduvvojit stáhtabušehta eará kapihttaliin

Sámi servodathukseamis mii leat jođus, leat bealit maidda váikkuha maiddái ovdáneapmi olggobealde Sámedikki bušehta. Deatalaččat dán oktavuodas lea sámi infrastruktuurra huksen, oahpahus, dutkan ja sámi mediafálaldagat. Dán ferte ráđđehus čuovvolit daid ášahusaid bušehtarámmain mat gozihit daid doaimmaid.

Sámi vuoddostruktuvra

Áibbas dárbu lea hukset sámi vuoddostruktuvrra. Sámi ášahusaid huksen álggahuvvui easka loahpageahčen 70-logu, ja lea áibbas dárbu ahte ášahusat vuoruhuvvojit ja duohtandahkkojuvvojit. Sámi servodat dárbbasaš ovdánan arenaid ja deaivvadansajiid. Deaivvadeamit sohkaolvvaid gaska, sosialiseren ja máhtolašvuođa gaskkusteapmi ja fievrredeapmi leat guovddázis dáid ášahusaid huksemis.

Dárbbasuvvojit viehka ollu investeret dán oktavuodas go sámi vuoddostruktuvrra galgá loktejuvvot dohkálaš dássái. Sámediggi háliida ahte dat našonála sámi kulturviesut vuoruhuvvojit:

Nuortasámi musea
Ája sámi guovddáš
Saemien Sijte
Sámi dáiddamusea

Sámi teáhterat

Sámi teáhteriin lea guovddáš rolla sámi kultuvrras. Sámi teáhterat leat deatalaččat arenan lávdedáidaga gaskkusteapmái ja vásihusaide. Sámi našonálateáhterii, Beaivváš Sámi Teáhterii, ferte sihkkarastojuvvot vuoddu sáhttit bálvalit olles sámi ássanguovllu. Danne ferte dasa vuoruhuvvot ruhta.

Oahpahus

Skuvla lea okta dain deataleamos mánáid- ja nuoraidarenain, ja buorre skuvla lea vealtameahttun deatalaš buori bajásšaddamii ja oadjebas identitehta ovddideapmái. Sámi ohppiin galgá leat vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegielas ja sámegilli, sorjankeahtta ássansajis. Dán geažil ferte sámegiel

oahpahusa nannet, sihke vuosttaš- ja nubbingiellan. Sámi oahpponeavvuid lea deatalaš ovddidit buot fágain. Danne ferte oahpahusa ekonomalaš rámma viiddiduvvot. Stáhta berre buhtadit buot goluid oahpahusa oktavuodas sámegielas ja sámegillii.

Dutkan

Sámi servodagas leat ovddabealde jođáneabbo rievdadusat. Ođasmahttin ja innovašuvdna gáibádušat čavget. Sámi dutkamis lea stuorra mearkkašupmi sámi servodaga ceavzilis ovdáneami sihkkarastimii, ja sámiid dáiddui nannemii birgehallet boahtteáiggi hástalusai.

Sámi servodagas ja stuorraservodagas lea stuorra dárbu máhtolašvuhtii sámiid diliid birra. Dán geažil lea deatalaš ahte ollislaš sámi dutkanáŋgiruššan nannejuvvo. Dasa lassin go áŋgiruššat sámi dutkanprográmmain ja eanet prošektaruhtademiin, lea dárbu oktiordnejuvvon ášahusáŋgiruššamiidda ja ášahushuksemiidda, ja dasto sámi dieđagiela ovddideapmái.

Sámi dutkanbirrasat leat viehka smávvat ja danne daidda eanemusat čuhcet rámmaeavttuid rievdamat, sihke struktuvrralaš ja ekonomalaš rievdamat. Sámi dutkama einnostahttivuođa ferte buoridit.

Sámi mediafálaldat

Mediaid rolla servodagas lea juohkit dieđuid ja boktit ságastallama. Dása lassin leat mediat dávjá giellaovdagovat. Sámi mediain lea stuorra dárbu dakkár bargiide geain lea buorre gielalaš máhtolaš-vuohta ja geain leat buorit journalisttalaš iešvuođat. Hui deatalaš lea ahte sámi mediain leat buorit rámmaeavttut vai buorre kvalitehta sihkkarastojuvvo. Sámi mediafitnodagat leat dávjá oalle unnit ja unnán oidnojit beaivválaš mediafálaldagas. Go galgá leat eanet oidnosis mediafálaldagas, de lea dárbu beaivválaš sámegiel áviisii. Preassadoarjaga ferte lágidit nu ahte dán ulbmila sáhtá ollašuttit.

Plána- ja finánsalávdegoddi 017/06 – Mearrádusárvalus

Árvalusat

Lávdegotti eanetlohku, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Roger Pedersen, Kirsti Guvsám, Ann-Mari Thomassen, ja Nils Djupen, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR)/Sámi álbmotbellodaga (SáB) lahtut, Janoš Trosten ja Gunn-Britt Retter ja Sámi álbmotbellodaga (SáB) lahttu Terje Tretnes ovddidit čuovvovaš árvalusa

Árvalus 1:

Evttohus čuovvovaš vuollečujuhusaide:

Sámi kulturfoanda tabealla 6.1 vuolde

b) Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá addit doarjaga vai sámegielat sárggusráiddut sihkkarastojuvvojit davvi-, julev- ja máttasámegillii, ohcama vuodul.

Sámi kulturviesut tabealla 6.3 vuolde

a) Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá addit doarjaga Áltá Siidii ohcama vuodul

Sámi festiválat tabealla 6.5 vuolde

a) Sámedikki doarjjastivra árvvoštallá addit doarjaga Skiippagura festiválii, ohcama vuodul

Guovllulaš ovddideapmi ja ovttasbargu tabealla 11.0 vuolde

a) 100.000 ru várrejuvvo Guovdageainnu filbmafestiválii ja eanet doarjaga go dán geahččalit čoavdit ovttasbargošiehtadusa bokte Finnmárkku fylkkagiieldain.

Lasseevttohus

Siidu 12 lasáhus, čuokkis 4.2.3 ”007:s vuoruhuvvojit čuovvovaš áššit, 1. kuvlačuoggái,
, ja vuolit dásis olggobealde giellahálddašanguovllu.

Kap. 8.1 sámi ovddidanfoanda. 27. siiddus 1. kuvlačuoggás strategijaid vuolde.
Nannet nuoraid ja nissonolbmuid searvama ja dásseárvvu ealáhuseallimis.

Kap. 13 dásseárvodoaibmajut mat vuoruhuvvojit, siidu 39
Digastallagoahtit sámi servodaga seksuála miellaguottuid.

BUŠEAHTTADÁRB BUT 2008:s

Kap. 21.3 poasta 150 giella siidu 52

Sámi hállansyntesa ođđa mañimus teakstaoassi:

Jagis 2003 dingui Sámediggi e-sápmi prošeavtta bokte čielggaduvvot goluid sámi hállansyntesa ovddideami oktavuodas. Čielggadusa loahppajurdda lea ahte golut šaddet su 4 200 000 ru. Sámi hállansyntesa šaddá ávkkálaš erenoamášpedagogalaš veahkkeneavvun ja ávkin maiddái olbmuide geat háliidit oahppat sámegeiela. Sámediggi háliida álggahit prošeavtta dán čielggadusa vuodul, ja meroštallá 2008 goluid šaddat 1 000 000 ruvdnun.

Kap. 22.1 Sámi vuodđostruktuvra siidu 54,

Ođđa mañimus kuvlačuokkis:
Várdobáiki

Lávdegoddi unnitlohku, Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Vibeke Larsen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Egil Olli, Lisbeth Sandtrøen og Edvard Pedersen ja Finnmárkkulista lahttu, Sølvi Kristin Pettersen ovddidit čuovvovaš árvalusa:

Árvalus 2:

Sámediggi áigu vuoruhit mánáid, nuoraid, kultuvrra ja ealáhusaid. Dáin surggiin lea njuolggá mearkkašupmi sámi ealáhus- ja servodateallimii. Danne háliidit beavttálmahttit sihke hálldahusa ja politihkalaš dási doaimma.

Ođđasis juogadeami bokte nannejuvvo ohpahus 200 000 ruvnnui, kultuvra 1,8 miljon ruvnnuin ja ealáhusat 2,2 miljon ruvnnuin. Guokte ođđa bálkkašumi ásahuvvojit, doaimmavádjigiid bálkkašupmi ja bálkkašupmi daid nuoraid várás geat hutket ja álggahit ođđa doaimmaid (gründer-bálkkašupmi).

Lasáhus ráđi evttohusa 1.3 čuoggá mañimus cealkkaossái:

Sámeálbmotfoanda galgá dál fargga rahppojuvvo. Dan oktavuodas ferte Sámediggi ráhkkanit, čielggadit dárbbuid, njuolggadusaid ja ulbmiliid, earret eará guovtti suorggis:

Boarrásiidfoand

Boarrásiid vuordámušaid Sámediggái lea deatalaš fuolahit. Boarráset galget maid dovdat gullelašvuoda Sámediggái. Boarrásat leat resursan sámi servodatovddideapmái, sihke geiela, kultuvrra ja árbevieruid dáfus.

Dán resurssa ferte atnit árvvus, ja danne evttoha Sámediggi áshit boarrásiidfoandda mii ruhtaduvvo Sámeálbmotfoanddain. Foanda galgá geavhuvvot ruhtadit doaimmaid boarrásiidda vai sidjiide šaddá doaimmalaš boarisvuohta.

Sámegieloahpahus rávesolbmuide

Sámi servodagas lea stuorra dárbu dakkár sámegieloahpahussii, mii lea erenoamážit heivehuvvon rávesolbmuide. Dál leat uhccán oahpponeavvut dán várás, ja dat mii lea, lea boarásmuvvan. Ollugiidda ii leat áigeguovdil čadahit joatkkaoahpu dahje universitehtaoahpu oahppan dihtii sámegiela. Dalle lea áidna vejolašvuohta dan oahppat ruovttus, vejolaččat báikkálaš kurssain. Dát gáibida buriid ja áigáiheivehuvvon veahkkeneavvuid, mat geavahit dálááiggi dihtorteknologiija. Sámegieloahpahus rávesolbmuide lea ávkin dasa ahte mánát ja nuorat ožžot buoret vejolašvuođa válljet sámegiela iešgudet luohkkadásiin, ja váikkuha positiivvalaččat buot servodatdásiide. Danne háliida Sámediggi luvvet ruđaid Sámeálbmotfoanddas odđa veahkkeneavvuid ráhkadeapmái sámegieloahpahusa várás rávesolbmuide.

Tabealla 2.0 Čoahkketabealla	Sámedikki boadut ja golut buohkanassii			
	Rev 2006	Buš 2007	BB evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Doaimmaboadut				
Departemeanttaid juolludusat	256 331	270 147	270 147	0
Eará doaimmaboadut	672	0	0	0
Doaimmaboaduid submi	257 003	270 147	270 147	0
Váikkuhangaskaoamit	179 190	187 301	191 596	+4 295
Váikkuhangaskaomiid submi	179 190	187 301	191 596	+4 295
Doaimmaboaduid – váikkuhangaskaomiid submi	77 813	82 846	78 551	
Doaimmagolut				
Politiikkalaš dási doaimma	19 103	20 226	19 226	-1 000
Hálddahusa doaimma	55 335	58 245	56 000	-2 245
Investeremat	1 500	1 500	1 500	0
Erenoamáš prošeavttat	1 875	2 875	1 825	-1 050
Doaimmagoluid submi	77 813	82 846	78 551	-4 295
Jahkeboadus	0	0	0	

Tabealla 3.0	Čoahkketabealla váikkuhangaskaoamit			
	Rev 2006	Buš 2007	BB evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Váikkuhangaskaoamit				
Oahpahus	28 348	29 433	29 633	+200
Giella	45 353	50 379	50 379	0
Kultuvra	41 141	43 141	44 945	+1 804
Girjerádjobálvalusat	8 105	8 607	8 607	0
Ealáhus	26 650	24 529	26 720	+2 191
Birasgáhtten ja kultursuodjalus	14 983	14 771	14 771	0
Dearvvašv.- ja sosiálaáŋgiruššan	4 400	3 850	3 850	0
Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu	1 550	3 100	3 100	0
Riikkaidgaskasaš bargu	1 574	1 231	1 231	0
Dásseárvodoaimmabijut	650	650	650	0
Sámiide guoski statistihkka	300	300	300	0

Eará doarjagat (politihkalaš bargu)	4 451	4 451	4451	0
Konferánsat	1 085	1 085	1085	0
Bálkkašumiid geigen	100	100	200	+100
Sámeálbmotfoanda	0	0	0	0
Eará váikkuhangaskaoamit	500	1 674	1674	0
Váikkuhangaskaomiid submi	179 190	187 301	191 596	+4 295

Tabealla 4.0 Čoahkketabealla -
sámegiellohpahus

	Rev 2006	Buš 2007	BB	
			eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus	14 675	15 175	15 175	0
Gelbbolašvuodálokten	3 250	3 550	3 750	+200
Mánáidgárddit	10 423	10 708	10 708	0
Submi	28 348	29 433	29 633	+200

Tabealla 4.2

	Rev 2006	Buš 2007	Gelbbolašvuodálokten	
			Ap FLs forsl	Erohus Ráđđi-B e
Stipeanda sámi joatkkask.oahppiide	1 100	1 400	1 400	0
Fálgalaš gelbbolašvuodálokten	1 750	1 750	1 750	0
Stipeanddat alitohppui	400	400	400	0
Reg ovdd.proš sámi joatk.sk		0	200	+200
Submi	3 250	3 550	3 750	+200

Ođđa čuokkis 4.4 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu Doaibmabijut

- 200.000 ru várrejuvvo guovlluidovddidanprošeavttaide sámi joatkkaskuvllaid várás Joatkkaskuvllaid rolla Sámi ealáhusovddideami oassálastin lea dál okta dain surggiin mas leat hástalusat maiddáid dáid skuvllaide. Vai skuvllain galgá leat vejolašvuolta čadahit guovllulaš dahje vejolačat báikkálaš ealáhusovddidanprošeavttaid, de sis ferte leat vejolašvuolta fidnet ruđaid vai sii ovttas ovttasbargobeliiguin ožžot vejolašvuoda oassálastit dakkár prošeavttaide.

Tabealla 5.0

	Rev 2006	Buš 2007	Čoahkketabealla - sámegiella	
			BB eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Guovttegielalašvuodadoarjagat Giellapr.. hálldašang.	33 850	38 350	38 350	0
siskkobealde	1 160	1 360	1 360	0
Giellapr. hálldašang. olggobealde	2 550	2 850	2 850	0
Vuodđodoarjja giellaguovddážiidda	4 050	4 176	4 176	0
Sámegiella lea čaffat -	1 000	400	400	0
Sámi divvunprográmma	2 743	3 243	3 243	0
Submi	45 353	50 379	50 379	0

Tabealla 5.1

Guovttegielalašvuoda doarjja

	Rev 2006	Buš 2007	BB	
			eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Guovdageainnu suohkan	7 431	7 541	7 494	-47
Karášjoga gielda	7 140	7 307	7 200	-107
Deanu gielda	4 995	5 069	5 035	-34
Porsángxu gielda	5 379	5 299	5 422	+123
Unjárgga gielda	2 812	2 850	2 840	-10
Gáivuona suohkan	3 503	3 463	3 538	+75
Finnmárkku fylkkagielda	1 400	1 411	1 411	0
Romssa fylkkasuohkan	1 190	1 201	1 201	0
Divttasvuona suohkan	0	3 008	3 008	0
Norlandda fylkkasuohkan	0	1 201	1 201	0
Submi	33 850	38 350	38 350	0

5.1

Guovttegielalašvuodadoarjja

Čuogga 18.1 mielde galgá Sámediggi árvvoštallat doarjjaortnegiid jahkásaččat. Sámediggi áigu árvvoštallat guovttegielalašvuodadoarjagiid 2007:s. Danne dát ruđat árvvu mielde juolludeamit 2007 várás uhca lassánemiin buot guoskevaš gielddaide.

5.4 Sámi giellaguovddážat

Strategiija, ođđa kuvlačuokkis: Movttiidahttit ásaht eanet giellaguovddážiid

Tabealla 6.0	Čoahkketabealla - kultuvra		BB	
	Rev 2006	Buš 2007	eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Sámi kulturfoanda	9 447	10 157	10 846	+689
Sámi lágádusat	2 273	2 473	2 473	0
Sámi kulturviesut	6 245	6 434	7 399	+965
Sámi kulturorganisašuvnnat	296	306	306	0
Sámi festiválat - vuodđodoarjja	1 680	1 730	1 880	+150
Sámi valáštallan	1 025	1 225	1 225	0
Sámi teáhther	13 900	14 318	14 318	0
Sámi dáidda	4 325	4 685	4 685	0
Sámi prentosat	1 950	1 813	1 813	0
Submi	41 141	43 141	44 945	+1 804

6.0 Kultuvra

Vuolleteaksta a) Sámi viessu Oslos sihkkojuvvo.

Tabell 6.1	Sámi kulturfoanda		BB	
	Rev 2006	Buš 2007	eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Girjjálašvuohhta	3 086	3 236	3 336	+100
Musihkka	1 400	1 550	1 650	+100
Govvadáidda/duodji	670	670	670	0
Teáhtherulbmilat	420	500	500	0
Mánáid bajásšaddaneavttut	1 870	1 900	2 100	+200
Eará doaibmabijut	2 001	2 001	2 290	+289
Sámegielat sárggusráiddut	0	300	300	0

Submi 9 447 10 157 10 846 +689

Tabealla 6.3

Sámi kulturviesut

	Rev 2006	Buš 2007	BB	
			eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Árran Julevsame Guovdasj,				
Divtasvuodna	1 353	1 394	1 603	+209
Sámi Dáiddaguovddáš	1 307	1 346	1 548	+202
Ája Sámi Guovddáš	900	927	1 066	+139
Mearrasámi gelbbolašvuodag.	320	330	380	+50
Sijti Jarnge	1 120	1 154	1 327	+173
Várdobáiki, Evenášši	500	515	592	+77
Gamtofta, Ráisavuotna	35	36	41	+5
Pihtánsámi viessu	135	139	160	+21
Sámi viessu Oslos	200	206	237	+31
Vilgesvárri	25	26	30	+4
Lásságámmi	200	206	237	+31
Sáččá sámi viessu	150	155	178	+23
Submi	6 245	6 434	7 399	+965

6.3 Sámi kulturviesut

Doaibmabijut, kuvlačoakkis 5 evaluerte Sámi Viesu Oslos sihkkojuvvo.

Tabealla 6.5

Sámi festiválat - vuodđodoarjja

	Rev 2006	Buš 2007	BB	
			eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Riddu Ridđu	640	659	659	0
Musihkkafestivála				
Guovdageainnus	640	659	659	0
Markomeannu	200	206	206	0
Beassašfestivála Kárášjogas	200	206	206	0
Sámi filbmafestivála			150	+150
Submi	1680	1730	1 880	+150

Tabealla 8

Čoahkketabealla – Sámi ealáhusat

	Rev 2006	Buš 2007	BB	
			eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Sámi ovddidanfoanda	24 450	21 820	23 870	+2 050
Duodjeásahusat ja –org.	1 950	2 459	2 600	+141
Goahtegearret	250	250	250	0
Submi	26 650	24 529	26 720	+2 191

Tabealla 8.1

Sámi ovddidanfoanda

	Rev 2006	Buš 2007	BB	
			eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Guolástus	4 100	4 050	4 550	+500
Eanadoallu	3 000	2 950	3 450	+500

Duodješiehtadus	8 500	8 220	8 220	0
Eará ealáhuseallin	6 000	5 900	6 950	+1 050
Interreg	2 850	700	700	0
Submi	24 450	21 820	23 870	+2 050

8.1.2 Guolástus

Doaibmabijut:

- Vuodđudit smávva mearrabiebmofitnodagaid sámi guovlluide

Vai loktejuvvo dat árvobuvttadeapmi man vuodđun lea mearrasámi guovlluid báikkálaš ovdu, de lea deatalaš vuoruhit daid smávva fitnodagaid mat sáhttet ovddidit mearrabiebmobuktagiid main lea earret eará báikkálaš biebmokultuvra vuodđun. Dát nannešii eará ealáhuseid ge omd. mátkeealáhusa, ja maiddái ássama boaittoheale guovlluin.

8.1.3 Eanadoallu

Nubbi teakstaovssi doaibmabijuid vuolábealde 29. siiddus sihkkojuvvoide.

Tabella 8.2	Duodjeásahusat ja orgaisašuvnnat			
	Rev 2006	Buš 2007	BB eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
duodjeinstituhtta	1 950	2 009	2 150	+141
Manndalen Husflidslag	0	150	150	0
Unjárgga Sámiid duodje	0	150	150	0
Duojáriid Dállu OS	0	150	150	0
Submi	1 950	2 459	2 600	+141

8.2 Duodjeásahusat ja organisašuvnnat.

Doarjjastivra bivdojuvvo meannudit ohcamiid eará organisašuvnnain ge nu mo boahdá ovdan Sámedikki bušeahta čuoggás 8.2.

Tabella 17.0	Báلكkašumiid geigen			
	Rev 2006	Buš 2007	BB eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Dásseárvobáلكkašupmi	100	0	0	0
Valášállanbáلكkašupmi nuoraide	0	100	100	0
Doaibmavádjigiid báلكkašupmi	0	0	50	+50
Gründer-báلكkašupmi nuoraide			50	+50
Submi	100	100	200	+100

17 Báلكkašumiid geigen

17.2 Doaibmavádjigiid báلكkašupmi

50 000 ruvdnosaš Doaibmavádjigiid báلكkašupmi áshuvvo, ja geigejuvvo ovttaskasolbmuide, áshusaide dahje organisašuvnnaide mat leat leamaš mielde nannemin ja ovddedeamen sámi doaibmavádjigiid saji servodagas.

17.3 Sámi Gründer-báلكkašupmi

Gründer-báلكkašupmi áshuvvo sámi nuoraid várás

Lea deatalaš movttidahttit sámi nuoraid vuodđudit iežaset fitnodagaid ja bargosajiid, ja doaibmabidjun dás lea áshit movttidahttinbáلكkašumi mii galgá movttidahttit sámi nuoraid ođđahutkamii ja ealáhushutkamii. Submi berre leat 50.000 ru ja dan lassin vel dáidda.

Tabealla 19.0	Doaibmagolut politihkalaš jođiheapmái			
	Rev 2006	Buš 2007	BB eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Sámedikki dievasčoahkkin	6 272	6 756	6 556	-200
Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	1 110	1 159	1 159	0
Sámedikki bearráigeahččanlávdeg.	350	361	361	0
Sámediggejoavkkut	2 000	2 000	2 000	0
Sámi parlamentáralaš ráđđi	550	550	550	0
Sámedikki doarjjastivra	780	640	640	0
Sámediggeráđđi	5 866	6 085	6 085	0
Politiikalaš diehtujuohkinbargi	0	800	0	-800
Sámedikki giellastivra	350	350	350	0
Sámi giellalávdegoddi	1 000	1 000	1 000	0
Sámedikki nuoraidpol. lávdegoddi	325	325	325	0
Sámediggeválgá - fágálávdegoddi	500	200	200	0
Guolástuspolitiikalaš lávdegoddi	0	0	0	0
Interreg gozihankom./doarjjastivra	0	0	0	0
Submi	19 103	20 226	19 226	-1 000

Tabealla 20.0	Hálddahusa doaibmagolut			
	Rev 2006	Buš 2007	BB eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Hálddahusa doaibmagolut	55 335	58 245	56 000	-2 245
Investeremat	1 500	1 500	1 500	0
Erenoamáš proš. (ovdal p 22)	1 875	2 875	1 825	-1 050
Submi	58 710	62 620	59 325	-3 295

Tabealla 20.2	Sierra proševttat			
	Rev 2006	Buš 2007	BB eanetl. evttohus	Erohus Ráđđi-B e
Buoret bálvalus geavaheaddjiide	300	250	250	0
Finnmárkkuláhka	500	800	500	300
Jienastuslohkoprošeakta/Sámediggeve	0	0	0	0
Ođđa diehtujuohkinvuogádagat	675	675	675	0
Sámediggevistti bajásdoallu	400	900	400	-500
Áššemeannudanreaidu ohcamiid meannudeapmái	0	250	0	-250
Submi	1875	2875	1 825	-1 050

21 BUŠEAHTTADÁRBUT 2008:s

21.4 Kultuvra

Mañimus cealkka loahpahuvo ná girjerádjobálvalusaide, sámi lágádusaide ja sámi valástallamii.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárbun 7 000 000 ru.

21.5 Ealáhusat

Lonuhit buot mii lea 4. cealkaga maŋábealde:

Maŋŋá doaibmaguovllu viiddideami vásiha Sámediggi hui stuorra ohcanlassáneami. Sámediggái lea maid hui deatalaš sáhttit vuhtiiváldit álbmoga vuordámušaid maŋŋá ráđđehusa árgirusšama Davviguovlluiguin. Dán lassáneamis gieđahallojuvvo maiddái sámi guovlluid lotnolasealáhusaid árvobuvttadeapmi, ja duodješiehtadusa čuovvuleapmi.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 11 000 000 ru.

22.1 Sámi vuodđostruktuvra

Ođđa maŋimus kuvlačuokkis:

Várdobáiki

22.5 Sámi mediafálaldat

Ođđa nubbimaŋimus cealkka:

Vai sámi servodateallin galgá sáhttit leat eanet oidnosis otná mediagovas, de dárbbášuvvojit sámi beaivválaš aviissat sihke dárogillii ja sámegillii.

Lávdegotti unnitlohku, Finnmárkkulistta lahttu, Sølvi Kristin Pettersen ovddida čuovvovaš árvalusa:

Árvalus 3:

Sámediggi searvá minoritehtajoavkkuid áššide miehtá máilmmi. Dát lea rámidanveara ja deatalaš bargu.

Kvena álbmot lea dohkkehuvvon minoretehtajoavkun. Sámedikkis ii leat dál formálalaš oktavuohhta dáinna minoritehtajoavkkuin.

Sámediggi háliida álggahit formálalaš ságastallamiid kvena organisašuvnnaiguin dainna áigumušain ahte álggahit ovttasbarggu. Mii oivvildit ahte dát ovttasbargu nannešii goappašiid beliid oktasaš hástalusaiiguin nu go mat giela ja kultuvrra dáfus. Mii oivvildit seammás ahte Sámediggi sáhtášii leat deatalaš doarjjan kvena ásašaid ovddideamis.

Sámediggi várre 100.000 ru álggahit ovttasbarggu kveana organisašuvnnaiguin 2007:s.

Poasta 11 Guovllulaš ovddideapmi ja ovttasbargu

Poasta	Namahus	Bušeahtta 2007	Ođđa evttohus	Rievdadus
500	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiellaiguin	3 100	3 000	-100
501	Ovttasbargu kvena álbmogiin		100	+100

Lávdegottis eai leat muđui mearkašumit eai ge evttohusat áššái ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusevttohusa

Evttohus 4, áirras Isak Mathis O. Hætta, Guovdageainnu dáloniidlistu

Evttohus 1

200 000 ru várrejuvvo lávdegoddái mii guorahallá mohtorjohtolatlága ja váikkuhusaid báikegottiid álbmogii odne ja boahhteáiggis.

Ruhta válđojuvvo politihkalaš diehtujuohkinmielbargái várrejuvvon ruđain.

Evttohus 2

Guovdageainnu musihkkafestiváliei várrejuvvo 859 000 ru (200 000 ruvdnosaš lassáneapmi).

Ruhta válđojuvvo politihkalaš diehtujuohkinmielbargái várrejuvvon ruđain.

Evttohus 3

500 000 ru várrejuvvo sámi filbmafestiváliei, seammás váldá Sámediggi oktavuoda filbmabirrasiin Guovdageainnus dan oktavuodas ahte ásahuvvo Sámi filbmaguovddáš filbmafestivála oktavuodas (400 000 ruvdnasaš lassáneapmi).

Ruhta válđojuvvo politihkalaš diehtujuohkinmielbargái várrejuvvon ruđain.

Evttohus 4

Sámediggi bivdá sámedikki doarjjastivrra árvoštallat proševtta/doaibmadoarjaga Guovdageainnu meahcástansearvái, seammaláhkai go Goahtegerregii.

Evttohus 5

Sámediggi ferte vuoruhit sámi nationála teáhtera.

Juolludeapmi Beaivváš sámi teáhterii lasihuvvo 14 450 000 ruvdnun (756 000 ruvdnosaš lassáneapmi).

Evttohus 6

Biehtánsámi vissui várrejuvvo 300 000 ru (94 000 ruvdnosaš lassáneapmi),

Válđojuvvo sof-ruđain.

Evttohus 5, áirras Johan Mikkel Sara, Sámit Máttá-Norggas

6.5 Sámi festiválat

Lasáhus, ođđa kuvlačuokkis doaibmabijuid vuolde

Bargat dan ala ahte Guovdageainnu beassašfestivála šaddá guovddášfestiválan bastevas juolludemiin stáhtabušehtas.

Evttohus 6, áirras Olaf Eliassen, Guoddášbellodat

Sámediggeráđi evttohusas Sámedikki bušehttan 2007 evttohuvvo ahte dát sihkkojuvvo:

29. siiddus, nuppi teakstaoasis maŋŋá Doaibmabijut:

”Váttis lea bearráigeahčat lea go reaidooastin ođđainvesteren vai boares reaidduid lonuheapmi.

Doaibmareaidduid lonuheapmi ja bajásdoallan ii leat doarjjavuogadahttojuvvon. Danne heaittihuvvo doarjja mašinnaide ja reaidduide.” Bájuhus nogai.

III Jienasteapmi

Čoahkkingirjji:

43 áirasis ledje 35 sajis. Áirras Isak Mathis O. Hætta guđii čoahkkima jienasteami vuolde. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš ráiddus:

1. Evttohus nr 4 áirasis Isak Mathis O. Hætta jienastuvvui čuoggás čuoggái čuovvovaččat:
 Čk 1: hilgojuvvui 33 jienain. 2 jienasteigga beali.
 Čk 2: hilgojuvvui 34 jienain. 1 jienastii beali.
 Čk 3: hilgojuvvui 34 jienain. 1 jienastii beali.
 Čk 4: hilgojuvvui 33 jienain. 2 jienasteigga beali.
 Čk 5: hilgojuvvui 34 jienain. 1 jienastii beali.
 Čk 6: hilgojuvvui 34 jienain. 1 jienastii beali.
2. Evttohus nr 6 áirasis Olaf Eliassen mearriduvvui ovttajienalaččat.
3. Lávdegotti evttohus nr 3 hilgojuvvui 20 jienain. 15 jienastedje beali.
4. Lávdegotti evttohus nr 2, earret njuolga juolludusat kapihttalís 6.2 čuovvovaččaide: Árran julevsámi guovddáš, Várdobáiki sámi guovddáš, Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Ája sámi guovddáš ja kapihttalís 22.1 guoská Ájai ja Várdobáikái hilgojuvvui 19 jienain. 16s jienastedje beali.
5. Lávdegotti evttohus nr 1, earret njuolga juolludusat kapihttalís 6.2 čuovvovaččaide: Árran julevsámi guovddáš, Várdobáiki sámi guovddáš, Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Ája Sámi guovddáš ja kapihttalís 22.1 guoská Ájai ja Várdobáikái ovttajienalaččat mearriduvvon.
6. Sierra juolludusjienasteapmi kapihttalís 6.3 ja kuvlačuoggát kapihttalís 22.1 čuovvovaš ásahusaide: - lávdegotti evttohus nr. 1 jienastuvvui:
 - Lásságámmi: Mearrádus: 32 jienastedje beali ja 1 vuostá. Willy Ørnebakk ii lean mielde jienasteames.
 - Ája Sámi guovddáš: Mearrádus: ovttajienalaččat 33 jienain. Willy Ørnebakk ii lean mielde jienasteames.
 - Árran julevsámi guovddáš: Mearrádus: 33 jienain. Tone Finnesen ii lean mielde jienasteames.
 - Várdobáiki sámi guovddáš: Mearrádus: ovttajienalaččat 33 jienain. Kjersti Myrnes Balto ii lean mielde jienasteames.
 - Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš: Mearrádus: ovttajienalaččat 33 jienain. Olaf Eliassen ii lean mielde jienasteames.
7. Lávdegotti evttohus muđui: ”Lávdegottis eai leat muđui..” mearriduvvui ovttajienalaččat.
8. Evttohus nr 5 Johan Mikkel Saras gessojuvvui eret čeahkkimis.

IV Beavdegirjelasáhusat

Beavdegirjelasáhus Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus Jørn Are Gaski bokte:

Egil Oli ii searvva jienasteapmái Bargiidbellodaga ja NSR gaskasaš lonuhanortnetšiehtadusa geažil. Willy Ørnebakk ii searvva jienasteapmái Bargiidbellodaga ja NSR gaskasaš lonuhanortnetšiehtadusa geažil.

Beavdegirjelasáhus Norgga Sámiid Riikkasearvvis Janoš Trosten bokte:

Janoš Trosten ii searvva jienasteapmái Bargiidbellodaga ja NSR gaskasaš lonuhanortnetšiehtadusa geažil.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

Sáhavuorru	Replihka
Josef Vedhugnes, čeahkkinortnegii	
Olaf Eliassen, čeahkkinortnegii	

	Willy Ørnebakk, čoahkkinortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	
	Jørn Are Gaski, čoahkkinortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	
	Egil Olli, čoahkkinortnegii	
	Terje Tretnes, čoahkkinortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinortnegii	
	Aili Keskitalo, čoahkkinortnegii	
	Egil Olli, čoahkkinortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinortnegii	
1	Gunn-Britt Retter, áššejođiheaddji	
2	Willy Ørnebakk	Hilde Anita Nyvoll
		Jarle Jonassen
	Willy Ørnebakk	
3	Jánoš Trosten	Jørn Are Gaski
		Magnhild Mathisen
		Inger Jørstad
	Jánoš Trosten	
4	Marianne Balto	Jørn Are Gaski
		Per Edvin Varsi
		Jarle Jonassen
	Marianne Balto	
5	Olaf Eliassen	Jánoš Trosten
		Willy Ørnebakk
		Sten Erling Jønsson
	Olaf Eliassen	
6	Johan Mikkel Sara	Marianne Balto
		Vibeke Larsen
		Bjarne Store-Jakobsen
	Johan Mikkel Sara	
7	Isak Mathis O. Hætta	Bjarne Store-Jakobsen
		Johan Mikkel Sara
		Jarle Jonassen
	Isak Mathis O. Hætta	
8	Kirsti Guvsám	Jørn Are Gaski
		Egil Olli
		Tor Mikalsen
	Kirsti Guvsám	
9	Terje Tretnes	Sten Erling Jønsson
		Egil Olli
		Willy Ørnebakk
	Terje Tretnes	
10	Magnhild Mathisen	
	Jarle Jonassen	
11	Willy Ørnebakk	Terje Tretnes

12	Susanne Amalie Andersen	
13	Vibeke Larsen	
14	Jarle Jonassen	
15	Henrik Eriksen	
	Johan Mikkel Sara	
16	John Harald Skum	
17	Egil Olli	
18	Rita-Alise Porsanger	
19	Sten Erling Jønsson	
20	Olaf Eliassen	
21	Ann-Mari Thomassen	
22	Terje Tretnes	
23	Isak Mathis O. Hætta	
24	Willy Ørnebakk	
25	Johan Mikkel Sara	
26	Jarle Jonassen	
27	Gunn-Britt Retter, áššejođiheadji	
	Willy Ørnebakk, čoahkkinnortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinnortnegii	
	Jørn Are Gaski, čoahkkinnortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinnortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	
	Jørn Are Gaski, čoahkkinnortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Álggahus

Vuođđun dán dokumentii leat čuovvovaš dokumeanttat:

- Ovttasbargošiehtadus Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR), Sámit Máttá-Norggas, Guovddášbellodaga, Sámeálbmotbellodaga ja Guovdageainnu Johttisámiid listta gaskka.
- Sámediggeráđi álggahanjulggaštus
- Sámedikki mearriduvvon politihkka oasseplánaid, dieđáhusaid ja mearrádusaid bokte.
- Doaimbajijut mat leat namuhuvvon Finnmárkku fylkkagieldda, Romssa fylkkasuohkana, Nordlándda fylkkasuohkana ja máttasámi guovllu fylkkasuohkaniid gaskasaš siehtadusain.

Sámedikki višuvdna ja bajimuš mihttomearri lea:

Sámedikki višuvdna

Máŋggabealát servodat buksejuvvon sámi árvvuid, vuoddudeaddji olmmošvuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš oktiiguollelašvuoda ala.

Bajimus mihttomearri

Iešmearrideapmi, mas sápmelaččaid vuoigatvuodat álbmogin ja eamiálbmogin leat vuoddun.

Ollislaš juolludusas Sámediggái oidnojit stáhtabušehtas evttohuvvon juolludusat ja mearkkašumit daidda. Sámedikki ekonomalaš rámmajuohkimis oidnojit movt Sámediggi lea juohkán evttohuvvon juolludusaid stáhtabušehta bokte bajimus poastadásis.

Váikkuhangaskaoapmebušehtta ovddiduvvo ja dasa buktojit mearkkašumit eará kapihttaliid vuolde, spiehkastahkan lea kapihtal 21 bušehtadárbbut 2008 ja kapihtal 22 Sámi ulbmilat mat ruhtaduvvojit eará kapihttaliid bokte stáhtabušehtas.

Doaibmabušehtta politihkalaš ja hálddahušlaš dásis ovddiduvvo ja dasa buktojuvvojit mearkkašumit kapihttaliin 19 ja 20.

Sámedikki bušehtadárbbut ja vuoruheamit jahkái 2008, čalmmustuvvojit ja dasa buktojuvvojit mearkkašumit kapihttalis Sámedikki 2008 bušehtadárbbut.

1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabealla 1.0 Departemeantaid juolludusat

(1000 ru)

Kap.Poasta	Čilgehus	RR 2005	Bud-2006	RevBud-06	Bud- 2007	+ / - 07-Rev 06	Erohus %	
680.50	Bargo-ja searvadahttindepartemeanta - BSD	149 400	153 350	153 350	164 100	10 750	7,0 %	
206.50	Máhtdepartemeanta - MD	34 049	29 453	29 453	30 572	1 119	3,8 %	
226.21	Máhtdepartemeanta - MD	0	2 500	2 500	4 000	1 500	60,0 %	
248.21	Máhtdepartemeanta - MD	0	1 500	1 500	0	-1 500	-100,0 %	
231.50	Máhtdepartemeanta - MD	11 080	11 435	11 435	11 870	435	3,8 %	
1429.50	Birasdepartemeanta - BD	2000	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %	
320.53	Kultur- ja girkodepartemeanta - KGD	32 913	43 743	43 743	47 405	3 662	8,4 %	
326.78	Kultur- ja girkodepartemeanta - KGD	0	500	500	500	0	0,0 %	
724.21	Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD	5 400	5 400	5 400	5 700	300	5,6 %	
1147.50	Eanadoallodepartemeanta - ED	4 000	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %	
1147.50	Eanadoallodepartemeanta - ED	0	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %	
552.72	Gielda- ja guovldepartemeanta - GGD	0	0	2 450	0	-2 450	-100,0 %	
Buohkanassumi		c)	238 842	253 881	256 331	270 147	13 816	5,4 %

a) 2006 stáhtabušehta bokte juolluduvvui Sámediggái 5 400 000 ru prošeaktaruhtan Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttas. Go juolludus reive bodii 2006, de lei juolludus 5 700 000 ru, mi mearkkaša ahte 300 000 ruvdnosaš erohus ii leat duohta lassáneapmi.

b) 2006 reviderejuvvon bušehtas juolluduvvojedje Interreg-ruđat GGD:s.

c) Sámedikki 2006 dábiláš bušehta ektui lea 15 996 000 ruvdnosaš lassáneapmi.

1.1 Šiehtadallamat stáhtain Sámedikki bušehta hárrái

Dat gáibádusat maid Sámediggi ovddidii Ráđđehussii 2007 stáhtabušehta oktavuodas ledje hui mearálaččat. Dat ledje ráhkaduvvon daid dárbbuid mielde maid Sámediggi oaivvildii leat sámi servodagas boahpteáiggis. Ráđđehus ii leat bušehttaevttohusastis váldán vuhtii buot dárbbuid maid Sámediggi lea ovddidan. 2007 stáhtabušehtas lea dušše mearkkašaktekahtes lassáneapmi Sámediggái. Sámediggái čuočhá dat go dárbbuid ja juolludusaid gaskasaš erohus lea nu stuoris.

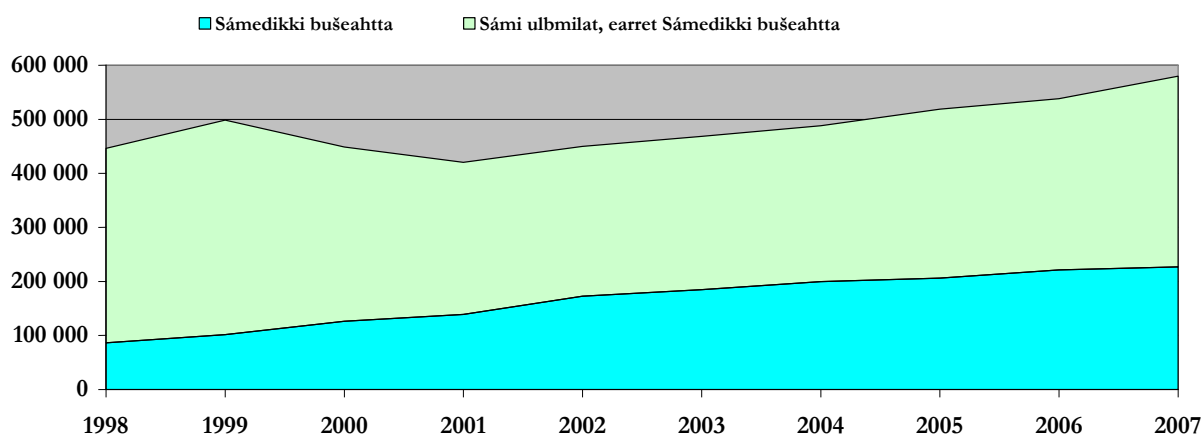
Ferte ásahuvvot oktasaš áddejupmi dillái ja ovddideapmidárbbuide sámi servodagas. Lea álggahuvvon proseassa ahte geahčadit Ráđđehusa ja Sámedikki gaskasaš bušehttaprosedyraid. Ráđđehus lea dadjan 2007 stáhtabušehttaevttohusas ahte lea dárbu rievdadit Sámedikki bušehttaráhkadan prosedyraid. Sámediggi oaivvilda ahte Ráđđehus ja Sámediggi jođáneamos lági mielde galggašeigga gávnnaht

ortnega movt šiehtadallat jahkásaš bušeahhtarámma. Sámedikkis lea mihttomearrin oažžut duohta šiehtadallamiid Norgga stáhtain.

1.2 Vuoruheamit 2007:s

Sámedikki ruđat mannet sámi doaibmabijuide ja daid hálddaša Sámediggi daid rámmaid vuodul maid guovddáš eiseválddit leat bidjan. Sámediggi lea maŋimus jagiin ožžon mánga ruhtadanortnega iežas bušehhtii.

Govvosis vuolábealde oidno movt juolludusat sámi ulbmiliidda leat rievdan, divvojuvvon hadde- ja bálkagoargguma ektui.

Ráddehusa iežas sámpolitiikkaš dieđáhusa ulbmilin lea sirdit odđa doaimmaid Sámediggái. Sámediggi eaktuda ahte:

- ekonomalaš rámmat ja boahhteáiggi ovddasvástádusjuohku čielggaduvvojit
- doaibmasirdima ja ekonomalaš rámmat mat addojuvvojit geavahussii, dávistit gaskaneaset

Sámediggi váldá vuolggasaji ovddiduvvon státabušeahttaevttohusas 2007. 2007 bušeahtas lea Sámediggi vuoruhan lasihit ruđa ášahusaide ja organisašuvnnaide. Dát vástida haddegoarggūnlassáneami. Dán vuoruheami duogážin lea dat ahte ášahusain ja organisašuvnnain, mat ožžot jahkásaš juolludusaid Sámedikki bušeahta bokte, leat einnostanvejolaš rámmaeavttut.

Haddegoargguma lassin lea Sámediggi vuoruhan kultursuorggi muhtun poasttaid. Dan lassáneami vuodul maid oažžut Kultur- ja girkodepartemeanttas státabušeahta bokte 2007:s. Maiddái guovllulaš ruđat ovttasbargošiehtadusaid oktavuodas fylkkagiellaiguin vuoruhuvvojit.

2007 rájes áigu Sámediggi dahkat vuoruhemiid bušeahta váikkuhangaskaoapmegeavahusas. Vuoruheamit bohtet oidnot ovttaskas poasttain. Mihttomearrin lea dahkat Sámedikki bušeahta enant aktiivvalaš stivrendokumeantan. Sámedikki ulbmilin lea ođasmahttit buot njuolggadusaid mat leat váikkuhangaskaoapmegeavaheapmái. Dát dahkkojuvvo Riikarevišuvnna gáibádusa vuodul. Go vuoruha váikkuhangaskaomiid geavaheami jahkásaš bušeahttameannudemiiin, de ii dárbbas ođasmahttit fas njuolggadusaid go vuoruheamit rievdaduvvojit.

Sámediggi ii áiggo addit bušeahastis njuolga doaibmadoarjaga odđa organisašuvnnaide ja ášahusaide ovdalگو dieđáhus sámi ášahusaid birra lea ovddiduvvon dievasčoahkkimii. Dát dieđáhus vuoruhuvvo 2007:s. Dieđáhusas meannuduvvo maiddái dat ahte makkár eavttuiguin beassá Sámedikki bušehhtii.

1.3 Sámedikki mearkkašumit ráđđehusa doaibmabidjoevttohusaide Sámedikki bušehta bokte 2007 stáhtabušehtas

Sámedikki ollislaš bušehttarámma lea lasihuvvon 15 966 000 ruvnnuin Sámedikki dábálaš bušehta ektui. Dás manná 5 000 000 ruvno guovttegielalašvuodaruhtan Divttasvuona suohkanii go dat lea laktojuvvon sámegiela hálddašanguvlui. Dan lassin lea 2 000 000 ruvno juolluduvvon ođđa ruhtan ođđa doaibmabijuide sámi kultursuorggis. Dasa gullet doarjagat sámi sierrabibliotehkii, mobiila girjerádjobálvalusaide, sámi dáiddárstipeanddaide, sámi dáiddaásahusaid čájáhsumáksui, báikenammabálvalussii ja sámelága giellanjuolggadusaid čuovvoleapmái, sámi museaaide, sámi musihkkafestiválaide ja sámi teáhteriidda.

Loahppa lasáhus bušehttarámmas lea hadde- ja bálkágoarggunlassi. Dán lasáhusa duogabealde leat muđui Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, Kultur- ja girkodepartemeanta ja Máhttodepartemeanta. Eará departemeanttat eai leat lasihan juolludusa 2006 stáhtabušehta ektui. Sámedikki gáibádusat 2007 stáhtabušehta ektui ledje hui mearálaččat. Ráđđehus lea válljen hilgut eanaš bušehttadárbbuid mat Sámedikkis leat.

Sámediggi lea čoahkkimiin Ráđđehusain deattuhan ahte Sámedikki bušehtas fertejit vuhtiiváldojuvot maiddá našonála ángiruššamat mat dahkkojuvvojit stáhtabušehtas. 2007 ektui ii leat Sámediggi ožžon lasáhusa daid goluid ektui mat čatnasit Máhttoloktemii ja Mánáidgárdeloktemii. Dasto lea Sámediggi deattuhan ahte ferte oažžut ollislaš buhtadusa bálká- ja haddegoarggumis buot departemeanttain, mat juolludit ruđaid Sámediggái. Mearriduvvon 2007 stáhtabušehtta čájeha ahte dat ii leat čuovvoluvvon ráđđehusa beales.

Ođasmahttojuvvon našonálabušehta 2000 meannudettiinis, mearridii Stuorradiggi juolludit 75 miljon ruvno Sámeálbmotfondii. Foandda buvttadeapmi galgá geavahuvvo iešguđet doaibmabijuide nannet sámi giela ja kultuvrra. Submi mii biddjojuvvo Sámedikki geavahussii 2007 bušehtas lea foandda buvttadeapmi, mii lea 4 700 000 ruvno. Foandda reanttat eai leat mielde Sámedikki rámma-juolludusas.

2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuohkin

Stuorradikki stáhtabušehta 2007 meannudeami várašumiin juohká Sámediggi rámma čuovvovaččat váldopoaštaide 2007:s:

Tabealla 2.0 Buočkanastabealla - Sámedikki sisaboadut ja golut buočkanassii (1000 ru)

	Rehketdoallu-05	Bud-06	RevBud-06	Bud-07	Erohus	%
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	238 842	253 881	256 331	270 147	13 816	5,4 %
Eará doaibmaboadut	0	0	672	0	-672	-100,0 %
Doaibmaboaduid submi	238 842	253 881	257 003	270 147	13 144	5,1 %
Váikkuhangaskaomit						
Váikkuhangaskaomit	162 660	177 340	179 190	187 301	8 111	4,5 %
Váikkuhangaskaomiid submi	162 660	177 340	179 190	187 301	8 111	4,5 %
DOAIBMABOADUID VÁIKKUHANGASKAOMIID SUBMI	76 182	76 541	77 813	82 846	5 033	6,5 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikalaš dási doaibma	16 834	18 291	19 103	20 226	1 123	5,9 %
Hálddahusa doaibma	54 723	54 875	55 335	58 245	2 910	5,3 %
Investeremat	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
Erenoamáš doaibmagolut	3 953	1 875	1 875	2 875	1 000	53,3 %
Doaibmagoluid submi	75 510	76 541	77 813	82 846	5 033	6,5 %
JAHKEBOADUS	672	0	0	0	0	-

Tabella 2.1 Buohkanastabealla - Sámedikki sisaboadut ja golut buohkanassii

	Rehketdoallu - 05	Bud-06	RevBud-06	Bud-07	Erohus
Doaibmagolut					
Departemanttaid juolludusat	100,0 %	100,0 %	99,7 %	100,0 %	0,3 %
Eará doaibmaboadut	0,0 %	0,0 %	0,3 %	0,0 %	-0,3 %
Doaibmaboaduid submi	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	0,0 %
Váikkuhangaskaomit					
Váikkuhangaskaomit	68,1 %	69,9 %	69,7 %	69,3 %	-0,4 %
Váikkuhangaskaomiid submi	68,1 %	69,9 %	69,7 %	69,3 %	-0,4 %
DOAIBMABOADUID VÁIKKUHANGASKAOMIID SUBMI	31,9 %	30,1 %	30,3 %	30,7 %	0,4 %
DOAIBMAGOLUT					
Politiikkalaš dási doaibma	7,0 %	7,2 %	7,4 %	7,5 %	0,1 %
Hálddahusa doaibma	22,9 %	21,6 %	21,5 %	21,6 %	0,0 %
Investeremat	0,0 %	0,6 %	0,6 %	0,6 %	0,0 %
Erenoamáš doaibmagolut	1,7 %	0,7 %	0,7 %	1,1 %	0,3 %
Doaibmagoluid submi	31,6 %	30,1 %	30,3 %	30,7 %	0,4 %
JAHKEBOADUS	0,3 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %

3 Váikkuhangaskaomit

Sámediggi juohká 2007 váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide čuovvovaččat:

Tabella 3.0 Buohkanastabealla váikkuhangaskaomit

(1000 ru)

	Rehketdoallu-05	Bud-06	RevBud-06	Bud-07	Juog %	Erohus 07-Rev 06	%
Váikkuhangaskaomit							
Oahpahus	26 875	28 348	28 348	29 433	15,7 %	1 085	3,8 %
Giella	44 737	45 353	45 353	50 379	26,9 %	5 026	11,1 %
Kultuvra	34 086	41 141	41 141	43 141	23,0 %	2 000	4,9 %
Girjerádjobálvalusat	5 116	8 105	8 105	8 607	4,6 %	502	6,2 %
Ealáhus	22 750	24 800	26 650	24 529	13,1 %	-2 121	-8,0 %
Birašgáhtten ja kultursuodjalus	12 331	14 983	14 983	14 771	7,9 %	-212	-1,4 %
Dearvvašvuoda- ja sosiálaá?girusšán	4 100	4 400	4 400	3 850	2,1 %	-550	-12,5 %
Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu	820	1 550	1 550	3 100	1,7 %	1 550	100,0 %
Riikkaidgaskasaš bargu	4 355	1 574	1 574	1 231	0,7 %	-343	-21,8 %
Dásseárvodoaibmabijut	450	650	650	650	0,3 %	0	0,0 %
Sámiide guoski statistihkka Norggas	300	300	300	300	0,2 %	0	0,0 %
Eará doarjagat (politiikkalaš bargu)	6 008	4 451	4 451	4 451	2,4 %	0	0,0 %
Konferánsat	733	1 085	1 085	1 085	0,6 %	0	0,0 %
Bálkkašumiid geigen	0	100	100	100	0,1 %	0	0,0 %
Sám eálbm otfoanda	0	0	0	0	0,0 %	0	-
Eará váikkuhangaskaomit	0	500	500	1 674	0,9 %	1 174	234,8 %
Váikkuhangaskaomiid submi	162 660	177 340	179 190	187 301	100,0 %	8 111	4,5 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat vuđoleappot čilgejuvvon kapihtaliin 4 ja 18.

Buot ášahusat ja organisašuvnnat mat ožžot doaibmadoarjaga Sámedikki bušehta badjel leat geatnegahtton ráhkadit čuovvovaš dokumeanttaid ovdal borgemánu 1. b. 2007:

- Dán jagi doaibmaplána
- Dárkkistuvvon diimmá rehketdoallu
- Diimmá jahkedieđáhus ja raporta mi čájeha movt diimmá juolludeamit leat adnon sisasáddejuvvon doaibmaplána ektui.

- Boahtte jagi bušehtadárbu

Doaibmadoarjja vuollel 100 000 ru. mákso ollásit bušehttajagi álggus. Sámi giellaguovddážiidda mákso olles doaibmadoarjja bušehttajagi álggus. Doaibmadoarjja badjel 100 000 ru. mákso guovtti vuorus. Vuosttaš máksin lea bušehttajagis álggus. Nubbi oassi mákso go doarjjavuostáiváldi lea deavdán doaibmadoarjaga eavttuid, ja go raporttat leat dohkkehuvvon. Jus gáibádušat juolludanreivve vuodul eai leat ollašuttuojuvvon go nubbi oassi galggašii máksojuvvot, dahje jus Sámediggi ii leat ožžon raportta ovdal borgemánu 1. b., de ii sáhte doarjjavuostáiváldi rehkenastit oažžut doaibmadoarjaga Sámedikkis boahtte bušehttejagi.

Sámediggeráđdi sáhtta mearridit dárkilet njuolggadusaid juolludanreivves.

4 Oahpahus

Tabealla 4.0 Čoahkketabealla - Sámegeiel oahpahus

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
100	Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus - oahpponeavvoovdd	14 168	14 675	14 675	15 175	500	3,4 %
101	Gelbbolašvuodalokten	2 963	3 250	3 250	3 550	300	9,2 %
102	Mánáidgárdit	9 744	10 423	10 423	10 708	285	2,7 %
Submi		26 875	28 348	28 348	29 433	1 085	3,8 %

4.1 Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus - Oahpponeavvut

Tabealla 4.1 Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus

(1000 ru)

Post 100	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
10000	Dábálaš oahpponeavvut (sámi) a)	0	8 400	8 400	8 900	500	6,0 %
10001	Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut	0	1 900	1 900	1 900	0	0,0 %
10002	IKT - oahpponeavvut	0	2 575	2 575	2 575	0	0,0 %
10003	Læremiddelutv. DjO -ruđat(ovdal poastas 22)	1 842	1 800	1 800	1 800	0	0,0 %
Submi		14 168	14 675	14 675	15 175	500	3,4 %

a) 2006 sirdojuvvui 500 000 ru poastas 100 postii 899 oahpponeavvoovddidandoarjagiid árvoštallama geažil, dat sirda sirdojuvvo ruovttoluotta 2007

Mihttomearri

Sámi oahpponeavvut leat dehálaččat vai vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa sámi oahppit ožžot oahpahusa gustovaš lágaid ja oahppoplánaid vuodul.

Strategiija

Čuovvolit Máhttoloktema hástalusaid ja daid rávvagiid mat bohtet ovdan sámi oahpponeavvuid evalueremis.

Doaibmabijut

- Loahpahit sámi oahpponeavvoráhkadeami doarjaga evaluerema
- Hábmets strategalaš plána sámi oahpponeavvoráhkadeapmái evaluerema vuodul ja Sámi máhttoloktema mearriduvvon oahppoplánaid vuodul
- Ovddidit sámi oahpponeavvuid mearriduvvon plánaid mielde
- Viidásitovddidit sámi oahpponeahta

Máhttolokten Sámi ásaheapmi mielddisbukta dárbbu lasihit doarjagiid sihke dábálaš, IKT- ja earenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuide. Olu odđa fágaide joatkkaoahpahusas ráhkaduvvojit sámi oahppoplánat, ja dat dagaha ahte ferte vuoruhit oahpponeavvuid dán suorgái. Vuodđoskuvllas ii leat

realisttalaš molsut visot oahpponeavvuid, muhto lea dárbu ráhkadit oahpponeavvuid fágaide mat eai leat álggahuvvon strategalaš plána 2001 – 2005 siskkobealde. Lea maiddái dárbu dálá oahpponeavvuid ođastit dahje molsut. Lulli- ja julevsámi oahpponeavvuid fertte vuoruhit. Joatkkaskuvladásis ja surggiin gos leat gullan-, lohkan- ja čállinváttisvuodát fertte vuoruhit earenoamášheivehuvvon oahpponeavvuid. Sámi oahpponeavvoráhkadeami evalueremis oaidná konkrehta dárbbuid.

Sámediggi áigu pedagogalaš ovddidanbarggus vuoruhit ovddideapmidoaimmaid oahpponeavvuid, kvalitehtaovdáneami, bagadallama ja diehtujuohkima oktavuodas, earenoamážit Máhttoloktema ásaheami oktavuodas.

2007 váikkuhangaskaomiid geavaheamis leat čuovvovaš vuorheamit:

- Ođastit ja molsut dálá oahpponeavvuid
- Ráhkadit ođđa oahpponeavvuid davvi-, julev- ja lullisámegilli Máhttolokten-Sámi vuodul.
- Ráhkadit earenoamáš heivehuvvon oahpponeavvuid, joatkkaoahpahusa ja proševttaid ohppiide geain leat gullanváltisvuodát ja lohkan- ja čállinváttisvuodát

Dán ulbmili várrejuvvo 15 175 000 ru.

4.2 Gelbbolašvuodálokten

Tabealla 4.2 Gelbbolašvuodálokten

(1000 ru)

Post 101	Čiigehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
10100	Stipeanda sámi joatkkaskuvlaoahppiide	0	1 100	1 100	1 400	300	27,3 %
10101	Fálgalaš gelbbolašvuodálokten	0	1 750	1 750	1 750	0	0,0 %
10102	Stipeanddat alitohppui	0	400	400	400	0	0,0 %
Submi		2 963	3 250	3 250	3 550	300	9,2 %

4.2.1 Stipeanda joatkkaskuvlla sámi ohppiide

Mihttomearri

- Eambbo oahppit joatkkaoahpahasas välljejit sámegeiela. Sihke sámegeiela vuosttašgiellan, nubbigiellan dahje sámegeiella čiekŋudanprošeaktan.

Strategiija

- Heivehit stipeandda vai eambbo oahppit movttidahttojuvvojit välljet sámegeiela vuosttašgiellan.

Doaimbajut

- Juohkit giellamovttidanstipeandda ohppiide geat váldet sámegeiela joatkkaoahpahasas

Sámediggeráđđi lea mearridan movt galgá juohkit stipeandda sin gaskkas geat váldet sámegeiela vuosttašgiellan, nubbigiellan ja geat váldet sámegeiela čiekŋudanprošeaktan joatkkaskuvladásis.

Dán ulbmili várrejuvvo 1 400 000 ru.

4.2.2 Fágalaš gelbbolašvuodálokten

Mihttomearri

Eambbo gelbbolašvuolta ja buoret kvalitehta oahpahasas nugo lea daddjon Máhttoloktemis ja mánáidgárdeloktemis.

Strategiija

- Movttidahttit loktet gelbbolašvuoda praktihkalaš-estehtalaš fágain
- Movttidahttit loktet gelbbolašvuoda ja rekruterema realfágaide.
- Movttidahttit dutkan-, geahččaladdan- ja ovddidanbargui daid oahppiid várás oahpahusas geat čuvvot sámi oahpahusplána.

Doaibmabijut

- Juohkit stipeandda
- Doarjut dutkan-, geahččaladdan- ja ovddidanbargguid heivehuvvon oahpaheamis

Bušehtajagis 2007 leat čuovvovaš vuoruheamit:

- Viidásetoahppu praktihkalaš-estehtalaš fágain
- Viidásetoahppu realfágain

Guhkit áiggi badjel lea čájehuvvon ahte lea stuora dárbu nannet oahpahusbargiid realfágagelbbolašvuoda. Sámedikki mielas lea dat duodalaš dilli, ja áigu danne earenoamážit vuoruhit realfága viidásetoahpu 2007:s.

Earenoamášpedagogalaš stipendii várrejuvvo 300 000 ru, Djo-doarjagiidda várrejuvvo 500 000 ru ja realfága gelbbolašvuodaloktemii várrejuvvo 950 000 ru 2007:s.

4.2.3 Stipeanda alit ohppui

Mihttomearri

Buoridit gelbbolašvuoda dain surggiin gos sámi servodat dárbbáša buoret gelbbolašvuoda.

Strategiija

- Movttidahttit váldit alit oahpu sámeielas, das lea lulli- ja julevsámeigiella vuosttažin vuoruhuvvon.

Doaibmabijut

- Juohkit stipeandda sámeiela alit ohppui.

2007:s vuoruhuvvojit čuovvovaš áššit:

- Davvisámeielas vuoruhuvvojit ohccit geat lohket sámeiela bajit dásis, ja geat barget sámi mánáidgárddis dahje muhtun mánáidgárddi sámi ossodagas, ja vuolit dásis olggobealde giellahálddašanguovllu.
- Julevsámeielas vuoruhuvvojit ohccit geat lohket sámeiela bajit dásis, mastera ja vuolit dásiin, ja sámeielat studeanttat geat váldet ovdaskuvla- ja dábálašoahpaheaddjoahpu.
- Lullisámeielas vuoruhuvvojit ohccit geat lohket sámeiela bajit dásis, mastera ja vuolit dásiin, ja sámeielat studeanttat geat váldet ovdaskuvla- ja dábálašoahpaheaddjoahpu.
- Jus leat olu ohccit, de galgá unnitlogu sohkahealli vuoruhuvvot, gč. gielladieđáhusa.

Sámediggeráđdi lea dohkkehan alit oahpu stipeandda njuolggadusaid.

Dán ulbmili várrejuvvo 400 000 ru.

4.3 Mánáidgárddit

Tabella 4.3 Mánáidgárddit

(1000 ru)

Post 102	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
10200	Doarjja sámi mánáidgárddiide	0	9 480	9 480	9 765	285	3,0 %
10201	Oahpponeavvut mánáidgárddiide	0	843	843	843	0	0,0 %
10202	Áigečála sámi mánáidgárddiide	0	100	100	100	0	0,0 %
Submi		9 744	10 423	10 423	10 708	285	2,7 %

Mihttomearri

- Sámi mánáide galgá sihkarastojuvvot mánáidgárdefálaldat mas lea vuodđun sámegeilla ja sámi kultuvra, nannetdihte mánáid identitehta, giela ja kultuvrra.

Strategiija

- Fuolahit sámi mánáidgárddiid čoahkkananbáikedarbbuid ja vejolašvuoda lonohallat vásáhusaid.
- Váikkuhit mánáidgárdebargiid, mánáidgárdeeaiggádiid, váhnemiid ja eiseváldiid bargat guottuiguin.
- Buvttadit pedagogalaš ávdnasiid.

Doaimbajut

- Juohkit doarjagiid
- Vuolggahit gelbbolašvuodaloktema sámi mánáidgárddiide
- Almmuhit 2 nummára ”Stullan” áigečállagis
- Lágidit sámi mánáidgárdekonferánssa, semináraid ja fierpmádatčoahkkimiid
- Vuolggahit sámi rámmaoplánakonferánssa
- Ásahit sámi mánáidgárddiide deaivvadanbáikki interneahhtas
- Sámi mánáidgárddiide, eará mánáidgárddiide ja Norgga suohkaniidda oppalaš bagadallan ja diehtujuohkin sámi mánáidgárddiid birra
- Álggahit guoskevaš dutkama
- Čuovvohit Mánáidgárdeoktema ávžžuhusaid ja deattuhit kvalitehtaovdáneami

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš juolludeamit:

- Sámi mánáidgárddit, njuolggadusaid vuodul
- Sámi mánát dáčča mánáidgárddiin, njuolggadusaid vuodul
- Gelbbolašvuodaloktenproševttat geahččaladdan- ja ovddidanbargguin
- Ráhkadit duohtadieđuidgirjiid, digitála oahpponeavvuid, pedagogalaš filmmaid ja plakáhtaid sámi mánáidgárddiide

Sámediggi lea mearridan njuolggadusaid daid namuhuvvon ortnegiidda.

2007:s várrejuvvo 10 708 000 ru. mánáidgárddesuorggi doaimmaide.

5 Giella

Tabealla 5.0 Čoahkketabealla - Sáme giella

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
150	Guovttegielalašvuodadoarjagat	33 850	33 850	33 850	38 350	4 500	13,3 %
151	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskkoalbealde	0	1 160	1 160	1 360	200	17,2 %
152	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde	a) 3 704	2 550	2 550	2 850	300	11,8 %
153	Vuoddodoarjja giellaguovddážiidda	3 600	4 050	4 050	4 176	126	3,1 %
154	Sáme giella lea čáffat - Čuovvolandoaimbajjut (Ođas)	0	1 000	1 000	400	-600	-60,0 %
155	Sámi divvunprográmma	3 583	2 743	2 743	3 243	500	18,2 %
Submi		44 737	45 353	45 353	50 379	5 026	11,1 %

a) 2005 rehketdoallologut leat sihke hálddašanguovllu siskkoalbealde ja olggobealde.

5.1 Guovttegielalašvuoda doarjja

Tabealla 5.1 Guovttegielalašvuodadoarjagat

(1000 ru)

Poasta 150	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15000	Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune		7 431	7 431	7 541	110	1,5 %
15001	Kárásjoga gielda/Karasjok kommune		7 140	7 140	7 307	167	2,3 %
15002	Deanu gielda/Tana kommune		4 995	4 995	5 069	74	1,5 %
15003	Porsángu gielda/Porsanger kommune		5 379	5 379	5 299	-80	-1,5 %
15004	Unjárgga gielda/Nesseby kommune		2 812	2 812	2 850	38	1,4 %
15005	Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune		3 503	3 503	3 463	-40	-1,1 %
15006	Finnmárku fylkkagielda/Finmark fylkeskommune		1 400	1 400	1 411	11	0,8 %
15007	Romssa fylkkasuohkan/Troms fylkeskommune		1 190	1 190	1 201	11	0,9 %
15008	Divttasvuona suohkan/Tysfjord kommune		0	0	3 008	3 008	-
15009	Norlandda fylkkasuohkan/Nordland fylkeskommune		0	0	1 201	1 201	-
Submi		33 850	33 850	33 850	38 350	4 500	13,3 %

Mihttomearri

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuolta geavahit sáme giella buot servodatdásiin ja -surggiin.

Strategiija

- Gulahallat suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin dan birra movt sáme giella galgá ovddidit ja čalmmustahttit.
- Álggahit prošeavttaid mat ovddidit sáme giella geavaheami buot oktavuodain, ja mat ovddidit sáme giella.

Doaimbajjut

- Bistevaš čoahkkimat sáme giella hálddašanguovllu suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin, gos beassá digaštallat sáme giella geavaheami
- Lágidit jahkásaš konferánssa mas fáddán lea sáme giella geavaheapmi almmolaš hálddašeami
- Juohkit guovttegielalašvuoda doarjaga

Guovttegielalašvuoda doarjja addo sáme giella hálddašanguovllu suohkaniidda ja juhkkovuvvo maiddái fylkkasuohkaniidda main leat hálddašanguovllu suohkanat. Doarjja čatnasa sámelága gáibádusaide báikkálaš ja fylkkasuohkaniid guovttegielalaš hálddašeami birra. Doarjja lea juhkkovuvvon gustovaš juohkominstara mielde.

2007 guovttegielalašvuoda doarjaga máksineavttut leat:

- Suohkanat ja fylkkasuohkanat ráhkadit giellaovddidanplána 2007 várás.

- Sámediggi galgá oažžut raportta ovdal guovvamánu 1. b. 2007 mas suohkanat leat árvoštallan/evalueren mannan jagi juolludusaid beavttu.
- Sámediggi galgá oažžut rehketdoalu juolludusaid geavaheamis.

Sámediggeráddi sáhtta mearridit dárkilet eavttuid juolludanreivves.

2007:s várrejuvvo 38 350 000 ru. guovttegielalašvuoda doarjagiidda.

5.2 Giellaprošeavttat sikkobealde sámegeiela hálddašanguovllu

Tabealla 5.2 Giellaprošeavttat hálddašanguovllu sikkobealde

(1000 ru)

Poasta 151	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15100	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu sikkobealde	0	1 160	1 160	1 360	200	17,2 %
Submi		0	1 160	1 160	1 360	200	17,2 %

Mihttomearri

Nannet terminologiija- ja báikenammabarggu ja ovddidit iešguđetlága giellaarenaid mánáide ja nuoraide.

Strategiija

- Eambbo vuoruhit terminologiija čohkkema, ovddideami ja registrerema.
- Deattuhit sámi báikenamaid čohkkema.
- Vuoruhit mánáide ja nuoraide molssaevttolaš giellaarenaid skuvlla ja mánáidgárddi olggobealde.
- Ovddidit arenaid mánáide ja nuoraide gos sámegeiella gullo, oidno ja addá posiitiiva oktavuodaid gillii.

Doaibmabijut

- Juohkit prošeaktadoarjagiid
- Juolludit prošeaktadoarjaga prošeavttaide maid Sámedikki giellastivra vuolggaha

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

- Čohkket, ovddidit ja registreret tearpmaid
- Sámi báikenamat
- Ovddidit molssaevttolaš giellaarenaid sámi mánáide ja nuoraide

Guovttegielalašvuodadoarjagis várre Sámediggi 1 360 000 ru giellaprošeavttaide sikkobealde sámegeiela hálddašanguovllus jagi 2007 várás.

5.3 Giellaprošeavttat olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu

Tabealla 5.3 Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde

(1000 ru)

Poasta 152	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15200	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde	3 704	2 550	2 550	2 850	300	11,8 %
Submi		3 704	2 550	2 550	2 850	300	11,8 %

Mihttomearri

Oččodit eambbogiid hupmagoahit sámegeiela, ja ovddidit odđa terminologiija

Strategiija

- Ovddidit arenaid mánáide ja nuoraide gos sámegeiella gullo, oidno ja addá posiitiiva oktavuodáid gilli.
- Eambbogat hupmagohtet sámegeiela.
- Čohkket, ovddidit ja registreret tearpmaid.
- Deattuhit sámi báikenamaid čohkkema.

Doaimbajut

- Juohkit prošeaktadoarjagiid.
- Juolludit prošeaktadoarjaga prošeavttaide maid Sámedikki giellastivra initiere.

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

- Čohkket, ovddidit ja registreret tearpmaid
- Sámi báikenamat
- Ovddidit molssaevttolaš arenaid sámi mánáide ja nuoraide

Dan ulbmili várrejuvvo 2 850 000 ru.

5.4 Sámi giellaguovddážit

Tabealla 5.4 Vuoddodoarjja giellaguovddážiida

(1000 ru)

Poasta 153	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15300	Porsángu	450	450	450	464	14	3,1 %
15301	Gáivuotna	450	450	450	464	14	3,1 %
15302	Divtasvuodna	450	450	450	464	14	3,1 %
15303	Evenášši	450	450	450	464	14	3,1 %
15304	Unjárga	450	450	450	464	14	3,1 %
15305	Deatnu	450	450	450	464	14	3,1 %
15306	Moskavuotna	450	450	450	464	14	3,1 %
15307	Plassje	450	450	450	464	14	3,1 %
15308	Áltá	0	450	450	464	14	3,1 %
Submi		3 600	4 050	4 050	4 176	126	3,1 %

Mihttomearri

Sámi giellaguovddážit galget doaimmat sámegeiela arenan ja galget váikkuhit dasa ahte sámegeiella geavahuvvošii ja ovddiduvvošii iežaset doaimmaguovlluin.

Strategiija

- Ovddidit lagat ovttasbarggu giellaguovddážiiguin.
- Nannet giellaguovddážiid doaimma regiuvnnas.

Doaimbajut

- Ásahit fierpmádaga Sámedikki, dálá giellaguovddážiid ja ođđa giellaguovddážiid gaskkas
- Vuolggahit fierpmádaga asaheami giellaguovddážiid gaskkas, vai guovddážit beasašedje atnit ávkki guhtet guoimmiset barggus

2006:s várre Sámediggi 4 176 000 ru sámi giellaguovddážiida.

5.5 Sámegeiella lea čaffat – Čuovvolandoaimmat

Tabealla 5.5 Sámegeiella lea čaffat - Čuovvoleapmi

(1000 ru)

Poasta 154	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15400	Sámi giellakampanjat	0	600	600	0	-600	-100,0 %
15401	Terminologiiaproševttat - davviriikkalaš ovttasbargu	0	400	400	400	0	0,0 %
Submi		0	1 000	1 000	400	-600	-60,0 %

Mihttomearri

Ealli giella árgabeaivvis - sihke ruovttus ja almmolaččat.

Strategiija

- Ásahit arenaid sámegeiella fágalaš nannemii ja ovddideapmái.

Doaimbajut

- Ásahit davviriikkalaš ovttasbarggu ja proševttaid sámegeiella terminologiijaovddideami ektui
- Ásahit sámegeiella dulkaohpu ja bargovugiid movt dulkaautorisašuvnna galgá ođastuvvot
- Ovddidit giellaoahpahasplánaid

”Sámegeiella lea čaffat” čuovvoleapmái várrejuvvo 400 000 ru.

5.6 Elektrovnnalaš teakstameannudeami sámi korrektuvraprogramma – DIVVUN

Tabealla 5.6 Sámegeiel divvunprogramma elektrovnnalaš gieđahallama várás

(1000 ru)

Poasta 155	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
15500	Sámegeiel divvunprogramma - olggobeale ruhtadeapmi	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
15501	Sámegeiel divvunprogramma - siskobeale ruhtadeapmi	0	1 243	1 243	1 243	0	0,0 %
15502	Máttasámegiella stávenreaiddu ráhkadeapmi	0	0	0	500	500	-
Submi		3 583	2 743	2 743	3 243	500	18,2 %

Mihttomearri

Eanegat čállet sámegeilli.

Strategiija

- Nannet sámegeiella elektrovnnalaš giellaresurssaid ovddideami.

Doaimbajut

- Ovddidit ja fállat divvunprogrammaid elektrovnnalaš teakstameannudeapmái davvi- ja julevsámegeilli
- Ovddidit lullisámegeiella vuodu divvunprogrammii

Divvun-proševtta ođđa vuoruheapmi galgá láhčit vuodu mii ferte leat sajis ovdal go lullisámegeiella divvunprogramma sáhtá ráhkaduvvot. Dan eavttut leat:

- Ferte ráhkadit lullisámegeiella sátnelisttu, mas leat dieđut sojahanluohkáid birra elektrovnnalaš hámis.
- Lullisámegeielas lea dárbu ođđa referánsagrammatihkkii.
- Lullisámegeiella dálá analysáhtora ja generáhtora ferte viiddidit.

Sámegeiella divvunprogrammii várrejuvvo 3 243 000 ru.

6 Kultuvra

Tabealla 6.0 Čoahkketabealla - Kultuvra

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
200	Sámi kulturfoanda	a)	7 625	9 447	9 447	10 157	7,5 %
201	Sámi lágádusat		1 673	2 273	2 273	2 473	8,8 %
202	Sámi kulturviesut		5 735	6 245	6 245	6 434	3,0 %
203	Sámi kulturorganisašuvnnat		1 296	296	296	306	3,4 %
204	Sámi festiválat - vuoddodoarjja		1 520	1 680	1 680	1 730	3,0 %
205	Sámi valášallan		1 225	1 025	1 025	1 225	19,5 %
206	Sámi teáhter		11 800	13 900	13 900	14 318	3,0 %
207	Sámi dáidda		325	4 325	4 325	4 685	8,3 %
208	Sámi prentosat		1 650	1 950	1 950	1 813	-7,0 %
Submi			32 849	41 141	41 141	43 141	2 000 4,9 %

a) Sámi viessu Oslas galgá fárggamusat árvvoštallojuvvot jagis 2007. Sám eidikki doarjastivra árvvoštallá juolludit 50 000 ru dán bargui.

6.1 Sámi kulturfoanda

Tabealla 6.1 Sámi kulturfoanda

(1000 ru)

Poasta 200	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20000	Girjjálašvuohta		3 086	3 086	3 236	150	4,9 %
20010	Musihkka		1 400	1 400	1 550	150	10,7 %
20020	Govvadáidda/duodji		670	670	670	0	0,0 %
20030	Teáhterulbmilat		420	420	500	80	19,0 %
20040	Mánáid bajásšaddaneavttut		1 870	1 870	1 900	30	1,6 %
20050	Eará doaibmabijut		2 001	2 001	2 001	0	0,0 %
20060	Sámegielat sárggusráiddut	a), b)	0	0	300	300	-
Submi			7 625	9 447	9 447	10 157	7,5 %

a) 2006:s dát lei poasttas 2008 sámi prentosat.

b) Sámedikki doarjastivra árvvoštallá addit doarjaga vai sámegielat sárggusráiddut sihkkarastujuvvojit davvi-, julev- ja máttasámegilli, ohcama vuodul.

Mihttomearri

Ovddidit mánggabealát dáidda- ja kultureallima, ja sihkkarastit ahte sámit besset ieža váikkuhit sámi kulturovddideami.

Strategiija

- Buoret rámmaeavttut sámi girjjálašvuhtii, musihkkii, govvadáidagii/duodjái, teáhterii ja eará sámi kulturdoaimmaide.
- Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda.
- Buorre bajásšaddanbiras sámi mánáide ja nuoraide.

Doaimmabijut

- Oččodit davviriikkalaš ovttasbarggu ovddidandihte sámi dáidaga ja kultuvrra geavaheami
- Bargat dan ala ahte oazžut sierra ruđaid várrejuvvot Sámediggái ja sámi áshusaide Kultuvrralaš skuvlálávka sisdoalu ovddideami várás
- Oččodit oktasaš arena sámi musihkkagaskusteapmái ovttas fylkkasuohkaniiguin
- Bargat dan ala ahte ovttasbargu gaskal sámi filmadahkkiid ja Davvi-Norgga filbmaguovddáža ain ovddiduvvo
- Oččodit sierra sámi filbmaguovddáža
- Juolludit doarjagiid

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš áššit:

Girjjálašvuohta:

- Vuosttažettiin čáppagirjjálašvuohta mas vuodđománus lea sámegillii
- nuoraidgirjjálašvuohta
- Ođđa ja nuorra čálliid girjjálašvuohta
- Girjjálašvuoda lágideamit

Musihkka:

- CD-almmuheamit iešguđetlágan šáŋeriin
- Artistabáلكá

Govvadáidda/duodji:

- čájáhusat
- katalogat
- dáidda- ja duodjedoaimmat, earenoamážit main mánát ja nuorat servet

Teáhterulbmil:

- teáhterdoaimmat mánáide ja nuoraide, ja mánáiguin ja nuoraiguin
- amatevrateáhterdoaimmat

Mánáid bajásšaddaneavttut:

- mánáide ja nuoraide doaimmat mat nannejit sámi identitetha, giela ja kulturipmárdusa
- arenat mat ovddidit mánáid bajásšaddanbirrasa báikkálaččat sámi guovlluin
- sámegiel dihtorspealut

Eará doaimmat:

- kulturdoalut ja festiválat
- dokumenteren- ja registreerenprošeavttat

Sámi kulturfondii várrejuvvo 10 157 000 ru. 2007:s. Sámi kulturfoanda hálddašuvvo sierra njuolggadusaid mielde maid Sámediggi lea mearridan.

6.2 Sámi lágádusat

Tabella 6.2 Sámi lágádusat

(1000 ru)

Poasta 201	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007 +/- 07-Rev 06	Erohus %
20100	Sámi lágádusat	1 673	2 273	2 273	2 473	200 8,8 %
Submi		1 673	2 273	2 273	2 473	200 8,8 %

Mihttomearri

Bissovaš sámi lágádussuorgi.

Strategiija

- Sihkkarastit dássidis buvttadeami sámi girjjálašvuodas, maddái oahpponeavvuid.
- Buorit vuovdalandoaimmat
- Buorre sámi girjjálašvuoda juogadanfierpmádat

Doaimbajut

- Ovddidit ovttasbarggu lágádusaiguin.
- Juohkit doarjagiid.

Sámediggi várre 2 473 000 ru. sámi lágádusaide 2007:s. Ortnet hálddašuvvo sierra njuolggadusaid mielde maid Sámediggi lea mearridan.

6.3 Sámi kulturviesut

Tabealla 6.3 Kulturviesut (1000 ru)

Poasta 202	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %	
20200	Árran Julevsame Guovdasj, Divtasvuodna		1 353	1 353	1 394	41	3,0 %	
20201	Sámi Dáiddaguovddáš, Kárášjohka		1 307	1 307	1 346	39	3,0 %	
20202	Ája Samisk Senter, Gáivuotna		900	900	927	27	3,0 %	
20203	Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna		320	320	330	10	3,1 %	
20204	Sijti Jarng, Aarborte		1 120	1 120	1 154	34	3,0 %	
20205	Várdo báiki, Evenášši/Skánit		500	500	515	15	3,0 %	
20206	Gamtofta, Ráisavuotna		35	35	36	1	2,9 %	
20207	Pihťasámi viessu		135	135	139	4	3,0 %	
20208	Sámi viessu Oslos		200	200	206	6	3,0 %	
20209	Vilgesvárru		25	25	26	1	4,0 %	
20210	Lásságámmi		200	200	206	6	3,0 %	
20211	Sáččá sámi viessu (ođas)		150	150	155	5	3,3 %	
Submi		a)	5 735	6 245	6 245	6 434	189	3,0 %

a) Sámedikki doarjastivra árvvoštallá addit doarjaga Áltá Siidii, ohcama vuodul.

Mihttomearri

Sámi servodagas bisuhit ja viidasitovddidit sámi kulturdoaimmaid arenaid.

Strategiija

- Váikkuhit dan guvlu ahte sámi kulturviesuid rámmaeavttut sihkkarastojuvvojit ja viidasitovddiduvvojit.
- Veahkin árvvoštallat molssaevttolaš ruhtadanortnegiid boahttevaš huksenproševttaide.
- Heivehit dili sámi dáidda- ja kulturdoaimmaide.

Doaimbajut

- Ráhkadit viiddiduvvon raportta plánejuvvon kulturviesuid/museaproševttaid dili birra.
- Geahččalit čovdit Ája Sámi Guovddáža loahpparuhtadanášši.
- Čielggadit movt Snoasa Saemien Sijte huksenbargu galgá ruhtaduvvot.
- Geahčadit buot huksenplánaid ruhtadeami ja doaimmakonsepttaid.
- Evalueret Sámi viesu Oslos.

Sámediggi várre oktiibuot 6 434 000 ru. sámi kulturviesuid doibmii 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid ovttaskas doarjajuostáiváldái.

6.4 Sámi kulturorganisašuvnnat

Tabealla 6.4 Kulturorganisašuvnnat (1000 ru)

Poasta 203	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %	
20300	Sámi Fágalaš girječálliid ja Jorgaleaddjiid Searvi		119	119	123	4	3,4 %	
20301	DSJ-Doajm masiebbre Julevsábme		107	107	111	4	3,7 %	
20302	Sámi museasearvi		70	70	72	2	2,9 %	
Submi			1 296	296	296	306	10	3,4 %

Mihttomearri

Nannet ja ovddidit sámi kultuvrra ja identitehta.

Strategiija

- Veahkehit servviid vai sii sáhttet ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima.

Doaibmabijut

- Juohkit doarjagiid Sámedikki eavttuid vuodul.

Sámediggi várre 2007:s oktiibuot 306 000 ru. sámi kulturserviide.

Sámediggeráđdi sáhtta mearridit lassieavttuid ovttaskas doarjjavuostáiváldái.

6.5 Sámi festiválat – Vuodđodoarjja

Tabealla 6.5 Sámi festiválat - vuodđodoarjja (1000 ru)

Poasta 204	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20400	Riddu Riddu		640	640	659	19	3,0 %
20401	Musihkkafestivála Guovdageainnus		640	640	659	19	3,0 %
20402	Markomeannu		200	200	206	6	3,0 %
20403	Beassašfestivála Kárásjogas		200	200	206	6	3,0 %
Submi		a)	1 520	1 680	1 680	50	3,0 %

a) Sámedikki doarjastivra árvvoštallá addit doarjaga Skiippagura festiválii, ohcama vuodul.

Mihttomearri

Ovddidit sámi dáiddaovdanbuktima girjáivuoda, ja sihkkarastit arenaid gos dáidda ja kultuvra ovdanbuktojuvvo.

Strategiija

- Veahkin nannet ja ovddidit festiválaid.

Doaibmabijut

- Bargat dan ala ahte ovttasbargobealit – fylkkasuohkanat – veahkin sihkkarastet festiválaid ekonomiiija.
- Ollislaččat árvvoštallat festiválaid boahttevaš juolludemiid ektui
- Bargat dan guvlui ahte Riddu Riddu festivála galggašii šaddat guovddášfestiválan mii oažžu bistevaš doarjagiid stáhtabušehta badjel
- Ovddidit arenaid sámi filmmaid ovdanbuktimii.

Sámediggi várre 2007:s oktiibuot 1 730 000 ru. sámi festiválaide. Dat lea vuodđo- ja prošeaktadoarjja mii galgá veahkin oččodit jotkkolašvuoda ja buoret einnosteami plánenbarggus. Earenoamáš dáhpuhusain, go ohccojuvvo, sáhtta prošeaktadoarjja addot Sámi kulturfoandda badjel.

6.6 Sámi valáštallan

Tabealla 6.6 Sámi valáštallan (1000 ru)

Poasta 205	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %	
20500	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) - Norga	a)	1 225	825	825	925	100	12,1 %
20501	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund		0	200	200	300	100	50,0 %
Submi			1 225	1 025	1 025	1 225	200	19,5 %

a) Dan lassin lea GGD juolludan SVL-Norgii 300 000 ru speallanrudain 2006:s.

Mihttomearri

Ovddidit ja ovddidit valáštallandoaimmaid sámi álbmogii, gos mánáid ja nuoraid doaimmat vuoruhuvvojit.

Strategiija

- Nannet sámi valáštallanservviid.
- Vuoruhit doaimmaid mánáide ja nuoraide.

Doaimbajut

- Bargat dan ala ahte sámi valáštallan oččoši stuoat rámmaid speallanruđaid juohkimis.
- Bargat dan ala ahte heivehuvvošedje doaimmat mánáide ja nuoraide, ja nissonolbmuide.

2007:s lea sámi valáštallama rámma 1 225 000 ru. mii lea 200 000 ru. lassáneapmi 2006 ektui. Lassáneapmi galgá mannat Sámi Valáštallanlihtu – Norga doibmii ja nissonspábbačiekčamii Sámi Spábbačiekčansearvvi olis.

Sámediggi vuordá ahte speallanruđaid váldojuohkima oktavuodas valáštallanulbmiliidda gidđat 2007:s juolluduvvojit sámi valáštallamii speallanruđat 2007:s.

Sámediggi várre 2007:s oktiibuot 1 225 000 ru. sámi valáštallamii. Sámediggeráđđi sáhtá mearridit lassieavttuid ovttaskas doarjjavuostáiváldái.

6.7 Sámi teáhter

Tabaella 6.7 Sámi teáhter

(1000 ru)

Poasta 206	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20600	Beaivváš Sámi Teáhter	11 800	13 300	13 300	13 700	400	3,0 %
20601	Oarjelsámi teáhter	0	600	600	618	18	3,0 %
Submi		11 800	13 900	13 900	14 318	418	3,0 %

Mihttomearri

Sihkkarastit ja ovddidit buori ja viiddes teáhterfálaldaga sámi álbmogii.

Strategiija

- Buoridit sámi teáhteriid rámmaeavttuid.

Doaimbajut

- Bargat dan ala ahte sihkkarastit Beaivváš Sámi Teáhterii dohkálaš ekonamalaš vuodu sámi našunálteáhterdoibmii.
- Bargat dan ala ahte Åarjelsaemien Teatere oččoši doarjaga fylkkasuohkaniin lullisámi ovttasbargošiehtadusa bokte.
- Hukseit odđa teáhtervistti/lávddi Beaivváš Sámi Teáhterii.

Sámediggi várre oktiibuot 14 318 000 ru. sámi teáhteriidda 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtá mearridit lassieavttuid doarjagii.

Lassin dán várremii sámi teáhteriidda, sáhtá Sámi kulturfoanddas juolluduvvot prošeaktadoarjja sámi teáhterprošeavttaide ja sámi amatevrateáhterdoibmii.

6.8 Sámi dáidda

Tabella 6.8 Sámi dáidda

(1000 ru)

Poasta 207	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20700	Sámi dáiddáršiehtadus	1237	4000	4000	4 350	350	8,8 %
20710	Čájáhusbuhtadusat sámi dáiddáriidda	325	325	325	335	10	3,1 %
Submi		325	4 325	4 325	4 685	360	8,3 %

6.8.1 Sámi dáiddáršiehtadus

Tabella 6.9 Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Poasta 207	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20700	Dáiddafoand		0	0	700	700	-
20701	Stipeanda sámi dáiddáriidda		0	0	1 750	1 750	-
20702	Doaimbadoarjja dáiddárganisašuvnnaide		0	0	1 550	1 550	-
20703	Govvadáidagiid ja dáiddaduoji oastinortnet		0	0	350	350	-
Submi		0	0	0	4 350	4 350	-

Mihttomearri

Nannet ja čalmmustahttit sámi dáiddaga.

Strategiija

- Ovddidit buori ja rikkis sámi dáidda- ja kultureallima.
- Gulahallat sámi dáiddáriiguin sámi dáiddaserviid bokte, movt galgá sámi dáidda čalmmustahttojuvvot ja ovddiduvvot.

Doaimbajut

- Čuovvolit mearriduvvon dáiddáršiehtadusa

Sámediggi šiehtadii 2004:s válđošiehtadusa sámi dáiddárserviiguin. Ulbmil lea ovddidit buori ja rikkis sámi kultureallima, ja láchit dili sámi girjjálašvuoda, musihka, dánsuma ja teáhtera, filmma ja govvadáidaga ja duodjedáidaga gaskkusteapmái ja huksemii. Dáiddáršiehtadus fátmasta oktasaš dáiddadoaimmaid mat čađahuvvojit daid ekonomalaš rámmaid siskkobealde maid bealit leat šiehtadan.

Dáiddáršiehtadusa mielde lea Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi dahkan šiehtadusa 2007 ovddas, mii gusto 01.01.2007 rájes 31.12.2007 rádjái.

Čuovvovaš vihtta dáiddárservi leat miellahtut Sámi Dáiddárrádis (SDR):

- Sámi Girječálliid Searvi/Samisk forfatterforening (SGS),
- Sámi Dáiddačehpiid Searvi/Samisk Kunstneres Forbund (SDS)
- Juoigiid Searvi (JS)
- Sámi Teáhtersearvi/Samisk teaterforening (STS)
- Foreningen Samiske Komponister (FSK)

Sámi dáiddárráđđi juohká ekonomalaš rámma juohke searvái ja SDR:i. Sámi dáiddárráđđi hálddaša olles dáiddárstipeanda 2007:s. Dat mielddisbukta ahte Sámi dáiddárráđđi galgá fuolahit geatnegasvuodaid mat čuvvot, ee. bargoaddiovdasvástádusa.

Dáiddafoanda ruhtageavaheami njuolggadusaid dohkkeha Sámediggeráđđi maŋgel go leat ságaškuššan eará bealálaččaiguin. Ruđaid sirdet Sámi dáiddárráđđi háldui go buot bealálaččat leat

dohkkehan njuolggadusaid. Ruđat mat leat báhcán dán jagi várremis, sáhttet sirdojuvvot boahte jahkái.

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa 2007 várás mas lea 4 350 000 ru. rámma dan ulbmili. Dat lea 350 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2006 šiehtadusa ektui.

6.8.2 Čájáhusmáksu sámi dáiddáriidda

Mihttomearri

Sihkkarastit ovttaskas olbmui vejolašvuoda oahpásnuvvat sámi dáidagii.

Strategiija

- Čálmustahttit sámi dáidaga

Doaibmabijut

- Bargat dan ala ahte sámi dáiddáriin livčče dohkálaš rámmaeavttut go sin dáidagat galget čájáhussii.
- Geahččalit láhčit dili nu ahte mánáide ja nuoraide livččii sámi dáidda olamuttus.

Sámediggi várre 335 000 ru. čájáhusmáksun sámi dáiddáriidda 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid čájáhusmáksui.

6.9 Sámi prentosat

Tabealla 6.10 Sámi prentosat

(1000 ru)

Poasta 208	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
20800	Nissonbláđđi Gába	0	400	400	500	100	25,0 %
20801	Nuorttanáste	0	200	200	230	30	15,0 %
20802	Mánáidbláđđi	0	300	300	310	10	3,3 %
20803	Nuoraidbláđđi Š	0	750	750	773	23	3,1 %
20804	Sámegiela sárggusráiddut	a)	300	300	0	-300	-100,0 %
Submi		1 650	1 950	1 950	1 813	-137	-7,0 %

a) 2007:s sirdojuvvo poasta 20804 sámegiela sárggusráiddut sámi kulturfoandda postii 20060.

Mihttomearri

Ollu iešguđetlágan prentosat sámegilli.

Strategiija

- Nannet sámegiela preanttusfálaldaga.
- Ovttasbargu davviriikkalaš dásis ovddidan dihte sámi prentosiid.
- Movttidahttit hutkkálaš čállindáidagii earenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas.
- Nannet sámegiela lohkanábiiid.
- Čálmustahttit ja movttidahttit sámi kultuvrra ja identitehta mánggabealátvuoda.

Doaibmabijut

- Juolludit doarjagiid

2007:s lea sámi prentosiid rámma 1 813 000 ru. Dat lea 163 000 ruvdnosaš lassáneapmi 2006 ektui. Lasáhusa galgá nissonbláđđi Gába oazžut, vai dat sáhtta olahit iežas mihttomeari mii lea almmuhit 5 bláđi. Bláđđi lea hui dehálaš dásseárvvu ovddideamis ja danne galgá dat vuoruhuvvot. Nuorttanástái lea maiddái addon lasáhus. Nuorttanáste oazžu maid doarjaga ”Doarjja sámi aviissaide” poastta badjel.

Sámediggi várre 1 813 000 ru. sámi prentosiidda 2007:s. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassieavttuid doarjjavuostáiváldiide.

7 Girjerádjjobálvalusat

Tabealla 7.0 Sámi girjerádjjobálvalusat

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
250	Mobiila girjerádjjobálvalusat	5 116	4 905	4 905	5 407	502	10,2 %
251	Sámi girjerádjjobálvalusat	0	200	200	200	0	0,0 %
252	Sámi girjebussii oastin	0	3000	3000	3000	0	0,0 %
Submi		5 116	8 105	8 105	8 607	502	6,2 %

7.1 Mobiila girjerádjjobálvalusat

Tabealla 7.1 Doarjja sámi girjebussiide

(1000 ru)

Poasta 250	Čilgehus	Juol. 2005	Juol. 2006	Bud 2007	Erohus 07 - 06	Erohus %
25000	Kárášjohka	466	466	500	34	7,3 %
25001	Porsá?gu	466	466	500	34	7,3 %
25002	Guovdageaidnu	185	200	224	24	12,0 %
25003	Deatnu / Unjárga	1 051	1 051	1135	84	8,0 %
25004	Gáivuotna	489	489	547	58	11,9 %
25005	Julevsámi	1 061	1 061	1188	127	12,0 %
25006	Oarjelsámi	1 172	1 172	1313	141	12,0 %
Submi		4 890	4 905	5 407	502	10,2 %

Mihttomearri

Buorit sámi girjerádjjobálvalusat mat leat álkidit olámuttos.

Strategiijat

- Doalahit ja ovddidit sámi girjebussefálaldaga.
- Addit sámi girjerádjjobálaldaga ollses sámi álbmogii ja earáide geat jerret dán lágan bálvalusaid.

Doaimbajut

- Juohkit doaimmadoarjaga sámi girjebussiide.
- Árvvoštallat leago áigejuovdil váldit eanet girjebussiid dan doarjjaortnegii maid Sámediggi hálddaša.

Sámi girjebusset galget dievasmahttit girjerájuid fálaldagat dakkár guovlluin gos sámit ássat biedgguid. Dat leat deatlaš oasit girjerádjjobálaldagaid buktimis buohkaid olámuddui. 2007 bušeahas lea biddjojuvvo stuorábuš lasáhus sámi girjebussiide gokčat girjebussiid duohta dárbbuid. Ovttasbargošiehtadusaid vuodul mat Sámedikkis leat Romssa ja Norlánda fylkkasuohkaniiguin, lea biddjojuvvo eanebuš dáid busiide. Guovdageainnu girjebusse lea ožžon seamma stuorra lasáhusa vai njulgejuvvo bonjuvuotta juolludusas.

Várrejuvvo 5 407 000 ruvno doaimmadoarjjan sámi girjebussiide 2007:s.

7.2 Sámi girjerádjobálvalusat – doarjja hukset čeahkádusaid main leat sámi girjerádjoávdnasat

Mihttomearri

Buorre sámi girjerádjobálvalus sámi álbmogii.

Strategiija

- Movttiidahttit báikkálaš girjerájuid váldit ovddasvástádusa iežaset sámi geavaheaddjiin.

Doaimbidju

- Juohkit doarjaga sámi girjerádjoávdnasiidda

Bušeahhtajagis 2007 vuoruhuvvo doarjja čuovvovaččat:

- Álbmot- ja skuvlagirjerájuid máttasámi guovllus ja Oslo guovllus.
- Bibliotekkat main ii leat dahje main leat unnán sámegeielat bibliotekkaávdnasat.
- Álbmot- ja skuvlagirjerájut mat dorjot sámi doaimbajuid proševttas Gi rom for lesing.

Várrejuvvo 200 000 ruvvnno bušehtas 2007:s doarjjan sámi bibliotekkaávdnasiidda. Ulbmiljoavkun leat álbmot- ja skuvlagirjerájut mat háliidit hukset čeahkádusaid sámi girjerádjoávdnasiiguin. Ruđat almmuhuvvojit lagat eavttuid vuodul maid Sámediggeráđđi bidjá.

7.3 Ođđa sámi girjebussiid investerendoarjjaoplána

Mihttomearri

Ođđaáigásaš sámi girjebusseparka.

Strategiija

- Sámi girjebussiid lonuheapmi - ođasmahttinplána

Doaimbidju

- Juolludit ruđaid oastit sámi girjebussiid ođasmahttinplána mielde.

Girjebusset lonuhuvvojit ođasmahttinplána mielde dás vuolábealde. Jos ruđat eai buot geavahuvvo, de sirdojuvvojit dat čuovvovaš jahkái hukset investernvárrejumi sámi girjebussiid vásté.

Girjebusse	Dálá busse	Ođđa busse
Girjebusse Gáivuonas, Romssas	1998 modealla	2008
Deanu ja Unjárgga girjebusse	1996 modealla	2007

2007 bušehtas juolluduvvo 3 000 000 ruvvnno investerendoarjjan oastit girjebusse.

8 Ealáhusat

Tabaella 8.0 Čeahkketabealla - Sámi ealáhusat

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
300	Sámi ovddidanfoanda	22 486	22 600	24 450	21 820	-2 630	-10,8 %
301	Duodjeasahusat ja -organsisašuvnnat	3 150	1 950	1 950	2 459	509	26,1 %
302	Goahtegearret	250	250	250	250	0	0,0 %
Submi		25 886	24 800	26 650	24 529	-2 121	-8,0 %

8.1 Sámi ovddidanfoanda (SOF)

Tabealla 8.1 Sámi ovddidanfoanda

(1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus		RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohush %
30000	Guolástus			4 100	4 100	4 050	-50	-1,2 %
30010	Eanadoallu			3 000	3 000	2 950	-50	-1,7 %
30020	Duodješiehtadus	a)		8 500	8 500	8 220	-280	-3,3 %
30030	Eará ealáhuseallin			6 000	6 000	5 900	-100	-1,7 %
30040	Interreg	b)		1 000	2 850	700	-2 150	-75,4 %
Submi		c)	22 486	22 600	24 450	21 820	-2 630	-10,8 %

a) 2006:s addojuvvui organisašuvnadoarjja duodjeášusaide/-organisašuvnnaide dán poastas. 2007 sirdojuvvotit Manndalen Husflidslag, Unjárgga Sámiid Duodje ja Duojáruid Dállu OS postii 301 Duodjeášusat ja -organisašuvnnaid.

b) 700 000 ru lea várrejuvvon Interreg-programmii.

c) 2007:s sirdojuvvu 500 000 ru poastas 300 postii 899 sámi ovddidanfoandadoarjagiid árvvoštallama geažil.

Mihttomearri:

Nana ja ealli sámi servodagat, main leat juohkelágan ealáhusat ja kultur- ja servodateallin.

Strategiijat:

- Nannet nuoraid ja nissonolbmuid searvama ja dásseárvvu ealáhuseallimis.
- Deattuhit birasperspektiivva ohcamiid meannudettiin.
- Deattuhit ealáhus- ja barggolašvuodáperspektiivva vai báikkálaš ealáhusovddideapmi nanosmuvvá foandda geografalaš doaibmaguovllus.

Doaibmabidju:

- Meannudit ohcamiid gustovaš njuolggadusaid mielde deattuhettiin sohkašielid
- Álggahit barggu sierra sámi ealáhuslágain

Eanadieđalaš doaibmaguvlui gullet 27 gieldda ja dasa lassin sámi álbmot muđui Norggas lea foandadoarjaga ulbmiljoavku. Hui sakka viiddiduvvon doaibmaguovllu geažil jagi 2005 rájes lea dárbu vuoruhit investeren- ja ovddideapmidoaibmabijuid ealáhuseallimis dan sadjái go geavahit foandarudaid kultur-, sosiála- ja eará servodatguoski ulbmiliidda.

Sámi guovlluid ealáhuseallima ovddideamis dáhphuvvet rievdadusat. Dárbu lea ealáhusovddideami ovttagaslaš dieđáhussii buot surggiid váste. Dat bargu ferte čađahuvvot 2007:s.

Foandaohcamat meannuduvvojit dađistaga. Dát buktá stuorra hástalusaid danne go foandarámma lea unni ohcamiid ektui – lea várra ahte buriid ohcamiidda ferte biehttalit addimis doarjaga go foandarudat leat buot geavahuvvon jagi loahpas. Dan geažil lea dárbu bidjat guokte ohcanáigemeari vai ohccit meannuduvvojit dássásaččat ja lea einnostanvejolašvuohta. Seammas dat álkiduhtta áššemeannudeami ja ruđaid lea vejolaš buorebut stivret ealáhusovddideapmái.

Sámediggi mearrida njuolggadusaid Sámi ovddidanfondii. Doarjjastivra mearrida lagat eavttuid doarjagiid juohkimii ovttaskas ealáhusaide.

8.1.2 Guolástus

Mihttomearri

Doalahit ja ovddidit guolástusa deatlaš ávnnaslaš vuodđun ássamii ja barggolašvuhtii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Strategiijat

- Sihkkarastit sámiid vuoigatvuodaid guolástussii, mariidna resurssaide ja mearraareálaid geavaheapmái.
- Juksat gánnáhahttivuoda guolástussii ja guolástusfitnodagaide sámi guovlluin.
- Oktiiortnet váikkuhangaskaomiid geavaheami mariidna ealáhusain gulahallama bokte stáhtalaš eiseválddiiguin, Innovasjon Norgein, fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin.
- Sihkkarastit rekrutterema guolástusaide.

Doaimbajut

- Bargat dan ala ahte sihkkarastit riddo- ja vuotnafatnasiidda guolástanvuoigatvuodaid ja suodjalit daid fatnasiid industriijalágan bivddus nugo ovdamearkka dihte troláriid, nuhtiid ja autoliinnaid ektui.
- Bargat dan ala ahte sihkkarastit oasálaččaide sámi guovlluin vejolašvuoda searvat akvakulturovddideapmái.
- Bargat dan ala ahte doalahit gonagasreabbábivddu báikkálaš olbmuide, ja dasto stuoridit báikkálaš bivdoari norgalaš guolásteaddjiide.
- Geahčadit dárkileappot odđa náliid resursahálldašeami sámi guovlluin.
- Čadáhít aktiivvalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami ovddidit ja ođasmahttit báikkálaččat heivehuvvon fatnasiid.
- Bargat dan ala ahte buoridit guollevuostáiváldima ja eallinbivdon guliid vurdema sámi vuotnaguovlluin.
- Bargat dan ala ahte ášahuvvo birasáddjás ja gánnáhahtti guollebiebmanealáhus báikkálaš heivehemiiguin.
- Bargat dan ala ahte buoridit mariidna ealáhusaid ruhtadanvejolašvuodaid sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.
- Juohkit doarjaga gustovaš njuolggadusaid ja strategiijaid mielde sohkabealdeattuhemiin.

2007:s galgá vuoruhuvvot čuovvovaččat:

- Vuollel 25 jagi boares bivdofatnasiid oastin
- Investeremat vuostáiváldinrustegiin sámi guovlluin.

Doaimbajuid rámma oktiibuot 2007:s lea 4 050 000 *rwnno*.

8.1.3 Eanadoallu

Mihttomearri

Doalahit dáláš barggolašvuoda ja doallostruktuvrra.

Strategiijat

- Hukset ja doalahit ovttaoibmodoaluid ja lotnolasdoaluid.
- Váikkuhit regionaliserema ja našonála eanadoallopolitihka rievdadeami sámi ássanguovlluin nu ahte sáhttá sihkkarastit birgenvejolaš ja nana eanadoalu.

Doaimbajut

- Vuoruhit doaimbavisttiid ruhtadeami
- Bargat gelbbolašvuoda ovddideapmáin, fierpmádathuksemiin ja DjO-doaimmain
- Ráhkadit odđa diedáhusa sámi guovlluid eanadoalus
- Ovddidit ovttasbarggu guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin main lea mearkkašupmi sámi eanadollui

- Dahkat lagaš ovttasbarggu guovllulaš ja našonála eanadoalloeiseválddiiguin doalahán dihte birgenvejolaš eanadoalu

Dáláš našonála eanadoallopolitihkka oide stuorra doaluid man geažil lotnolasdoalut ja unnit doalut vuottahallet. WTO-šiehtadusa loahppašiehtadallamiid bohtosis šaddet váikkuhusat olles riikka eanadoallobuvttadeapmái. Dat eaktuda ahte ferte ollu rievdadit doarjjaortnegiid jos eanadoallu galggaš ceavzit sámi guovlluin. Ođđa teknihkalaš gáibádušat eanadoalloeiseválddiid beales doaibmavisttiide buktet eanadolluide liigegoluid. Danne ferte Sámediggi lasihit doarjaga doaibmavisttiide, maiddá stuorát rievdademiide.

Eanadoallošiehtadallamiin lea fievrriiduvvon 2 000 000 ruvno jahkásaččat Sámediggái, mii galgá geavahuvvot eanadoalu ealáhusdoibmii. Ruđat eanadollui váikkuhit lotnolasdoaluid ja smávva-doaimmaid ovddideami.

2007:s galget čuovvovaš doaibmabijut vuoruhuvvot:

- Ođđahuksen ja doaibmavisttiid viiddis rievdadeamit
- Gelbbolašvuoda bajideapmi ja investeremat smávvaiebmobuvttadeapmái
- DjO-doaibma smávvaiebmobuvttadeami oktavuodas

Doaibmabijuid rámma oktiibuot 2007:s lea 2 950 000 ruvno.

8.1.4 Boazodoallu

Mihttomearri

Ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat ceavzilis boazodoallu.

Strategiijat

- Searvat boazodoallopolitihka hábmemei.
- Váikkuhit boazodoalu ekonomii ja nannema.
- Váikkuhit ekologalaš vuodu sihkarastima ja goziheami.

Doaibmabijut

- Bargat viidáseappot ođđa boazodoallolága ođasmahttimiin
- Nannet ja ovddidit ovttasbarggu Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaserviin
- Searvat proseassaide Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvnnain
- Ovttasbarggu bokte eará almmolaš ášahusaiguin, searvat boazodoalu guohtoneatnamiid suodjaleapmái
- Lagaš ovttasbargu gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin go guoská dakkár plánabargui mas lea mearkašupmi boazodollui.
- Proseassaid bokte boazodoallošiehtadallamiin váikkuhit dáseárvvu ovddideami boazodoalus.
- Searvat aktiivvalaččat boazodoallošiehtadallamiidda.
- Vuoruhit lassialáhusaid boazodollui

Boazodoalu rámmat 2006/2007 boazodoallošiehtadusa bokte doalahuvvojedje seamma ruhtadásis go ovddit jagi ledje. Otnáš hástalusaid boazodoalus lea váttis čovdit almmá lasitkeahhtá boazodoallošiehtadusa ekonomalaš rámmaid mealgat. Dien oktavuodas lea erenoamáš deatalaš lasihit fievrriemiid siidaosiide main lea gaskamearalaš boazolohku, vai lea vejolaš oažžut dohkálaš ekonomalaš bohtosa almmá lasitkeahhtá boazologu.

Sámediggái fievrriiduvvo 2 000 000 ruvno boazodoallošiehtadusas. Dát ruđat galget vuoruhuvvot boazodoalu lassialáhusaide. Dat ruđat mannet ášahanstipeanddaide, buvttavovddideapmái ja

investeremiidda boazodolliid lassiealáhusain, postii Girjás ealáhuseallin (poasta 30030), ja dasto duodješiehtadussii (poasta 30020).

8.1.5 Duodješiehtadus

Tabealla 8.2 Duodješiehtadus

(1000 ru)

Poasta 300	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30020	Doaibmadoarjagat duodjái		3 280	3 280	3 000	-280	-8,5 %
30020	Investeren- ja ovddidandoarjagat duodjái		3 000	3 000	3 200	200	6,7 %
30020	Duoji - čálgoortnetgat		320	320	320	0	0,0 %
30020	Duoji fága- ja ekonomiijalávdegoddi		0	0	200	200	-
30022	Manndalen Husflidslag		100	100	0	-100	-100,0 %
30023	Unjárgga Sámiid Duodje		100	100	0	-100	-100,0 %
30024	Duojáriid Dállu OS		100	100	0	-100	-100,0 %
30025	Duojáriid Ealáhus Searvi		450	450	450	0	0,0 %
30026	Sámiid Duodji OS		1 050	1 050	1 050	0	0,0 %
	SDa ja DeSa ovttahttin		100	100	0	-100	-100,0 %
Submi		0	8 500	8 500	8 220	-280	-3,3 %

Mihttomearri

Ovddidit nannoseabbo ealáhuslaš duoji.

Strategiijat

- Deaddu duodjái ealáhussan.
- Buoridit gelbbolašvuoda odđaašaheaddjiid gaskkas

Doaibmabijut

- Šiehtaduvvon duodjeealáhussiehtadusa čuovvoleapmi.
- Váikkuhit bissovaš oahpahalliortnega ásaheami.

Ollu unnánot go maid jáhkiimet sáhttet leat mielde duodjeregisttaris. Dát dagaha dan ahte doaibmadoarjjadárbu lea unnit go 2006:s. Ruđat lávdegottiide mat leat ásahuvvon šiehtadusa oktavuodas, nugo ekonomaláš lávdegoddi ja duoji fágalávdegoddi, galget válđojuvvot ealáhussiehtadusas. Jos buot ruđat mat leat bohtán duoji ealáhussiehtadusas, eai leat geavahuvvon, de sirđojuvvojit dat čuovvovaš šiehtadusjahkái.

Duodješiehtadusa rámmas manná doarjja investeren- ja ovddidandoaibmabijuide, doaibmadoarjagii ja čálgoortnegiidda. Sámediggeráđđi mearrida ortnega njuolggadusaid ovttrasráđiid Riikkaorganisašuvnnain Sámiid Duodji ja Duojáriid ealáhusearvi. Organisašuvdnadoarjja Manndalen duodjesearvi, Unjárgga Sámiid duodjái ja Duojáriid dálui eai gula šiehtadussii, daidda juolluda doarjaga Sámedikki dievasčoahkkinn. Golbma mañimužžan namuhuvvon organisašuvnna galget evaluerejuvvot. Raportta vuodul galget ráhkaduvvot eavttut doaibmadoarjaga juohkimii.

Organisašuvdnadoarjja Duodjeinstituhtii, ii gula šiehtadussii, dan juolluda dievasčoahkkinn.

Várrejuvvo 8 220 000 ruvvnno duoji ealáhussiehtadussii 2007:s.

8.1.6 Juohkelágan ealáhusat

Mihttomearri

Nana ja mánggalágan ealáhusat

Strategiijat

- Buoridit rámmaeavttuid ovttasbargguin báikkálaš ja guovllulaš eiseválddiiguin.
- Váikkuhit báikkálaš fitnodagaid gilvalannávccaid nannema.

Doaibmajut

- Áŋgiruššat DjO:in ja gelbbolašvuoda nannemiin ealáhuseallimis.
- Čuovvolit luonddu- ja kultuvrravuodul ealáhusaid ođđahutkii.
- Joatkit ovttasbarggu gaskal sámi mátkeealáhusfitnodaid ja eará ealáhusaktevrraid, main mátkeealáhus lea vuodđuduvvon kultuvrii.
- Áŋgiruššat buvttaovddidemiin.
- Áŋgiruššat kultuvrrain ealáhussan.
- Stivrakursa nissonolbmuide, rekrutteret nissonolbmuid stivrraide ja prošeavttaide.
- Ráhkadit strategiijaid ceavzinvejolaš meahccealáhusaid ovddideapmái.
- Juohkit doarjaga gustovaš njuolggadusaid ja strategiijaid mielde sohkabeliid deattuhemiin.

Dán poasttas lea maid doarjja lotnolasealáhusaide. Oktiiortnen Ráđđehusa áŋgiruššamiin lotnolasealáhusaid ja sámi mátkkoštusealáhusa ektui leat suorggit mat galget vuoruhuvvot 2007:s.

Váikkuhangaskaoamit vuoruhuvvojit čuovvovaččat 2007:s:

- Ásahanstipeanda, buvttaovddideapmi ja investeremat boazodolliid lassiealáhusain
- Álggahanstipeanda árvoštallat fitnodatjurdaga
- Ođđa investeremat ja investeremat doaimmaid viidát viiddidemiid oktavuodas
- Doaibmajut maiguin nissonolbmuid dilli ealáhusain nannejuvvo
- Ealáhusovddideapmi smávvaldoaimmaid siskkoabealde
- Gelbbolašvuolta ja ođđahutkan

Jagi 2007 bušeahhtarámma lea 5 900 000 ruvno.

8.1.7 Interreg

2007:s álgá ođđa prográmmaáigodat (Interreg IV 2007-2014). Prográmmat leat ráhkaduvvomin, nu ahte ii leat vejolaš dadjat maidege makkár loahpalaš hábmi šaddá. Sámediggi lea dattetge addán signálaid ahte háliidit sierra sámi Interreg-prográmma mi galgá gustot olles sámi guvlui oppalohkái iige nu movt dál lea guovttejuogus. Sámediggi guodđá sámi Interreg-prográmmaid čállingoddeovddasvástádusa 2007 rájes. Gielda- ja guovludepartemeanta ii leat vuos loahpalaččat čilgen movt čállingoddeovddasvástádus galgá organiserejuvot ođđa prográmmaáigodagas.

2000-2006 prográmmaáigodagas leat ain álggahuvvon prošeavttat mat leat ožžon oasseruhtadeami Sámedikki juolludusas Interreg-ulbmiliidda. Dáid lea dárbu ain ruhtadit 2007:s. Dárbu 2007:s álggahuvvon prošeavttaide mat leat ožžon oasseruhtadeami lea 700 000 ruvno. Dát mearkaša ahte ođđa prošeavttain ii leat vejolaš ohat nu gohčoduvvon našonáruhtadeami Sámedikki bušeahta bokte 2007:s.

8.2 Duodjeásahusat ja organisašuvnnat

Tabealla 8.3 Duodjeásahusat ja -organisašuvnnat

(1000 ru)

Poasta 301	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30100	Duodjeinstituhtta		1 950	1 950	2 009	59	3,0 %
30022	Manndalen Husflidslag		0	0	150	150	-
30023	Unjárgga Sámiid Duodje		0	0	150	150	-
30024	Duojáríid Dállu OS		0	0	150	150	-
Submi		3 150	1 950	1 950	2 459	509	26,1 %

Šiehtadusjagis 2006 juhkkjuuvvui visot doaibmadoarjja duodjeorganisašuvnnaide, spiehkastahkan lea doaibmadoarjja Duodjeinstituhtti, duoji ealáhussiehtadusa bokte. Buoridan dihte einnostanvejolašvuoda juohká Sámedikki dievasčoahkkin 2007:s ruđaid njuolga čuovvovaš organisašuvnnaide:

- Duodjeinstituhtta
- Manndalen husflidslag
- Unjárgga Sámiid duodje ja
- Duojáríid dállu.

Duoji ealáhussiehtadusa rámma unniduvvo vástesaččat.

Jagi 2007 várrejuvvo 2 459 000 ruvvnno duodjeorganisašuvnnaide.

8.3 Goahhtegearret

Tabealla 8.4 Goahhtegearret

(1000 ru)

Poasta 302	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
30200	Goahhtegearret	a)	250	250	250	0	0,0 %
Submi		3 150	250	250	250	0	0,0 %

a) Doarjja máksjuvvo dainna cavtuin ahte buot gáibádušat juolludusreivves leat ollašuhthuvvon.

Sámediggi várre 250 000 ruvvnno vuodđodoarjjan organisašuvnna Goahhtegearret doibmii 2007:s.

9 Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Tabealla 9.0 Čoahkкетabealla - Sámi birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
400	Kulturmuitosuodjaleapmi	1 538	1 500	1 500	1 884	384	25,6 %
401	Museat	10 793	12 483	12 483	12 887	404	3,2 %
402	Nuortasámi rádjalošsáid	0	1 000	1 000	0	-1 000	-100,0 %
Submi		12 331	14 983	14 983	14 771	-212	-1,4 %

9.1 Kulturmuitosuodjaleapmi

Tabealla 9.1 Kulturmuitosuodjaleapmi

(1000 ru)

Poasta 400	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
40000	Sámi kulturmuitosuodjaleapmi	1 538	1 325	1 325	1 702	377	28,5 %
40001	Ceavccageadggi kulturmuitosuodjaleapmi (Várjjat Sámi Musea)	0	100	100	104	4	4,0 %
40002	Nuortasámi kulturbiras (Nuortasámi musea)	0	75	75	78	3	4,0 %
Submi		1 538	1 500	1 500	1 884	384	25,6 %

Mihttomearri:

Suodjalit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa dainna lágiin ahte váikkuha sámi kultuvrra nannema ja viidásetdoalvuma.

Strategiijat

- Hálddašit sámi kulturmuittuid kulturmuitolága, plána- ja huksenlága ja eará áigeovodilis mearrádusaid ektui.
- Vuoruhit sámi huksensuodjaleami.

Doaimbajut

- Árvvoštallat makkár visttiid lea deatlaš vuoruhit guhkes áiggi suodjalanperspektiivvas
- Buoridit hálldahusa gelbbolašvuoda sámi huksensuodjaleamis
- Sámedikki huksensuodjalanplána čuovvoleapmi
- Kvalitehtasihkkarastit ovddeš ja boahhteáiggi registreremiid dainna lágiin ahte bajásdoallat sámi oasi kulturmuittodihctorvuodus Askeladden

Sámi kulturmuittosuodjaleames lea sierra doarjjaortnet konkrehta doaimbajuiide dahje proševttaide sámi kulturmuittosuodjaleami siskkobealde. 2007:s lea rámma sámi kulturmuittosuodjaleapmái 1 884 000 ruvnno. Jagi 2006 ektui lea lassáneapmi 384 000 ruvnno. Sámediggi vállje bidjat eanet ruđa dán postii vaikko Birasgáhttendepartemeanta ii leat ge nannen dán poasta jagi 2003 rájes. Bargu sámi kulturmuittosuodjaleamiin lea deatlaš go galgá duođaštit sámi historijá, ja galgá danne vuoruhuvvot. Doarjjaortnet lea dárbblaš váikkuhangaskaoapmi sámi kulturárbbi goziheames. Seammás váikkuha ortnet doaimmaid ja ángirusšamiid sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa oktavuodas sámi báikegottiin.

Bušhttajagi 2007 vuoruhuvvojit čuovvovaš fáttát doarjaga juohkimis:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid láchin/gaskkusteapmi ja seilluheapmi.
- Sámi visttiid ođasmahttin, hálldašeapmi ja suodjaleapmi.
- Arkeologalaš iskkadeamit/dateremat

Sámediggi lea mearridan njuolggadusaid sámi kulturmuittosuodjaleapmái.

Várrejuvvo 1 884 000 ruvnno dán ulbmili.

9.2 Museat

Tabella 9.2 Museat

(1000 ru)

Poasta 401	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
40100	Várjjat Sámi Musea	0	1 401	1 401	1 443	42	3,0 %
40101	Deanu Musea	0	270	270	278	8	3,0 %
40102	Sámiid Vuorká-Dávvirat	a)	0	3 840	3 840	0	-3 840 -100,0 %
40103	Guovdageaidnu Gilišilju	a)	0	270	270	0	-270 -100,0 %
40104	Jáhkovoona mearrasámi musea	a)	0	270	270	0	-270 -100,0 %
40105	Gállogiedde museum		0	70	70	73	3 4,3 %
40106	Árran julevsámi musea		0	2 693	2 693	2 774	81 3,0 %
40107	Saemien Sitje	b)	0	1 570	1 570	2 132	562 35,8 %
40108	Porsángu musea	a)	0	270	270	0	-270 -100,0 %
40109	Savio museet		0	220	220	227	7 3,2 %
40110	Nuortasámi musea	c)	0	359	359	400	41 11,4 %
40111	Museaodastus	b)	0	1 250	1 250	250	-1 000 -80,0 %
40112	Davvioarjesámi museasiida (ođas)	a)	0	0	0	5 310	5 310 -
Submi			10 793	12 483	12 483	12 887	404 3,2 %

a) SVD, Guovdageainnus, Jáhkovoonas ja Porsá?ggus lea 01.07.06 lea oktasaš doaimba Davvioarjesámi museasiida bokte. Davvioarjesámi museasiida lea ožžon 500 000 ru museaodastusa bokte (poasta 40111) bistevas doaimmadoarjjan.

b) Saemien Sitje lea ožžon 500 000 ru museaodastusa bokte (poasta 40111) bistevas doaimmadoarjjan.

c) Nuortasámi museas ii leat doarvá ruhta doimii ja lea ožžon doarjaga kulturfoanddas. Danne berre lasihit doarjaga.

Mihttomearrid

Oktiortnejuvvon ja ollislaš sámi museadoaibma, mii lea vuodđduduvvon sámiid iežaset eavttuide go lea álbmot ja eamiálbmot.

Strategiijat

- Nannet báikkálaš áŋgiruššamiid museaodastusa bokte.
- Láhčit dilálašvuodaid nu ahte museat ieža sáhttet searvat ovddidanbargui.
- Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid museaide.
- Sihkkarastit ahte fylkkagielddat čuovvolit dan ovddasvástádusa mii dain lea sámi museaid ektui, ovttasbargošiehtadusaid vuodul.
- Sihkkarastit ahte gielddat gos museat leat váldet eanet ovddasvástádusa sámi museain.

Doaibmabijut

- Čuovvolit čielggadusbarggu Davvi Norlánddas ja Romssas.
- Ásahit eanet stuorát museasiiddaid
- Fuomášit oktasaščovdosiid stuorát ja resursagáibideaddji fágalaš doaimmaide nugo omd. konserveremii, huksensuodjaleapmái ja dutkamii
- Bargat dan ala ahte sámi museat eanet integrerejuvvojit našonálaš museaodastusas
- Bargat dan ala ahte juolluduvvojit ruđat hukset sámi museaid
- Čuovvolit sámi museafierpmádaga
- Doallat gulahallančoahkkimiid museaiguin fágalaš áŋgiruššama ja ovddideami ektui
- Ásahit gulahallama guovddáš, guovlluláš ja báikkálaš eiseválddiiguin, dainna ulbmilin ahte sihkkarastit buriid rámmaeavttuid

Museaodastusa bokte galget museat nannejuvvot stuorát museasiidan main lea oktasaš doaibmastivra, beaivválaš jodiheadđji ja bargoaddi bargiide. Odastusa ulbmilin lea fágalaččat buoridit kvalitehta ja nannet hálddahušlaš ovttadagaid. Buorit rámmaeavttut leat áibbas deatalaččat sámi museaid viidáset ovddideapmái. Máttasámi museasiida/Saemien Sijte ja Oarjedavvesámi museasiida leat čadahan nannema 2006:s ja leat ožžon eanet doarjagiid. 2007:s lea rehkenastojuvvon dušše unna submi ieš museaodastusbargui. Oassi dain ruđain mat 2006:s manne dán bargui leat dál biddjojuvvon lasáhussii odđa museasiiddaide.

Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lagat eavttuid juolludusreivves.

Sámediggi várre 12 887 000 ruvvo dán ulbmili 2007:s.

10 Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamat

Tabecalla 10.0 Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007 - / - 07-Rev 06	Erohus %
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	a) 4 100	4 400	4 400	3 850	-550 -12,50 %
Submi		4 100	4 400	4 400	3 850	-550 -12,50 %

a) 2006 stáhtabušeantas juolluduvvui Sámediggái 5 400 000 ru prošeaktaruhtan Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttas. Go juolludusreive bodii 2006:s, de lei 2006 juolludeapmi 5 700 000 ru. Sámediggi eaktuda uhcimusat seamma supmi 2007:s. 1 200 000 ru mannet postii 01 guovtti virggi báikkái, 150 000 ru mannet postii 800 Dearvvašvuoda- ja sosiálasemináraide ja 500 000 ru mannet postii 899 doarjjaárvoštallamii.

Mihttomearri

Ollislaš ja dássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii, nugo muđui álbmogis leat.

Strategiijat

- Viidáset ovddidit rolla eavttuidbiddjin sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide guovddáš eiseválddiid ektui.
- Loktet ovddasvástádusa sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain bajimuš dássái.

Doaibmabijut

- Juohkit prošeaktaruđaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid lámčimii sámi álbmoga vástte Norggas strategiijaid ektui.
- Juohkit stipeandda viidáset oahpu váldimii veajuiduhttinfágain.
- Bargat dan ala ahte ovddasvástádus sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehta sihkkarastimis loktejuvvo ovttaskasolbmo dásis bajimuš dássái, nu ahte kvalitehta sihkkarastin ii leat šat leat sorjavaš ovttaskas olbmui vuogádagas geain lea erenoamášgelbbolašvuotta dahje erenoamáš beroštupmi sámi gielas ja kultuvrras.
- Bargat dan ala ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain bargiid máhtolašvuotta ja gelbbolašvuotta mánggakultuvrralaš áddejumis, sámi gielas ja kultuvrras sihkkarastojuvvo buot dásiin.

Doarjagiid juohkimis ferte rahčat geografalaš ja dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain beliid vuhtiiváldima.

Bušeahhtajagi 2007 vuoruhuvvo doarjja čuovvovaččat:

- Čielggadus- ja prošeaktabargui dainna áigumušain ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain heivehuvvojit sámi duohtavuhtii.
- Metodaovddideapmi ja doaibmabijuid lámčimii iešguđet dárbbuide dábálaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi guovlluin.
- Dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpaheapmi sámi gielas ja kulturáddejumis. Prošeaktaruđaid juohkima oktavuodas dán ángiruššansuorggis gielddaide sámegeala hálddašanguovllus, lea eaktun ahte gielddat ieža mákset 50% prošeaktagoluin.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea ovddidit buriid reaiduid maiguin sáhtta mihtidit ja sihkkarastit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain kvalitehta sámi álbmoga vástte.

Sámediggi mearrida jahkásaš ángiruššansurggiid prošeaktaruđaide ja stipeanddaide ruđaid almmuheami oktavuodas.

Várrejuvvo 3 850 000 ruvno dán ulbmili 2007:s.

11 Guovllulaš ovddideapmi ja ovttasbargu

Tabella 11.0 Guovlluguovdasaš ovddideapmi ja ovttasbargu (1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007 / - 07-Rev 06	Erohus %	
500	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin	820	1 550	1 550	3 100	1 550	100,0 %
Submi	a)	820	1 550	1 550	3 100	1 550	100,0 %

a) 100 000 ru várrejuvvo Guovdageainnu filmafestiválii ja eanet doarjaga go dán geahččalit čoavdit ovttasbargošiehtadusa bokte Finnmárkkku fylkkagielddaiguin.

Mihttomearri

Nannet ja oidnosii buktit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasráđiid guovllulaš ovttasbargo-oasálaččaiguin.

Strategiija

- Dássidis rámmaeavttut sámi servodahkii.

- Eanedit sámi searvama servodatovddideapmái guovllulaš ja báikkálaš dásis
- Oktiortnet ja ovddidit oktasaš doaibmajuid sámi álbmoga guovdu ovttaskas fylkkagielddain ja rastá fylkkagielddalaš rájiid.
- Eanet boahttevaš váldi guovllulaš dássái ja Sámediggái.

Doaibmajut

- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin
- Juohkit doarjagiid
- Searvat prosessi mas bargojuvvo odđa ja nannejuvvon guovllulaš hálddašandásiin (hálddašanodastusain)

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Romssa, Finnmárkku ja Nordlándda fylkkasuohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin máttasámi guovllus. Ovttasbargošiehtadus Nordlándda fylkkasuohkaniiguin, mii lea dat odđaseamos šiehtadus maid Sámediggi lea dahkan, bođii fápmui golggotmánus 2006. Ovttasbargošiehtadusat siskkildit sohppojuvvon doaibmajuid ollu servodatsurggiid siskkobealde. Doaibmajut čađahuvvojit dan vuoruheami mielde ja daid resursarámmaid siskkobealde, main bealit šaddet ovttaoavili.

Guovlluovddideami ja ovttasbarggu 2007 rámma lea 3 100 000 ru. Dát lea 1 550 000 ruvdnosáš lassáneapmi 2006 ektui. Ovttasbargošiehtadusaid doaibmajuid fertet ruhtadit ovttas fylkkasuohkaniiguin. Jus Sámediggi galgá leat ovttašásaš ruhtadeaddjin oktasaš proševttaid čađaheamis, de lea deatalaš ahte das leat ruđat maid hálddaša dasa. Dán poastta lasiheapmi dagaha danne ahte duohta lassáneapmi sámi servodaga várás lea mealgat stuorát go dat mainna Sámediggi lasiha poastta.

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit:

- Proševttat mat leat čadnojuvvon ovttasbargošiehtadusa sisdollui.

2007 bušeahhtarámma lea 3 100 000 ru maid Sámediggeráđđi hálddaša. Sámediggeráđđi sáhtta mearridit lassi eavttuid doarjagiid.

12 Riikkaidgaskasaš bargu

Tabealla 12.0 Riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
551	Barentsovttasbargu	340	325	325	325	0	0,0 %
552	Eará riikkaidgaskasaš bargu/ Eamiálbmotvuoigatvuodat	330	200	200	200	0	0,0 %
553	Doarjja rájáidrasttiedaddji sámi organisašuvnnaide	549	549	549	556	7	1,3 %
554	Sámi Válašállan Lihttu (SVL) - Arctic Winter Games	0	500	500	150	-350	-70,0 %
Submi		1 219	1 574	1 574	1 231	-343	-21,8 %

Mihttomearri

Váikkuhit dasa ahte eamiálbmotdimenšuvdna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain fuolahuvvo.

Strategiija:

- Searvat árjjalaččat riikkaidgaskasaš bargui eamiálbmotáššiiguin.
- Ulbmillaš ángiruššan iešguđelágan proseassaiguin ja prográmmaiguin, mat leat giedahallet eamiálbmogiid dili oppalaččat ja sápmelaččaid dili erenoamážit.

12.1 Barentsovttasbargu

Tabealla 12.1 Barentsovttasbargu

(1000 ru)

Poasta 551	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55100	Barentsovttasbargu	340	150	150	150	0	0,0 %
55101	Barents eamiálbmotkantuvra Murmánskkas	0	175	175	175	0	0,0 %
Submi		340	325	325	325	0	0,0 %

Ulbmil

Sihkkarastit Barentsguovllu eamiálbmogiidda fámu váikkuhit iežaset guovlluid ja báikegottiid servodatovdáneami.

Strategiija

- Váikkuhit dasa ahte Barentsovttasbargu searvvaha eamiálbmogiid oassálsatimii ja prošeavttaide.
- Váikkuhit báikegottiid ovddideapmái oktan bargofálaldagaiguin, dohkálaš dearvvašvuoda- ja čálgofálaldagaiguin, skuvla- ja oahppofálaldagaiguin ja eará vuodđostruktuvradoaibmabijuiguin.

Doaibmabijut

- Bargat dan ala ahte ovddiduvvo sierra doaibmaprogramma guovllu eamiálbogiid várás.
- Bargat dan ala ahte eamiálbmogiid doaibmaprogramma oasis álggahuvvojit.
- Ruđaid vuosttažettiin geavahit doaibmabijuide Ruošša bealde.
- Vuoruhettiin doaibmabijuid galget nuorat ja doaibmabijut mat ovddidit dásseárvvu erenoamážit nissonolbmuid dili ektui, addojuvvot ovddu.
- Juolludit ruđaid

2007 bušeahhtajahká vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

- Sosiála- ja dearvvašvuodadoaibmabijut
- Árbevirolaš ealáhusaid ja gávpedoaimmaid huksen
- Oahppu ja gelbbolašvuoda lokten

2007 várás juolluda Sámediggi 150 000 ru Barentsovttasbargui ja 175 000 ru Barents-eamiálbmotkantuvrii Murmánskkas.

12.2 Eará riikkaidgaskasaš bargu/Eamiálbmotvuoigatvuođat

Tabealla 12.2 Eará riikkaidgaskasaš bargu/Eamiálbmotvuoigatvuođat

(1000 ru)

Poasta 552	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55200	Eará riikkaidgaskasaš bargu/Eamiálbmotvuoigatvuođat	330	200	200	200	0	0,0 %
Submi		330	200	200	200	0	0,0 %

Mihttomearri

Fuolahit eamiálbmotdimenšuvnna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain

Strategiija

- Čuovvulit dan ovdáneami mii dáhpáhuvvá riikkaidgaskasaččat eamiálbmotvuoigatvuođaid ektui, erenomážit ONas ja EUas.

Doaibmabijut

- Čuovvulit ONa eamiálbmotjulggaštusa.

- Searvar árrjalahččat riikkaidgaskasaš proseassaide ja davviriikkalaš arenaide sihkkarastin dihtii ahte ONa orgánat sáhttet dohkkehit julggaštusa.
- Doarjut ONa eamiálbmogiid bastevaš fora
- Árvvoštallat ásahit Sámi parlamentáralaš ráđi diehtjuohkinkantuvrra Brusseli

Sámediggi várre 200 000 ru dán ulbmili 2007:s.

Ruđaid hálddašit Sámedikki áirasat Sámi parlamentáralaš ráđis.

12.3 Doarjja rájárastásaš sámi organisašuvnnaide

Tabealla 12.3 Doarjja rájáidrasttiedaddji sámi organisašuvnnaide

(1000 ru)

Poasta 553	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55300	Doarjja rájáidrasttiedaddji sámi organisašuvnnaide	549	549	549	466	-83	-15,1 %
55301	Doarjja rájáidrasttiedaddji kultur bargui	0	0	0	90	90	-
Submi		549	549	549	556	7	1,3 %

Dat rájárastásaš sámi organisašuvnnaid maidda addojuvvo doarjja leat Sáráhkka, Sámi NissonForum ja Sámiráđi Norgga beale juogus.

Sámediggi háliida nannet rájáidrasttiedaddji kultur barggu 2007:s. Danne galgá addojuvvot doarjja dakkár doaimbajuiide.

Sámediggi joatká doarjaga rájárastásaš sámi organisašuvnnaide 556 000 ru jagi 2006 várás, ja ruđaid hálddaša sámediggeráđđi.

12.4 Sámi riikkaidgaskasaš valáštallan - Arctic Winter Games

Tabealla 12.4 Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) - Arctic Winter Games

(1000 ru)

Poasta 554	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
55400	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL) - Arctic Winter Games	0	500	500	150	-350	-70,0 %
Submi		0	500	500	150	-350	-70,0 %

a) Arctic Winter Games ii lágiduvvo 2007:s. Juolludus geavahuvvo máksit hálddašangoluid.

Mihttomearri

Ovddidit valáštallandoaimmaid riikkaidgaskasaččat sámi álbmoga várás

Strategiija

- Láhčit doaimmaid nu ahte sámi mánat ja nuorat ožžot vejolašvuoda searvat gilvviide ja kulturdoaimmaide ovttas eará ártkalaš guovlluid nuoraiguin

Doaimbajut

- Bargat dan ala ahte Sápmi oazžu bastevaš Arctic Winter Games (AWG) lahtovuoda.

Sámediggi várre 150 000 ru SVL:ii mat galget geavahuvvot máksit hálddašan goluid SVL searvama oktavuodas Arctic Winter Games:ii. Ruđat galget geavahuvvot máksit daid oktilis goluid maid oassálastin mielddisbuktá, nu og lahtovuodaruđaid, ovttasbargočoahkkimiid jna.

13 Dásseárvodoaimbajut

Tabella 13.0Dásseárvodoaimbajut oppalaččat

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+ / - 07-Rev 06	Erohus %
650	Dásseárvodutkan	a)	199	200	200	0	-200 -100,0 %
651	Eará dásseárvodoaimbajut		251	250	250	450	200 80,0 %
652	Sohkabealli ja demokratiija - SPR-N		0	200	200	200	0 0,0 %
Submi			450	650	650	650	0 0,0 %

a) Dásseárvodutkan sirdjuvvo postii 651 vai buot dásseárvodoaimbajut čohkejuvvojit.

Mihttomearri

Dásseárvosaš sámi servodat.

Strategiija

- Nannet máhtolašvuoda dásseárvvo birra sámi servodagas.
- Seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát nissoniidda ja albmáide.
- Hukset positiivva miellaguottuid nuppi sohkaheallái sámi servodagas.

Doaimbajut

- Juohkit doarjagiid.
- Lágidit dásseárvokonferánssa.
- Digaštallagoahtit sámi servodaga seksuála miellaguottuid.

2007 bušeahhtajagis vuoruhuvvojit čuovvovaš doarjagat:

- Lágideamit dásseárvokonferánssa oktavuodas
- Semináraid ja konferánssaid lágidit ja daidda searvat
- Čielggadit dásseárvvu sámi servodagas

Sámediggeráđđi mearrida dárkilet doarjjajuohkineavttuid.

Dán ulbmili várrejuvvo 450 000 ru.

Sámi parlamentáralaš ráđi konferánssas Sohkahealli ja demokratiija Gironis miessemánus 2003 evttohuvvui eanet ángiruššan dásseárvvuin SPR-dásis. Movttiidahttin dihte oktasaš ángiruššamiid várrejuvvo 200 000 ruvno integreremii, fierpmádathuksemii ja oahpahussii nu mo evttohuvvui konferánssas.

Ruđaid hálldaša SPR-Norga.

14 Sámiide guoski statistihkka Norggas

Tabella 14.0Sámi statistihkka

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+ / - 07-Rev 06	Erohus %
700	Sámiide guoski statistihkka Norggas		300	300	300	300	0 0,0 %
Submi			300	300	300	300	0 0,0 %

Mihttomearri

Buoret duogášdieđut sámi politihkkaovddideapmái.

Strategiija

- Geavahit statistihka strategiijareaidun.

Doaimbajut

- Dahkat statistihkkaproševtta bistevažžan.

300 000 ru várrejuvvo dán ulbmili 2007:s.

15 Eará doarjagat

Tabealla 15.0 Eará doarjagat - doarjja politihkalaš bargui

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
750	Sámi váldoorganisašuvnnat	a)	2 051	1 951	1 951	1 951	0,0 %
751	Sámedikki politihkalaš joavkkut		1 800	1 800	1 800	1 800	0,0 %
752	Opposišuvnna bargoeavttut		700	700	700	700	0,0 %
753	Sámediggeválgalisttat		1 457	0	0	0	-
Submi			6 008	4 451	4 451	4 451	0,0 %

a) Sámedikki doarjastivra áigu árvvoštallat álggahandoarjaga eará sámi váldoorganisašuvnnaide ohcamiid vuodul.

15.1 Sámi váldoorganisašuvnnat

Sámi váldoorganisašuvnnat barget árrjalaččat olles sámi servodateallima viidodaga ektui. Lahttoorganisašuvnnat dat iežaset báikkálaš servviid bokte váikkuhit árrjalaččat sámi servodateallima. Dain lea erenoamáš ovddasvástádus dásseárvobarggus sámi servodagas.

Sámdiggi joatká doarjaga váldoorganisašuvnnaide 1 951 000 ruvnnuin 2007 várás maid Sámediggeráđđi hálddaša.

15.2 Sámedikki politihkalaš joavkkut

Ođasmahtidettiin Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid 2006:s bajiduvvui vuodđobuhtadus joavkojođiheddjiide 150 000 ruvdnosazžan jahkái. Politihkalaš joavkkut leat danne ožžon lashuvvot ekonomalaš rámmaid politihka čadaheapmái. Danne ii evttohuvvo lasihit doarjaga Sámedikki politihkalaš joavkkuide.

Sámedikki čoahkkinjođihangoddi hálddaša ortnega mii galgá váikkuhit dasa ahte Sámedikki politihkalaš joavkkut ožžot vejolašvuoda organiseret bargguset.

1 800 000 ruvdnosaš rámma várrejuvvon dán áigumuššii 2007 várás.

15.3 Opposišuvnna bargoeavttut

Sámedikki čoahkkinjođihangoddi hálddaša doarjaga mii galgá sihkkarastit buriid bargoeavttuid Sámedikkis. Juolludeapmi dahkkojuvvo seamma juogadeami vuodul og 2006:s. Čoahkkinjođihangoddi sáhtá mearridit eanet eavttuid juogadeapmái.

700 000 ruvdnosaš rámma várrejuvvon dán áigumuššii 2007 várás.

16 Konferánsat

Tabella 16.0 Konferánsat

(1000 ru)

Poasta 800	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
80001	Nuoraidkonferánsa	0	300	300	300	0	0,0 %
80002	Mánáidgárdebargiid jahkásaš konferánsa	0	200	200	200	0	0,0 %
80003	Dásseárvokonferánsa	a)	0	0	0	0	-
80004	Jahkásaš konferánsa gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin	0	135	135	135	0	0,0 %
80005	Girjerádjokonferánsa	0	100	100	100	0	0,0 %
80006	Skuvlakonferánsa (ovdal mielde FOU rudain)	0	200	200	200	0	0,0 %
80007	Dearvvašvuoda- ja sosiálaseminára (ovdal háldd.	0	150	150	150	0	0,0 %
Submi		733	1 085	1 085	1 085	0	0,0 %

a) Sámediggi lea 2006:s juolludan doarjagiid poasttas 651 "Eará dásseárvodoaimbajit" dásseárvokonferánsii. Dan sivas eai leat várrejuvvo sierra rudat konferánsii 2007:s.

16.1 Nuoraidkonferánsa

Váldomihttomearri lea oalgguhit ja nannet mánáid mielváikkuheami, árijalaš oassálastima ja ángiruššama sámi servodagas, ja oažžut nuoraid bargagoahtit politihkain.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi oassálastá nuoraidkonferánsa plánemis, čađaheamis ja árvvoštallamis ja váldá ovdan dakkár servodahkii guoski áššiid, maid nuorat ieža leat válljen. Nuoraidkonferánsa lágiduvvo vurrolágaid iešguđet geográfalaš guovlluin.

Go oktasaš sámi nuoraidkonferánsa lágiduvvo Sámi parlamentáralaš ráđi olis, vejolaččat ovttasráđiid eará oassálastiiguin 2007:s, de sáhtta Sámediggi dán ulbmili árvvoštallat geavahit daid ruđaid mat leat várrejuvvo nuoraidkonferánsii.

Sámediggi várre 300 000 ru dán ulbmili 2007 várás.

16.2 Mánáidgárdebargiid jahkásaš konferánsa

Konferánsa mihttomearrin lea buoridit sámi mánáidgárddiid bargiid gelbbolašvuoda ja ovddidit sin vásihusaid. Mánáidgárdekonferánsa lassin lea dárbu doallat fierpmádatčoahkkimiid iešguđet bargiidjoavkkuide iešguđet sámi mánáidgárddiin ja Norgga mánáidgárddiin gos leat sámi mánát. Lea maid dárbu vaikkuhit sámi mánáidgárddiid bargiid gelbbolašvuodáloktema

2007 várás várre Sámediggi 200 000 ru dán ulbmili.

16.3 Dásseárvokonferánsa

Plánejuvvo lágiduvvot sámi dásseárvokonferánsa čuoŋománus 2007. Sámediggi lea ovddasvástideaddji lágideaddji ja Sámi NissonForum teknihkalaš lágideaddji.

16.4 Jahkásaš konferánsa gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Jahkásaš konferánsa gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin dollojuvvo 2007 giđa. Dán ulbmili várrejuvvo 135 000 ru.

16.5 Girjerádjokonferánsa

100 000 ru várrejuvvo girjerádjokonferánsii 2007:s. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte gielddaid girjerájut galget ovddidit dán suorggi sámi girjerádjobálvusaideaset ja gelbbolašvuodaset.

16.6 Skuvlakonferánsa

2007 várás várre Sámediggi 200 000 ru dán ulbmili.

16.7 Dearvvašvuoda- ja sosiála seminára

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálaseminára (prošeaktajođiheaddjiseminára) lea sin várás geat ožžo prošeaktaruđaid dearvvašvuoda- ja sosiáulbmiliidda. Ulbmilin lea addit prošeaktajođiheaddjiide, ášahusaide ja eará berošteaddjiide vejolašvuoda deaivvadit, lonuhallat vásihusaid ja vuodđudit fierpmádagaid gieldda-, fylkka- ja profešuvdnarájiid rastá. Dát lea dehálaš fágalaš deaivvadansadji dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid vástte geat leat mielde ovddideamen sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid.

2007 várás várre Sámediggi 150 000 ru dán ulbmili.

17 Bálkkašumiid juohkin

Tabealla 17.0 Bálkkašumiid geigen

(1000 ru)

Poasta 850	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
85001	Dásseárvobálkkašupmi	0	100	100	0	-100	-
85003	Valáštallanbálkkašupmi nuoraide	0	0	0	100	100	100,0 %
Submi		0	100	100	100	0	0,0 %

17.1 Valáštallanbálkkašupmi nuoraide

Nuoraid valáštallama ulbmil lea movttidahttit nuoraid ángiruššat valáštallamiin. Juhkkojuvvojit guokte 25 000 ruvno sturrosaš valáštallanbálkkašumi. Valáštallanbálkkašumi sáhtta addit ovttaskas valáštallái dahje searvá/klubbii. Ovttaskas valáštalli gii ožžu bálkkašumi, ferte leat gaskal 16 ja 25 jagi dan jagi og bálkkašupmi juhkkojuvvo. Go bálkkašupmi addojuvvo searvá/klubbii, de sáhtta bálkkašupmi maid addojuvvot nuorat valáštallái.

Valáštallanbálkkašumi juohkima oktavuodas leat golut almmuheapmái, mátkái ja orrumii jna. Golut buohkanassii bálkkašumi juohkkima oktavuodas leat meroštallojuvvon 50 000 ruvdnosážžan.

2007 várás várre Sámediggi buohkanassii 100 000 ru dán ulbmili.

18 Eará váikkuhangaskaoamit

Tabealla 18.0 Eará váikkuhangaskaoamit

(1000 ru)

Poasta 899	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
89900	Doarjjaruđaid árvvoštallan	a)	0	500	500	1 000	500 100,0 %
89901	Sámi ášahusaide ja organisašuvnnaide árvvoštallan		0	0	0	474	474 -
89902	Eanadoalldiedáhus		0	0	0	200	200 -
Submi		0	500	500	1 674	1 174	234,8 %

a) 2007:s sirdojuvvo 500 000 ru poasttas 300, 500 000 ru poasttas 450 postii 899 sámi ovddidanfoandda ja dearvvašvuoda- ja sosiálaruđaid doarjjaortnegiid árvvoštallama geažil.

18.1 Doarjjaruđaid árvvoštallan

Lonohallanplána áigodaga 2007-2009 doarjjaruđaid árvvoštallama oktavuodas:

Poasta	Doarjjaruđat	Jahki
300	Sámi ovddidanfoanda	2007
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaruđat	2007
200	Sámi kulturfoanda	2008
150	Guovttegielalašvuodadoarjagat	2009

Dasto čujuhit áššái 025/05 Sámedikki doarjjastivrra áigodaga 2001-2005 raporta, mas várrejuvvojit ruđat árvvoštallat Sámedikki iešguđet váikkuhangaskaoapmeortnegiid. Sámediggi várre 500 000 ru Sámedikki ovddidanfoandda doarjjaortnega árvvoštallamii 2007 várás. Dat mearkkaša dan ahte poasta 300 sámi ovddidanfoanda unniduvvo vástesaččat.

Doarjjaortnegiid árvvoštallama lonohallanplána lea rievdaduvvon 2006 bušhtas. Sivvan lea ahte Sámediggi oaidná stuorra dárbbu árvvoštallat Sámi ovddidanfoandda ovdal og dan mii lei plánejuvvon. Riikkarevišuvdna lea Sámedikki dorjjahálddašemi dárkkisteami oktavuodas dadjan ahte dárbbášuvvo eanet ulbmilaš váikkuhangaskaoapmegeavaheapmi og dál. Sámi ovddidanfoandda oasit leat árvvoštallojuvvon ovdal, muhto das ii leat ulbiljuksan árvvoštallojuvvon. Sámi ovddidanfoanda fáttmasta ollu ealáhusaid stuorra geográfalaš guovllus. Jagis 2005 viiddiduvvui geográfalaš váikkuhanguovlu. Og dan geažil lea ohcamiid lohku lassánan, de dat dagaha ahte ferte čavga vuoruhit ohcamiid. Dan láhkai čuovvu váikkuhangaskaoapmepolitihkka Sámedikki ealáhuspolitihka.

Sámediggi lea 1999 rájes juolludan ruđaid prošeavttaide dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššamis. Prošeavttat leat juohkásan ollu iešguđetlágan fáttáide. Sámediggi čujuha dearvvašvuodadieđáhusastis ahte dutkan ja statistihkka sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid oktavuodas ferte gávdnot nu ahte sáhttá leat vuodđun boahhtevaš politihkalaš mearrádusaide. Danne áigu Sámediggi geavahit 500 000 ru árvvoštallat dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi prošeaktaruđaid vai sáhttá háhkat dieđuid dan birra man muddui áŋgiruššansuorggit fuolahit dan dárbbu mii sámi geavaheaddjiin lea og lea oktavuoha dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.

18.2 Daid doarjagiid eavttuid árvvoštallan mat addojuvvojit sámi ásahusaide ja organisašuvnnaide

Sámediggái lea maŋimus jagiid sirdojuvvon oassi ovddasvástádusas dain ásahusain ja ortnegiin, mat galget ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra. Hálddašemi bokte lea Sámediggi gulahaldettiin doaimmaheaddjiiguin, organisašuvnnaiguin ja ásahusaiguin hálidan leat mielde bidjamin láidestusaid kultursuorggi politihkkaovddideapmái. Dattetge lea stuorra dárbbu ovddidit dálá kulturásahusaid ja ásaht odđa. Sámediggeráđđi oaidná áibbas dárbbášlažžan ahte dát dál vuoruhuvvojit ja duohtan dahkkojuvvojit, ja ahte daidda sihkkarastojuvvo buorre doaimmaneaktu. Danne áigu Sámediggeráđđi 2007:s árvvoštallagoahtit daid doarjagiid eavttuid mat addojuvvojit sámi ásahusaide ja organisašuvnnaide.

2007 várás várre Sámediggi 474 000 ru dán ulbmilii.

18.3 Odđa eanadoalldieđáhus

Sámi guovlluid eanadoalu rámmaeavttut leat rievdan sakka maŋimus jagiid. Danne boahťa 2007:s odđa eanadoalldieđáhus mii galgá sihkkarastit ja ovddidit sámi eanadoalu. Dieđáhusas lea deatalaš deattuhit eandoalldoaimma bisuheami ja odđahutkama eanadoalu oktavuodas.

2007 várás várre Sámediggi 200 000 ru dán ulbmilii.

19 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabella 19.0 Doaibmagolut politihkalaš jodiheapmi

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	5 262	5 600	6 272	6 756	484	7,7 %
1110	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi	943	1 110	1 110	1 159	49	4,4 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	295	350	350	361	11	3,1 %
1210	Sámediggejoavkkut	2 287	2 000	2 000	2 000	0	0,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	477	550	550	550	0	0,0 %
1410	Sámedikki doarjjastivra	a) 446	640	780	640	-140	-17,9 %
1510	Sámediggeráđđi	b) 5 431	5 866	5 866	6 085	219	3,7 %
	Politihkalaš diehtjuohkinbargi	0	0	0	800	800	-
1610	Sámedikki giellastivra	338	350	350	350	0	0,0 %
1620	Sámi giellalávdegoddi	c) 911	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
1910	Sámedikki nuoraiddpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	360	325	325	325	0	0,0 %
1920	Sámediggeváilga - fágalávdegoddi	0	500	500	200	-300	-60,0 %
-	Guolástuspolitihkalaš lávdegoddi	37	0	0	0	0	-
-	Interreg gozihankom./doarjjastivra	47	0	0	0	0	-
Submi		16 834	18 291	19 103	20 226	1 123	5,9 %

a) 2006 reviderejuvnon bušeahtas juolludii GGD 600 000 ru máksit doaibmagoluid Interreg-barggu oktavuodas. Dás galgá geavahuvvot 140 000 ru máksit goluid Interreg prográmma politihkalaš barggu goluid.

b) Oktan 150 000 ruvdnosaš goluiguin politihkalaš álgagiidda.

c) 2005:s juolluduvvui buohkanassii 1 000 000 Sámi giellalávdegoddi, mas 340 000 ru lea giellalávdegotti politihkalaš dássái.

Dat mii vel báhcá, galgá gokčat Sámi giellalávdegotti čáli hálddašangoluid, mar ovdal ledje poasttas 01 hálddašangolud.

19.1 Sámedikki dievasčoahkkin

Mihttomearri:

Sihkkarasit Sámedikki áirasiidda buriid bargoeavttuid.

2006 vuosttaš jahkebeali rehketdoallu čajeha ahte lea dárbu lasihit 2007 bušeahta. Sivvan dasa lea lassán golud báلكkáide, buhtadusaide ja mátkegoluide. Nannen dihtii áirasiid bargoeavttuid lasihuvvo dat poasta.

2007 várás várre Sámediggi 6 756 000 ru dievasčoahkkinii. Dán bušeahtas leat maid ruđat fágalávdegottiide.

19.2 Sámedikki čoahkkinjodihangoddi

Sámedikki fágalávdegottiid bargonjuolggadusain lea eaktuduvvon ahte lávdegottit sáhttet ohcat ruđaid čoahkkinjodihangottis báikediđostallamiidda ja gulaskuddamiidda. 2006 várás lea čoahkkinjodihangotti bušeahtas várrejuvnon 200 000 ru dán ulbili. Ortnet jotkojuvnon seamma supmiin 2007:s.

Čoahkkinjodihangoddi lea várrejuvnon buohkanassii 959 000 ru 2007.s, ja lassáneapmi vuolga várreprezideantta báلكálassáneamis. Ruđat galget gokčat dievasčoahkkinjodiheaddji báلكká, čoahkkinjodihangotti eará lahtuid buhtadusaide, ja čoahkkinjodihangotti mátke-, ovddastan-, čoahkkingoluid jna.

2007 várás várre Sámediggi buohkanassii 1 159 000 ru Sámedikki čoahkkinjodihangoddi.

19.3 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

2007 várás várrejuvvo 361 000 ru Bearráigeahččanlávdegoddi.

19.4 Sámedikki joavkkut

2007 várás várrejuvvo 2 000 000 ru joavkkuide.

19.5 Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga beale sámedikkiid ovttasbargoorgána masa sámit Ruošša bealde servet bissovaš oassálastin. Guovvamánus 2007 váldá Sámediggi Norgga bealde badjelasas presideantadoaimma ja nu maiddá SPRa čállingoddedoaimma. 2006:s juolluduvvui 300 000 ruvno SPR:ii Norgga stáhtabušehtas. Dát ruđat leat addojuvvon Sámediggái Suoma bealde. Jagis 2007 galget dát ruđat sirdojuvvot Norgga beale Sámediggái. Muđui eat leat lihkestuvvan oazžut earálágan ruhtadeami SPR doibmii. Iešguđet Sámedikkít fertet ain máksit ovddasteaddjiid goluid ovddas go servet SPR-čoahkkimiidda ja muđui ovddastemiid ovddas.

Bušehtas várrejuvvo 550 000 ruvno Sámi parlamentáralaš ráđđi doibmii.

19.6 Sámedikki doarjjastivra

2007 várás várre Sámediggi 640 000 ru Sámedikki doarjjastivrii. Ruđat geavahuvvojit mealgadii dulkomiidda, honoráraide, mátkkiide ja orrumii. Doarjjastivra meannuda maiddá Interreg-ohcamiid.

19.7 Sámediggeráđđi

Poasta geavahuvvo presideantta ja várrepresideantta bálkái, golmma ráđđelahttu bálkái olles virggis mii lea 90% várrepresideantta bálkkás, ja dasto politihkalaš ráđdeaddi bálkái olles virggis. Dan lassin leat 2007 rájes várrejuvvon ruđat politihkalaš diehtujuohkinmielbargái Sámediggeráđđi ovddas.

Presideantta bálká čuovvu ráđdehuslahtuid bálkkáid main gessojuvvo 150 000 ruvno. 2006:s dat lei 873 000 ru. Bálkálássáneapmi 2006 rájes 2005 rádjai lei 4,4%. Vurdojuvvo seamma sturrosaš bálkálássáneapmi áigodagas 2006 – 2007.

Várrepresidentii, ráđđelahtuide dahje dievasčoahkkinjodiheddjái ii leat addojuvvon bálkálássáneapmi bušehttajagiin 2005 ja 2006. Sávvuojuvvon lea ožžut dakkár ortnega, mas eará politihkalaš jodiheddjiid bálká čadnojuvvo sullasaš ortnegii og dan maid presideantta bálká čuovvu. Dan vuodul čadnojuvvojit eará politihkalaš jodiheddjiid buhtadusat stuorradiggeáirasiid buhtadusaide. Dát mearkaša ahte várrepresideantta bálká galgá leat seamma dásis og sturradiggeáirasiid ovddit jagi buhtadus, mii jagis 2006 lei 589 000 ru. Bálkálássáneapmi áigodagas 2005 – 2006 lei pá 4,4%. Vurdojuvvo seamma sturrosaš bálkálássáneapmi áigodagas 2006 – 2007.

Gokčan dihtii Sámediggeráđđi goluid várrejuvvo 6 885 000 ruvno 2007 várás. Supmis lea mielde maiddá dat 150 000 ruvno maid Sámediggeráđđi sáhtta geavahit doaimbajuiide maid Sámedikki doarjjastivra ii sáhte máksit muđui.

19.8 Sámedikki giellastivra

Várrejuvvo 350 000 ruvno Sámedikki giellastivrii. Giellastivrra gollun leat honorárat stivralahtuide, mátkke- ja orrungolut ja čoahkkimiid dulkongolut.

19.9 Sámi giellalávdegoddi

Sámediggi várre 1 000 000 ruvno Sámi giellalávdegoddi 2007 várás. Supmis leat mielde bálkkát ja sosiála golut nugo hálddahušjodiheddji bálká ja bálká virgái mü galgá gozihit terminologijabarggu riikkarájiid rastá, muhto maiddá bálkkát lahtuide ja Sámi giellalávdegotti mátkke- ja orrungolut. Submi lea oassi Sámi giellalávdegotti ollislaš bušehtas. Sámedikkít Suoma- ja Ruota bealde juolludit maid

iežaset oasi giellalávdegotti bušehtti. Rájáidrastásaš terminologijajoavkkut mátta-, julev- ja davvisámegielas leat álggahuvvon 2006:s.

19.10 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

Sámediggi várre 325 000 ruvno lávdegotti 2007 bargui. Goluide gullet čoahkkinmávssut, mátkkit, orrun, ja nuoraidkonferánssa plánen ja lágideapmi.

19.11 Sámediggeválgá - fágálávdegoddi

Sámediggi lea áššis 35/02 Sámediggeválganjuolggadusat – rievdadusat, mearridan ahte nammaduvvo fágálávdegoddi mii viiddes dásis árvoštallá buot sámediggeváлгаortnega beliid.

Fágálávdegoddi bidjá mandáhtas vuodul ovdan raporttas cuoŋománu 1. b. 2007. Danne lea dárbu ruhtadit lávdegotti dassážiigo raporta bohtá.

2006 várás várrejuvvo 200 000 ruvno fágálávdegotti goluide, oktan goluiguin čálli- ja čielggadusbargui.

20 Hálldahusa doaibmagolut

Tabealla 20.0 Hálldahusa doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta 01	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
-	Hálldahusa doaibmagolut,	54 723	54 875	55 335	58 245	2 910	5,3 %
-	Investeremat	0	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
-	Erenoamáš prošeavttat (ovdal poasttas 22 Erenoamáš doaibmagolut)	3 953	1 875	1 875	2 875	1 000	53,3 %
Submi		58 676	58 250	58 710	62 620	3 910	6,7 %

20.1 Hálldahusa doaibmagolut

Mihttomearri

Leahkit čeahpit min politihkkariid bálvalit ámmátlaččat ja fágalaččat.

Strategiijat

- Gelbbolaš jodiheaddjit.
- Plánalaš oahpahus ja gelbbolašvuodaovddideapmi.
- Ulbmillaš ja einnostavejolaš bargiid- ja bálkápolitihkka.
- Ángiris ja gelbbolaš mielbargit.
- Oktiiortnejuvvon jodiheaddjit.

Doaibmabijut

- Fállat gilvalanvejolaš bálká- ja bargoeavttuid
- Čuovvolut Sámedikki bargiid- ja jodiheaddjipolitihka doaibmabijuid

Sámediggái politihka hábmejeaddjin ja álggaheaddjin sámi servodagas biddjojuvvojit dađistaga eanet gáibádusat. Dát gáibida aktiivvalaš politihkalaš barggu dakko gokko lea buorre rollajuohku Sámedikki dievasčoahkkima ja Sámediggeráđi gaskka. Dán dili dustema geažil lea Sámediggi rievddadan politihkalaš barggu organiserema, nu ahte lea ásahan lávdegoddevuogádaga ja dievasčoahkkinjodiheaddji lea ollesáigepolitihkar geas lea sierra hálldahusbargoveahka. Dán organiserema bokte lea parlamentáralaš ovddasvástádus mii Sámediggeráđis lea šaddan čielgaset Sámedikki dievasčoahkkima ektui. Rievda-

deapmi politihkalaš organiseremis lea dagahan dan ahte hálldahus geavaha eanet resurssaid go ovdal bálvalit politihkalaš dási. Sámedikki hálldahus lea, politihkalaš mearrádusa mielde lávdaorganiseren. Dál leat kanturbáikin Kárášjohka, Guovdageaidnu, Vuotnabahta Unjárggas, Gáivuotna, Evenášši, Divdasvuotna ja Snoåse.

Eanet aktiivvalaš politihkalaš bargu Sámedikki beales ja dađistaga lassánan gáibádusat ja vuordámušat sámi servodaga beales gáibidit alla fágalaš gelbbolašvuoda ollu surggiin. Sámediggi lea ollu jagiid juo váldán badjelasas ruhtadanortnegiid/hálldašandoaimmaid almmá oaččokeahtá vástesaččat ođđa resurssaid politihka ovddideapmái ja čuovvleapmái. Dát resurssat leat báhcán departemeanttaide. Dasto ii leat Sámediggi ožžon doarvái resurssaid hukset ja viidásetovddidit daid hálldahuslaš doaimmaid mat leat daid hálldašandoaimmaid ektui mat leat sirdojuvvon (ekonomiija, peršonála, Dearvvasvuotta, Biras ja Sihkarvuotta (DBS), arkiiva, dihtor, sihkarvuotta jna.).

Sámedikki bargit leat doaimma deataleamos resurssat. Sámediggi ii sáhte juksat iežas politihkalaš mihttomeriid, jos das eai leat movttidahttojuvvon bargit geain lea alla gelbbolašvuotta. Bargguhisvuoda njiedjan 2006:s lea dagahan dan ahte bargomárkan lea hui váttis. Jos Sámediggi galgá juksat mihttomeari ahte das leat gelbbolaš ja movttidahttojuvvon bargit, lea deatalaš sáhttit fállat bargiide gilvalanvejolaš bálká- ja bargoeavttuid. Dát guoská sihke ođđarekrutteremiidda ja dáláš bargiid bisuheapmái.

Danne lea stuorra dárbu vuoruhit resurssaid peršonalsuorggis.

Hálldahusa bušeahta lassáneapmi 2 910 000 ruvnnuin boahtá das go:

- Bálkálassáneapmi stáhtas lei 3,5 % 2005:s. Vurdojuvvo ahte lassáneapmi 2006:s lea seamma dásis. 2007:s lea biddjojuvvon bušehtti 3 % bálká- ja doaibmagoluid lassáneapmi.
- 600 000 ruvno lea biddjojuvvon resurssaid ja gelbbolašvuoda nannemii peršonalsuorggis.
- 350 000 ruvno resurssaid nannemii dearvvašvuoda- ja sosiálaáššiin.
- 300 000 ruvno sámediggeivesu bajásdoallamii.

Sámediggi várre 58 245 000 ruvno hálldahusa doaibmagoluide 2007:s.

20.2 Investieremat

Tabealla 20.1 Investieremat

(1000 ru)

Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
- Hálldahusa investierenbušeahtta	a)	0	1 100	1 100	1 100	0,0 %
- Pcid lonuheapmi		0	400	400	400	0,0 %
Submi		0	1 500	1 500	1 500	0,0 %

a) Investierenbušeahtta lea ovdalge leamaš hálldahusa doaibmagoluid vuolde. Dás leat mašinnaid (má?gen mašinnat, telefáksa jna.), sto?pogálvvuid, kanturbiergasiid, reaidduid, bálváriid, telefovnnaid jna. investieremat.

Mihttomearri

Nu bures doaibmi hálldahus go lea vejolaš.

Strategiijat

- Ođđaaigásaš bargoneavvut.
- Čovdosat standarda mielde.
- Nu unna go vejolaš eaiggáduššangolut (TCO, Total Cost of Ownership)

Doaibmabijut

- Čuovvolit pc-aid ođasmahttinplána.

- Ráhkadit eará teknikkalaš bargoneavvuid lonuhanplána.
- Čuovvolut oastinšiehtadusaid.

Várrejuvvo 1 500 000 ruvno investeremiidda 2007:s.

20.3 Erenoamáš proševttat

Tabealla 20.2 Sierra proševttat

(1000 ru)

801	Čilgehus	RR 2005	Buš 2006	Rev 2006	Buš 2007	+/- 07-Rev 06	Erohus %
-	Buoret bálvalus geavaheaddjiide	0	300	300	250	-50	-16,7 %
-	Finnmárkkuláhka	2108	500	500	800	300	60,0 %
-	Jienastuslohkoproseakta/Sám ediggeválgga 2005	663	0	0	0	0	-
-	O dda diehtujuohkinvuogádagat	1182	675	675	675	0	0,0 %
-	Sám ediggevisti bajásdoallu	0	400	400	900	500	125,0 %
-	Áššemeannudanreaidu ohcanmeannudeapmái	0	0	0	250	250	-
Submi		3 953	1 875	1 875	2 875	1 000	53,3 %

20.3.1 Buorebut bálvalit geavaheaddjiid

2006:s lea várrejuvvon ruhta čielggadit oktasaš poastavuostáiváldima ja oktasaš telefonnummira. Čielggadus gárvvistuvvo čakčat 2006. Čoavddus váldojuvvo geavahussii jagi 2007 álggus. Sorjá das makkár čoavddus válllejuvvo, nu ahte soaitá šaddat dárbu lonuhit telefon- ja arkiivačovdosiid.

Dán vuodul várrejuvvo 250 000 ruvno oktasaš telefonnummira ja čujuhusa atnuiváldimii 2007:s.

20.3.2 Finnmarkkkuláhka

Sámediggi várre ruđaid čuovvulit finnmárkkulága čadaheami. Earret eará Sámedikki njuolggadusaid ráhkadeapmái ja Sámedikki rievdaduvvon meahcegeavaheami njuolggadusaid čuovvuleapmái, ja dasa ahte buoridit gelbbolašvuoda lága birra. Dasto gáibida dán lágan čuovvuleapmi liigeresursaid bearráigeahččat ahte álggahuvvo ollislaš láchkageahčadeapmi dainna áigumušain ahte oazžut relevánta lágaid dávistit álbmotriektái ja finnmárkkuláhkii. Lea maiddái dárbu čadahit ráđđádallamiid mat čatnasit nammadeapmái ja láchkaásahusaid ráhkadeapmái Finnmarkkukomišuvnna ja Meahcceduopmostuolu vástte, ja dasto ráđđádallamiid láchkaásahusaid ráhkadeami ja šiehtadallamiid hárrái Suomain Deanu ja Njávđánjoga bivddu ektui.

Sámediggi ferte leat hui aktiivvalaš ja das ferte leat njuolga rolla Stuorradikki mearrádusa čuovvuleamis dan ektui ahte ráđđehus johtileamos lági mielde čielggada ja ovddida sierra ášši Stuorradiggái sámiiid ja earáid guolástanvuoigatvuoda birra mearas olggobealde Finnmarkku.

2007 várás várrejuvvo liigeruhtan 800 000 ruvno finnmárkkulága čuovvuleapmái Sámedikkis.

20.3.3 O dda diehtujuohkinvuogádagat - Geografalaš diehtujuohkinvuogádagat

2005:s álggahuvvui prošeahta ahte atnui váldit GDSa (geografalaš diehtujuohkinvuogádaga) Sámedikkis. Dát lea oktasaš prošeahta Finnmarkku fylkkagielddain, man oktavuodas mii ovttasráđiid leat bidjan virgái ja ruhtadit oktasaš GDS-koordináhtora/prošeahtajodiheaddji guovtti jahkái. GDS atnui váldima áigumuššan lea álkiduhttit áššemeannudeami buot plána- ja areálaššiin, geahča Sámedikki bušeahta 2005 ja 2006, čuoggá 4.3.2. 2007:s mii háliidit guorahallat vejolašvuoda viiddidit GDS-reaiddu nu ahte sáhttit dan geavahit eará áššesurggiin. Ovdamearkan sáhttet leat sami báikenamat.

Go galgá joatkit proševttain jagis 2007, de dárbbášuvvo dasa buohkanassii 675 000 ruvnno, mat juohkásit ná:

- liseanssat kártenvuđđui (beassanbileahhta Norge digitálii) ja eará liseanssat 275 000 ruvnno (jahkásaš boahtteáiggi gollu
- bargiid čuovvuleapmái (evalueren ja kurssat) ja guorahallamii mo ovddidit GDS Sámedikki geavaheami várás 100 000 ruvnno
- GDS-koordináhtora/prošeaktajodiheaddji bálkkáide, mátkkiide ja eará goluide 300 000 ruvnno.

20.3.4 Sámediggevisti

Sámediggi eaiggáduššá ies sámediggevisti Kárášjogas. Dát mearkkaša ahte Sámediggi ii dárbbáš máksit mánnosaš viessoláiggu Kárášjoga nu mo diggi dahká eará bálvalanbáikkiin. Sámedikkis lea alddis ovddasvástáduš beaivválaš goluin bajásdoallamii ja guhkit áiggi bajásdoallandoaimmaide. Plánejuvvon bajásdoallan guhkit áiggi vuollái dagaha ahte bajásdoallangolut šaddet uhcit. Bajásdoallama maŋdeapmi vai seasttášii ruđaid oanehat áiggis, mielddisbuktá lassi goluid guhkit áiggi vuollái.

Sámediggevisti lea dál 6 jagi boaris, ja dárbu guhkit áiggi vuollái bajásdoallan stuorru. Dan lassin ahte mis fertejit leat ruđat plánejuvvon bajásdoallamii, lea deatlaš ahte Sámediggi ferte leat gearggus divvut vaháigiid, omd. jus rohpi golgagoahtá, eará čáhcevahágt deaividit dahje jus bahádagut deaividit. Danne lea dárbu ahte Sámediggi máŋga bušeahhtajagi várre ruđaid maid sáhtá geavahit og ferte čadáhut stuorát bajásdoallama dahje divvumiid. Ferte máŋga jagi várret ruđaid vai čoagganit doarvái ruđat bajásdoallamii.

Ollu ruhta dárbbášuvvo kapitálagáibideaddji investeremiidda dákkár monumentála visttis. Dađi mielde og visti boarásmuvvá, de stuorru bajásdoallandárbu.

900 000 ru várrejuvvon erenoamáš bajásdoallan- ja divvungoluide.

20.3.5 Doarjjahálldašeami ohcanmeannudanreaidu

Sámedikki doarjjahálldašeapmi lea deatlaš oassi Sámedikki doaimmas. Maŋimuš áiggiid leat doarjjaortnegat viiddiduvvon hui ollu, mii boahá ovdan iešguđet ortnegiid ohcanhivvodagas.

Riikkarevišuvdna lea jagi 2005 Sámedikki doarjjahálldašeami dárkkisteamis čujuhan máŋga buoridanvejolášvuoda. Danne dárbbáša Sámediggi buoret áššemeannudanreaiddu doarjjaohcamiid várás. Go geavaha rivttes dihtorreaiddu, de sáhtá doarjjahálldašeapmi buorránit. Dát sáhtá maiddái kvalitehtasihkkarastit áššemeannudeami buorebut go dat čadnojuvvo almmolaš ja priváhta registariidda, ovdamearkka dihtii almotregistarii ja Brønnøysund-registariidda. Go geavaha dakkár vuogádaga, de Sámediggi ollašuttá ollu dain eavttuin maid Riikkarevišuvdna lea cuiggodan ráporttastis.

Innovasjon Norge áššemeannudanvuohki lea dakkár maid Sámediggi dárbbáša. Sámediggi áigu árvvoštallat lea go dat vuogádat dahje eará vuogádat dakkárát maid Sámediggi berre geavahit. Ferte maid árvvoštallat teknihkalaš čovdosiid ja gáibádusaid arkiivva, geahčadeami ja diekkáriid ektui.

Dárbbášuvvojit ruđat dakkár vuogádaga árvvoštallamii, plánemii, atnuiváldimii ja oahpaheapmái.

Dán bargui várrejuvvo 250 000 ru jagis 2007.

21 Bušeahttadárbbut 2008:s

Sámediggi vuordá ahte 2008 bušeahtas buhtaduvvojit našonála áŋgiruššamat ja bálká- ja haddegoagnun juolludusa ektui 2007 bušeahtas. Mudden ferte guoskat buot daid departemeanttaide mat juolludit ruđa Sámedikki bušeahta bokte. Dasto vuordit ahte bušehtii lasihuvvojit dat dárbbut mat leat namuhuvvon dás vuolábealde.

Stáhtabušeahta 2007 rámma vuodul lea Sámediggi válljen vuoruhit muhtun surggiid 2008-bušeahtas. Poastta 50 rámma berre bajiduvvot 38 600 000 ruvnuin 2008:s. Dat vuoruhuvvon suorggit leat juogaduvvon ovttaskas váldosurggiide, ja leat čuovvovaččat:

Tabealla 21.0 Bušeahttadárbu 2008

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	Dept.	Bud 2008
01	Ráđđádallanšiehtadusa čuovvuleapmi	BSD	2 000
100	Oahpahus	MD/BSD	8 000
150	Giella	MD/KGD/BSD	5 100
200	Kultuvra	KGD	7 000
300	Ealáhus	BSD/GGD/GRD/ED/EDD	7 000
400	Kultursuodjalus	BD/KGD	5 800
450	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	DFD	1 000
500	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiieldaiguin	BSD/GGD	2 500
550	Riikkaidgaskasaš bargu	OD	1 200
Submi			39 600

BSD	Bargo- ja searvadahttindepartem eanta
MD	Máhtto departem eanta
BD	Birasáhttin departem eanta
KGD	Kultur- ja girko departem eanta
DFD	Dearvvašvuoda- ja fuolahus departem eanta
GGD	Giella- ja guovlo departem eanta
EED	Eanadoallo departem eanta
OD	Olgoriikkadepartem eanta
GRD	Guolástus- ja riddo departem eanta
ED	Ealáhus departem eanta

21.1 Poasta 01 Ráđđádallanšiehtadusa čuovvuleapmi

Ráđđádallanšiehtadus geatnegahtta stáhta eiseválddiid geahččalit šaddat ovttaoaviliin Sámedikkiin buot áššiin mat erenoamážit gusket sámiide, ovdalgo mearrádušat dahkkojuvvojit. Dábálaš gulaskuddanproseassat maid oktavuodas sámi beroštumiin lea vejolašvuotta buktit cealkámuša ii leat doarvái. Dát mielddisbuktá stuorra ovddasvástádusa sihke stáhta eiseválddiide ja Sámediggái. Ráđđádallanortnet mearkaša dan ahte Sámediggi ja stáhta eiseválddit ovttas galget ovddidit bealláásperspektiivva. Bargu ráđđádallamiiguin lea buktán eanet doaimmaid sihke Sámedikki ja stáhta eiseválddiid beales. Ortnet lea mielddisbuktán dan ahte Sámediggi lea leamaš mielde árat proseassas mángga áššis. Dát gáibida stuorra resurssaid Sámedikki beales. Danne lea dárbu nannet Sámedikki barggu ráđđádallamiiguin.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárbbun 2 000 000 ruvnu.

21.2 Poasta 100 Oahpahas

Skuvla ja mánáidgárdi leat daid deataleamos arenaid gaskkas mánáid ja nuoraid várás. Oadjebas identitehta oazžumii ja buori bajásšaddamii lea vealtameahttun deatalaš buorre skuvla ja mánáidgárdi. Sámedikkis leat stuorra hástalusat oahpahusa oktavuodas. Dáid hástalusaid dustema geažil lea dárbu nannet Sámedikki bušehta oahpahusa oktavuodas. Lasáhus galgá mannat Máhttoloktema ja Mánáidgárdeloktema čuovvoleapmái. Stuorra dárbu lea buvttadit eanet oahpponeavvuid, sihke mánáidgárddiid, vuodđoskuvlla ja joatkkaohpahusa oktavuodas. Dasto galgá lasáhus geavahuvvot doaibma-bijuide maiguin movttidahttit sámeielagiid váldit ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu. Danne go váilot nu ollu sámeielat bargit mánáidgárdiin. Dasto galgá lasáhus geavahuvvot maid sámi dutkanáingiruššamiidda. Sámi dutkamis lea stuorra mearkašupmi sámi servodaga ceavzilis ovdáneami sihkarastimii, ja sámiid dáiddui nannemii birgehallet boahpteáiggi hástalusaiiguin. Dál eai leat Sámedikkis doarvái resurssat čuovvolit dán barggu.

Ođđa diedávistái Guovdageainnus lea vejolaš fárret jagi 2008 loahpas. Go Sámedikki kantuvrrat fárrehuvvojit dán vistái, de lea dárbu investeremiidda. Dohko fárren divruda mealgat Sámedikki láigogoluid.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun *8 000 000 ruvno*.

21.3 Poasta 150 Giella

Sámegeiela ferte ovddidit ja suodjalit oktilaččat. Dárbu lea bidjat guhkes áiggi mihttomeriid dán bargui. Eanaš oktavuodain lea sámegeiella unnitlohkogiella. Seammas go giela ferte suodjalit, de ferte dan maid ealáskuhttit, erenoamážit dakkár guovlluin gos olles sohka buolva lea massán iežas giela. Erenoamáš hástalusat leat mátta- ja julevsámegeiela ektui. Evttohuvvon lasáhus 2008:s galgá mannat gelbbolaš-vuoda bajideapmái ja ohppui mátta- ja julevsámegeiela, sámi dulkaoahpu ásaheapmái, giellaguovddážiid ásaheapmái ja stávenreaiddu ovddideapmái máttasámegeiela váste.

Sámediggi háliida ahte eanet gielddat galget laktojuvvot sámegeiela hálddašanguvlui. 3 000 000 ruvno lea bušehtadárbu juohke gieldda nammi mat laktojuvvojit hálddašanguvlui.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun *4 100 000 ruvno*. Dás ii leat lohkojuvvon mielde ođđa gielddaid laktin sámegeiela hálddašanguvlui.

Jagis 2003 diŋgui Sámediggi e-sápmi prošeavtta bokte čielggaduvvot goluid sámi hállansyntesa ovddideami oktavuodas. Čielggadusa loahppajurdda lea ahte golut šaddet su 4 200 00 ru. Sámi hállansyntesa šaddá ávkkálaš erenoamášpedagogaš veahkkeneavvun ja ávkin maiddái olbmuid geat hálidit oahppat sámegeiela. Sámediggi hálida álggahit prošeavtta dán čielggadusa vuodul, ja meroštallá 2008 goluid šaddat *1 000 000 ruvno*.

21.4 Poasta 200 Kultuvra

Sámi dáidda ja kultureallin leat girjái. Sámediggi galgá láchit diliid nu ahte dát girjáivuohta šaddá gozihuvvot ja viidásetovddiduvvot. Sámediggi oaidná ahte báikkálaš, guovllulaš ja našonála sámi ásaahasat leat deatalaš arenat sámi servodaga ovddideapmái. Áibbas dárbu lea hukset sámi infrastruktuurra. Evttohuvvon lasáhus 2008:s galgá mannat Sámi kulturfoandda nannemii, sámi teáhteriid ja festiválaid rámmaevttuid buorideapmái, girjerádjjobálvalusaide ja sámi valástallamii.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun *7 000 000 ruvno*.

21.5 Poasta 300 Ealáhusat

Buorit ássan-, ealáhus- ja barggolašvuođa rámmaeavttut nannejit ávnnaslaš kulturvuođu. Sámedikki mihttomearrin lea buoridit sámi álbmoga eallineavttuid. Evttohuuvvon lasáhus 2008 bušehtas galgá mannat Sámi ovddidanfoandda nannemii. Dát foanda lea dat deataleamos váikkuhangaskaoapmi mii Sámedikkis lea ealáhusovddideami siskkobealde. Dán lasáhusa siskkobealde deattuhuvvo lotnolas-ealáhusaid árvobuvttadanprográmma sámi guovlluin. Dasa lassín áigu Sámediggi áŋgiruššat duodješiehtadusa čuovvolemiin.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 7 000 000 *ruvno*.

21.6 Poasta 400 Kultursuodjaleapmi

Sámi kulturmuittuid šláddjivuotta Sámis muitala sámit leat guhkká geavahan guovlluid. Historjá-čállošiid mat gávdnojit lea dattetge unnán čállojuvvon sámi historjá birra. Sámi diliid birra ja sámi historjá birra stuorraservodagas lea unnán máhtolašvuotta. Evttohuuvvon lasáhus 2008 bušehtas galgá mannat sámi museaide. Sámi museaid rustenbargu ii leat mannan nugo lei vurdojuvvon. Danne lea viehka stuorra dárku nannet sámi museaid. Dasto galgá lasáhus mannat barggu nannemii go guoská boazodoalu kultureatnadahki, sámi huksensuodjaleapmái ja sámi kulturmuittuid duodáš-teapmái mehcii.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 5 800 000 *ruvno*.

21.7 Poasta 450 Dearvvašvuotta ja sosiála

Ollislaš ja dássásaš dearvvašvuotta- ja sosiálfálaldagat lea buori servodaga deatalaš eaktu. Sámiin go leat álgoálbmot leat vuoigatvuođat mat leat muddejuvvon našonála láhkaaddimis ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Guovddáš mihttomearri dássásaš dearvvašvuotta- ja sosiálabálvalusaid barggus lea ahte máhtolašvuotta ja áddejuvvo sámi bálvalusdárbbášeadjiid dárbbuide ja vuoigatvuođaide buoriduvvo. Evttohuuvvon lasáhus das maid Sámediggi hálddaša 2008 bušehtas, galgá geavahuvvot prošeaktaruhtan dearvvašvuotta- ja sosiálasuorggi siskkobealde.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 1 000 000 *ruvno*.

21.8 Poasta 500 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Sámediggi oaidná ahte lea deatalaš bargat guovlulaččat fylkkagielddaiguin. Danne vai sámi servodat viidát ovdánahtto. Šiehtadusaiguin nannejuvvo ovttasbarggu ja dieinna lágiin šaddet oktasaš ja ovttastahtton áŋgiruššamat guovlluovddideami siskkobealde. Šiehtadusat geatnegahttet beliid oktasaččat ovddidit sámi servodaga olles sámi ássanguovllus. Dat jos Sámediggi galgá sáhttit leat dássásaš ja aktiivvalaš oasálaš ovttasbarggus, eaktuda eanet váikkuhangaskaomiid lassín daid rámmaide maid Sámediggi sáhtta vuoruhit dáláš bušehtas daid ulbmiliidda. Danne lea dárku eanet ruđaide.

Jagis 2008 meroštallojuvvon dárkun 2 500 000 *ruvno*.

21.9 Poasta 550 Riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi áigu aktiivvalaččat searvat riikkaidgaskasaš eamiálbmotbargui. Riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvojit ja nannejuvvojit eamiálbmogiid vuoigatvuođat eanet ja eanet. Ovdáneapmi dán suorggis manná johtilit. Mihttomearri ahte aktiivvalaččat searvat riikkaidgaskasaš bargui mielddisbukta ahte ferte viidásetovddidit dáláš ja ođđa ovttasbarggu. Evttohuuvvon lasáhus 2008 bušehtas galgá mannat barggu čuovvoleapmái davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain ja ON eamiálbmotjulggastusain. Dasa

lassin galgá lasáhus mannat Sámedikki davveguovloáŋgiruššamiid nannemii, mas erenoamážit deattuhuvvo biras.

Jagis 2008 meroštallojuvvo dárkun 1 200 000 ruvnu.

22 Sámi ulbmilat mat ruhtaduvvojit stáhtabušehta eará kapihttaliin

Sámi servodathukseamis mii leat jođus, leat bealit maidda váikkuha maiddái ovdáneapmi olggobealde Sámedikki bušehta. Deatalaččat dán oktavuodas lea sámi infrastruktuurra huksen, oahpahus, dutkan ja sámi mediafálaldagat. Dán ferte ráđđehus čuovvolit daid ášahusaid bušehttarámmaid mat gozihit daid doaimmaid.

22.1 Sámi vuodđostruktuvra

Áibbas dárbu lea hukset sámi vuodđostruktuvrra. Sámi ášahusaid huksen álggahuvvui easka loahpa-geahčen 70-logu, ja lea áibbas dárbu ahte ášahusat vuoruhuvvojit ja duohtandahkkojuvvojit. Sámi servodat dárbbáša ovdánan arenaid ja deaivvadansajiid. Deaivvadeamit sohka buolvaid gaska, sosialiseren ja máhtolašvuoda gaskusteapmi ja fievrrideapmi leat guovddázis dáid ášahusaid huksemis.

Dárbbášuvvojit viehka ollu investeret dán oktavuodas go sámi vuodđostruktuvrra galgá loktejuvvo dohkálaš dássái. Sámediggi háliida ahte dat našonála sámi kulturviesut vuoruhuvvojit:

- Nuortasámi musea
- Ája sámi guovddáš
- Saemien Sijte
- Sámi dáiddamusea
- Várdobáiki

22.2 Sámi teáhterat

Sámi teáhteriin lea guovddáš rolla sámi kultuvrras. Sámi teáhterat leat deatalaččat arenan lávdedáidaga gaskusteapmái ja vásihusaide. Sámi našonálateáhterii, Beaivváš Sámi Teáhterii, ferte sihkkarastuvvo vuodđu sáhttit bálvalit olles sámi ássanguovllu. Danne ferte dasa vuoruhuvvot ruhta.

22.3 Oahpahus

Skuvla lea okta dain deatleamos mánáid- ja nuoraidarenain, ja buorre skuvla lea vealtameahttun deatalaš buori bajásšaddamii ja oadjebas identitehta ovddideapmái. Sámi ohppiin galgá leat vuogit-vuohta oazžut oahpahusa sámegealas ja sámegilli, sorjankeahhtá ássansajis. Dán geažil ferte sámegeal oahpahusa nannet, sihke vuosttaš- ja nubbingiellan. Sámi oahpponeavvuid lea deatalaš ovddidit buot fágain. Danne ferte oahpahusa ekonomalaš rámma viiddiduvvot. Stáhta berre buhtadit buot goluid oahpahusa oktavuodas sámegealas ja sámegilli.

22.4 Dutkan

Sámi servodagas leat ovddabealde jođáneabbo rievdadusat. Ođasmahttin ja innovašuvdna gáibádušat čavget. Sámi dutkamis lea stuorra mearkašupmi sámi servodaga ceavzilis ovdáneami sihkkarastimii, ja sámiid dáiddui nannemii birgehallet boahpteáiggi hástalusaiquin.

Sámi servodagas ja stuorraservodagas lea stuorra dárbu máhtolašvuhtii sámiid diliid birra. Dán geažil lea deatalaš ahte ollislaš sámi dutkanáŋgiruššan nannejuvvo. Dasa lassin go áŋgiruššat sámi dutkanprográmmain ja eanet prošektaruhtademiin, lea dárbu oktiordnejuvvon ásašáŋgiruššamiidda ja ásašuhkseamiidda, ja dasto sámi dieđagiela ovddideapmái.

Sámi dutkanberrasat leat viehka smávvat ja danne daidda eanemusat čuhcet rámmaeavttuid rievdamat, sihke struktuvrralaš ja ekonomalaš rievdamat. Sámi dutkama einnotahttivuođa ferte buoridit.

22.5 Sámi mediafálaldat

Mediaid rolla servodagas lea juohkit dieđuid ja boktit ságastallama. Dása lassin leat mediat dájvja giellaovdagovat. Sámi mediain lea stuorra dárbu dakkár bargiide geain lea buorre gielalaš máhtolašvuohta ja geain leat buorit journalisttalaš iešvuođat. Hui deatalaš lea ahte sámi mediain leat buorit rámmaeavttut vai buorre kvalitehta sihkkarastojuvvo. Sámi mediafitnodagat leat dájvja oalle unnit ja unnán oidnojit beaivválaš mediafálaldagas. Go galgá leat eanet oidnosis mediafálaldagas, de lea dárbu beaivválaš sámegeiel áviisii. Preassadoarjaga ferte lágidit nu ahte dán ulbmila sáhtta ollašuttit.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 29.11.06 dii. 19.30.

Ášši 47/06

Várnjárgga ja Sievjju álbmotmeahcit Finnmarkkus - evttohus

Arkiivaášsenr..

04/227706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Ášsenr.
Sámediggeráđđi	30.10.06	R 113/06
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	13.-16.11.06	013/06
Sámedikki dievasčoahkkin	27.11- 1.12.06	47/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku 29.11.06 dii. 19.40.

I Mildosat

Nr.	Dok. dáhton	Sáddejeaddji/vuostáiváldi	Tihttal
1		Sámediggeráđđi	Ášši R 113/06
2	20.08.04	Sámediggeráđđi Luonduhálddašan direktoráhta	Ášši R 065/04: Evttohus ásaht Sievjju álbmotmeahci Finnmarkkus – Guovddáš gulaskuddan
3	23.02.05	Sámediggi	Ášši 13/05: Sámi guovlluid suodjalanplána- barggu njuolggadusat
4	23.02.05	Sámediggi	Ášši 14/05: Evttohus ásaht Várnjárgga álbmotmeahci Finnmarkku fylkkas – Guovddáš gulaskuddan
5	14.03.05	Sámediggi Birasgáhttendepartemeanta	Sámi guovlluid suodjalanplánabarggu njuolggadusat
6	15.03.05	Sámediggi Birasgáhttendepartemeanta	Ávžžuhus doallat čoahkkima Birasgáhtten- departemeanttain stáhtaráđi bokte
7	26.08.05	Sámediggi/ Birasgáhttendepartemeanta	Sámi guovlluid suodjalanplánabarggu dagaldumit
8	26.08.05	Sámediggi/ Birasgáhttendepartemeanta	Konsultašuvdnačoahkkin: Várnjárgga, Sievjju, ja rikkis lastavuvddiid suodjalan- plána Finnmarkkus
9	03.10.05	Birasgáhttendepartemeanta Finnmarkku fylkkamánni	Várnjárgga ja Sievjju álbmotmeahciid suodjalanplána – konsultašuvnnat sámi beroštumiid hárrái
10	01.11.05	Sámediggi/ Finnmarkku fylkkamánni	Konsultašuvdnaprokolla Finnmarkku fylkkamánni ja Sámedikki gaska
11	29.11.05	Sámediggi	Guoská Sámi guovlluid suodjalanplána

			Birasgáhttendepartemeanta	njuolggadusaide
12		09.12.05	Finnmárkku fylkkamánni	Čoahkkinn orohagain 6 Várnjárgga álbmotmeahci ásaheami hárrái
13		07.02.06	Finnmárkku fylkkamánni	Čoahkkinn orohagain 23 A ja B Sievju álbmotmeahci ásaheami hárrái
14		20.03.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Sievju suodjalanplána Sámediggái
15		28.06.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Várnjárgga suodjalanplána Sámediggái
16		10.08.06	Sámediggi Birasgáhttendepartemeanta	Čoahkkinn sámi guovlluid álbmotmeahciid j.d. hárrái
17		03.04.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Cuoŋománu 3. b. 2006 evttohus njuolggadussan sámi guovlluid suodjalanplána-barggu vástte luonddusuodjalanlága mielde
18		05.09.06	Sámediggi/ Birasgáhttendepartemeanta	Referáhta čoahkkimis gaskal birasgáhttenministtara Helen Bjørnøy ja Sámedikki várrepreseantta Johan Mikkel Sara suodjalanbarggu birra luonddusuodjalanlága mielde, gidđalodden Guovdageainnus ja bieggamilut sámi guovlluin
19		27.09.06	Sámediggi/ Birasgáhttendepartemeanta	Konsultašuvndačoahkkima protokolla Sámedikki js Birasgáhttendepartemeantta gaska čakčamánu 27. b. 2006
20		02.10.06	Birasgáhttendepartemeanta Fylkkamánnit	Viidáset bargu suodjalanplánaiguin luonddusuodjalanlága mielde, sámi guovlluin
21		20.10.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Dokumeanttaid sádden Sievju ja Várnjárgga suodjalanevttohusaid hárrái
22		20.10.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Suodjalanláhkaásahus Sievju álbmotmeahci hárrái Álttá, Hammarfeastta ja Fálesnuori gielddain Finnmarkku fylkkas
23		20.10.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Sievju álbmotmeahcci ásaheapmi Álttá, Hammarfeastta ja Fálesnuori gielddain Finnmarkku fylkkas
24		20.10.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Suodjalanláhkaásahus Várnjárgga álbmotmeahci hárrái Báhcavuona, Unjárgga, Čáhcesullo ja Várggaid gielddain Finnmarkku fylkkas
25		20.10.06	Birasgáhttendepartemeanta Sámediggi	Suodjalanplánat; Várnjárgga álbmotmeahci várás Báhcavuona, Unjárgga, Čáhcesullo ja Várggaid gielddain, Oarddu luondumeahci várás Báhcavuona gielddas ja Biezavuona – Oardduvuona suodjemeahci várás Báhcavuona ja Várggaid gielddain, Finnmarkku fylkkas
26		31.10.06	Sámediggi Birasgáhttendepartemeanta	Sievju álbmotmeahcci

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus lávdegoddái

Sámediggi čujuha suodjalusplána lálkaásahusevttohusii Várnjárgga suodjemeahccái, Oardduvuona luondumeahccái ja Biezavuona – Oardduvuona suodjemeahccái, ja daidda gullevaš čilgehusevttohusaide gonagaslaš resolušuvdnii, beaiváduvvon golggotmánu 20. b. 2006. Sámediggi čujuha maid suodjalusplána lálkaásahusevttohusii Sievjju suodjemeahccái, ja daidda gullevaš čilgehusevttohusaide gonagaslaš resolušuvdnii, beaiváduvvon golggotmánu 20. b. 2006.

Sámediggi áiddostahtta ahte suodjalusplánat gusket guovlluide Finnmárkku fylkkas mat leat sámi geavahan- ja ássanguovllut, ja čujuha ahte sápmelačččet álo leat geavahan guovlluid, ja ahte sámi servodagaim ain dál lea lagas gullevašvuohta guovlluide. Min kultuvra ii báljo birgeše dan luonddu, eanadaga ja luondduriggodagaid haga. Luondu lea árbevirolaš máhtu, ealáhusaid, dološáiggi eallinvugiid ja vásáhusaid vuodus.

Sámediggi mieđiha ahte guovllusuodjalusain gáhtte biologalaš šljáddjivuođa, ja seammás várjaluvvo guovlu luonddubillistemiin mat sáhttet áitit suodjalanulbmila. Suodjaleapmái sáhtta maid várjalit daid ávnnaslaš eavttuid mat galget doalahit, ovdánahttit ja joatkit sámi kultuvrra.

Sámediggi háliida deattuhit ahte eanansuodjaleapmi sámi guovlluin gáibida beaktilis ja surggiidgaskasaš politihka ja hálddašeami, ja dat ferte árvoštallojuvvot sihke eamiálbmotrivttiid, kultursuodjaleami ja luondduhálddašeami ektui. Dát lea hirmat dehálaš danne go sámi kultuvra lea hui nannosiid čadnon lundui, ja go riikkaidgaskasaš biraskonvenšuvnnaid ferte árvoštallat eamiálbmotrivttiid ektui.

Sámediggi mearkaša ahte álbmotmeahcci evttohusvuo suodjaluvvot dainna lágiin ahte ii hehte sámi árbevirolaš geavaheami guovlluin. Daddjo viidasit ahte sámi orrun ja geavaheapmi dain guovlluin galgá dohkkehuvvot ja čalmustahttojuvvot, ja galgá maiddái mieđihuvvot ahte dát oalle muddui lea váikkuhan daid guovlluid luondduriggodagaid bisuheami. Sámediggi háliida mearkašahttit ahte eamiálbmogiid eallinvuogi ja kultuvrra seailluheapmi váikkuha biologalaš šljáddjivuođa seailluheami, ja nuppe ládje.

Sámediggi háliida deattuhit ahte ráđđádallamat Birasgáhttendepartemeanttain lea leamaš ávkkálaš dan bargui ahte gávdnat oktasá čovdosiid. Sámediggi háliida dattetge čujuhit ahte ain leat váttisvuođat čadnon ráđđádallamiidda mat dál leat jođus, Sámedikki evttohusa ektui sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusaid birra. Sámediggi eaktuda ahte čovdosat maid ráđđádallanbealálačččet gávnnaht, maŋit áiggis heivehuvvojit ja fáttmastuvvojit Sievjju ja Várnjárgga suodjemehciid hálddašanmodeallaid ja hálddašanplánaid viidasit barggus.

Sámediggi eaktuda ahte odđa proseassat biddjojot johtui jus dálá geavahan- ja eaiggádanrivttiid kárten, gč. Lálka riektediliid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálddašeami birra Finnmárkku fylkkas (finnmárkkulálhka) kapihtal 5, čájeha ahte earát go Finnmárkkuopmodat eaiggádit válodoosi suodjalanguovllu eatnamis.

Viidasit eaktuduvvo ahte Luondduhálddašandirektoráhtta ráđđádallamiid bokte Sámedikkiin, mearrida geas galgá leat vuoigatvuohta hálddašit suodjalanguovllu, ja ahte sámi beroštumit sihkarastojuvvojit dan hálddašanortnegis mü áshuvvo. Sámediggi oaivvilda čielgasit ahte hálddašanráđđenvuohki ii galgga orrut vieris ja amas, muhto baicca nannet sámi kultuvrra ealáhusaiguin ja servodateallimiin.

Dán vuodul sáhtta Sámediggi doarjut ahte dat suodjalanplánaevttohusat mearriduvvojit Gonagasas stáhtaráđis nu go dál lea ovdanbuktojuvvon.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus

Evttohusat

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut, Lene Hansen, Susanne Amalie Andersen, Klemet Erland Hætta, Jarle Jonassen, Tor Mikalsen ja Miriam Paulsen, Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Marianne Balto, Henrik Eriksen, Marit Kirsten A. Gaup, Knut Store, Anders Urheim ja Per Edvind Varsi, Guovda-geainnu johttisámelisttu lahttu Per Andersen Bæhr ja Guovddášbellodaga lahttu Olaf Eliassen,

Evttohus 1

Lasáhus ráđi evttohussii nuppi teakstaossái (finjučála):

Sámediggi gávnnaha ahte suodjalanplánat gusket areálaide sámi geavahan- ja ássanguovlluin Fimmárkku fylkkas. *Sámediggi* čujuha ahte sámit leat álohii geavahan luonddu ja *ávkkástallan* dainna, ja ahte sámi servodagas leat lagaš oktavuoha lundui.

Lávdegotti Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Marianne Balto, Henrik Eriksen, Marit Kirsten A. Gaup, Knut Store, Anders Urheim ja Per Edvind Varsi

Evttohus 2

Nugo maid ovdan bohtá konsultašuvdnaprotokollas Sámedikki ja Birasgáhttendepartemeantta gaskka, de lea Suodjalanplána mielde Unjárgga gielddas ovttaskas guovlluin ain hui aktiivvalaš meahcceávkástallan. Dát meahccegeavaheapmi ii galgga gáržžiduvvot suodjalanaplánas, danne go ávkástallan dáppe lea oassi álbmoga eallinvuođus.

Gaskkat ovttaskas ávkástallanguovlluide leat dan muttos ahte lea dárbu vuojihit losit gurbmiid, ja maiddái ávkástallandárbašiid. Daid olbmuide, geat leat geavahan guovlluid aktiivvalaččat ovdalgo suodjalanplána mearriduvvo, ii galgga gáržžiduvvot dát vejolašvuohta.

Sáhtta namuhuvvot ahte dološ áiggiid rájes geavaheami bokte leat šaddan luottat guovlluin maid berre sáhttit geavahit maiddái boahhteáiggis.

Lávdegotti evttohus muđui

Lávdegottis eai leat muđui mearkašumit eai ge evttohusat áššái ja rávvet Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 2 hilgojuvvui 19 jienain. 15 jienastedje beali.
- Lávdegotti evttohus muđui, mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Knut Store, áššejođiheaddji	
2	Tor Mikalsen	
3	Bjarne Store-Jakobsen	
4	Gunn-Britt Retter	
5	Magnhild Mathisen	
6	Lene Hansen	
7	Per Edvin Varsi	
8	Jánoš Trosten	
9	Willy Ørnebakk	
10	Isak Mathis O. Hætta	
11	Terje Tretnes	
12	Mikkel Nils Sara	
13	Bjarne Store-Jakobsen	
14	Olaf Eliassen	
15	Berit Marie P. Eira	
16	Isak Mathis O. Hætta	
17	Johan Mikkel Sara	
	Olaf Eliassen, čoahkkinortnegii	
	Bjarne Store-Jakobsen, čoahkkinortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	
18	Knut Store, áššejođiheaddji	
	Olaf Eliassen, čoahkkinortnegii	
	Jánoš Trosten, čoahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha suodjalusplána láhkaásahusevttohusii Várnjárgga suodjemeahccái, Oardduvuona luonddumeahccái ja Biezavuona – Oardduvuona suodjemeahccái, ja daidda gullevaš čilgehusevttohusaide gonagaslaš resolušuvdnii, beaváduvvon golggotmánu 20. b. 2006.

Sámediggi čujuha maid suodjalusplána láhkaásahusevttohussii Sievju suodjemeahccái, ja daidda gullevaš čilgehusevttohusaide gonagaslaš resolušuvdnii, beaiváduvvon golggotmánu 20. b. 2006.

Sámediggi gávnnahe ahte suodjalanplánat gusket areálaide sámi geavahan- ja ássanguovlluin Finnmárkku fylkkas. *Sámediggi* čujuha ahte sámit leat álohii geavahan luonddu ja *ávkeástan* dainna, ja ahte sámi servodagas leat lagaš oktavuoha lundui. Min kultuvra ii báljo birgeše dan luonddu, eanadaga ja luondduriggodagaid haga. Luondu lea árbevirolaš máhtu, ealáhusaid, dološáiggi eallinvugiid ja vásáhusaid vuodus.

Sámediggi mieđiha ahte guovllusuodjalusain gáhtte biologalaš šljáddjivuoda, ja seammás várjaluvvo guovlu luonddubillistemiin mat sáhttet áitit suodjalanulbmila. Suodjaleapmái sáhtta maid várjalit daid ávnnaslaš eavttuid mat galget doalahit, ovdánahttit ja joatkit sámi kultuvrra.

Sámediggi háliida deattuhit ahte eanansuodjaleapmi sámi guovlluin gáibida beaktilis ja surggiidgaskasaš politihka ja hálldašeami, ja dat ferte árvoštallojuvvot sihke eamiálbmotrivttiid, kultursuodjaleami ja luondduhálldašeami ektui. Dát lea hirbmat dehálaš danne go sámi kultuvra lea hui nannosiid čadnon lundui, ja go riikkaidgaskasaš biraskonvenšuvnnaid ferte árvoštallat eamiálbmotrivttiid ektui.

Sámediggi mearkkaša ahte álbmotmeahcci evttohuvvo suodjaluvvot dainna lágiin ahte ii hehte sámi árbevirolaš geavaheami guovlluin. Daddjo viidásit ahte sámi orrun ja geavaheapmi dain guovlluin galgá dohkkehuvvot ja čalmmustahttojuvvot, ja galgá maiddái mieđihuvvot ahte dát oalle muddui lea váikkuhan daid guovlluid luondduriggodagaid bisuheami. Sámediggi háliida mearkkašahttit ahte eamiálbmogiid eallinvuogi ja kultuvrra seailuheapmi váikkuha biologalaš šljáddjivuoda seailuheami, ja nuppe ládje.

Sámediggi háliida deattuhit ahte ráđđádallamat Birasgáhttendepartemeanttain lea leamaš ávkkálaš dan bargui ahte gávdnat oktasaš čovdosiid. Sámediggi háliida dattetge čujuhit ahte ain leat váttisvuodat čadnon ráđđádallamiidda mat dál leat jođus, Sámedikki evttohusa ektui sámi guovlluid suodjalanbarggu njuolggadusaid birra. Sámediggi eaktuda ahte čovdosat maid ráđđádallanbealálaččat gávnnahit, marjit áiggis heivehuvvojit ja fátmastuvvojit Sievju ja Várnjárgga suodjemehciid hálldašanmodeallaid ja hálldašanplánaid viidásit barggus.

Sámediggi eaktuda ahte ođđa proseassat biddjojit johtui jus dálá geavahan- ja eaiggádanrivttiid kárten, gč. Láhka riektediliid ja eatnamiid ja luondduvalljodagaid hálldašeami birra Finnmárkku fylkkas (finnmárkkuláhka) kapihtal 5, čájeha ahte earát go Finnmárkkuopmodat eaiggádit váldoosi suodjalanguovllu eatnamis.

Viidásit eaktuduvvo ahte Luondduhálldašandirektoráhtta ráđđádallamiid bokte Sámedikkiin, mearrida geas galgá leat vuoigatvuoha hálldašit suodjalanguovllu, ja ahte sámi beroštumit sihkkarastojuvvojit dan hálldašanortnegis mii ásahuvvo. Sámediggi oaivvilda čielgasit ahte hálldašanráđđenvuohki ii galgga orrut vieris ja amas, muhto baicca nannet sámi kultuvrra ealáhusaiguin ja servodateallimiin.

Dán vuodul sáhtta Sámediggi doarjut ahte dat suodjalanplánaevttohusat mearriduvvojit Gonagasas stáhtaráđis nu go dál lea ovdanbuktojuvvon.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 30.11.06 dii.09.10

Ášši 48/06

Joatkkaoahpahus servodat- ja ealáhusovddideaddjin Sámis - digastallanvuodđu

Arkiivaáššennr..
06/3881

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	09.10.06	R 108/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11. - 01.12.06	48/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.06 dii. 09.10.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	09.10.06	Sámediggeráđđi	Ášši R 108/06
2	27.11.03	Sámediggi	Ášši 45/03 Sámi álbmoga várás joatkkaoahpahusa prinsihpat ja njuolggadusat,
3		Sámediggi	Máhttolokten – daid bargguid logahallan, main lea sámi sisdoallu golggotmánu muttus 2006
4	Okt.06	Sámediggi	Dokumeanttat main leat bajimus dási láidestusat jna. – välljejuvnon momeanttat
5	13.10.05	Ráđđehus	Bargiidbellodagas, Sosialisttalaš gurotbellodagas ja Guovddášbellodagas vuolgán eanetlohkoráđđehusa politiikkaš stealli – Soria Moria-julggastus
6			Oahpahusláhka, 6. kapihtal
7	28.08.2006	Guovdageainnu meahccásteaddji searvi	Joatkkaoahppofálaldat meahccásteamis
8	14.09.2006	Sámediggi	Doaimmadoarjja meahccealáhusaide sámi ássanguovlluin
9	01.01.05	Sámediggi	Sámi ovddidanfoandda njuolggadusat
10		Sámediggi	Meahccealáhusaid doaimmadoarjagiid gaskaboddasaš njuolggadusat – Sámediggi ášši 09/06
11	2005	Sámediggi ja Finnmárkku	Ovttasbargošiehtadus gaskal Finnmárkku

			fylkkagielda	fylkkagieldda ja Sámedikki, 2005
12		27.11.02	Sámediggi ja Romssa fylkkasuohkan	Ovttasbargošiehtadus gaskal Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki, 2002
13		12.06.06	Sámediggi ja Nordlándda fylkkasuohkan	Ovttasbargošiehtadus gaskal Nordlándda fylkkasuohkana ja Sámedikki, 2006
14		11.02.05	Sámediggi ja máttasámi guovlu	Áarjelsaemieh ovttasbargošiehtadus – Ovttasbargobealit leat Norgga beale Sámediggi, Nordlándda fylkkasuohkan, Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan, Máttá-Trøndelága fylkkasuohkan ja Hedmárkku fylkkasuohkan, 2005
15		17.01.2005	Oahpahusdirektoráhta	Duodjefága gelbbolašvuodastealli
16		17.01.2005	Oahpahusdirektoráhta	Boazodoallofága gelbbolašvuodastealli
17		20.04.2006	Sámediggi	Oahppoplána sámegielas vuosttašgiellan
18		20.04.2006	Sámediggi	Oahppoplána sámegielas nubbigiellan
19		17.01.2005	Oahpahusdirektoráhta	Mátkealáhusfága gelbbolašvuodastealli

Álgu

Čujuhuvvo mielddustuvvon prinsihpaide ja njuolggadusaide, Máhttoloktenbargguid logahallamii 2006 golgotmánu muttus ja daidda dokumeanttaide main lea bajimus dási láidestusat.

Máhttoloktema oktavuodas ráhkaduvvojit odđa oahppoplánat vuodđooahpahussii. Oktasašfágaide leat ráhkaduvvon oahppoplánat, ja bargu lea álggahuvvon ráhkadit našuvnnalaš ja erenoamáš sámi oahppoplánaid fidnofágaide. Našuvnnalaš plánat hábmejuvvojit oppalaš oahppoplánan oppalaš oahppoulbmiliin, oahppoulbmil mii juogo dadjá ahte galgá oahpahuvvot sámi diliid birra dahje addá vejolašvuoda sámi ja báikkálaš heiveheapmái. Lassin erenoamáš sámi oahppoplánaide boazodoalus ja duojis lea máhttoloktema struktuvrra geažil ja earáid evttohusaid vuodul dál áigi ovddidit sierra sámi oahppoplánaid mediai ja gulahallamii, mátkealáhusii, luondduhálddašeapmái ja meahcástanfágaide. Sáhtá maid leat heivvolaš eará erenoamáš sámi fágaide.

Sámediggi lea dahkan šiehtadusaid fylkkagielddaiguin, ráhkadan njuolggadusaid ealáhusdoarjagiidda ja dahkan prinsihppamearrádusaid iešguđet servodat- ja ealáhussurggiide. Lassin sámi álbmoga várás joatkkaoahpahusa prinsihpaide ja njuolggadusaide ja oahpahuslága mearrádusaide, de leat biddjojuvvon láidestusat ollu dokumeanttain.

Máhttoloktema áiggošeimmet ovddidit nu ahte odastus galgá ollašuttit Sámedikki višuvnna joatkkaoahpahasas sápmelaččaide:

Sámi álbmoga joatkkaoahpahas galgá nannet sámegiela ja kultuvrra, addit saji árbevierodihntui ja ovddidit oadjebas sámi identitehta juohkebaščii. Oahpahas galgá rábkekanahhtit bargo- ja servodateallimii mánggakultuvrralaš ja mánggagielalaš servodagas, ja addit vuoddu alit oahpabussii. Dat galgá ovddidit ovtaárvosašvuoda ja dásseárvvu, vuoigŋafriddjavuoda ja gierdevašvuoda, ovttasbarggu olmmoščearddaid gaskkas ja riikkarájaid rastá ja ovddidit ekologalaš ipmárdusa ja resursageavaheami.

Oahppoplánat galget bidjat fága ulbmiliid sihke servodaga ja ovttaskas olbmo perspektiivvas. Ollu dokumeanttain leat biddjojuvvon láidestusat. Dás namuhuvvojit erenoamážit Sámedikki sápmelaččaide várás joatkkaoahpahusa prinsihpat ja njuolggadusat, oahpahuslága 6. kapihtal, ovttasbargošiehtadusat sámi guovlluid fylkkasuohkaniiguin ja ráđđehusa politihkalaš stealli – Soria Moria julggaštus, mas earret eará daddjojuvvo ahte ráđđehus:

- háliida ahte Sámedikkis galgá leat duohta váikkuhanfápmu eanadoallo-, boazodoallo- ja guolástuspolitihka hábmemis, ja deatalaš resurssaid hálddašeamis sámi servodateallimii
- áigu čađahit árvoháhkkanprográmma ealáhusovttastusaide sámi guovlluin
- áigu ánjuruššat sámi mátkeealáhusain mii galgá sihkkarastit ja nannet ealáhuseallima sámi guovlluin

Lea sávahahtti digaštallat mo Sámediggi galgá čuovvulit višuvnnas ja daid láidestusaide, mat leat biddjojuvvon sámi álbmoga várás joatkkaoahpahusa prinsihpain ja njuolggadusain, go bargat viidáseappot Máhttoloktemiin.

Digaštallanvuodđu

Go bargu dál lea čađahuvvomin, de lea sávahahtti gullat makkár fidnuide ja servodahkii galgá joatkkaoahpahuš ráhkkanahhtit sámi nuoraid. Makkár scenariat leat mis boahhteáiggi sámi servodahkii? Makkár rolla lea joatkkaoahpahušas sámi álbmogii 10 jagi perspektiivvas? Mo galgá sámi joatkkaoahpahuš leat sámi álbmogii?

Muhtun áigeguovdilis čuoibmačilgehusat

Oahpahuš galgá ráhkkanahhtit fidnui ja servodateallimii mánggakultuvrralaš ja mánggagielaláš servodagas, gč. ášši 45/03.

- Mat leat mánggagielaláš ja mánggakultuvrralaš servodaga servodateallima mihtilmasvuodát, ja guđe fidnuin leat sápmelaččat 10 jagi geahčen?
- Guđe surggiin dárbbášit sápmelaččat oahpu, ja guđe fidnofágalaš oahppofálaldagaid dárbbášit sápmelaččat?
- Guđet sámi fálaldagat dárbbášuvvojit iešguđet sámi guovlluin ja daid olggobealde?
- Guđe joatkkaoahpahušas fágasurggiin dárbbáša ovddidit oahppoplánaid sierra sámi fágain ja sámi sisdoalu fágain?

Váldonjuolggadus lea ahte fylkkagiela galgá ollašuhhtit vuoigatvuoda joatkkaoahpahušii oahpahušlága vuodul buohkaide geat ássat fylkkagielddas. Fylkkagiela galgá plánet ja ovddidit joatkkaoahpahušas vuhtii válddidettiin earret eará našuvnnalaš ulbmiliid, ohcciid sávaldagaid ja dan dárbbu mii servodagas lea joatkkaoahpahušii buot oahpposurggiin ja sierranas ahkejoavkkuin, gč. oahpahušlága § 13-3. Departemeanta sáhtá addit lánkaásahusaid dan birra ahte dihto skuvllat sáhttet fállat oahpahušas sámegeielas dahje sámegeilli dahje sierra sámi fágain joatkkaskuvllas vissis kurssain dahje vissis joavkkuid várás. Fylkkagiela sáhtá maiddá muđuige fállat dakkár sámi oahpahušas, gč. oahpahušlága § 6-3.

- Guđe orgánas dáid gaskkas galgá leat ovddasvástáduš joatkkaoahpahušii sápmelaččaide:
 - fylkkagielddas, stáhtas dahje sámi orgánain?
- Mas galgá sierranas oassálastiin leat ovddasvástáduš oahpahušii sámegeielas, sámegeilli, sámi fágain ja sápmelaččaid rávesolbmuidoahpahušas?

Dán digaštallama momeanttat galget leat vuodđun viidáset barggus ovddideamis joatkkafálaldaga sámi álbmogii.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 32 čeahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Jarle Jonassen, áššejodiheaddji	Egil Olli
	Jarle Jonassen	
2	Hilde Anita Nyvoll Vangen	
3	Synnøve Solbakken-Härkönen	Kjersti Myrnes Balto
		Per Edvin Varsi
		Susanne Amalie Andersen
	Synnøve Solbakken-Härkönen	
4	Bjarne Store-Jakobsen	
5	Tone Finnesen	
6	Kirsten Appfjell-Eira	Jørn Are Gaski
7	Anders Urheim	
8	Gunn-Britt Retter	Jánoš Trosten
		Per Edvin Varsi
	Gunn-Britt Retter	
9	Magnhild Mathisen	
10	Olaf Eliassen	
11	Jánoš Trosten	
12	Jarle Jonassen, áššejodiheaddji	
	Anders Urheim, čoahkkinortnegii	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 30.11.06 dii. 10.20.

Ášši 49/06

Sámediggeráđi dieđáhusa riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid birra

Arkiivaášsenr..
05/46706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Ášsenr.
Sámediggeráđi	09.10.06	R 105/06
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	13.-16.11.06	014/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11. - 1.12.06	49/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11. 2006 dii. 10.20.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Sámediggeráđi	R 105/06

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus lávdegoddái
Sámediggi čujuha mearkašumiidasas ja doarju muđui Sámediggeráđi dieđáhusa riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid birra.

1. Álggahus

Sámit lea njealji riikka eamiálbmot. Stáhtaid gaskasaš dimenšuvdna lea danne šaddan sámi servodat-eallima oassin.

Eamiálbmogiid dili máilmmis lea hui mánggalágan, ja sis leat dávjá hui váttis eallineavttut. Das movt stáhtat riikkaidgaskasaččat leat mudden ja ovttasbargan eamiálbmogiiguin, lea leamaš hui stuorra mearkašupmi máilmmi eamiálbmogiidda. Danne vai dohkkehuvvot sihke eamiálbmogin ja vai stáhtat politiikkaset hábmemis árvvusatnet eamiálbmogiid sierra dili ja beroštumiid álbmogin. Dása gullet maid sohkebealperspektiiva, ja mánáid- ja nuoraid bajásšaddaneavttut.

Eamiálbmotčearddaid birgejuvpmi ja eallin vuodđuduvvo oddideapmái ja movt ovddideapmi fakkastuvvo báikkálaččat, našonálalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Dávvgasvuohta ja nuppástuhttin, oktilaš-

vuolta ja ođasmahttimat leat guovddáš doahpagat dasa movt ihtáš eamiálbmotservodat hábmejuvvo. Muhtun eamiálbmotčearddaide lea ođđa áiggi oktavuoda ovddideapmi leamaš iešalddis čielga ášši, go fas eará čearddaide leat servodatrievdadusat buktán čoavddekeahkes čuolmmaid ja vásihusaid ahte eai birgehala ođđa áiggis. Ollugat vásihit ahte eai beasa searvat čálgoovdáneapmái, ja geafivuoda ja eamiálbmogiid gaskka leat omd. čielga báttit. Dasto lea ollugiidda maid amas dat ođđaáigásaš teknologalaš servodat mii lea hápmašuvvan maŋimuš logijagiin.

Globaliseren lea šaddan ođđa doaban mii siskkilda mánggaid máilmeviidosas rievdadusproseassaid. Dat govve proseassa mas iešguđet oasis máilmmis dađistaga šaddet ovttaštahottot, ja main našonála rájit ollu surggiin leat rasttilduvvomin dahje sihkkasit eret. Globaliseren mearkkaša ahte das mii dáhpáhuvvá iešguđet ge sajiin máilmmis šaddet váikkuhusat buohkaide, johtileappot ja viidábot go ovdal. Dát gáibida ahte vel čavgaset heivehit gáibádusaid. Dát buktá eamiálbmogiidda hástalusaid mat čatnasit fápmui ja kapasitehtii mearridit iežaset eallindili. Eamiálbmogiid vuolggasadji lea ahte ovddideapmi dáhpáhuvvq daid báikkálaš, árbevirolaš ja oktasaš árvvuid mielde, mat bidjet vuodu eamiálbmogiid eallimii. Go dán galgá juksat, de fertejit eamiálbmogat searvat proseassaide buot dásiin.

Sámiid kultuvrralaš ángiruššan, masa šattai ođđa leaktu 1960-logu loahpageahčen, bohciidahtii čielga dárbbu ángiruššagoahtit riikkaidgaskasaččat vai kultuvra bisošii ja ovdánivččii. Sámeášši šattai eanet ja eanet eamiálbmotáššin. Sámi organisašuvnnat barge 1970-logu rájes árjjalaččat searvan dihte riikkaidgaskasaš eamiálbmotbargui earret eará vuodđudusa Eamiálbmogiid Máilmeráđi (WCIP) bokte 1975s. Maŋŋa leat eamiálbmogat bargan ILO-konvenšuvnnain nr. 169, eamiálbmotjulggastusain ja ON-konvenšuvnna buori ovdánemiin siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái 1966s. Riikkaidgaskasaš eamiálbmotbarggus ja sámiid searvamis dasa, lea leamaš njuolga mearkkašupmi sámiid dillái. Dát bođii hui čielgasit ovdan proseassas mii buvttihii finnmárkkulága 2005s. Sihke ILO, ON nálle-vealahánlávdegotti, ON eamiálbmot vuoigatvuodáššiid erenoamašdieđiheaddji ja riikkaidgaskasaš álbmotriekteáššedovdiid cealkámušain ja rávvagiin lei mearrideaddji mearkkašupmi go sámiid vuoigatvuodát dohkkehuvvojedje finnmárkkulága mearrideami bokte.

Hui oppalaččat go geahččá de sáhtta leat ágga váldit čuovvovaš vuolggasaji das makkár beroštumiid dat iešguđet sámi ásahusat galget ovddastit riikkaidgaskasaččat:

- Sámediggi Norgga bealde ovddasta Norgga sámiid beroštumiid
- Sámi parlamentáralaš ráđđi ovddasta sámiid beroštumiid dan olis go dat lea eamiálbmot
- Sámiráđđi lea Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša sámi organisašuvnnaid ovttasbargoorgána.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiit leat ásahan oktasaš ovttasbargoorgána, Sámi parlamentáralaš ráđđi. Ráđđi lea instituvdnalaš ovttasbargu sámedikkiid gaskka áššiin mat gusket sámiide mángga riikkas dahje sámiide go lea sierra álbmot. Čállingoddedoaimma čuovvu dan sámedikki mas ain goas lea presideantadoaimma. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea deatalaš orgána ođđa davviriikkalaš ovttasbarggus ovddosguvlui, ja das lea mearkkašupmi maidái riikkaidgaskasaččat. Danne lea hui deatalaš ahte ráđis leat buorit ovttasbargoavttut ja ovdánavjolašvuodát.

Sámi parlamentáralaš ráđis ii leat sierra čállingoddi mas livččii gelbbolašvuolta ja kapasitehta doaimmat árjjalaččat riikkaidgaskasaččat. Norgga beale Sámedikkis leat eanet návccat go eará davviriikkaid sámedikkiin, ja dan geažil leat Norgga Sámedikkis stuorát vejolašvuodát bargat sámi vuoigatvuodaiguin Davvin. Danne lea maid deatalaš ahte Sámediggi Norgga bealde ovttasráđiid Suoma ja Ruota sámedikkiiguin, lea dihtomielalaš visotsámi eamiálbmotberoštumiid goziheami ektui.

Sámiráđđi

Sámiráđđi lea oktasašsámi kulturpolitihkalaš ja politihkalaš ásahus go dat lea sámi organisašuvnnaid ovttasbargoorgána mat leat Suomas, Norggas, Ruotas ja Ruoššas. Riikkaidgaskasaččat lohkkajuvo Sámiráđđi NGO:n, non-governmental organization. Ráđi bajimuš mihttomearri lea gozihit sámiid beroštumiid sierra álbmogin, nannet sámiid gullevašvuoda rájaid rastá ja bargat dan ala ahte sámit

maiddáí boahhteáiggis dohkkehuvvojit sierra álbmogin. Sámiráđđi lea hui deatalaš ja guovddáš eamiálbmotáššiiguin bargi riikkaidgaskasaččat. Sámiráđis lea sihke alla gelbbolašvuohta ja viiddis riikkaidgaskasaš fierpmádat. Sámediggi ja Sámiráđđi ovttasbargaba muhtun riikkaidgaskasaš áššesurggiin, ja dain leat sierralágan rollat mat eanaš oktavuodáin dievasmahttet nubbi nuppi. Deatalaš lea ahte dát gaskkustuvvojit ja ovddiduvvojit viidáset.

Sámediggi doaibmá ovttas ja bargá ovttas maiddáí eará sámi- ja eamiálbmotorganisašuvnnaiguin, ášahusaiguin ja fierpmádagain mat barget riikkarájáid rastá². Dieđuid lonuhallan ja ávkálaš okta-vuohta eaktodáhtolaš organisašuvnnaiguin ja ášahusaiguin lea mearrideaddji, go galgá olahit sámi posišuvnnaiguin riikkaidgaskasaš arenas. Sámediggeráđđi áigu nannet gulahallama ja ovttasbarggu boahhteáiggis dáiguin iešgudet orgánaiguin, ja maiddáí ođđa ášahusaiguin.

Davviriikkalaš sámi ovttasbargu

Ruota, Suoma ja Norgga eiseválddit leat bargan ovttas sámi áššiiguin dan rájes go Sámi- ja boazodoalloáššiid davviriikkalaš ovttasbargoorgána ášahuvvui Gonagaslaš resolušuvnna bokte 1964s. Dát ovttasbargoorgána lea leamaš golmma riikka ráđdehusaid gaskasaš diehtujuohkin- ja ságastallanokta-vuohtaorgána virgeolbmuid dásis. Ovttasbargolávdegotti sadjái bođii 2001s Sámi áššiid davviriikkalaš virgeolbmuidorgána mas maid lea sámedikkiid ovddastus.

2000s ášahuvvui bissovaš ovttasbargu sámedikkiid presideanttaid ja daid ministtariid gaskka, main lea ovddasvástádus sámi áššiin Suomas, Ruotas ja Norggas. Dát ministtarat ja sámedikkiid presideanttat deaivvadit jeavddalaččat čalmmustit, guorahallat ja meannudit oktasaš sámi áššiid. Ođđa davviriikkalaš ovttasbarggu mihttomearrin lea nannet ja ovddidit sámi álbmoga giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Ovttasbargu lea eahpeformalalaš, muhto lea lávga čadnojuvvon Davviriikkaid Ministtaráđđái. Áššiid ráhkkanahhtima ja čuovvoleami goziha Sámi áššiid davviriikkalaš virgeolbmuidorgána. Ovddasvástádus gohččut ja jođihit čoahkkimiid lea dien golmma riikkas vuoruid mielde.

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiielddaiguin

Dáin ovttasbargošiehtadusain Sámedikki ja davimuš fylkkagiielddaid gaskka leat strategiijat mat gusket riikkaidgaskasaš beliide, erenoamážit davviguovloovddideami ja Barentsovttasbarggu eamiálbmotdimenšuvnna ektui. Muhto maiddáí eará rájárastá ovttasbarggu ektui nugo árktalaš ovttasbargu, EU ja Davvikalohttaovttasbargu.

Ovttasbargošiehtadusain namuhuvvojit sierra rájárastá bealit oljju ja gássa, biras- ja resursabearráigeahččama, mariidnaresurssaid hálldašeami ektui, masa gullet maid guolástusat, eamiálbmogiid giella, kultuvra, oahppu, vuoigatvuodát, infrastruktuorra, ealáhusat ja servodat.

Gielddat, ášahusat ja siviila servodat

Dát dieđáhus fokusere unnán oasálašvuođa Sámedikki ja davvi guovlluid báikkálaš eiseválddiid, ášahusaid, priváhta sektuvrra ja siviila servodaga gaskka.

Sámediggi Norggas

Sámediggi áigu leat mielde bargamin daiguin váttis áššiiguin mat máilmmi eamiálbmogiin leat. Dakkár ovddasteaddji orgána go Sámediggi lea, ferte čájehit solidaritehta eará eamiálbmogiiguin, dainna lágiin ahte doaibmá nana ja aktiivvalaš jođiheadđijn vai Norga, ovttas eará progressiivvalaš stáhtaiguin, manašii ovddabealde ja bijašii standárddaid maida eará eamiálbmogat sáhttet čujuhit ja main sáhttet viežžat vásihusaid. Sámediggi Norggas ii sáhte goassige dohkkehut dakkár čovdosiid Norgga sámiide mat fuotnánahtásedje daid riikkaidgaskasaš standárddaid mat juo leat biddjojuvvon. Lea maiddáí nu

² Ovdamearkan nissonorganisašuvnnat Sámi NissonForum ja Sáráhká, Sámi instituhtta, GÁLDU – álgoálbmotvuoigatvuodáid gelbbolašvuođa guovddáš, Sámi allaskuvla, Verdens reindriftsunion, Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš, Riddu Ridđu, Árran julevsámi guovddáš, SEG – Sámi ealáhus- ja čielggadanguovddáš, Sámi ášahusaid davveguovlofierrpmádat, BIPO – Barents Indigenous Peoples Office, jna.

ahte eará sápmelaččaid dilli duoin eará riikkain eanet go ollu eará sáhtttá váikkuhit sámiid ovddideami Norggas, ja danne lea deatalaš ahte dákkár bargu maiddái dárbbaslaččat vuoruhuvvo.

Go Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššansuorggit galget hábmejuvvot, de fertе árvoštallat dan vuodul movt dat váikkuha sámiid Norggas, sámiid go lea eamiálbmot dahje eamiálbmogiid oppalaččat. Sámiid beroštumit Norggas ja sámiid beroštumit go lea eamiálbmot sáhttet lunddolaččat leat hui sullalagaid ja deattuhuvvojit iešguđet láhkai iešguđet ge oktavuodain. Dat gaska maid Sámediggi ovddasta ii sáhte leat stuoris. Dattetge ii sáhte eahpidit dan ahte ii go hui ollu riikkaidgaskasaš áššiin ja arenain livččii mearkašupmi sámiide go lea eamiálbmot. Sámediggi fertе heajos kapasitehta geažil vuoruhit bargat dakkár áššiiguin mat sáhttet leat eanemus ávkkálaččat.

Sámediggeráđđi oaidná golbma váldosuorggi mat leat áibbas guovddázis áŋgiruššamiinnis riikkaidgaskasaš barggus:

- eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid nannen
- nana ceavzilis ovddideapmi mii bidjá oadjebas ávnnaslaš vuoddu sámi ja eará eamiálbmogiid kultuvrii
- davviguovloovddideapmi dainna lágiin ahte sámi ja eará eamiálbmogiid kultuvra ja servodat nannejuvvo.

Dát diedáhus lea vuodđuduvvon dán golmma áŋgiruššansuorgái.

Kapihttalis 2 válddahallojuvvo lagabui mii lea Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu vuolggasadji ja bajimuš mihttomearri.

Kapihttalis 3 meannuduvvojit Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu bajimuš strategiijat. Bajimuš strategiijat čadnojuvvojit doahpágiidda ovttasdoaimman, gulahallan ja ruhtadeapmi.

Kapihttalis 4 válddahallojuvvojit riikkaidgaskasaš áŋgiruššansuorggit olmmošvuoigatvuodavddideapmi, nana ceavzilis ovddideapmi ja davviguovloovddideapmi lagabui vuoruhuvvon doaimbabiiguin.

Kapihttalis 5 guorahallojuvvojit oanehaččat diedáhusa ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkuhusat.

2. Vuolggasadji

Sámedikkis lea váttis bidjat makkárge čielga ráji riikkaidgaskasaš ja našonála barggu gaskii danne go:

- Sámit ássat njealji riikkas
- Riikkaidgaskasaš organisašuvnnat váikkuhit eanet ja eanet [politihka riektebargun dahkama](#), maid ovttaskas stáhtat fertejit vuhtii váldit go lea sáhka eamiálbmot beroštumiid ja dárbbuid birra
- Ealáhuspolitihka davvin báidnet dál riikkaidgaskasaš beroštumit eanet go ovdal: Ovttaskas stáhtaid beroštumiid fertе čilget nubbi nuppi ektui, ja stuorra riikkaidgaskasaš energiija-searvvit háliidit beassat oljo- ja gassariggodagaid ala

Ollu servodatsuorggit globaliserejuvvojit eanet ja eanet. Dát mearkaša ahte našonála ja riikkaidgaskasaš politihka gaskasaš rájit sihkkasit. Sámediggi fertе muitit seamma dásis eará oasálaččaiguin Norgga servodagas ahte Norga eanet ja eanet bidjá vuodđun olgoriikkalaš rievtti iežas lágaide ja lágaide dulkomii. Riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat ja šiehtadusat leat erenoamáš deatalaččat Sámediggái, muhto EU/EEO-ovttasbarggu ja stáhtaidgaskasaš ja máŋggastáhtalaš šiehtadusain davvin lea stuorra

mearkkašupmi ealáhusovddideapmái, resurssaid hálddašeapmái ja oktavuhtii riikkarájáid rastá. Riikkaidgaskasaš rievtti ovddideapmi lea ge gáržžidan ovttaskas stáhtaid doaibmamuni.

Sámediggi hálddaša daid prinsihpalaš oainnuid ja beroštumiid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Dan bargá Sámediggi okto, Norgga sáttagottiid ja ovttasbarggu bokte eará eamiálbmogiiguin. Dáppe hábmejuvvo maiddái Norgga ja davviriikkaid sámedipolitiikka šiehtadusaid ja konvenšuvnnaid bokte mat geatnegahttet ovttaskas stáhtaid. Sámediggi galgá ain aktiivvalaččat váikkuhit eamiálbmogiid riikkaidgaskasaš riekteovddideami, historjá lea čájehan ahte dán barggu bokte dat Sámediggi lea nagodan geatnegahttit Norgga eiseválddiid sámi gáibádusaid ja dárbbuid ektui.

Go sámi álbmot orru njealji riikkas, de lea deatalaš bargat ovttas riikkarájáid rastá. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea deatalaš gaskaoapmi oktavuoda ovddideamis davviriikkaid sámedikkiid gaska ja ruošša-sámi organisašuvnnaiguin.

Politiikkalaš beroštupmi davviguovlluide lea lassánan mealgat. Ja ráđdehusa beales daddjojuvvo ahte davviguovllut leat Norggas deataleamos strategalaš áŋgiruššansuorggit boahttevaš jagiin. Čoavddasánit ráđdehusa davviguovloáŋgiruššamiin lea, ahte sihkkarastit rikkis guolle- ja energijaresurssaid nana ceavzilis hálddašemi, ja dasto ahte davviguovlopolitiikkain gozihuvvo sihke biras, ássan ja ealáhusovddideapmi.

Ovdáneamis vuosttažettiin lea oktavuoha Snøhvit-guovllu gássaroggamii, oljo- ja gassaohcamiid davvin, ja ahte davvi mearraguovllut leat stuorra guollesurssaid godđan- ja šaddanbáikkid, mat leat, ja álohii leat leamaš, borramušbuvttadusa ja ássama deatalaš vuodđun davvin. Ovdáneami davviguovlluin báidná dattetge oktavuoha stuorrariikberoštumiid, ja oktavuoha ovttaskas riikkaid ja stuorra riikkaidgaskasaš servviid gaska. Dákkár oktavuodas lea Sámedikkis ja Ártisa eamiálbmogiin váttis čuočuhit iežaset beroštumiid ja vuoigatvuodaid. Sámediggi atná iežas bargun ovddastit ja ovddidit sámi álbmogiid beroštumiid, ja dasto váikkuhit dan ahte Ártisa eamiálbmogiid dárbbut ja beroštumit gozihuvvojit industriija ovdáneami, roggama ja resurssaid fievrredeami ektui davviguovlluin boahtteáiggis.

Sámi álbmoga ja Sámedikki dilli lea nanosmuvvan finnmárkkulága olis. Láhka addá Sámediggái deatalaš saji Fimmárkkuopmodaga hálddašemi. Sáhtta vuordit ahte geavahan- ja eaiggátrievtti čilgemiid oktavuodas čájehit Norgga ja olgoriikkalaš searvvit stuorát beroštumi go ovdal Fimmárkku resursageavaheapmái. Dán oktavuodas lea Sámedikkis deatalaš strategalaš sadii mii galgá leat ávkin nana ceavzilis ealáhuspolitiikkii olles Fimmárkkus. Fimmárkkuláhka lea deatalaš lávki sámiid eana- ja luondduriggodatvuoigatvuodaid sihkkarastimis ja dohkkeheamis, ja váikkuha dalle buot sámi guovlluid. Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadus guovlluid váste olggobealde Fimmárkku ovddiduvvo várra jagi 2007 gasku. Dalle dahkkojuvvo oaidnu áššide mat gusket sámi álbmoga rievttálaš dillái, eana- ja čáhcegeavaheami rievtti ja geavahusa oktavuodas sámi geavahan guovlluin olggobealde Fimmárkku.

Dál lea Sámedikki bargun váikkuhit Norgga olgoriikka politihka hábmema, dainna lágiin ahte buktá árvalusaid Norgga eiseválddiide ja searvá riikkaidgaskasaš organisašuvnnaid Norgga sáttagottiid čoahkkimiidda. Sámediggi lea deatalaš oasálaš álbmotrievtti ja eamiálbmogiid dili ovddideami oktavuodas máilmmis, ja lea Norgga eiseválddiide deatalaš oasálaš Norgga olgoriikka politihka hábmema oktavuodas. Sámediggi háliida ollu surggiin eanet iešheanaleabbo saji riikkaidgaskasaš arenas, ja dán oktavuodas sáhttit namuhit ahte lea ovddiduvvon gáibádus oazžut sierra stáhtusa ON Eamiálbmogiid Bissovaš forumis. Dasto lea Sámedikkis erenoamáš beroštupmi bargat identitehta massimiid, sosiála ja biraslaš váttisvuodaid ektui, ja buoridit sámiid eallineavttuid Ruošša bealde.

Norgga politihka oktavuodas lea davviguovloovttasbarggu oktavuodas sáhka ealáhus-/energiija- dahje mearraguovlluid rádjaaššiin. Dát leat dakkár politihkkasuorggit mat ain leat čoavdekeahttá eamiálbmogiid searvama ja vuoigatvuodaid hárrái. Sámiin ja eamiálbmogiin davvin leat dattetge vuoigat-

vuodát vejolaš stuorra ekonomalaš luondduriggodagaide, ja earret eará čuočcá maid oljju ja gássa roggan ja fievrrideapmi sakka sidjiide.

Sámedikkis eai leat stuorra resurssat maiguin bidjat gáibádusaid riikkaidgaskasaš dahje Norgga olgoriikka politihka ektui. Sámedikkis lea dattetge viehka stuorra normatiiva fápmu. Sámedikkis leat vásihusat ja máhtolašvuohta das movt riikkaidgaskasaš norpmadaga ja álbmotrievtti eamiálbmogiid hárrái sáhtta čuolahit sihke riikkaidgaskasaččat ja našonálaččat. Erenoamášit oaččui Sámediggi autoritehta barggu bokte finnmárkkulágain, ja dat adnojuvvo álbmotrievtti ja eamiálbmotvuoigatvuodaid fámoláš ovddasteaddjin riikkaidgaskasaččat ja našonálaččat. Das lea stuorra mearkkašupmi danne go riikkaidgaskasaš riekti, šiehtadusat ja konvenšuvnnat váikkuhit ollu eanet go ovdal našonála politihka.

Riikkaidgaskasaš barggu organiseremis leat ollu bealit main lea mearkkašupmi. Sámediggi sáhtta válljet searvá go Norgga eiseválddiid ja riikkaidgaskasaš organisašuvnnaid beaiveortnega mielde maid dat áiggis áigái bidjet, vai organisere go diggi barggu ieš dan vuodul mii áddejuvvo váimmusberoštupmin sámi servodagas. Dán sáhtta áddet válljemin ahte vuoruha go muhtun surggiid vai vállje go viidát. Resursadili geažil lea dát mañit váttis, ja dagaha dan ahte áŋgiruššamat deatalaš surggiin šaddet menddo láivvit. Čielga áŋgiruššansurggiid válljen gáidida ollu, muhto dat sáhtta addit stuorra ávki. Dán dieđáhusa áigumuššan lea čilget mat galget leat Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššansuorgin. Dieđáhusa ulbmilin lea geatnegahttit Sámedikki, maddái resursabidjama ektui. Ollu dán doaibma-bijuin, mat leat evttohuvvon dieđáhusas eaktudit danne ahte Sámediggi hukse gelbbolašvuoda- ja kapasitehta systemáhtalaččat dan ektui. Go riikkaidgaskasaš bargu eanet vuoruhuvvošii dán dieđáhusa áigumuša mielde, de oččošii Sámediggi eanet pro-aktiivvalaš ja iešheanalis rolla norgga eiseválddiid ektui. Dán lágan riikkaidgaskasaš barggus galgá maddái váldit vuhtii dan makkár váikkkuhanfápmu Sámedikkis sáhtta leat olgoriikkalaš servviid ektui mat háliidit doaibmat davviguovlluin.

Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu bajimuš mihttomearit leat ge danne:

- Nannet olmmošvuoigatvuodaid nu ahte eamiálbmogat duohtavuodas sáhttet mearridit iežaset ovddideami ja gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat
- Nannet nana ceavzilis ovddidanvejolašvuodaid maiguin sihkkarastit eamiálbmogiid eallinvuođu
- Ovttaárvosas leahkin ja ovddidanvejolašvuodát iešguđet álbmotjoavkkuid ja goappašiid sohkabeliid gaska davviguovlluin

3. Bajimuš strategijat

3.1 Iešheanalis oasálaš

Sámediggi Norggas lea searvan aktiivvalaččat ovttasbargui davviriikkaid sámedikkiid ja ruošša-sámi organisašuvnnaid gaska. Sámediggi áigu geahččalit nannet Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) rolla sámi servodaga ovddidanbarggus Davviriikkain ja Ruoššas. SPRs šaddá leat deatalaš rolla davviriikkalaš sámeconvenšuvnna duohtandahkama barggu oktavuodas.

Sámediggeráđdi deattuha Sámedikki sáji iešheanalis oasálašžan ovttas earáiguin vuosttaš strategijian golmma strategijja gaskkas riikkaidgaskasaš áŋgiruššansurggiid oktavuodas. Sámediggeráđdi háliida ahte Sámedikkis galgá leat eanet iešheanalis rolla ja dán oktavuodas sáhtta namuhit ahte lea ovddiduvvon gáibádus oažžut sierra stáhtusa ON Eamiálbmotáššiid Bissovaš Forumis. Sámedikki iešheanalis rolla sámi álbmoga vuoigatvuodaid ja beroštumiid goziheamis lea oktalaš proseassa, maddái Barents- ja davviguovlobarggu oktavuodas. Dárbu lea maid háhkat nannoset ja eanet geatnegahtti vuodu Sámedikki ja Olgoriikkadepartemeantta gaskasaš ovttasbargui. Ráđđádallan-prinsihppa mii dál leat ásahuvvon formaliserejuvvon rámmán ovttasbarggu váste Sámedikki ja Norgga

eiseválddiid gaskka berre bidjat buori vuođu eanet oasálašovttasbargui, danne go Sámediggi dál gessojuvvo árat bargui mielde dalle go nu lea lunddolaš.

Finnmárkkulága mearrideapmi ja ráddádallanšiehtadusa dahkan stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki gaskka addet odđa rámmaeavttuid ealáhusdoibmii. Dát addá maiddáid odđa vejolašvuođaid Sámediggái go galgá sáhttit leat eanet aktiivvalaš ealáhusovddideami oktavuodas sámi guovlluin. Dát guoská resurssaid hálldašeapmái ja oktavuodaid ásaheapmái daid servviide mat leat Finnmarkkus ja olggo-bealde Finnmarkku ja Norggas, vai oazžut áigái nana ceavzilis ealáhusovddideami sámi servodagas. Sámediggeráđdi áigu váikkuhit ahte sohkabealperspektiiva gessojuvvo mielde odđa rámmaeavttuid hábmemii, sihkkarastin dihte dakkár láhcima mii addá goappašiid sohkabeliide ovttalágan vejolašvuođaid bargat ealáhusdoaimmain. Deatalaš lea dás bargat dan maid sáhtta vai vejolašvuođat maid finnmárkkuláhka addá duohtan dahkkojuvvojit.

SPRii kantuvrra ásaheapmi Eurohpaparlameantta oktavuhtii, mii lea EU álbmotválljen lánkaaddi čoahkkain, lea rivttes lánke movt buoridit sámiid oktavuodaid EU ektui. Sámediggeráđdi háliida, ovttasráđiid Suoma ja Ruota sámedikkiiguin, bargat dan ala ahte SPR oazžu dán lánke ovddastusa maid EU-parlameanta ruhtada. Parlamentáralaš čoahkkimin sáhtta SPR ovdamuniin leat sajis doppe gos našonála parlameanttat leat ovddastuvvon. Dát attášii SPRii buoret stáhtusa, seammás go dat addá vejolašvuođaid bargat dakkár fierpmádagas gos dieđut johtet ja oktavuodát čadnojuvvojit. Dát mearkkaša maiddáid lagat ovttasbarggu fylkkagielddaiguin go geahččá daid lehkima EU vuogádagas. Dát lea mielde nannemin Sámedikki gelbbolašvuođa ealáhusdoaimma njuolggadusaid ja rámmaid ektui, go dađistaga stuorat oasi dain dál hábme EU. Dainna lágiin sáhtta Sámediggi buorebut juohkit dieđuid Sámedikki áirasuidda, fitnodagaide ja álbmogii daid váikkuhusaid birra mat dain lágain ja njuolggadusain leat guoskevaš ealáhusdoibmii. Sámediggeráđdi háliida maiddáid, ovttasráđiid earáiguin, bargat dan ala vai sámiid dili Ruošša bealde buoriduvvo dan bokte ahte váikkuhit komiteaid mat barget EUs Ruošša ektui.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Nannet Sámi parlamentáralaš rádi rolla sámi servodaga ovddideamis Davviriikkain ja Ruoššas
- Ásahit guokte jahkásaš oasálaščoahkkima Sámedikki ja Olgoriikkadepartemeantta gaskka dainna áigumušain ahte ásahit ovttamielalašvuođa riikkaidgaskasaš strategijaid ektui dain áššiin main lea mearkkašupmi sámiide Norggas
- Sihkkarastit eamiálbmogiid sáji iešheanalis politihkalaš oasálašžan davviguovlluid ovddideamis, sihke našonála strategigaid hábmemis, ja guovllulaš ovttasbargoforain, mat leat Davviriikkaid ráđdi, Árktalaš ráđdi ja Barentsráđdi.
- Ovddastusa ásaheapmi SPRii Eurohpaparlameantta oktavuhtii.

3.2 Gulahallan

Sámedikkis lea iešheanalis autoritehta ja sáji Norgga stáhta ja Norgga servodaga siskkobealde. Dán vuođul ja daid siehtadusaid ja konvenšuvnnaid vuođul maid Norga lea vuolláičállán, lea Sámedikkis legitiima vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta bargat riikkaidgaskasaš arenain ja ovddidit beroštumiiddis. Sámedikki ángirusšamat ja resursageavaheapmi riikkaidgaskasaš bargui ferte vuođustuvvot ja gaskkustuvvot sámi servodahkii. Ferte juohkit eanet dieđuid dan birra maid Sámediggi bargá, ja makkár áigumušat duohtan dahkkojuvvojit Sámedikki barggu bokte riikkaidgaskasaččat. Dasa lassin lea diehtujuohkindárbu olgoriikka servviid ja eará olgoriikkalaš oasálaččaid beales lassánan – ja jáhkkit ahte dat lassána finnmárkkulága heiveheami mielde ja dađistaga go riektebealit olggobealde Finnmarkku čilgejuvvojit. Oktibuot bidjá dat stuorat gulahallanfágalaš gáibadusaid Sámedikki beales.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Ovttrasáđiid Olgoriikkadepartemeanttain, Ealáhusdepartemeanttain ja Bargo- ja searvadahttin-departemeanttain ásahtit njeallje jagáš diehtujuohkin- ja gulahallanprošeavtta ealáhusovddideami vejolašvuodaid ja rámmaid birra sámi guovlluin, mii biddjojuvvo Sámediggái.
- Nannet diehtujuohkima sámi servodahkii Sámedikki mearkkašumi birra riikkaidgaskasaš barggus.

3.3 Ruhtadeapmi

Sámediggi ferte vuoruhit doaibmaruđaid lasiheami riikkaidgaskasaš bargui. Dárbbášuvvo viehka ollu eanet ruhta jos Sámediggi galgá sáhttit duohtan dahkat daid ollu doaimmaid mat leat dán suorggis, ja bealuštit ja ovddidit sámiid beroštumiid olgoriikkalaš servviid ja riikkaidgaskasaš arenaid guovdu. Sámediggi ferte oazžut ráđđehusa áddet dán dárbbu. Doaibmaruđaid lea dárbu lasihit vai Sámedikkis alddis livččii vejolašvuhta vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi sáhtta duohtan dahkat daid doaimmaid mat čuvvot daid konvenšuvnnaid, maid Norgga eiseválddit leat vuolláičállán ja mat gusket eamiálbmogiid ja sin searvamii politihkalaš proseassaide.

Davviriikkalaš eiseválddiid gaskkas lea dárbu ásahtit oktasaš áddejumi go guoská davviriikkaid sámedikkiid gaskasaš ovttasbargoorgána, Sámi parlamentáralaš ráđi, ruhtadeapmái. Guhkit áiggi badjel ii leat dohkálaš ahte Norga okto galgá dan ruhtadit, ii ge maid leat dohkálaš ahte SPR ruhtadeapmi lea nu unni ahte SPRs ii leat vejolaš ásahtit dohkálaš fágalaš doarjjadoaimmaid. Ruhtadeami čilgen lea deatalaš oassi davviriikkaid sámekonvenšuvnna duohtan dahkamis – mii eaktuda nannoset ovttasbarggu sámedikkiid gaska Davvin.

Áiggi mielde berre maiddái eará ruhtadangálduid árvvoštallat Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššamiid ovddideapmái. Mekanismaid ovddideapmi mat sihkkarastet sámi guovlluid resursaávkkestallama badjelbáhčagis osiid sámi servodahkii, sáhtta leat strategiijan sihkkarastimin ahte riikkaidgaskasaš bargu dohkálaččat ruhtaduvvo. Dasa go eamiálbmogat háhket dietnasa alcceseaset iežaset resursain, leat mánnga ovdamearkka riikkaidgaskasaččat. Dat sáhtta leat dienas oljo- ja gássaroggamis, mineráldoaimmas, láigosisabođuin, speallanruđain jna. Árktalaš ráđi jagi 2004 raporttas; *Arctic Human Development Report*, čujuhuvvo ahte árvorávdnji Árktesis johtá davil máttásguvlui. Davvi luonddu-resursain vižžojuvvojit eanet árvvut go maid odđasis investerejuvvojit doaibmabijuin nugo čálgu, oahpahus, infrastruktuorra ja eará sosiála ja ekomalaš doaibmabijuin. Dat go stuorát oassi resursarehketdoalu vuoittus bázášii davás, ferte danne leat legitiima.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Bistevaš rámmadoarjaga ásaheapmi Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu ruhtadeapmái Olgoriikkadepartemeantta bušeahta bokte.
- Suoma, Ruoŋa ja Norgga stáhtaeseválddiid bealis ásaheapmi doaimmadoarjaga Sámi parlamentáralaš ráđđái.
- Mekanismaid ovddideapmi maiguin áiggi mielde sihkkarastojuvvojit sámi servodahkii dat oasit mat bohtet sámi guovlluid resursageavaheami badjelbáhčagis.

4. Erenoamáš ángiruššansuorggit

4.1 Olmmošvuoigatvuodaid ovddideapmi

4.1.1 Iešmearrideapmi

Prinsihppa mii guoská álbmogiid iešmearridanvuoigatvuhtii lea mánnga čuohte jagis ovdánahttojuvvon politihkalaš ovddidemiin fárrolagaid. Iešmearridanperspektiivvas leat oktavuohalinjiját gitta diehtujuohkinfilosofija ideaide álbmotsorjjasmeahtunvuodá hárrái. Dat mii lea áddejuvvon iešmearri-

deapmin lea áiggiid čađa rievdan, álggos dat lei politihkalaš idea, ideologiija, prinsihppa ja dál dat áddejuvvo vuoigatvuohtan.

Álbmogiid iešmearridanriekti lea dohkkehuvvon oktasaš olmmošvuoigatvuohtan. Riikkaidgaskasaččat lea konsensus das ahte iešmearridanvuoigatvuođa ferte atnit univeršálaš olmmošvuoigatvuohtan. Dat lea nannejuvvon ollu ON-resološuvnnain, maiddái Máilmmekonfereanssa olmmošvuoigatvuođaid loahppajulggastusas³, ja ollu eará autoritiiva riikkaidgaskasaš dokumeanttain.

Iešmearridanvuoigatvuohta boahťa oidnosii ollu álbmotrievttálaš instrumeanttain, earret eará ON-soahpamušas, ja 1966-mannosaš ON-konvenšuvnnain siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid (SP) hárrái ja ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid hárrái (ESK)⁴.

Sáhtta bidjat vuođđun ahte sámiin lea iešmearridanvuoigatvuohta SP vuosttaš artihkkala ektui, ja ahte dan oktasaš rievtti hálddašit álbmotválljen sámedikkat.

Go fas iešmearridanvuoigatvuohta ovdal nannosit lei čadnojuvvon koloniserema heaittieapmái ja našonálastáhtaid ásaheapmái, de dál lea dohkkehuvvon ahte dat guoská maid eará diliide. Dán lágan dohkkeheapmi lea boahťan čielgasit ovdan eamiálbmogiid oktavuodas, earret eará dan barggu bokte mii lea dahkkojuvvon ON-julggastusain eamiálbmot vuoigatvuođaid hárrái. Šiehtadusain ON eamiálbmot vuoigatvuođaid julggastusa hárrái leat davviriikkat, ovttas seammamielalaš stáhtaiguin, evttohan ahte eamiálbmot iešmearridanvuoigatvuohta čielgasit dohkkehuvvo. Dasto ahte eamiálbmogat iešmearridanvuoigatvuođa olis friija galget sáhttit mearridit iežaset politihkalaš saji ja ovddidit sin ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami.

Davviriikkat leat maiddái dovddahan nana doarjaga ahte eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta, nugo erenoamáš eamiálbmotriekti, galgá sáhttit čadahuvvot siskkáldas autonomiija ja iešstivren-ortnegiid bokte. Davviriikkaid evttohus eaktuda ahte iešmearridanvuoigatvuohta čadahuvvo álbmotriektái dávistettiin. Erenoamážit deattuhuvvo prinsihppa ahte iešmearridanvuoigatvuohta ii galgga vahágahttit dahje áitit stáhta areálaid rihkkomeahttunvuođa.

Riikkaidgaskasaččat lea dohkkehuvvon prinsihppa ahte nissonolbmuid vuoigatvuođat leat olmmošvuoigatvuođat, mas iešmearrideapmi lea deatalaš čuokkis. Sámediggeráđđi áigu bargat dan ala ahte sohka-bealperspektiiva ja dásseárvu heivehuvvojit oppalaš olmmošvuoigatvuođabarggus masa Sámediggi searvá.

Eamiálbmogiin lea oktasaš ja individuála vuoigatvuohta ahte sin ávnnaslaš ja ii-ávnaslaš kultuvra suodjaluvvo. Ii-ávnaslaš vuoigatvuođat lea oktasašnamahus intellektuealla ovdanbuktiimiid riektesuodjaleapmái mat leat omd. musihkka, dáidda, govat, girjjálašvuohta, luonddudiehtu ja fuomášumit. Ii-ávnaslaš vuoigatvuođaid suodjaleapmi lea enaš riikkain lágas mearriduvvon. Riikkaidgaskasaččat lea organisašuvdna *World Intellectual Property Organization* (WIPO), mii bargá dán lágan vuoigatvuođaid geavahemiin ja suodjalemiin. Organisašuvdna lea nu gohčoduvvon specialized agency ON vuolde, ja administrere buohkanassii 23 riikkaidgaskasaš soahpamuša mat gusket ii-ávnaslaš vuoigatvuođaid iešguđet beliide. WIPO vuolde šiehtadallojuvvo dál lágalaččat čatni šiehtadus riikkaidgaskasaš dásis mii guoská ii-ávnaslašriektái ja genehtalaš resurssaide, árbevirolaš máhtolašvuhtii ja álbmotárbaí. Sámediggeráđđi áigu čuovvut barggu dás. Bargu UNESCO konvenšuvnnain suodjalit ja ovddidit kulturčájehemiid šláddjivuođa, leat maiddái oassi dán govas.

Sámit atnet oktasaš sámi symbolaid oktasašopmodahkan, ja oktovuoigatvuođa addin daidda ii soaba sámi riekteáddejupmái. Dát ávžžuha guovttebealátvuhtii symbolageavaheamis. Deatalaš lea suodjalit

³ World Conference on Human Rights, Vienna Declaration and Programme of Action, ON-dokumeanta A/CONF.157/23, 12 July 1993, geahča earret eará ovdasága 9. paragrafas ja 2. operatiiva artihkkalis.

⁴ Dán vuollekapihhtala oasis leat vuođđuduvvon suoma-norgga-ruoŋa-sámi áššidovdijovvku sámekonvenšuvdnaevttohusii

dakkáraš geavaheami ja gávppi vuostá mii ii leat ávkin sámi servodahkii. Deatlaš lea maid ahte ávkkálaš sámi symbolageavaheapmi ii caggojuvvo. Sámi dáiddáriin ja earáin maid ii galgga váldit eret vuoigatvuoda geavaheames min oktasašárbbi ja muittu. Pateantaeiseválddit maid fertejit čájehit várrugasvuoda ja áddejumi dán suorggis. Sámediggeráđđi háliida ahte boahtteáiggis dán lágan áššit deattuhuvvojit riikkaidgaskasaččat. Dás leat rádjaoktavuođat eará fáttáide nugo omd. álgovuoigatvuodát árbevirolaš juigosiidda ja sámi árbevirolaš máhtolašvuodaide.

Riikkaidgaskasaš geavat, earret eará ON Olmmošvuoigatvuodakomiteas, ja konstitušvudnarievtálaš geavat eanet stáhtain čájeha ahte iešmearridanvuoigatvuoha lea baicce beaktilis vuoigatvuoha – mii ovddiduvvo dađistaga – ii ge stahtalaš ovddalgihtii meroštallojuvvon vuoigatvuoha. Álbmotriekti dohkkeha “buot álbmogiid” iešmearridanvuoigatvuoda – dattetge almmá ahte konvenšuvdna ieš meroštallá maid sáhtá atnit “álbmogin” iešmearridanvuoigatvuoda oktavuodas.

Sámediggi bidjá vuodđun ahte sámit ollašuttet daid eavttuid mat dábálaččat biddjojuvvojit go galgá sáhttit gohčoduvvot ”álbmogin” álbmotrievtti vuodul. Dán oktavuodas čujuhuvvo earret eará ahte ON olmmošvuoigatvuodálávdegoddi ollu oktavuodáin lea meannudan áššiid mat čatnasit sámiid iešmearridanvuoigatvuhtii čujuhettiin SP arihkkalii 1.⁵

Álbmogiid riekti friija mearridit iežas politihkalaš dili ja oktavuodaid riikkaidgaskasaš servodahkii gohčoduvvo dájvja iešmearridanvuoigatvuoda olgguldas dimenšuvdnan, go fas riekti ovddidit iežas ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovddideami dájvja gohčoduvvo siskkáldas dimenšuvdnan,⁶ geahča SP ja ESK artihkkala 1 nr. 1.

Suoma sámelága mearrádus 6. §s sámiid gielalaš ja kultuvrralaš autonomiija hárrái, sáhtá doaibmat ovdamearkan dasa movt dohkkehit dakkár álbmoga vuoigatvuoda searvat riikkaidgaskasaš proseassaide mas ii leat sierra stáhta. Das lea mearriduvvon ahte Sámediggi Suoma bealde galgá ovddastit sámiid sihke našonála ja riikkaidgaskasaš dásis. Nubbi eará konkrehta ovdamearka dasa ahte iešmearridanvuoigatvuoda olgguldas beliid sáhtá gozihit sierra stáhta vuodđudeami haga, lea Ruonáeatnama luovos oktavuoha EUii vaikko vel Danmárku lea ge EU lahttu.

Álbmogiid riekti stivret iežaset ekonomalaš ovddideami lea oassi iešmearridanvuoigatvuodas. Guoskevaš álbmogis lea válđoáššis vuoigatvuoha ovddidit iežas ulbmiliid ráđđet iežas luonddu-riggodagaid ja gávdnosiid, ii ge das galgga makkárge oktavuodáin válđojuvvo eret eksisteansavuodđu, geahča SP ja ESK artihkkala 1 nr 2. ON olmmošvuoigatvuodakomitea lea ollu oktavuodáin deattuhan iešmearridanvuoigatvuoda resursabeali emiálbmogiid ektui, earret eará emiálbmogiid ektui Kanadas, Danmárkkus, Norggas, Ruotas ja Ođđa Selánddas.

Ferte maiddái deattuhit ahte julggaštusas mii lea mearriduvvon vuosttaš sámi parlamentarihkkariid konferenšas Johkamohkis guovvamánu 24. b. 2005 deattuhuvvui sámiid iešmearridanriekti artihkkaliin 3, 4 ja 6. Artihkkalat leat ná:

“ 3. Deattuba ahte nationalstáhtat leat geatnegabhton dievaslaččat dovddastit ja sihkkarastit sámi álbmoga iešmearridanrievtti čadaheami álbmotrievtti olis, erenoamážit oktasaš vuosttaš artihkkala mielde ON` konvenšuvnnain siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid ja ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid birra;

5 ON-dokumeanta CCPR/C/79/Add. 112 (1999) mas lávdegotti áicamat Norgga njealját raportta ektui SP čadaheami birra bohtet ovdan. ON-dokumeanta CCPR/CO/74/SWE, cuoŋománu 24. b. 2002, čuokkis 15, mas lea lávdegotti oaidnu Ruota viđát periodalaš raportii. ON-dokumeanta CCPR/CO/82/FIN, golggotmánu 2004, čuokkis 17 mas lávdegotti oaidnu Suoma maŋmus periodalaš raportii SP-konvenšuvnna čadaheami oktavuodass.

6 CERD General Comment No. 21 – Right to Self-determination, 15.03.1996

4. *Albmotvuoigatvuodalaččat dohkkehuuvon rievtti olis iešmearrideami birra lea sámi álbmogis vuoigatvuohta ieš mearridit iežas politihkalaš dili ja ovddidit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami, ja iežas ulbmiliidda ráddet iežas luondduriggodagaid ja gávdosiid. Ii guđege dáfus sáhte sámi álbmogis sin eallinvuoddu eret váldojuvvot;*

...

6. *Sámiid iešmearridanvuoigatvuohta sisttisdoallá maiddáa ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta ieš ovddastit iežas vuoigatvuodaid ja beroštumiid natiovnnaš, guovllulaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodain, ja nappo vurdojuvvo ahte nationalstáhtat veahkehit ja lágáidit dilálašvuodaid dasa ahte sámit sáhttet searvat guovllulaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodaide, das maiddáa beassat miellahttun guovllulaš ja riikkaidgaskasaš organisašuvnnaide maidda sámiide lea lunddolaš searvat;”*

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Bargat njuolga ON olmmošvuoigatvuođaráđi ektui go lea sáhka sámiid iešmearridanrievtti čuovvoleamis.
- Bargat dan ala ahte sámit besset ovddastit iežaset dain riikkaidgaskasaš mearrádusproseassain, main lea njuolga mearkkašupmi sámiide.
- Bargat aktiivvalaččat dan ala ahte ON eamiálbmotjulggaštus mearriduvvo ON váldo-čoahkkimis nu ahte eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta dohkkehuvvo.
- Bargat aktiivvalaččat gulaskuddan-, šiehtadallan- ja ratifiserenproseassaid bokte dan ala ahte davviriikkat vuolláičállet Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna mas dohkkehuvvo eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta, nugo áššedovdilávdegoddi lea evttohan goalmát artihkkalis.

4.1.2 ON eamiálbmotjulggaštus

Bargu eamiálbmotjulggaštusain ONs álggahuvvui 1985s áššedovdilávdegotti bokte mii lea *Working Group on Indigenous Populations* (WGIP). WGIP ovddidii ja Subcommision for *the Protection of human Rights* mearridii ovddidit julggaštusevttohusa 1994s. Dán árvalusa lea bargojoavku ONa (WGDD)7 šiehtadallan dan rájes. Bargojoavkkus leat stáhta- ja eamiálbmotdelegáhtat miehtá máilmmi.

Biddjojuvvon bargojoavku lea vuodđuduvvon stáhtaid ja eamiálbmogiid gaskasaš konsensusii, vaikko lea ge nu ahte stáhtat dat loahpa loahpas mearridit teavstta. Bargojoavkkus lei guovvamánu 3. b. 2006 dan 11. ja maŋimus sešuvdna. Bargojoavkku šiehtadusain ii šaddan ollislaš konsensus. Ovttamielalášvuohta lei dadjat juo buot eará artihkkaliin mat eai guoskan iešmearrideapmái ja/dahje eana- ja luondduresursavuoigatvuođaide. Bargojoavkku jodiheaddji (Chavez Perus), ovddidii evttohusa mii sáddejuvvui Olmmošvuoigatvuođakomišuvdnii guovvamánu 24. b. 2006. Evttohussii bohte reakšuvnnat buot eamiálbmotguovlluid eamiálbmotorganisašuvnnain. Buot dát dovddahedje ahte dorjot dahje dohkkehit jodiheaddji teakstaevttohusa. Sámiráđđi mearridii doarjut jodiheaddji teakstaevttohusa čoahkkimisttis njukčamánu 9. – 11. b. 2006, ja nu maid dagai Sámi parlamentáralaš ráđđi njukčamánu 16. – 17. b. 2006.

Olmmošvuoigatvuođakommišuvnna sadjái lea dan rájes bohtán Olmmošvuoigatvuođaráđđi. Olmmošvuoigatvuođaráđis, mii lea njuolga ON váldočoahkkima vuolde, lei vuosttaš čoahkkín 19. – 30.06.2006 áigodagas. Dán Olmmošvuoigatvuođaráđi čoahkkimis jienastuvvui loahpas evttohus ollislaččat. Prinsihpalaš ovttamielalášvuohta WGDDs bisui, ja eanetlohku stáhtain dorjo bargojoavkku jodiheaddji teakstaevttohusa loahpalaš eamiálbmotjulggaštusain. Vurdojuvvon lea ahte ON váldočoahkkín dat loahpalaččat meannuda julggaštusa.

ON eamiálbmotjulggaštus lea hui deatalaš gaskaoapmi mainna sihkkarastit unnimusstandárddaid eamiálbmotvuoigatvuođaide. Ieš eamiálbmotjulggaštusevttohus lea viiddis dokumeanta ovdasániin, mas leat 19 čuoggá ja 45 operatiivva artihkkala. Julggaštus leat earret eará čuovvovaš riektesuorggit:

- iešmearrideapmi
- identitehtaovddideapmi
- kulturárbi
- oahpahus ja máhtolašvuodagaskusteapmi
- media
- dearvvasvuoda- ja sosiálaprográmmat
- mearrádusásahusat, ásahusovddideapmi, searvan
- eanavuoigatvuodát

Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan ahte Sámediggi aktiivvalaččat bargá ON-vuogádaga ektui vai eamiálbmotjulggaštus mearriduvvo. Dán oktavuodas lea deatalaš bargat dan ala vai stáhtat, ja erenoamážit davviriikkat, eai ovddit lassiklausulaid julggaštussii mat láivudahtešedje sisdoalu, erenoamážit iešmearrideami, eana- ja luondduresursavuoigatvuodáid ektui.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Sámediggi bargá aktiivvalaččat ON-vuogádaga ektui vai eamiálbmotjulggaštus mearriduvvo
- Čuovvolit Sámi parlamentáralaš ráđi mearrádusa mii lea dahkkojuvvon njukčamánu 16. - 17. b. 2006 eamiálbmotjulggaštusevttohusa ektui
- Aktiivvalaččat čuovvolit Ráđđehusa ektui vai Norga oktiordne barggu davviriikkaid stáhtaiguin ja sámedikkiiguin nu ahte eamiálbmotjulggaštusevttohus dohkkehuvvošii
- Bargat ulbmillaččat ON-vuogádaga ektui, ja eará riikkaidgaskasaš foraid ektui, vai oazžut doarjaga eamiálbmotjulggaštusevttohussii

4.1.3 Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna

Sámiráđi sámekonfereansas Åres 1986s váldojuvvui ovdan sierra sámekonvenšuvdnaášši. Sámiráđđi lea juridihkalaš lávdegottis bokte bargan sámekonvenšuvdnaáššiin mánnga jagi.

1988-mannosaš oktasaš raporttas sámi vuoigatvuodačielggadusaid gaskasaš ovttasbarggu hárrái Norggas, Ruotas ja Suomas čujuhuvvui ahte dárbbášuvvo davviriikkalaš sámekonvenšuvdna, ja das livččii ávki.

1992s dovddahedje Norgga eiseválddit ahte sii ledje gergosat váldit ovdan sin davviriikkalaš ráđđehus-kollegaiguin ášši ahte álggahit barggu davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain.

Sámedikkat golmma riikkas leat čuovvolan jurdaga sierra sámekonvenšuvnna hárrái. Ášši meannuduvvui Abiskos miessemánu 9. b. 1995 Norgga ja Ruota sámedikkiid ja Suoma Sámi parlameantta mii 1996 rájes šattai maid sámediggin, gaskasaš oktasaščoahkkimis. Mearrádusas ovdanbohtá earret eará:

"Sametingen och Sameparlamentet er tilfreds med at de nordiske statene viser ønske og vilje til å videreføre arbeidet med en nordisk samekonvention.

Arbeidet med en samekonvention bør også ha som målsetting å danne et avtaleverk mellom statene som anerkjenner, avklarer og innrømmer samene et samfunnsmessig rammeverk på felles grunnlag på tvers av statsgrensene".

Sámekonvenšuvdnaášši čuovvoluvvui Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid oktasaščoahkkimis Guovdageainnus geassemánu 1996.

Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid gaskasaš oktasaščoahkkimis Gironis ođđajagimánu 16. b. 1997 dahkkojuvvui čuovvovaš mearrádus mii guoská davviriikkaid sámekonvenšuvdnii:

"Sametingen förutsätter att en nordisk samekonvention inte får vara av lägre rättsstandard än den som ges av ILO-konventionen eller andra internationella instrument om urfolk. Konventionen bör vidare inta en definition av samerna. Sametingen skal arbeta vidare med medlemskap i Nordiska Rådet separat från arbetet med nordisk samekonvention".

Ministariid, geain lea ovddasvástáduš sámi áššiin, gaskasaš čoahkkimis Stockholmmas skábmamánu 7. b. 2001 mearriduvvui ahte biddjojuvvo ekspeartalávdegoddi man bargun lea ráhkadit davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohusa. Ekspeartajoavkku jođihii Alimusriektejustitiarius Carsten Smith.

Ekspeartajoavkku evttohus Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna ektui geigejuvvui sámeministariidda ja sámedikkiid presideanttaide Helssegis 16.11.2005. Ekspeartalávdegotti evttohusa leat Suopma, Norga ja Ruotta sádden gulaskuddamii oktanaga guovvamánuš 2006 ja gulaskuddanáigemearri lea geassemánu 12. b. 2006. Ekspeartalávdegotti sámekonvenšuvdnaevttohusas leat 43 operatiivvalaš artihkkala ja gusket earret eará surggiide nugo:

- Iešmearrideapmi
- Boares vierut
- Riektenjuolggadusaid oktiordnen
- Ovttasbargu kultuvrralaš ja ealáhuslaš ortnegiid hárrái
- Ovttasbargu oahpahusa ja čálgoortnegiid hárrái
- Sámi stivren, mas lea mielde Sámedikki iešheanalisivuohta, šiehtadallanvuoigatvuohta, oktavuoha našonálačoahkkimiidda, riikkaidgaskasaš ovddastus, sierra sámeregiovdna
- Gielalaš vuoigatvuođat
- Sámi mediat
- Sámi oahpahus ja dutkan
- Dearvvašvuođa- ja sosiáladoaimmahat
- Mánát ja nuorat
- Árbevirolaš máhtolašvuođat ja kulturovdanbuktimat
- Sámi kulturmuittut
- Ávnnašlaš kulturvuođđu
- Eana- ja čáhcevuoigatvuođat
- Sámi ealáhusat

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna lea hui deatalaš sámiiide. Danne lea lunddolaš vuoruhit sakka barggu dainna konvenšuvnnain. Sámediggái lea hui deatalaš ahte čađahuvvo proseassa johtilit ja mii lea dohkálaš ja mas sámedikkit leat mielde dohkálaš vugiin. Eaktuduvvo ahte sámedikkit galget dohkkehit bohtosa ovdalگو loahpalaš konvenšuvdna mearriduvvo.

Ekspeartajoavkkus mii lea evttohan davviriikkalaš sámekonvenšuvnna, leat gal mielde dat bajimuš davviriikkalaš ekspearttat mat gávdnojit dán suorggis. Okta bealli mii nanne hui sakka ekspeartajoavkku árvvoštallamiid ja evttohusa lea dat go ekspeartajoavku lea ovttajienalaš. Dát mearkkaša dan ahte sámi vuoigatvuođaid ja stuorraservodaga dárbbuid gaskavuoha lea juo árvvoštallojuvnon riekterámmaid siskobealde. Ekspeartajoavkku bargu lea juridihkalaččat ođas ja bidjá stuorra čanastagaid viidáset bargui sámi vuoigatvuođai guin oppalaččat ja davviriikkalaš sámekonvenšuvnnain erenoamážit.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Sámi parlamentáralaš ráđi bokte ja ovttasbargu bokte sámedikkiid gaskka ásahuvvo oktasaš miellaguoddu ja strategiija davviriikkalaš sámekonvenšuvnna ektui
- Bargat dan ala ahte sámedikkit servet iešheanalis delegašuvnnain šiehtadallamiin davviriikkalaš sámekonvenšuvnna ektui. Sámediggái ferte maid addojuvvot vejolašvuohta vuolláičállit mildosa gárvves šiehtadallanbohtosa ektui.

- Searvat dieđuid juohkimii sámi servodahkii davviriikkalaš sámekonvenšuvnna evttohusa sisdoalu birra
- Čalmustahttit davviriikkalaš sámekonvenšuvdnaevttohusa ON Eamiálbmogiid Bistevaš Foruma čoahkkima oktavuodas

4.2 Nana ceavzilis ovddideapmi

Sámi servodagas leat ovddabealde hástalusat man oktavuodas ferte čadahit aktiivvalaš ja sektuvrraid gaskasaš politihka ja hálddašeami dalle go eamiálbmotvuoigatvuodaid, kultursuodjaleami ja luonddu-hálddašeami ferte árvvoštallat fárrolaga. Dát ii leat deatalaš dušše danne go sáhtta dadjat ahte sámi kultuvra lea lávga čadnojuvvon lundui, muhto maiddái danne go riikkaidgaskasaš biraskonvenšuvnnaid ferte árvvoštallat eamiálbmotvuoigatvuodaid ektui. Eamiálbmogiid eallinvuogi ja kultuvrra seailudeapmi váikkuha biologalaš šláddjivuoda seailudeami, ja nuppe guvlui. Birasstandárddaid ovddideapmi maiguin dáhkidit ávnnaslaš vuodu sámi ja eará eamiálbmogiid kultuvrii lea deatalaš go galgá sihkkarastit nana ceavzilis ovdáneami.

4.2.1 Biošláddjivuodaikonvenšuvdna

ON-konvenšuvdna biologalaš šláddjivuoda hárrái (miessemánu 22. b. 1992) lea ratifiserejuvvon ja bođii fápmui Norggas juovlamánu 29. b. 1993. Álgoosi mearrádusain lea dohkkehuvvon ahte ollu eamiálbmogiin lea lávga sorjjasoktavuohta biologalaš resurssaide.

Sámediggi lea Norgga delegašuvnna bokte searvan riikkaidgaskasaš bargui biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnnain ja lea earret eará váikkuhan ahte stáhtat leat geatnegahttojuvvon – nu guhkás go lea vejolaš ja dainna lágiin ahte lea ulbmillaš - "*arvvus atnit, suodjalit ja bisubit*" árbevirolaš máhtolašvuoda. Okta eaktu ollašuhttit dán geatnegasvuoda lea dovdat máhtolašvuoda. Dát mearkkaša earret eará dan ahte mearrádusproseassain ja politihka hábmema oktavuodas luondduriggodagaid hárrái dain guovlluin gos eamiálbmogat ássat ja barget ealáhusaiguin, ferte guldalit sin geas lea máhtolašvuoda. Dat go oasálaččaide galgá sihkkarastojuvvot dán lágan mieldeváikkuheapmi deattuhuvvo áibbas guovddážin dan barggus mii čadahuvvo biošláddjivuodaikonvenšuvnna vuolde, konkretisereren dihte sisdoalu dain geatnegasvuodain, mat leat artihkkaliin 8 (j) ja 10 (c).

Guovlosuodjaleami ektui šattai oasálaškonfereanssas 2004s ovttamielalašvuoda earret eará das ahte ferte nannet ja sihkkarastit dan ahte eamiálbmogat besset searvat álbmotmehciid ásaheapmái ja hálddašeapmái. Guovlosuodjaleapmi lei okta dain stuorra ođđa bargoprográmmain konvenšuvnna vuolde. Mihttomearrin 2010 ektui mearriduvvui eanaguovlluid suodjaleapmi ja 2012 mihttomearrin fas mariidnaguovllut.

Duohtavuoda lea ahte bealli máilmmi suodjalanguovlluin leat áshuvvon eamiálbmotguovlluide, Norga maid ii leat makkárga spiehkastat dáikko. Sivva manne eamiálbmogiid eallinguovllut geasuhit suodjaluvvot, lea dat erenoamáš sorjjasvuodaoktavuohta mii lea eamiálbmogiid kultuvrra ja luonddu gaskka. Luondu lea eamiálbmogiid leahkima vuoddu ja vuodđun sin máilmeáddejupmái, oskui, boares vieruide, árbevieruide ja kultuvrii ollislaččat. Sorjjasvuodaoktavuođas ii leat oktavuohta dušše eana- ja resursaháldemii dahje man ollu daid sáhtta geavahit, muhto das lea seamma ollu oktavuohta eallima eará beliide, nugo fuolkevuhiti, gillii ja báikenamaide, árbevirolaš máhtolašvuoda gaskkusteapmái ja guovlluid gullelašvuhiti.

Eamiálbmotkultuvrra suodjaleamis lea čoavddasátnin vuoigatvuodát, sihke guovlluid ja luonddu-resurssaid ráddenriekti, eaiggát- ja geavahanvuoigatvuodát ja válđi ieš hálddašit eatnama ja resurssaid. Go guoská árbevirolaš máhtolašvuhiti, de lea buot deatlaleamos riekti ahte ieš beassat stivret dán máhtolašvuoda geavaheami, maiddái sáhttit caggat dan amas dát máhtolašvuoda geavahuvvot váhagahtti ja eahpeoiddolaš vugiin eamiálbmogiid ektui. Erenoamáš deatalaš lea sihkkarastit ahte eamiálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuoda suodjaluvvo erenoamážit, ja man oktavuodas prinsihppa

dieđihuvvon miehtan, ferte leat vuodđun ovdalگو earát galget sáhttit geavahit eamiálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuoda. Go galgá olahit dan mii bajábealde namuhuvvo, de ferte eamiálbmogiid aktiivvalaččat searvvahit.

Sámedikkis lea buorre gulahallan Birasgáhttendepartemeanttain biošláddjivuodaakonvenšuvnna riikkaidgaskasaš barggu oktavuodaš. Áibbaš dárbbalaš eaktu eamiálbmogiid máhtolašvuodaš, geavahusaš ja ođasmahttimiid goziheamis lea ahte eamiálbmogat besset duohtavuodaš stivret ja ráđđet iežaset eanaguovlluid ja resurssaš. Biošláddjivuodaakonvenšuvnna guoská dalle maiddái njuolga sámi areálberoštumiide ja resursahálddašepmái. Ferte vuordit ahte Norggas lea ain čielgaset miellaguoddu biošláddjivuodaakonvenšuvnna čuovvolanbarggus dan ektui ahte eamiálbmogat besset duohtavuodaš stivret ja ráđđet iežaset resurssaš.

Sámediggi lea ollu gerddiid deattuhan garrasit ahte lea deatalaš hoahpuhit barggu biošláddjivuodaakonvenšuvnnain. Ovdamearkka dihte ii leat sajis vuodđu dasa, ahte sáhttit dohkálaččat ja jierpmálaččat suodjalit sámiid árbevirolaš máhtolašvuodaš, ja danne lea Sámediggái hui deatalaš ahte vuogádatlaččat ja viidát duođaštuvvojit (registrerejuvvojit jna.) dán lágan máhtolašvuodaš. Dán lágan prošeakta livččii maiddái mielde oainnusin dahkamin ja duođašteamen árbevirolaš máhtolašvuodaš biologalaš šláddjivuoda hárrái mii lea deatalaš gáldu luonddu- ja birasgáhttenbarggus, omd. dálkkádat-rievdamiid čájeheadđjin. Sámi ealáhusain nugo vuotnabivddus, boazodoalus, eanadoalus, meahcebarggus, duojsis, meahcásteamis ja bivddus gávdno ollu diehtu mii gohčoduvvo árbevirolaš máhtolašvuodtan. Go sii geain lea máhtolašvuoda, jávket eret min gaskkas agi geažil ja go máhtolašvuoda ii leat gaskkustuvvon sohkabuolvvaid gaskka, de sámit masset árbevirolaš máhtolašvuodaš oalát. Danne lea dárbu álggahit duođaštanbarggu nu johtilit go lea vejolaš. Dat bargu mii lea jođus Birasgáhttendepartemeanttas ođđa luonddušláddjivuodašlágain, šaddá dasto hui deatalaš gaskaoapmin našonála dásis biologalaš šláddjivuodaš konvenšuvnna ollašuttimis.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Hoahpuhit našonála prográmma ásaheami man bokte dohkkehít, kártet, duođaštit ja bisuhit sámiid árbevirolaš máhtolašvuodaš. Dán oktavuodaš ferte sohkabealperspektiiva deattuhuvvot.
- Geahčadit ovttasráđiid stáhtain ja earáiguin makkár doaibmabijuid livččii vejolaš álggahit maiguin gozihit ja ovddidit sámiid árbevirolaš máhtolašvuodaš ja oktasaš áddejumi. Doaibmabijuid berre čađahit ovttasráđiid juo ásašuvvon sámi máhtolašvuodašbirrasiguin.
- Bargat dan ala ahte našonála lálhkaaddin dávista biošláddjivuodaškonvenšuvnna áigumušaide, ja erenoamážit boahitevaš luonddušláddjivuodašlálhki.
- Bargat dan ala ahte biošláddjivuodaškonvenšuvnna mihttomearri guovlosuodjaleami ektui Norggas olahuvvo, ja ahte guovlosuodjaleapmi ásašuvvo ja hálddašuvvo nu ahte dat dávista Sámedikki mearrádussii áššis 13/05: ”*Retningslinjer for vern i samiske områder*”.

4.2.2 Dálkkádat

Riikkaidgaskasaš birasgáhttenovttasbargu lea áidna čovddus, go galgat deaividit daiguin hástalusai- guin maid dálkkádatrievdamat ja guhkkín boahán vuoskkideapmi dagahit. Dán lágan ovttasbarggus lea stuorra lassiarvu lassin dasa maid ovttaskas riikkat sáhttet olahit okto.

Árktalaš ráđi dálkkádatduttukkus; Arctic Climate Impact Assessment (ACIA), ovddiduvvui skábma- mánus 2004. ACIA lea čielggadus man oktavuodaš gávccii árktalaš riikka – Kanada, Danmárku, Suopma, Islánda, Norga, Ruošša, Ruotta ja Amerihká ovttastuvvan stáhtat – leat viidát árvoštallan ja analyseren makkár váikkuhusat dálkkádatrievdamiin sáhttet leat birrasii ja servodahkii Árktesis. Dasa lea čohkkejuvvon viiddis dieđalaš máhtolašvuodaš Árkalisa dálkkádatrievdamiid birra ja dan váikkuhusaš birra guvlu ja muđui máilbmái. Dutkosis leat golbma dokumeantta – viiddis dieđalaš raporta, čohkádusraporta ja policy dokumeanta.

ACIA-dutkosa váldogávdnosat čájehit ahte Árktes lea daid guovlluid searvvis máilmmis, gos dál rievda dálkkádat johtilepmosit ja garrasepmosit. Gaskamearálaš jahketemperatuvra Árktes lea loktanan birrasii duppal geardásaččat vuolit govdotatgrádaid ektui maŋimuš logijagiin, ja Árktes fuomášuvvojit čielga mearkkat liegganeamis go jiehkis ja mearrajiekŋa suddet. Dát suddan lassána boahhte 100-jahkeáigodagas ja dagaha stuorra fysálaš, ekologalaš, sosiálalaš ja ekonomalaš rievdamiid. Dutkit konkluderejit dainna ahte daid garra dálkkádatrievdamiid mat leat registrerejuvvon Árktes, leat olbmot dagahan, ja dálkkádatgássaid luoitin lea stuoramus siva.

Árktes lea daid ollu eamiálbmogiid ruoktu, geaid kultuvra ja eallinvuohki lea heivehuvvon árktes birrasii. ACIA-čielggadus lea deattuhan eamiálbmogiid máhtolašvuodaid geavaheami, ja kombinere daid dutkanbohtosiiguin. Vuosttaš gearddi lea eamiálbmogiid áibbas erenoamáš máhtolašvuohtha luonddurievdamiin váldojuvvon ovdan ja duodas. Luonddus sorjavežžan leat eamiálbmogat máŋggaid jagiid áicamiid bokte čohkken vásihusaid ja máhtolašvuohtha áibbas iehčanassii. Eamiálbmogat, geat leat hártjánan stuorra lunddolaš dálkkádatrievdamiidda, fuomášit dál daid rievdamiid mat leat erenoamážat maiddá álbmotjoavkkuid vásihusaid ektui guhkes áiggi čađa. Inuihtta-bivdit Nunavut-guovllus Kanadas leat fuomášán, ahte mearrajiekŋa lea asehot ja ahte muhtun guovlluin leat unnánot gahtit. Si leat maid fuomášán dakkár divriid dán guovllus mat dábálaččat eai láve leat doppe. Boazodoallit sámi guovlluin Norggas leat bidjan merkii, ahte bieggabossun maid ovdal sáhte geavahit navigeret, ii leat šat nu luohtehahti. Ordarádji maid sirdašuvvá bajásguvlui. Dát gáržuda dálveguhtoneatnamiid go vumiide čoačkana eanet muohtha.

Jiekŋasuddan Árktes mearkaša ahte šlájat nohket ja amas šlájat bohtet guvlui, guollešlájaid čuohta sihke lokaliserema ja hivvodaga ektui, eana máilmeviidosaččat lieggana johtileappot ja lea várra ahte eamiálbmogat, geat sorjet luondduresursain, masset eallinvuodosa. Árktes liegganeamis leat maiddá riekkisváikkukhusat muđui máilbmái. Muohtha ja jiekŋa Árktes reflekterejit beaivvášsuoŋnariid, ja go muohtha ja jiekŋa suddet, de eana ja mearačahceoavi šaddet čahppadet. Dán geažil šaddá beaivváža liekkas garraset ja ligge vel ain eanet eatnama.

Árktesguovlu lea rievdamin. Go lea unnit jiekŋa, de dat várra addá stuorát vejolašvuohtha oljju ja gássa ektui Barentsábis. Dán lágan dálkkádatrievdamat sáhttet rievdahttit sakka ekonomii, ássama ja sosiála struktuvrra, mii váikkuha guovllu kultuvrralaš árbevieruide.

ACIA-dutkosa gávdnosat čájehit ahte lea dárbu ovtasbargat daid oktasaš hástalusaiiguin davvin, mat čatnasit dálkkádatrievdamiidda, oljo- ja gássaroggamii ja birrasii. ACIA-raportta gávdnosiid ektui berre eanet ovtas bargat máŋgga dásis; našonálastáhtaid gaskka ja našonála ja báikkálaš eiseválddiid gaskka. Gávdnosiid ferte dábálaččat almmuhit ja ságastallat daid birra beaivválaš politihkas. Raporta lea erenoamáš dan geažil go vátis ávnnas lea buktejuvvon álkidit olámuddui. Dán geažil maid lea álkit buktit fáttá politihkalaš dássái.

Dálkkádatrievdamiid ektui dovddahit eamiálbmogat balu riikkaidgaskasaš arenain, earret eará Árktes rádis ja ON dálkkádatkonvenšuvnna vuolde. Eamiálbmogat atnet dan stuorra paradoksan go oljju, gássa ja koala boaldin liegganahttet máilmmi, ja buvttiha eanet petroleuma- ja ruvkedoaimmaid eamiálbmot eana- ja mearraguovlluide. Máilmeviidosaš liegganeapmi (jiekŋa suddet, ođđa šlájat bohtet, dálki šaddá eanet eahpesihkar, mearačahci loktana, ássansajit jávket čázevuollái, jna) čuohta ovddimusat eamiálbmogiidda. Boahhte vuorus soitet eamiálbmogat gártat gillát ollu dáid fuones váikkuhusaid geažil (eanet nuoskkideapmi, ođđa ekonomii, servodatrievdamat, jna.) mat čuvvot das go daidda riikkaidgaskasaš servviide mat galget roggat luondduresursaid guovllus, šaddá buoret bargodálkkádat/temperatuvra. Nu leage erenoamáš deatalaš sihkarastit dan ahte eamiálbmogat duohtavuodas besset leat mielde mearrideamen ja ožžot valljodagas daid ovdamuniin maid lassánan resursageavaheapmi mielddisbukta.

Deatalaš lea ahte sámi orgánat ja ásašusat aktiivvalaččat servet servodatdigáštallamii dálkkádatrievdamiid ektui vai maiddá eamiálbmogiid rašis dilli deattuhuvvo. Čoačkimiid, semináraide, konferenssaide j.d. searvan gos davviguovlluid dálkkádatrievdamiid váikkuhusaid birra ságastallojuvvo ja

gos heivehanstrategiijat evttohuvvojat, lea deatalaš vai máhtolašvuohta ja dieđut johtet ja bohtet. Sámi gelbbolašvuođabirrasiid rolla dálkkádatrievdamiid áŋgiruššamiid ektui Norggas ferte nannejuvvot mealgat. Sámediggeráđđi áigu bargat dan ala ahte oktavuoha Norgga eiseválddiid ja sámi ášahusaid gaska nannejuvvo das, mii guoská dálkkádatrievdamiidda, sihke dálkkádatdutkan, diehtujuohkin barggu ja hálddašeami ektui. Sámi ášahusaid davviguovlofierpmádat sáhtta leat lunddolaš oasálaš dán barggus.

Vuoruhuvvovon doaibmabijut:

- Váikkuhit dan ahte ACIA-dutkkus almmuhuvvo ja fáddá buktojuvvo politihkalaš dássái ja guoskevaš báikkáilaš arenaide.
- Čuovvolit dan našonála váldoproševtta ACIA2, maid Norsk Polarinstituttt nammasaš ášahusa dutkanossodat oktiordne.
- Veahkehit ON dálkkádatkonvenšuvnna barggus
- Jođihit posiitivlaš heivehanstrategiijaid ovddideami sámi ealáhusaid váste dálkkádatrievdamiid olis.
- Oainnusin dahkat ja legitimeret sámi árbevirolaš máhtolašvuođaid dálkkádatrievdamiid čájeheaddjin.
- Našonála dálkkádatdutkan doaibmaplána barggu čuovvoleapmi
- Bargat dan ala ahte oktavuoha Norgga eiseválddiid ja sámi ášahusaid gaska nannejuvvo dain surggiin mat gusket dálkkádatrievdamiidda

4.3 Davviguovloovddideapmi

4.3.1 Davviguovlu - eamiálbmotguovlu

Sámit lea eamiálbmot árttalaš guovllus masa dál gullet 8 stáhta Kanada, Suopma, Islánda, Norga, Ruošša, Ruotta ja USA. Árttis ii galgga historjjálaš perspektiivvas ja eamiálbmotperspektiivvas áddejuvvo guhkes gaskkaid ja isolašuvnna rádjeeanan, muhto čoahkkimiid, oktavuoda ja ovttasbarggu rádjeeanan.

Olles davviguovllus ášset eamiálbmogat. Eamiálbmogat stuorra kultuvrralaš, gielalaš ja servodatlaš erohusaiguin. Árttisa eamiálbmogiin lea okta oktasaš bealli – dat ahte eallinvuođus čatnasa hui ollu guolástussii, bivdui, meahcásteapmái ja boazodollui. Eanadoallu lea maiddá dihto guovlluin leamaš deatalaš ealáhusvuođđu, erenoamážit lotnolagaid eará ealáhusaiguin. Das movt luonddu ja resurssaid geavahit ja movt daiguin láhttet lea ollu identitehta ja kultuvrralaš iešáddejuvvo. Guovddáš ja máta Eurohpas lea guhkes historjá atnit bivdiid ja meahcásteaddjiid primitiiva olmmožin, geain váilu sivilisašuvdna ja geain lea fuonit árvu. Easka 2005 giđa dohkkehii Norga dan, ahte sámiin leat eaiggát- ja geavahanvuoigatvuođat Finnmárkkus. Dát lei deatalaš lávki ovddosguvlui sámi eana- ja luondduresurssaid sihkkarastimis ja dohkkeheamis Norggas. Suomas ja Ruotas eai leat vel dohkkehuvvovon dán lágan eanavuoigatvuođat. Kanada ja Danmárku leat baicce joavdan oalle guhkás eamiálbmogiid eanavuoigatvuođaid dohkkeheami oktavuodas.

Davviguovlluin gávdnojit hui valljis luondduriggodagat, sihke ođasmuvvi ja ođasmuvakeahtes resurssat. Dát luondduresurssat leat leamaš vuođđun olbmuid eallinvuohkái, kultuvrii ja ovdáneapmái jahkeduháhiid áigge. Dát rikkis resursagávdnosat leat dasto leamaš vuođđun dan viiddis gávppašeapmái ja oktavuodadoallamii, mii lea leamaš olbmuid gaska dán guovlluin. Maŋimuš 100 jagi johtilis teknologalaš ovddideapmi, mii manná johtileappot ja johtileappot lea dagahan dan, ahte dat rikkis luondduresurssat eahpenjuolga eanet ja eanet leat šaddamin áittan eamiálbmotkultuvrii. Seammas go vejolašvuođat geavahit luondduresurssaid lassána, ja erenoamážit daid ođasmuvakeahtes resurssaid geavaheapmi, leat eamiálbmogiid vejolašvuođat oažžut váikkuhanfámu dáid resurssaide ja beassat stivret daid, fuotnánan.

Davviguovlluid rikkis luondduresurssat buktet hástalusaid main lea mearkkašupmi sihke sihkarvuoda-politihkkii, ekonomijii ja birrasii. Ovttage dáiguin hástalusaiguin ii sáhte deaivedit almmá ahte eamiálbmotperspektiiva lea guovddázis ja diehtelas sajis analysain ja mihttomeriid ja doaibmabijuid hábmemis davviguovlopolitihka oktavuodas. Áibbas guovddáš čoavddasánit eamiálbmotperspektiivva heiveheamis leat eana- ja resursavuoigatvuodaid dohkkeheapmi, ieš- ja mieldemearrideapmi, kapasitehta- ja gelbbolašvuodaovddideapmi, ja ovttasbargu stáhtaid ja eamiálbmogiid gaskka. Sihkarvuodaperspektiiva lea maid deatalaš dán oktavuodas, mii siskkilda roasuid dustema (birasroasut, luondduroasut ja soahti) ja njoammu dávddat.

Eamiálbmogiid iešmearridanrievtti dohkkeheapmi bidjá deatalaš vuđđosa ovttasbargui ja čovdosiid gávdnamii ovttasráđiid stáhtaeseválddiiguin ja earáiguin. Dáinna lágiin sáhtášedje eamiálbmogat šaddat stivrenguogádagaidda aktiivvalaš oassin vai mii sáhttit váldit stuorát ovddasvástádusa min iežamet boahtteáiggis. Norggas ferte leat čielga mihttomearri šaddat ovddemusaid searvá Eurohpas, go guoská eamiálbmogiid riektegažaldagaide ja ollislaš ovddidanmálliide, man oktavuodas ealáhusovddideapmi, kultuvra ja servodat árvvoštallojuvvojit fárrolagaid, maiddá dásseárvopolitihkalaš mihttomeriid ektui. Norgii lea stuorra hástalus buktit eamiálbmotdimenšuvnna riikkaidgaskasaččat oidnosii eanet guovllulaš árvobuvttadeapmin sámi guovlluin ja ovddidit eamiálbmotgelbbolašvuoda riikkaidgaskasaš gelbbolašvuohan, ja dan sáhtta čađahit aivve lávga ovttasbargguin Sámedikkiin.

Dán dieđáhusa ferte áddet nu ahte dat lea deatalaš lávki davviguovlluid eamiálbmotpolitihka hábmenbarggus. Davviguovlopolitihka ovddideami ii sáhte dál mearridit agibeivái. Sámi servodaga siskko-bealde lea maid deatalaš láchit diliid dainna lágiin, ahte oktilaččat gulahallat ja hábmet relevánta davviguovlopolitihka, go das lea mearkkašupmi goappašiid sohkabeliide ja iešguđet joavkkuide. Deatalaš lea aktiviseret sámi servodaga iešguđet ásahusaid ja fágabirrasiid impulsaid ja árvalusaid bokte. Dimenšuvdna, ahte sámit lea rájárastá álbmot, ferte boahtit ovdan čielgasit dán lágan barggus.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Bargat dan ala, ahte Norga váldá válodoovddasvástádusa davviguovlluid eamiálbmotdimenšuvnna
- Bargat dan ala, ahte ásahuvvo davviguovlofoanda
- Bargat dan ala, ahte sámi gelbbolašvuoda birrasii huksejuvvo gelbbolašvuohan ja kapasitehta davviguovloássiid ektui

4.3.2 Ealáhusovddideapmi

Nugo namuhuvvon, de leat davviguovlluin hui valljugasat luondduresurssat. Mearra ja guolli lea leamaš mearrideaddji resursa áiggiid čađa eamiálbmot kultuvrii, ássamii ja ovdáneapmái dán guovlluin. Oaidnit ahte riddobivdu unnit fatnasiiguin ja guollebivdu eará ealáhusaiguin lotnolaga, lea leamaš gievrramus nuppástusaid oktavuodas, lea leamaš birasáddjái ja kulturguoddi bivdu. Árbevirolaš bivddus miehtá rittu unnit fatnasiiguin ii leat leamaš nu stuorra investerendárbu, energiija lea mannan unnán ja dainna birasáddjái bivdovugiin leat bivdán stuorra rávis guliid passiivvalaš ja selektiivvalaš reaiduiguin. Dattetge leat davviguovlluid stáhtat láchán dakkár guolástuspolitihka, mii nanne stuorát áhpefatnasiid main lea unnán dávvgasvuohan resursaváldimis, ja mii goarida eamiálbmogiid kultuvrra ja riddoássama. Ovdamearkka dihte lea Norggas garra dáruiduhttin riddosámi guovlluin dáhphuvvan oktanaga dainna go stuorra doaibmaovttadagat leat huksejuvvon, áhpefatnasat leat lassánan ja gáibá-dusat leat lassánan eanet bivdit ja birra jagi. Guolleresurssaid nana ceavzilis hálddašeamis lea njuolga mearkkašupmi eamiálbmogiid kultuvrra suodjaleapmái ja ovddideapmái. Dakkár guolástuspolitihka mii ii buvttet ceavzilvuoda, čuohčá garrasepmosit eamiálbmot kultuvrii ja boahtteáiggi ovdánav-vejolašvuodaide davviguovlluin.

Lassin guolástussii ja bivdui lea guollebiebmanealáhus šaddan ođđa ja deatalaš basisealáhussan miehtá rittu. Ođđa biebmanšlájat, ja ođđaset fágasuorgi nugo mariidna bioteknologiija ja bioprostekteren leat maiddá oasit dán govas. Eará resursavuođđuvvon ealáhusat nugo eanadoallu ja mátkkoštus leat maiddá deatalaš basisealáhusat. Mátkkoštus ja turisma leat maid guhká leamaš stuorra ja deatalaš

ealáhusat. Infrastruktuvrras ja fievrridanbálvalusain lea deatalaš mearkkašupmi mátkkoštusealáhusaide, ja dat leat ovttas gelbbolašvuođain daid deataleamos čoavddafaktuvrraid gaskkas, go galgá ovddidit gievrras ja gánnáhahtti mátkkoštusealáhusaid davvin. Riikkaidgaskasaš gelbbolašvuohta ja gilvalanfápmu leat viidáset deatalaš faktuvrrat mat gullet čoavddadoahpagii internašonaliseren.

Sámediggeráddái lea deatalaš oainnusin dahkat nissonolbmuid barggu ja searvama árvobuvttadeamis, ja deatalaš lea loktet daid ámmátjoavkkuid stáhtusa gos nissonolbmuin lea liiggasovddastus. Árbevirolaš ja ođđa nissonbargosajiid láchčin leat deatalaš doaibmabijut ássama bisuheapmái ja gievrras sámi- ja eamiálbmotbáikegottiid suodjaleapmái.

Navdojuvvo ahte davviguovlluin leat viehka ollu máilmmi fuomáškeahtes minerála- ja petroleumariggodagat. Maiddái eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta ja sáhttet gáibidit beassat searvat moderniseremii, ovddideapmái ja servodathábmemii. Danne lea áibbas deatalaš dat ahte eamiálbmogat ieža besset leat mielde bidjamin eavttuid minerála- ja petroleumaresurssaiguin ávkkástallama ovddideapmái. Sámiin leat maiddái vuoigatvuođat petroleumaresurssaide. Vuodđun lea dat ahte:

- Norgga stáhta lea huksejuvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala – sápmelaččaid ja norgalaččaid.
- árbevirolaš riddoássan lea deataleamos ágga ieš beassat mearridit mearraresurssaid badjel ja oazžut daidda vuoigatvuođaid – dát guoská dieđusge maid sápmelaččaide sierra álbmogin. Guolástanrájá riidoáššis Norgga ja Storra-Britannia gaskkas loahpageahčen 50 jagiid válđojuvvui vuhtii Norgga oaidnu ahte riddolagaš guovlluin leat báikkálaš olbmuin vieruiduvvan vuoigatvuođat miehtá rittu. Váikke vel dán áššis lei sáhka guolásteamis, de ferte sáhttit navdit ahte báikkálaš riektevieruiduvvamiin sáhttá leat ávki eará resurssaiguin ávkkástallama oktavuodas seamma guovlluin.
- ja álbmotrievtti mielde leat sámiin, go lea eamiálbmot, maiddái vuoigatvuođat ođasmuva-keahtes resurssaide sin árbevirolaš resursaguovlluin. Dát čuovvu sihke iešmearridanvuoigatvuođa resursadimenšuvnnas ja *ILO-konvenšuvnna nr. 169 art. 15, gč. art. 13*, resursavuoigatvuođaid uhcimusmearrádusaid eavttuin.

Sámiid eamiálbmotvuoigatvuođat fertejit danne leat mielde stivremin movt dáid guovlluid resurssat plánejuvvojit geavahuvvot, movt doaibma čađahuvvo ja movt árvvut juogaduvvojit. Sámediggi vuordá, ahte lea gulahallan ja šaddet ráddádallamat dáid birra.

Doaimmain mat čatnasit minerála- ja petroleumaresurssaid roggamii historjjálaš eamiálbmotguovlluin ja daid olggobealde lea njuolga mearkkašupmi sámiide ja eará eamiálbmogiidda davviguovlluin. Resurssaid nugo oljju ja gássa geavahepmi rahpá ođđa vejolašvuođaid, muhto dat leat maiddái áittan eamiálbmot árbevirolaš eallinvuđđui. Muhtun daid stuorra oljo- ja gássagávdnosiin árttalaš guovlluin lea omd. boazoguohtoneatnamiid vuolde. Nannánrusttegat leat ásahuvvon oljju ja gássaroggamii eamiálbmotguovlluin davvi Ruoššas, dasa gullevaš fievrridanbohciiguin, ja plánejuvvon lea bidjat vel eanet bohciid, earret eará Guoládaga rastá. Guoskevaš eamiálbmogiin leat dávjá gáržžes vejolašvuođat searvat plánaproseassaide. Lassánan oljo- ja gássadoaibma mearas ja nannámis davviguovlluin sáhttá dagahit dan, ahte biras ja luondu billistuvvo eamiálbmot árbevirolaš ássanguovlluin. Hui deatalaš lea ahte mearraguovllut bissot buhtisin, rikkisin ja buvttadeaddjin, danne go ollu mearraguovlluin lea hui stuorra mearkkašupmi biologalaš šláddjivuhtii ja biologalaš buvttadeapmái olles mearraguovllus. Dát biologalaš buvttadeapmi bidjá hui dávjá vuođu ealáhusdoaimmaide mat vuodđuduvvojit ođasmuvvi resurssaide, ja leat erenoamáš rašit birasáitagiidda maid lassánan doaibma buktá. Deatalaš lea bidjat dustehusa ja sihkarvuođa dan ektui makkár váikkuhusat vejolaš roasuin sáhttet šaddat eamiálbmogiid birgejumái ja dearvvašvuhtii. Deatalaš lea bargat dan ala ahte dustehus nannejuvvo, ja ásahuvvojit doarvái dieđihanvuogadagat, mat olahit dieđuiiguin eamiálbmogiid doppe, gos sii ellet ja ássat, jos šaddá vejolaš roassodilli. Nollasuodđamiin ja dohkálaš dustehusplánaiguin, ja dasto stáhtalaš čadni dáhkádušsain garantistan jos juoidá dáhpuhuvvá, mas maiddái mielde doaibmabijut sihkarastit sámi ealáhusaid ja báikegottiid miehtá rittu, lea mearrideaddji mearkkašupmi.

Áitogat eai čatnas dušše birasbillistemiide, muhto maiddá dasa go mariidnaguovlluid geavaheapmi, boazodoalu eatnamiid geavaheapmi, ja eará árbevirolaš ealáhusat caggojuvvojit, dan bokte go biddjojuvvojit gáržžideamet guovlluide ja ahte guovllut giddejuvvojit. Doaibma sáhtá maiddá dagahit dan ahte šaddá áibbas ođđa ekonomalaš struktuvra stuorát mobilitehtain ja rievdan infrastruktuvrain. Iešgudet sosiála váikkuhusaid, mat čuvvot dán lágan ovdáneami, maiddá rájaid rastá perspektiivvas, ferte árvvoštallat. Rievttalaš juohkin, ja dasto sosiálaččat birgen leat čoavddasánit dán oktavuodas. Servodatlaš rievdamat almmá sámi mieldemearrideami ja váikkuhanfámu haga, sáhttet goaridit sámi kultuvrra. Historjá lea čájehan midjiide dán lágan vásihusaid. Ođđa doaibma, mii vuodđuduvvo ođasmuvakeahtes resurssaid váldimii, eaktuda danne ahte eamiálbmogiin lea duohta mieldemearrideapmi ja váikkuhanfápmu mearrádusaide ja mearrádusproseassaide, nugo álbmotriekti geatnegahtá Norgga. Sámediggi ferte leat sihkar das ahte doaimmas ja vižžojuvvon árvvuin, duođai lea ávki sámi álbmogi. Oktasaš mihtomearrin berre leat ahte láchit dákkár ovddidandiliid mas eamiálbmogat ieža, iežaset sávaldagaid ja dárbbuid vuodul sáhttet deaividit ja ávkkástallat daid vejolašvuodaiguin maid luondduriggodagaid industriijaávkástallan sáhtá addit, ja seammás go eamiálbmogiid árbevirolaš ealáhusat, kultuvrrat, giella ja servodat sihkkarastojuvvo ja ovddiduvvo nana ceavzilis vugiin.

Dilli lea ain nu ahte sámi eana-, čáhce- ja resursavuogiatvuodaid lea dárbu nannet ja dohkkehit lága bokte. Stuorra dárbu lea oazžut suorgefátmasteaddji areálasuodjalannjuolggadusaid, maiguin suodjalit eamiálbmogiid vuogiatvuodaid ja sámi ealáhusaid. Buot ovddeš áiggiid duohtademiid, ferte váldit vuhtii, makkár dal juo ležžet. Dasto dárbbasuvvojit áššemeannudannjuolggadusat hálldašeami váste. Dáiguin sihkkarastojuvvo dat ahte sámi beroštumit álohii deattuhuvvojit dohkálaččat. Sadjái ferte maid biddjojuvvot nubbi eará bealli, namalassii njuolggadusat sámi iešmearrideamis resursa-hálldašeami oktavuodas, mat maiddá leat vuodđuduvvon lagašvuoda- ja sorjjasvuoda-prinsihppi.

Stuorra riikkaidgaskasaš searvvit váikkuhit resursaávkástallama rámmaeavttuide davviguovlluin. Danne lea Sámedikkis beroštupmi gulahallat positiivvalaččat dákkár servviiguin. Rogganindustriija berre ovddidit sierra eamiálbmotstandárddaid mat leat searvvahuvvon servviid servodatlaš sosiálalaš geatnegasvuodaid oassin. *Corporate Social Responsibility* mii lea, *ILO 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain*, unnimus standárdaiguin seamma dásis. Dát gáibida servviin máhtolašvuoda das movt eamiálbmogat leat heivehan iežaset birrasiidna, sin resursaávkástallamii, vieruiduvvan vuogiatvuodaide, našonála láchkaaddimii ja riikkaidgaskasaš riekteovddideapmái. Dás lea maiddá sáhka das ahte ovddidit máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda eamiálbmogiid gaskkas deaividan dihte daiguin hástalusaiiguin maid resursaváldin mielddisbuktá. Rogganindustriija sáhtá váikkuhit gelbbolašvuoda- ja máhtolašvuoda bajidan doaibmabijuid sihke sámi servodagas ja ealáhuseallimis. Konkrehta doaibmabidju lea váikkuhit sámi gealbobirrasid rustema.

Riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvon doaba PIC *“free, prior and informed consent”* (dieđihuvvon miehtan friija vuodu alde) hárrái bidjá buori vuodu njuolggadusaid ovddideapmái luondduguovlluid resursaávkástallama ja eamiálbmogiid searvama hárrái. Sámediggerádis lea dán oktavuodas beroštupmi ahte eamiálbmotnissonat searvvahuvvojit eanet guovllulaš, našonála ja riikkaidgaskasaš bargui luondduresurssaid hálldašeami ektui iežaset guovlluin. Dasa lassin ferte árvvuid fievrridit ruovttoluotta sámi báikegottiide, ja servodagat maid daninassii fertejit oazžut vejolašvuoda searvat ovddideapmái. Dán sáhtá dahkat go rievttalaččat juogada buriid nu gohčoduvvon *“access and benefits sharing”* (vejolašvuoha ja buriid juohkin) prinsihpa mielde.

Dássásaš ovttasbargu stáhtaid gaskka davviguovlluin ja stáhtaid ja eamiálbmogiid ovddasteaddji orgánaid gaskka lea áibbas vealtameahtun go galgá deaividit hástalusaiiguin davvin buori vuogi mielde. Davviguovllut eai leat fuomáškeahtes riika, ođđa riika dahje rádjaeana. Eamiálbmogiidda dat lea min ruovtturiika, gos mii álohii leat leamaš, gos háliidit eallit ja hábmet buori jierpmálaš eallima.

Mii oaidnit ahte eamiálbmogiin lea stuorát dáhttu dál váldit ovddasvástádusa sin iežaset boahhteáiggis. Dán dattetge ii leat vejolaš dahkat almmá dohkálaš resurssaid, gelbbolašvuoda ja áshusaid haga iešgudet servodatsurggiin. Sámediggeráddi áigu bargat dan ala, ahte ovddideapmi davvin boahhteáiggis váikkuha dákkár oktavuodas.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Fuolahit ahte mearráduusat luondduresurssaid ávkástallamis dahkkojuvvojit easka dalle go Sámediggi lea miehtan, ja go ovddalgihtii leat čađahuvvon ráđđádallamat.
- Sámit ovddastit iežaset guolástusšiehtadallamiin EUin ja Ruoššain sihkkarastin dihte vuoddu ain sámi riddobivdui.
- Bargat dan ala, ahte searvvit mat háliidit ángiruššat ealáhusovddidemiin vuodđuduvvon luondduresurssaide davviguovlluin mearridit dakkár etihkalaš standárddaid maidda unnimusat ILO konvenšuvdna nr 169 biddjojuvvo vuodđun, ja vai dat váldet dohkálaš servodatovddasvástádusa eamiálbmotguovlluin.
- Bargat dan ala, ahte áshuvvo sierra eamiálbmotfoanda maid eamiálbmotguovvluid minerála- ja petroleumadoaibma ruhtada.
- Ovttasbargu fylkkagiellaiguin Barents-, Davvikalohtta- ja Intereg-ovttasbarggu prošeavttaid hárrái.

4.3.3 Čearddas čerdii

Solidaritehta eamiálbmogiiguin

Sámit Norggas, Ruotas ja Suomas áset riikkain mat gullet máilmmi riggámus riikkaide, ja sis leat iežaset áshuvvon álbmotválljen orgánat mat hálldašit ruđaid iežaset doibmii. Eanaš eamiálbmotčearddain lea guhkkín eret dákkár dilli ja posišuvdna. Eallineavttut ja man ollu olmmošvuoigatvuođat rihkkojuvvojit máilmmi eamiálbmogiid ektui molsašuddá ollu. Sámiin lea solidaritehtalaš geatnegasvuohta bargat máilmmi eará álbmogiid dili buoridemiin, sihke politihkalaččat doarjut, lonuhallat vásihusaid, doaibmabijuid ja prošeavttaid oktavuodas ja riikkaidgaskasaš barggus eamiálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái.

Sámit Ruošša bealde

Sámit Ruošša bealde eai leat dán rádjai vel ožžon iežaset álbmotválljen orgána. Deatalaš lea váikkuhit ahte sámiide Ruoššas nannejuvvojit eavttut suodjalit ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodat-eallima. Sámit Ruošša bealde leat ožžon iežaset jiena Sámi parlamentáralaš ráđđái. Lunddolaš lea áiggi mielde viidásetovddidit sin váikkuhanfámu dán forumis. Sámediggeráđis lea oppalaš mihttomearri váikkuhit dilálašvuođaid láchčima dainna lágiin, ahte eamiálbmogat ieža sáhttet álggahit servodatovddidandoaibmabijuid iežaset guovlluin ja báikegottiin davviguovlluin, sihkkarastit dihte ávnnaslaš vuoddu kulturdoibmii. Eamiálbmotservodagain leat árbevirolaččat hui nana sohka báttit. Nissonolbmot leat guovddážiis dán oktavuodas ja lohkkajuovvojit dávjá deataleamos árbevieruid- ja giellaguoddin. Doaibmabijuin nissonolbmuid váste lea danne posiitivvalaš váikkuhus olles eamiálbmotservodahkii.

Davviriikkaid sámeministtarat ja sámedikkiid presideanttat háliidit áshat oktavuoda Ruošša eiseválddiiguin ja sámiiguin gulahallan dihte oktasaš sámi áššiid birra ja juohkin dihte dieđuid. Čakčamánu 2005 dollojuvvui vuosttaš čoahtkin Moskovas Suoma, Norgga, Ruota departemeanttaid stáhtačálliid, geain lea ovddasvástádus sámi áššiin, ja Ruošša guovluovddidandepartemeantta sadjásašministtara gaska. Dán čoahtkimis čalmustuvvui eamiálbmogiid stáhtus riikkas. Eamiálbmogiid vuoigatvuođat suodjaluvvojit riikkaidgaskasaš rievtti oppalaš prinsihpaid mielde, dasa lassin gávdnojit foderála lágat Davvi-Ruošša, Sibirjá ja Nuorta-Ruošša eamiálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái. Ruošša eiseválddit ledje posiitivvalaččat ovttasbargat eamiálbmotáššiguin, ja háliidit ovttasbarggu boahteáiggiis fáttáid nugo oahpahusa, kultuvrra ja valástallama birra. Dieđuid lonuhallan riikkaid gaska ja oktasaš seminárat deattuhuvvojedje deatalaš ovttasbargohápmiin. Čoahtkima boadus čuovvoluvvo davviriikkalaš sámi áššiid ovttasbarggu oktavuodas.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Rájárástá sámi dearvvašvuođa- ja sosiálafágalaš ovttasbargu, vásihusaid ja strategiijaid lonuhallamiin, berre nannejuvvot, ja dalle erenoamážit Ruošša beale sámiid guovdu. Juohke servodagas lea deatalaš vuolggasadji buorre dearvvašvuohta. Globála eamiálbmotperspektiivvas go geahččá, de leat mis

ovddabealde stuorra hástalusat, danne go dearvvašvuoda- ja sosiálasuorgái gullá nu ollu eami-álbmogiid vuodđodárbbuid sihkkarastima rájes nugo omd. oažžut borramuša ja buhtes čázi, sámi bálvalusdárbbasaeddjiid rivttiid sihkkarastima rádjai, oažžut ollislaš ja dássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagaid. Sámediggeráđđi čujuha dan bargui mii lea álggahuvvon eamiálbmogiid ektui Máilmmi dearvvašvuodaorganisašuvnna (WHO) olis, ja čujuha ahte dan lea dárbu čuovvolit. Stáhtat fertejit leat dihtomielalaččat ovddasvástádusaset ektui, go guoská hástalusaide, mat eamiálbmogiin miehtá máilmmi leat dearvvašvuoda- ja sosiálagazaldagaid ektui.

Nuortalaččat

ON nállevalahanlávdegoddi lea cuiggodan Norgga danne go nuortalaččaid erenoamáš dilli ii leat vuhtiváldojuvvon finnmárkkulágas, ja bivdá sierra raportta ášši birra. Sámediggeráđđi lea čoahkkimis justisaministariin finnmárkkulága čuovvoleami oktavuodas váldán ovdan nuortalaččaid dili. Ráđđi vuordá ahte ráđdehus vuorua sámi duhátjahkebaikki Nuortalaš musea Njávdamis, mii maiddá šaddá nuortalaččaid deatalaš kulturdoaimmaasahussan. Nuortalaččaid dilli ferte maiddá gehččojuvvot davviguovloperspektiivvas. Nuortalaš álbmot lea juohkásan smávva birasin golmma riikkas, danne fertejit sihke guovddáš eiseválddit ja Sámediggi váikkuhit nuortalaččaid rájárastá barggu nannema.

Kulturlohallan

Čearddas-čerdii perspektiivvas lea Sámedikkis erenoamáš ovddasvástádus deattuhit eamiálbmot-kultuvrra davviguovlobarggustis. Sihke eamiálbmot- ja kulturdimensuvdna ferte biddjot guovddášii davveguovlluid viidáset ovddideamis, danne go dan oktavuodas lea sáhka movt olbmot ja kultuvrrat deaivvadit ja ovddiduvvojit geografalaš lagasvuoda ja historjja vuolggasajis, muhto maiddá lea sáhka álbmogiid boahhteáiggi eallineavttuin guhkes áiggi perspektiivvas. Rájárastá oktavuodda ja kulturlohallan eamiálbmogiid gaska davviguovlluin nanne identitehta, oktavuodda ja kultuvrralaš iešáddejumii, ja fokusere maiddá olmmošlaš beali ja kultuvrralaš šláddjivuoda davviguovlluin. Danne ferte láchit saji iešguđet kulturdeavvadan- ja kulturlohallanarenaide. Okta lunddolaš arena dasa sáhtta leat Riddu Riđđu festivála mii áigu ásahtit davvi eamiálbmotkultuvrra gaskkustanguovddáža. Ovttasbargu ja oktavuodda olmmoščearddaid gaska davvin lea maŋimuš logijagis ealáskan, ja sámi kultuvra eanet lea biddjojuvvon eamiálbmotkultuvrraid oktavuodda sihke máilmeviidosaččat ja erenoamážit davviguovlluin.

Nuoraidbargu

Sámediggi Norgga bealde lea dán rádjai ovddastan eamiálbmogiid guovllulaš nuoraidbarggus Barents-ovttasbarggu siskabealde, sihke nuoraidáššiid bargojoavkkus ja nuoraidráđis BRYC. Dát forat leat ásahtuvvon Barents Regional Youth Programme 2003-2006 implementerema oktavuodas. Dáid foraid vejolaš viidáset gaskkusteamis maŋŋá prográmmaáigodaga, livččii eamiálbmotovddastusa rulleren lunddolaš. Dál lea álggahuvvon fas ođđa bargu Barents Regional Youth Programmii áigodahkii 2007 – 2010. Prográmmaevttohus galgá ovddiduvvot Barents guovlukumiteai 2006 skábmamánus. Sámediggeráđđi áigu ain dárbbu mielde boahhteáiggis searvat nuoraidbargui Barentsovttasbarggu oktavuodas, daid rámmaid siskobealde mat Sámedikkis leat Sámi parlamentáralaš ráđđái ja Barents-guovllu eamiálbmotbargojoavkui searvamis.

Dásseárvu ja bargu áššiguin mat gusket mánáide ja nuoraide, leat Sámi parlamentáralaš ráđi deatalaš ášsesuorggit. Sámi parlamentáralaš ráđdi oaivvilda, ahte dego oassin sin barggu olis nannet nuoraid-searvama sámi servodagas ja háhkat arenaid gos nuorat sáhttet deaivvadit ja hukset fierpmádagaid, dollojuvvojit oktasaš sámi nuoraidkonfereanssat. Vuosttaš oktasaš nuoraidkonfereansa dollojuvvi 2004 čavčča. Sámediggi lea registreren ahte iešguđet davviriikkalaš ja eará riikkaidgaskasaš non-governmentála orgánat leat jearahišgoahtán eanet oktasaš sámi nuoraidovddastusa. Maiddá sámi nuorat leat čajehan beroštumi oažžut oktavuodda, ovttasbarggu ja fierpmádaga riikkarájiid rastá Sámis. Dáid signálaid vuodul ferte árvvoštallat lagabui lea go dárbu ásahtit oktasaš sámi nuoraidbargoforma.

Valášstallanbargu

Sámediggeráđđi háliida ahte ovddiduvvojit buorit bajásšaddaneavttut sámi mánáide ja nuoraide. Organiserejuvvon sámi valástallanlihkadus lea mielde háhkamin oadjebas rámmaid maiguin nannet identitehta ja oktiigullelašvuoda, ja doaibmá ovttasbargoarenan riikkarájiid rastá. Okta Sámediggeráđi mihttomeriin riikkaidgaskasaš sámi valástallamis leat láhčit dan, ahte sámi mánát ja nuorat ožžot vejolašvuodaid searvat iešguđet sámimeašttirgilvvuide ja eará gilvvuide alla riikkaidgaskasaš eamiálbmotdásis, nugo Arctic Winter Games lea. Sámediggeráđi áigu Sámi parlamentáralaš ráđi barggu bokte bargat dan ala, ahte Sápmi áiggi mielde oažžu bistevaš Arctic Winter Games-lahttovuoda. Ferte čielggadit makkár geatnegasvuodaid dát buktá.

Sámediggi addá doaibmadoarjaga Sámi valástallanlihtui Norgga bealde. SVL-N ja SVL lágideit sámi našonála ja rájárastá meašttirgilvvuid iešguđet valástallansurggiin. Dát leat buot sápmelaččaid deatalaš deaivvadansajit. Sámediggi juolluda doarjaga maiddái Sámi spábbačiekčansearvá, mii earret eará manná sámi spábbačiekčanriikkaservviide ja našonála ja rájárastá sámemeašttirvuoda spábbačiekčandoaluide. Sámediggeráđi áigu bargat dan ala, ahte šaddet oktasaš rájárastá čovdosat nu ahte Sámi valástallansearvi sáhtá oažžut dohkálaš rámmaeavttuid láhčit oktasaš sámi valástallandoaimmaid davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš dásis.

Dásseárvu

Nana ja ealli sámi servodagaid geađejuolgi lea ahte háhkat dásseárvu eavttuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid báikegottiin goappašiid sohkabeliid váste. Dárbu lea leat dihtomielalaš dan hárrái ahte albmáin ja nissoniin, gánddain ja nieiddain, sáhttet leat sierralágan dárbbut ja beroštumit, ja ahte mis álohii lea dát vuolggasadjin go hábmet min politihka.

Davviriikkalaš sámi dásseárvokonfereansa galgá lágiduvvot giđdat 2007. Mihttomearri konfereanssain ja web-siiddu ásaheamiin sámi gender issues váste lea juohkit dieđuid ja nannet dili dásseárvvu, almmái- ja nissonrolla ja eará sohkabeliide guoski áššiin sámi servodagas, ja laktit sámi dásseárvobarggu davviriikkalaš ovttasbargui. Sávaldahkan lea maid oainnusin dahkat dárbbu movt viidát ángiruššat diehtujuohkin- ja ovddidandoaibmabijuiiguin maiguin ovddidit dásseárvvu sámi birrašijn ja sámi servodagas. Sámediggi lea mielde proševttas ruhtademiin ja searvá proševtta stivrenjovkui.

Dásseárvu lea Sámi parlamentáralaš ráđi deatalaš áššesuorgi. SPR dásseárvokonfereanssas *Sohkabealit ja demokratiija*, mii lágiduvvui 2003 giđa, evttohuvvui ahte SPR ángirusašii eanet dásseárvvuin, ja álggahuvvui dásseárvostrategiijaplánabargu SPRs.

Sámediggi lea ovdal addán doarjaga Sámi NissonForumu ovdaprošektii čielggadit vejolašvuoda ásaht sámi dásseárvoresursaguovddáza. Dalle attii Sámediggi signálaide ahte dát ásahe berre leat rájárastá ja bargat dásseárvvuin sihke Ruoššas, Suomas, Ruotas ja Norggas.

ON Eamiálbmogiid bissovaš forum deattuhii eamiálbmotnissoniid ja sin dili foruma goalmát sešuvnnas New Yorkas. ON nissoniid máilmmekonfereansa lea buvttihan doaibmaplánaid ja julggaštusaid mat leat rámmán ollu riikkaidgaskasaš dásseárvobargui. Bejingga doaibmaplána 1995 mas leat 12 fáttá ja doaibmabiddjoevttohusat, attii lahttoriikkaide deatalaš gaskaoami dásseárvvu ollašuttimii. ON konfereanssas *Bejing +10 Reviewed and Appraisal* giđdat 2005 ON nissonkomisuvvna olis, mearriduvvui eamiálbmotnissonresolušuvdna.

Sámediggeráđi háliida váikkuhit dán konfereansa, sešuvnnaid ja proševttaid bohtosiid čuoovvleami. Dát eaktuda dattetge ahte Sámediggi addojuvvojit eanet kapasitehta ja hálldahaslaš resurssat.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Bargat dan ala, ahte Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraidbargu joatkašuvvá, dasa gullet maiddái oktasaš sámi nuoraidkonfereanssat

- Bargat dan ala, ahte sámi mánát ja nuorat galget sáhttit searvat sámimeašttirgilvvuide ja eará gilvvuide alla riikkaidgaskasaš eamiálbmotdásis
- Bargat dan ala, ahte Sápmi oažžu bastevaš lahttovuođa Arctic Winter Games-nammasaš doaluin.
- Oččodit oktasaš rájárastá čovdosiid nu ahte Sámi valáštallansearvi oččoši dohkálaš rámma-eavttuid láchit oktasaš sámi valáštallandoaimmaid davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš dásis
- Váikkuhit davviriikkalaš sámi dásseárvokonfereanssa lágideami 2007s ja dan čuovvoleami
- Bargat dan ala ahte vásihuslonuhallan sámi dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš suorggis nannejuvvo rájárastá perspektiivvas.

4.3.4 EU-ovttasbargu

Ruoŋa ja Suoma EU-lahttovuohta lea bidjan ođđa rámmaeavttuid sámi álbmogii. Danne dárbbasa dás duohko eanet čalmmustahttit politihkalaš proseassaid EU politihkalaš orgánain. Vaikko vel Norga ii leat ge EU-lahttu, de gusket EU vuogádaga politihkalaš mearrádušat maiddá sápmelaččaide Norgga bealde. Deatalaš áššit EU politihkkahábmemis mat gusket sápmelaččaide eamiálbmogin, leat ealáhus-ovddideapmi, erenoamážit oljo- ja gássasuorggis, ja resursahálddašeapmi. Norga bidjá maid eavttuid Euii, go guoská omd. energiija- ja guolástuspolitihkkii, mat goappašagat leaba sámiid deatalaš politihkkasuorggit. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte Norga berre maiddá searvat EU eamiálbmot-politihka ovddideapmái. Dán oktavuodas čujuhuvvo ahte EU lea lihkestuvvan bajidit standárdda omd. biraspolitihkas ja dásseárvopolitihkas EU lahttoriikkain.

Dál go Suomas lea ovdagoddeáigodat EUs, de vurdojuvvo ahte fas biddjojuvvo deaddu Davvi dimenšuvdnii (ovdal EU davvi dimenšuvdna). Davvi dimenšuvdna galgá leat ovttasbargoinstrumeanta mii searvadahtta EU ja oasálašriikkaid Ruošša, Islándda ja Norgga. USAs ja Kanadas lea áicistáhtus. Sámi parlamentáralaš ráđđi árvvoštallá buktit árvalusaid EU komišuvnna bargui ođđa politihkalaš deklarašuvnnain ja ođđa rámmadokumeanttain Davvi Dimenšuvdna, mat galget gustogohtit 2007 rájes. Sámediggeráđđi áigu buktit árvalusaid SPR bokte. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea maid mearridan prográmma Suoma ovdagoddeáigodagas EU. Danne deattuha Sámediggeráđđi árjjalaš oassálastima rádjaguovlluid bargui eamiálbmotáššiguin.

Sámediggeráđđi bargá dan ala, ahte bargu eurohparolitihkalaš áššiguin dahkkojuvvo SPRa bokte ja Sámedikki oktavuoda bokte guovddáš, guovllulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin Norggas. Sámediggeráđđi háliida ahte Sámediggi ain galgá oassálastit ráđdehusa Eurohparolitihkalaš guovllulaš forumii. Forumis digáštallojuvvo dakkár áššiid birra, mat leat deatalaččat maiddá sápmelaččaide. Forumu ulbmil lea oččodit dakkár deaivvadanbáikki, mas lea viiddis digaštallan ja jurddašeapmi Norgga oktavuoda birra dakkár Eurohpai, mii lea rievdamin johtilit.

Eua deatalaš váikkuhangaskaoapmi, masa Norga oassálastá, lea doarjjaortnet Interregionála ovttasbarggu (Interreg) bokte. Sámediggi oaidná ahte hálddahušlaš investereren Sámedikki beales Interreg-programmain lea maiddá mielde buktimin mealgat EU-ruđaid sámi servodahkii. Dát lea leamaš dakkár bealli maid Sámediggi lea deattuhan mealgat go lea árvvoštallan iežas rolla programmain, muhto hálddahušlaš golut čuovvolit prográmmaid leat leamaš viehka stuorrát. Sivvan go Interreg-programmaid hálddahušgolot leat nu stuorrát, lea Interrega organiserenmálla ja doarjjaoažžuneavttut. Stáhtadoarjagat prográmmaid hálddašeapmái eai dávis man ge láhkai daidda bargguide mat galggašedje čađahuvvot. Guhkit áiggi vuollái lea Sámediggi vásihan dán hui váttisin alccesis. Danne lea ge Sámediggi juolludan iežas ruđaid maid guovllulaš ruđaide lassin. Almmatge leat vásihan ahte Sámedikkis 2006 rádjai eai leat leamaš doarvái návccat dievaslaččat fuolahit daid ollu iešguđelágan doaimmaid mat gullet čállingodái.

Boahtteáiggi territoriealla ovttasbargu (boahtte sohka buolva Interreg-oasseprográmma) prográmma-áigodahkii 2007 – 2013:

Dálá Interreg-programmaáigodagas mii bistá jagi 2006 lohppii, leat dat guokte sámi rádjaguovlu prográmma, Sápmi (davvisámi) ja Áarjelsaemien davje (máttasámi) oasseprográmma goappás ge lea

sierra prográmma, Davvi ja Ruotta-Norga. Boahhte Interreg-áigodat lea 2007 – 2013. Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan oazžut sadjái oktasaš sámi Interreg oasseprográmma jagi 2007 rájes, prográmma olles sámi guovllu váste. Ferte gávndat buriid čovdosiid movt hálldašit, čuovvolit ja heivehit prográmma.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Searvat aktiivvalaččat SPR bokte EU bargui eamiálbmotáššiiguin
- Oččodit oktasaš sámi Interreg-prográmma 2007 rájes ja ahte ásahuvvojit buorit hálldahuslaš doarjjadoaimmat prográmmii

4.3.5 Árktalaš ovttasbargu

Árktalaš ovttasbarggus leat mielde gávccii sirkumpolára guovllu stáhta, ja dasa gullá sihke ovttasbargu guoskevaš stáhtaid ráđđehusaid ja parlamentáralaš čoahkkimiid gaskka. Árktalaš ráđđi lea ráđđehusaid ovttasbargoorgána, ja lea ásahuvvon ovdánahttit ovttasbarggu, oktiortnet ja ovttas bargat árktalaš stáhtaid gaskka oktasaš árktalaš áššiid ektui, erenoamážit ceavzilis ovddideami ja birassuodjaleami ektui. Dán ovttasbarggus lea guđa eamiálbmotorganisašuvnnas bissovaš oasálačča stáhtus.

Árktalaš ovttasbargu lea deataleamos davviguovlluid multilaterála ovttasbargoforum, erenoamážit lagašguovlodialogaid ovddideami bokte eará oarjeriikkaiguin. Ovttasbargu Árktalaš rádis berre boahteáiggis eanet geatnegahttit daid riikkaid mat leat mielde rádis.

Árktalaš ráđđi ferte nannoseappot vuolggahit dakkár áššiid maidda lea beroštupmi olles Árktisis, ja dieinna lágiin leat deatalaš eaktobiddjin sihke našonála ja riikkaidgaskasaš doaibmabijuin. Erenoamážit leat birasgáhtten, dálkkádat ja biologalaš šláddivuohta árktalaš guovlluid ceavzilis ovdáneami okta-vuođas deatalaš áššiit. ACIA- dutkkus dálkkádatrievdamiid birra lea prošeakta mii čájeha ahte lea dárbu lávga ovttas bargat viiddis riikkaidgaskasaš birraiguin. Árktalaš ráđđi lea deatalaš forum eamiálbmogiid dili nannemis.

Árktalaš ovttasbargui gullá maid ovttasbargu árktalaš riikkaid parlamentáralaš čoahkkimiid gaskka. Juohke jagi lágíduvvo árktalaš parlamentariihkkáriid konfereansa, masa maid Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteaddjit servet. Sámi parlamentáralaš ráđđi searvá bissovaš oasseváldin Árktalaš parlamentariihkkáriid komiteas (SCPAR), mii lea árktalaš parlamentariihkkáriid konfereanssain gaskasaš ovttasbargoorgána. Čihččet Árktalaš parlamentariihkkáriid konfereansa, mii lágíduvvui Gironis 2006 borge-mánus, mearridii julggaštusa mas eamiálbmotdimenšuvdna lea oidnosis.

Go Norga 2006 čavčča váldá badjelajas Árktalaš ráđi ovdagotti, de addá dat buori vejolašvuođa ráđđehusa ja Sámedikki gaskka lagabui guorahallat makkár ovttabargovugiid válljet, ja dasto movt eamiálbmotprošeavttaid oktiortnet ja vuoruhit. Dan prográmmas maid Norga lea ovddideamin iežas ovdagodeáigodagas 2006-2008, lea deatalaš ahte eamiálbmotdimenšuvdna šaddá okta ángiruššansurggiin. Eamiálbmotdimenšuvdna ferte dasto viidáseappot oktiortnejuvvot lunddolažžan buot ángiruššansurggiin, nugo dálkkádatrievdamiin, mas iešguđet lágan heivehanstrategijat, ollislaš resursahálldašepmi, ja beaktileappo ovttasbargu.

Sámediggi searvá Norgga sáttagottis Árktalaš rádi ministtarčoahkkimiidda. Jos Sámediggi galgá sáhttit nannet árktalaš bargui searvama, de berre árvoštallat ásahtit ortnegiid maid bokte Sámediggi sáhtta ámmátolbmodásis (SAO), hálldahuslaš searvat ovttas norgalaš ámmátolbmuiguin. Dát eaktuda dattetge ahte Sámediggái addojuvvo eanet kapasitehta ja hálldahuslaš resurssat. Dasto sáhtta sámi parlamentáralaš ovttasbarggu rámmaid nannen váikkuhit positiivvalaččat ángiruššamiidda árktalaš parlamentariihkkáriid ovttasbarggu ektui. Árktalaš ráđđái ásahuvvo gaskaboddošaš čállingoddi Romsii davviriikkalaš ovdagodeáigodagas 2006-2012 (Norga, Danmárku, Ruotta). Sámediggeráđđái lea hui deatalaš ahte eamiálbmotgelbbolašvuohta, erenoamážit maiddái sámi diliid birra lea nanus ja lea

oidnosis čállingottis. Dát dávista maiddá stuorradiggedieđáhussii nr 30 (2004-2005) ja Stuorradikki árvalussii dieđáhusa ektui.

Vuoruhuvvon doaibmabijut:

- Oččodit eamiálbmotdimenšuvnna ángiruššansuorgin Árktalaš ráđi Norgga ovdagotti prográmmas, ja viidáset olles davviriikkalaš ovdagoddeáigodagas.
- Oččodit nana ja čielga eamiálbmotovddastusa Ártalaš ráđi gaskaboddosaš čállingoddái
- Bargat Sámedikki searvama nannemiin ártalaš ovttasbarggus, sihke politihkalaččat ja hálddahušlaččat. Dát eaktuda buoret ruhtarámmaid, geahča kapihttala 3.3

4.3.6 Barentsovtasbargu

Barentsovtasbargu lea ásahuvvon 1993s ja lea organiserejuvvon ná:

- 1) Barentsráđđi (ministtardássi),
- 2) guovlluráđđi ja guovllukomitea (13 guovllu ja okta oktasaš eamiálbmotovddasteaddji), ja
- 3) Eamiálbmot bargojoavku mii lea guovlluráđi ja Barentsráđi ráđdeaddi orgána.

Barentsráđđi (olgoriikkaministtarat), mas leat mielde Danmárku, Suopma, Islánda, Norga, Ruošša, Ruotta ja Eurohpakomišuvdna. Kanada, Frankriika, Duiska, Itália, Japána, Vuolleatnamat, Polska, Stuorrabritánia ja USA leat áicin. Ámmátolmmoškomitea (CSO) ráhkkanahtta áššiid Ráđđái ja doallá čoahkkimiid sullii guđa gearddi jahkái. Eamiálbmogiin ii leat ovddastus Barentsráđis, vaikko eamiálbmogat dan leat ge gáibidan.

Sámi parlamentáralaš ráđđi nammada sámiid (Suoma, Norgga ja Ruotta) ovddasteaddjiid Guovllulaš dássái, go sámiin Suomas, Norggas ja Ruotas lea ovddasvástádus eamiálbmotovddasteamis. Áigodagas 2005-2007 ovddastit vepsálaččat eamiálbmogiid (sámiid, nenetsaid, vepsálaččaid) Guovlluráđis ja Barentsčállingotti eamiálbmotkonsuleanta lea mielde hálddahušlaš Guovllukomiteas.

Guovlluráđđi lea nammadan Barentsguovllu guovllulaš eamiálbmotbargojoavkku. Jodiheaddji searvá Barentsráđi čoahkkimii. Juohke jagi dollojuvvo maiddá čoahkin ámmátolmmoškomitea (CSO) ja bargojoavkku gaska.

Eamiálbmotbargojoavku lea ráhkadan Eamiálbmotdoaimbaplána áigodahkii 2006 – 2008. Barentsguovllu Eamiálbmogiid 2005-2008 doaimbaplánas leat doaimbabiidjoevttohusat ja prošeavttat maid golut leat oktiibuot vuollel 30 miljon Norgga ruvno. (Eai leat várrejuvvon sierra ekonomalaš resurssat). Doaimbabiiduin lea leamaš deaddu nenetsa, vepsálaš ja sámi guovlluid ektui Ruošša bealde Barentsguovllus, ángiruššansurggiid siskobealde mat leat dearvvašvuohta, biras ja luonddudoallu, oahpahus ja gelbbolašvuođaovddideapmi, árbevirolaš ealáhusat ja gávpedoaibma, kultuvra, infrastruktuorra ja dasto diehtujuohkin ja mediadoaimba.

Bargojoavku lea vuoruhan fáttáid nugo ealáhus, dearvvašvuohta ja sosiála bajimužžii. Konkrehta doaimbabiid gaskkas namuhit earret eará Obschina ásaheami⁸ (lobálaš eamiálbmotsearvi) Gieldda-

⁸ Vuosttaš obschina Guoládatnjárggas, Obshina Kildin, ásahuvvui 2002s. Obschina Kildina ulbmilin lea ásahtit bearašboazodoallu dahje boazodoalu málle Skandinavias, muhto heivehuvvon dillái Ruoššas. Vuosttaš oassi barggus, d.m. eamiálbmotfitnodaga/siidda almmolaš registreren, lea čadahuvvon. Boahhte vuorus lea áigumuš geahččalit oažžut vuoigatvuođaid ovttá guvlui maid sáhtta geavahit boazoguohtumiidda eará doaimmaide nugo meahcásteapmái ja guolásteapmái ja ekoturismii. Áiggi mielde galgá obschina maid oastit bohccuid ja teknologijja. Dát lea gáibideaddji bargu ja gáibida ekonomalaš resurssaid. Sámiin alddineaset eai leat ekonomalaš resurssat, ja Ruošša bealde ii leat nu stuorra vejolašvuohta oažžut veahki. Lea dárbu oažžut davviriikkain veahki. Johan Albert Kalstad lea leamaš deatalaš resursaolmmoš obschina Kildina ásaheami barggus. Sámediggi Norggas lea addán ekonomalaš doarjaga ovdaprošektii.

guovllus. Boazodoallu lea guolástusain sámiid ja eará eamiálbmogiid guovddáš kulturguoddi ealáhus Ruošša bealde. Deatalaš lea nannet boazodoalu ja eará meahcceealáhusaid eamiálbmogiid nana ceavzilis ealáhussan boahhteáiggis dakkár guovlluin gos lea minerálaroggan, oljo- ja gássadoaibma. Dán oktavuodas lea deatalaš váldit vuhtii dan, ahte ii šatta nana ja ceavzilis ovdáneapmi, jos nisson-olbmot ollásit eai searvva ovddidanproseassaide ja beasa ávkkástallat dan ovddideamis mii čadahuvvo. Obschinaid ásaheapmi sáhtta leat inspirašuvdnan sámiide movt ovddidit sámi servodaga ekonomalaččat ja sosiálalaččat. Sámediggeráđdi áigu leat mielde álggaheamen osiid Eamiálbmot doaimmaprográmmas. Sámedikki ekonomalaš veahkki Barentsovttasbargui berre vuosttažettiin geavahuvvot doaimmabijuid Ruošša bealde. Doaimmabijuid vuoruheami oktavuodas berrejit nuoraid doaimmabijut ja doaimmabijut mat ovdánahttet dásseárvvu, vuoruhuvvot.

Eai leat várrejuvvon našonála dahje guovllulaš ruđat eamiálbmogiid searvamii Guovlluráđis ja komiteas. Dát mearkkaša dan ahte eamiálbmogat ieža fertejit ruhtadit iežaset searvama. Dát mielddisbuktá maiddá ahte ferte searvat iešguđet bargojoavkkuide, maid Guovlluráđdi/komitea lea ásahan/ásaha. Sámediggi Norgga bealde lea dán rádjai ruhtadan eamiálbmogiid searvama guovllulaš nuoraidbargojovkui.

Norga ja Ruotta leat jahkásaččat juolludan 50 000 ruvno nuoraidbargojoavkku čoahtkinsearvamii (mátki, orrun, dulkon, háldd. jna.) Čállingoddedoaimma gozihit dál Barentsčállingotti eamiálbmotkonsuleanta Girkonjárdgas, ja dasto bargit Murmánskkas Barents Indigenous Peoples Office (BIPO) nammasaš čállingottis.

Vaikko eamiálbmotbargojoavkkus lea sierra stáhtus, de lea deatalaš ahte eamiálbmotovddastus šaddá mealgat buoret ja čielgaset. Sámediggi Norgga bealde ja Sámi parlamentáralaš ráđdi leat gáibidan eamiálbmotovddastusa Barentsráđái.

Sámediggeráđdi oaivvilda maiddá ahte eiseválddit fertejit bidjat eanet resurssaid eamiálbmogiid searvamii ja kapasitehtahuksemii Barentsovttasbarggus. Sámiid, nenetsaid ja vepsálaččaid kapasitehta buorideami dihte Barentsovttasbarggus, ruhtada Sámediggi Norggas Barents eamiálbmotkantuvrra Murmánskkas, mii oazžu hálddahušlaš veahki Barentsčállingottis Girkonjárdgas.

Sámediggeráđdi váillaha maiddá ollu gelbbolašvuoda bajideaddji doaimmabijuid eamiálbmogiid ektui vai sis livččii vejolašvuodda searvat ođđa ekonomalaš doaimmaide. Oahpahuš jođiheamis, agoarta-váldimis ja márkánádejumis leat dávjá kritihkalaš faktuvrrat doaimma ekonomalaččat ceavzima oktavuodas. Nuppe dáfus lea maid dárbu ahte álbmot muđui, eiseválddit ja erenoamážit fitnodagat mat investerejit ekonomalaš doaimmaid eamiálbmotguovlluin, ožžot eanet máhtolašvuoda eamiálbmogiid birra.

Sámediggeráđdi doarju álgaga ahte ásahuvvo riikkaidgaskasaš Barentsčállingoddi Girkonjárdgii. Barents eamiálbmotovttasbargu lea rájárastá bargu. Eamiálbmotdimenšuvdna galgá leat čielgasit meroštallojuvvon dákkár čállingottis, ja dat ferte sihkkarastojuvvot viidáset proseassas. Sámediggeráđis lea beroštupmi addit eamiálbmogiidda vejolašvuoda searvat iešheanalís ja dássásaš oasálažžan.

Vuoruhuvvon doaimmabijut:

- Oččodit bistevaš eamiálbmotovddastusa Barentsráđis, ja vai dain iešguđet eamiálbmotjoavkkuin leat bistevaš lahtut Barents guovlluráđis. Sámediggi galgá searvat bistevaš ámmátolmmoškomiteas, eaktun leat ruhtarámmat, geahča kapihttalís 3.3.
- Oččodit várrejuvvo sierra ruđaid Barentsovttasbarggu eamiálbmotdoaimmaprográmma čuovvoleapmái
- Bargat dan ala, ahte eamiálbmotdimenšuvdna gozihuvvo guovllulaš nuoraidbarggus Barentsovttasbarggu siskkobeaide

4.3.7 Máhtolašvuohta

Jos Norga galgá váldit válđoovddasvástádusa eamiálbmotdimenšuvnnas davviguovlluin, lassin daid eará áššiide maid áŋgiruššan buktá, de fertet Norga šaddat ovddimuččaid searvá Eurohpas vuoigatvuođaáššiid ja ollislaš ovddidanmálliid ektui, man oktavuodas ealáhusovddideapmi, kultuvra ja servodat gehččojuvvojit fárrolaga.

Dárbbasuvvo odđa máhtolašvuohta go galgá sáhttit viidasetovddidit eamiálbmotdimenšuvnna riikkaidgaskasaš gelbbolašvuođabuvttan mii addá guovllulaš árvoovvttadeami. Gávdno geavatteahtes vejolašvuohta eamiálbmot vuoigatvuođaid ja servodatbelliid gelbbolašvuođa čohkkemis, ovddideamis ja institušuvdnalažžan dahkamis sirkumpolára rájárastá perspektiivvas. Dat guoská maidđái máhtolašvuođalonuhallamii, ja dutkan-/studeantalonuhallamii eamiálbmogiid gaskkas.

Máhtolašvuođadimenšuvnna ektui lea dárbu dárkilastit, ahte gávdno juo ollu máhtolašvuohta davvin mainna fertesi ávkástallat. Dát lea máhtolašvuohta sihke formálaš dásis oahpahusoktavuođas, ealáhuseallimis ja almmolaš suorggis. Muhto gávdno maid ollu máhtolašvuohta dan birra movt eallit davvin.

Sámediggeráđđi oaidná hui deatalažžan ahte ášahuvvo viiddis, ollislaš áŋgiruššan dutkamis davviguovlluin ja daid váste. Ollislaš strategiijas davviguovlluin lea hui stuorra mearkkašupmi eamiálbmogiidda. Eahpitkeahhtá lea dárbu ođasmahttit ja bidjat ollislaš fokusa davviguovlluide dan geažil go riikkaidgaskasaš geopolitihkalaš dilli lea rievdan maŋimuš jagiin dainna lágiin, ahte lea šaddan stuorat beroštupmi maidđái stuorra energiija- ja resursavejolašvuođaide, mat leat dán guovllus.

Sámi guovlluin oaidnit mii bures ahte globaliseren rievdata fitnodagaid lokalisereneavttuid, ja gosa sámi nuorat háliidit ásaiduvvat, gos ássat ja váikkuhit servodagas. Stuorra hástalus lea háhkat miellagiddevaš odđáiigásaš bargosajiid oahppan nuoraide, ja várra erenoamážit nuorra nisson-olbmuid sámi báikegottiin. Davviguovloáŋgiruššan lea deatalaš dán oktavuodas.

Iešguđet sámi guovllut fertetit ovddidit guovllulaš gilvalannávccaid nana máhtolašvuođabirrasiid ovddideami bokte, ja nannet báikkálaš ovdamuni. Go galgat juksat dákkár gelbbolašvuođovddideami, de fertet hukset kapasitehta sámi báikegottiin vai sáhttit searvat politihkalaš doibmii ja nu váldit stuorat servodatovddavástádusa. Dát váikkuha stuorat servodatáŋgiruššama, mii fas váikkuha positiivvalaččat ollu hástalusaid ektui mat garrasit čuhcet árbevirolaš ealáhusaide, kultuvrii ja servodateallimii. Sámediggeráđđi oaihvilda ahte fertet ovddidit sámi ášahusaid gozihit ja ovddidit eamiálbmogiid oktasaš dieđuid ja árbevirolaš máhtolašvuođa ja oktasaš áddejumi. Gelbbolašvuođa fertet bajidit nu ahte sámiin lea vejolašvuohta searvat odđáiigásaš servodatovddideapmái almmá massekeahhtá min fakki min árbevieruide ja kultuvrii. Dilálašvuođaid fertet láchit nu ahte ovttaskas olbmot ja searvvit sáhttet hukset kapasitehta iešguđet servodatsurggiin.

Olgoriikkadepartemeanta lea bidjan sierra ekspeartalávdegotti mii galgá buktit árvalusaid ollislaš Norgga davviguovlopolitihka hábmemii ja váikkuhit Barents 2020 ovddideami, mii lea ráđdehusa odđa dutkan- ja ovddidanáŋgiruššan davvin. Barents 2020 galgá leat dutkanbirrasiid oktiičatnan arena ja fágabirrasiid gaskasaš ovttasbargoarena, erenoamážit riikkarájaid rastá. Prográmma galgá leat gaskaoapmi mainna nannet ovttasbarggu stáhta, ealáhuseallima ja akademálaš birrasiid gaskka Norggas. Temáhtalaččat deattuhuvvo prográmmas erenoamážit petroleumateknologiija ja resursa- ja birashálddašepmi davvin. Sámediggeráđđái lea hui deatalaš ahte Ekspeartalávdegotti barggus lea eamiálbmotdimenšuvdna áibbas guovddáži, ja ahte Barents 2020 maidđái lea arena mii geatnegahtá ášahit ovttasbarggu eamiálbmogiid ovddasteaddji orgánaiguin. Norga fertet dás leat ovddasmanni riika. Čadnojuvvojit vuordamušat dasa ahte prošakta Barents 2020 maidđái lokteši dutkan- ja ovddidanprošavttaid mat bohtet ávkin sámiide ja eará eamiálbmogiidda. Dan bokte ahte movttiidahttit eanet ovttasbargat sámi dutkan- ja gelbbolašvuođabirrasiiiguin ja –fierpmádagaiguin ja searvvahit daid, ja go eanet deattuhit dáláš ja boahhteáiggi dutkama dáin ášahusain, ja dasto eanet ovttasbargat sámi ealáhusberoštumiiguin ja eará servodatásahusaiguin.

Sámediggeráđđi lea bidjan merkii ahte sámi ásausat Árran julevsámi guovddáš, Divttasvuonas, Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš, Guovdageainnus, Álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš, Guovdageainnus, Sámi allaskuvla/Sámi instituhtta, Guovdageainnus ja Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš, Deanus dahke 29.06.06 šiehtadusa davviguovloovttasbarggus. Šiehtadusas lea ovttamielalášvuohta oktasaš ovttasbargovuođu ja oktasaš fierpmádaga ásaheami ektui davviguovloáššiid vástte. Ovttasbarggu ulbmilin lea ahte ásausat čohkkejit gelbbolašvuođa, vai ovttas sáhttet bargat daiguin hástalusaiiguin maid riikka davviguovloáŋgiruššan mielddisbuktá maiddá sámi ásaheami ektui. Dasa lassin barget guoskevaš ásausat iežaset erenoamáš-surggiiguin - maiddá davviguovloperspektiivvas. Hui deatalaš lea ahte eamiálbmogat ieža dutket iežaset áššiid ja servet riikkaidgaskasaš máhtolašvuođaloktemii davviguovlluid birra iežaset eavttuiguin. Iešguđet sámi- ja eamiálbmotásahusain dás lea guovddáš rolla. Daidda ferte addit vejolašvuođa loktet gelbbolašvuođa, ja ferte láchit ásaheamiovttasbarggu. Sámediggeráđđi ávžžuha sámi dutkanbirrasiid ohcalit ovttasbarggu vástesaš birrasiiiguin earret eará eamiálbmogiiguin Árkttis. Boahhteáiggi industriijaáŋgiruššamat davviguovlluin čuhcet sakka eamiálbmogiid dillái. Danne berre ovddiduvvot sierra prográmma dasa vai eamiálbmotdutkiid gaskka Alaskas, Kanadas, Ruonáeatnamis, Ruoššas ja Skandinavias šattašii lávgadet ovttasbargu.

Sámi servodat lea dan dáfus earálágan go ollu eará eamiálbmotservodagat, dan sivas go sámi nuorat maŋimuš 30-40 jagi leat váldán alit oahpu, seammás go leat doalahan ja nannen sámi identitehta ja iešáddejumi. Dát ovdáneapmi lea sihke leamaš eaktun sámi servodat- ja kulturgižžui ja deatalaš boadus das. Sámi servodat lea dál maiddá ovdánan dieđalaš máhtolašvuođaservodahkan, mas leat ásaheamiovttasbarggu sámi dieđalaš ásaheami. Ovdamearkka dihte čadahit ollu dutkamis sámi servodagas dál sámit, geain lea alla dieđalaš gelbbolašvuohta. Dát bidjá buori vuolggasaji gelbbolašvuođa ovddideapmái viidáset ja kapasitehta huksemii sámi máhtolašvuođa- ja dutkanbirrasiin. Sámediggeráđđi oaivvilda, ahte ain lea dárbu ollu ovddidit ja nannet oahppodási ja akademalaš bargomárkana sámiide, vai sámi servodat buorebut rustejuvvošii gozihit iežas beroštumiid riikkaidgaskasaš dásis iešguđet fágafealttaid siskkobealde.

The University of the Arctic lea davvi universitehtaid ja allaskuvllaid ovttasbargofierpmádat, ja das leat sullii 70 lahttoásahusa Kanadas, Alaskas, Ruoššas, Islánddas, Ruonáeatnamis, Norggas, Ruotas ja Suomas. The University of the Arctic organisere doaimmaid ja prográmmaid nannet davvi/sirkumpolara guovllu, omd. ovttasbarggu bokte nugo studeantalonuhallama, gáiddusoahpahusa ja iešguđetlágan dutkan- ja studieprográmmaid jna. bokte. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte lea deatalaš ahte The University of the Arctic ain eanet searvvaha eamiálbmotperspektiivva buot doaimmaide. Dán sáhtta dahkat dan bokte go nanne fierpmádaga gelbbolašvuođa ja kapasitehta dainna lágiin ahte dat sáhttet oktiortnet ja láchit viidáset eamiálbmotperspektiivva čuovvoleami, ja fas dan bokte movttiidahttit, oaivadit ja systematiseret ovttaskas fierpmádatlahtuid eamiálbmotáššiid fágalaš profilerema. Váikkhangaskaoapmin sáhtášii bidjat resurssaid fierpmádatoktiortnendoibmii. Dárbu lea maiddá nannet studeanta- ja dutkanlonuhallama ruhtadeami konkrehta eamiálbmotáŋgiruššamiid oktavuodas.

Riikkaidgaskasaš boazodoalu fága- ja gaskkustanguovddáš rahppojuvvui 2005 čavčča Guovdageainnus, ja dan ruhtadit Olgoriikadepartemeanta, Bargo- ja searvadahttindepertemeanta ja Eanadoalodepartemeanta. Guovddážiis leat stivralahtut Suomas, Ruotas, Ruoššas ja Norggas. Guovddáža ulbmilin lea earret eará váikkuhit nana ceavzilis boazodoalu doalaheami ja viidáset-ovddideami davviguovlluin, ja Guovddáš lea oassi davviguovloáŋgiruššamis, ja Sámediggeráđdis lea beroštupmi ahte guovddáža ruhtadeapmi viidáset sihkkarastojuvvo.

Vuoruhuvvon doaimmabijut:

- Oččodit lávgadet dialoga Sámedikki, Norgga dutkanráđi, ja sámi dutkanásahusaid ja -fierpmádagaid ja ásaheami gaskka mat dutket sámi čuolbmačilgehusaid.
- Oččodit čielga eamiálbmotdimenšuvnna Norgga dutkanráđi davviguovloáŋgiruššamiidda ja ráđdehusa prográmmii Barents 2020.

- Bargat dan ala, ahte Sámediggi oažžu bušehhtarámmaid mat addet vuoddu FoU ruđaide maid sáhtta geavahit iešguđet dutkanprográmmaide ja áŋgiruššamiidda.
- Bargat dan ala, ahte nannet eamiálbmogiid oahpahus- ja dutkanásahusaid.
- Bargat dan ala, ahte ásahuvvo davviriikkalaš sámi dutkanfoanda.

5. Ekonomalaš ja hálddahušlaš váikkuhusat

Dán diedáhusa evttohuvvon vuoruhemiid ekonomalaš ja hálddahušlaš váikkuhusat meannuduvvojit jahkásaš bušehtain Sámedikkis.

Diedáhus lea Sámedikki áŋgiruššansurggiid vuoruheapmi riikkaidgaskasaš suorggis vai daid ekonomalaš ja olmmošlaš resurssaid sáhtta geavahit ulbmillaččat, mat Sámedikkis dál leat geavahusas dán suorggis. Dattetge ii sáhte veaháš ge eahpidit dan, ahte Sámedikkis lea unnán ruhta riikkaidgaskasaš bargui. Ollugat dain evttohuvvon doaimbajuiin diedáhusas eaktudit ge, ahte Sámediggi systemáhtalaččat nanne gelbbolašvuoda ja kapasitehta. Danne lea maid ruhtadeapmi diedáhusa bajimus strategijja.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Mearkkašumit

Lávdegottis, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut, Lene Hansen, Susanne Amalie Andersen, Klemet Erland Hætta, Jarle Jonassen, Tor Mikalsen, Miriam Paulsen, Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Marianne Balto, Henrik Eriksen, Marit Kirsten A. Gaup, Knut Store, Anders Urheim, Per Edvind Varsi ja Guovdageainnu johttisámelisttu lahttu Per Andersen Bæhr, lea čuovvovaš mearkkašupmi:

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea duhtavaš go diedáhusas fokuserejuvvojit olbmuid dagahan dálkkádatčuolmmat. Sámediggi berre ieš maid konkrehta váikkuhit dálkkádatgássaid luoitimiid unnideami, lassin dasa go searvá Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui eamiálbmogiid ektui.

Sámediggi berre ráhkadit siskkáldas strategijjaid mat earret eará gusket energijageavaheapmái ja mátkedoaimmaide, háhkan dihte dihtomielašvuoda doaimmastis dan hárrái.

Evttohusat

Lávdegotti Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Marianne Balto, Henrik Eriksen, Marit Kirsten A. Gaup, Knut Store, Anders Urheim ja Per Edvind Varsi lea čuovvovaš evttohus:

Evttohus 1

Dálkkádat

Evttohuvvo ođđa vuoruhuvvon doaimbajui:

Gelbbolašvuoha luonddu ja dálkkádaga birra – árbevirolaš máhtolašvuoha – ferte heivehuvvot plánemis, hálddašeamis ja davviguovlluid bearráigeahččamis.

Ealáhusovddideapmi čuokkis 4.3.2

Lávdegoddi evttoha čuovvovaš rievdadusa vuoruhuvvon doaimbajuiide: Ođasmuvakeahtes luondduriggodagaid geavaheapmi ja stuorat lihkahallamat eamiálbmotguovlluin eai galggaše čadahuvvot ovdal čadahuvvon konsultašuvnnaid stáhta ja eamiálbmoga gaskka, man oktavuodas eamiálbmogiid kultur- ja eksisteansavuodđu erenoamážit árvoštallojuvvo.

Árktalaš ovttasbargu čuokkis 4.3.5

Evttohuuvvo ođđa vuoruhuvvon doaibmabidju:

Prošeavttain ja prográmmain ferte sihkkarastojuvvot ahte eamiálbmotberoštumit álggahuvvojit dainna lágiin ahte ovttárvosašvuohta duodas sihkkarastojuvvo.

Barentsovttasbargu

Evttohuuvvo ođđa vuoruhuvvon doaibmabidju:

Ferte álkiduhttit olbmuidgaskasaš oktavuoda Barentsguovllus riikkarájáid rastá.

Máhtolašvuohta

Evttohuuvvo ođđa vuoruhuvvon doaibmabidju:

Eamiálbmogat fertejit oazžut alcceseaset rámmaid loktet sin gelbbolašvuođa vai duohta oasálašžan sáhttet searvat oppalaš servodatovddideapmái ja erenoamážit proseassas mii čađahuuvvo davviguovlluin. Gelbbolašvuođain sihkkarastojuvvo searvan daid deatalaš mearrádusaide mat gusket eamiálbmogiidda.

Lávdegottis eai leat muđui mearkkašumit eai ge evttohusat áššái ja rávvet Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusašrvalusa

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 30 čoačkis. Jienasteapmi čađahuuvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Kultur- ja ealáhuslávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Guovddášbellodaga Olaf Eliassen beavdegirjelasáhus:

Mearkkšupmi 1

Vuolláičállii ii doarjjo mearkkašumi 1. cealkaga.

2. cealkaga ii sáhte vuolláičállii doarjut.

Ákkastallan:

Go Sámis leat nu guhkes gaskkat, de lea veadjemeahtun eastadit mohtorfievrruid sihke geainnuid alde ja meahcis.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Henrik Eriksen, áššejođiheaddji	Tor Mikalsen
		Aili Keskitalo
	Henrik Eriksen	
	Henrik Eriksen, čoaččkinortnegii	
	Egil Olli, čoaččkinortnegii	
2	Susanne Amalie Andersen	Bjarne Store-Jakobsen
	Susanne Amalie Andersen	
	Henrik Eriksen, čoaččkinortnegii	

3	Susanne Amalie Andersen	
4	Bjarne Store-Jakobsen	Jánoš Trosten
		Aili Keskitalo
		Terje Tretnes
	Bjarne Store-Jakobsen	
5	Tor Mikalsen	
6	Olaf Eliassen	Susanne Amalie Andersen
	Olaf Eliassen	
7	Henrik Eriksen	
8	Jánoš Trosten	
9	Egil Olli	
	Aili Keskitalo	
10	Lene Hansen	
11	Anders Urheim	
12	Gunn-Britt Retter	
	Aili Keskitalo	
13	Henrik Eriksen, áššejođiheadji	
14	Olaf Eliassen, čoahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha mearkkašumiidasas ja doarju muđui Sámediggeráđi dieđáhusa riikkaidgaskasaš ángiruššansurggiid birra.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.06 dii. 15.00.

Ášši 50/06

Gulaskuddan - Stáda ja Norgga girku NAČ 2006:2

Arkiivaáššnr..

06/202506 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Sámediggeráđđi	09.10.06	R 101/06
Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi	13.-16.11.06	014/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11. - 1.12.06	50/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.2006 dii. 15.20.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	09.10.06	Sámediggeráđđi	Ášši R 101/06
2	31.01.2006	Kultur- ja girkodepartementa	NAČ 2006:2 Stáda ja Norgga girku
3	24.04.2006	Kultur- ja girkodepartementa	Gulaskuddanreive
4	-	Kultur- ja girkodepartementa	Gihppa – NAČ 2006:2 váldoosit
5	09.10.06	Norgga girku	Gulaskuddancealkámuš

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus lávdegoddái

Sámediggi čujuha gulaskuddamii - NAČ 2006:2 Stáda ja Norgga girku.

Girkus lea, ja lea leamaš guovddáš sadi ollu sámiin. Girku lea oskku hálddašeddjin doaibman, ja dasa lassin lea maiddá leamaš deatalaš kultuvrralaš ja vuoiŋgalaš árbevireuid guoddi, ja lea čohkken olbmuid eallima iešguđet dásiin. Stuorimus oassi sámi álbmogis leat Norgga girku miellahtut, ja danin lea čielggadeapmi mii váldá ovdan stádagirkoortnega boahhteáiggi ja eará guovddáš girkoáššiid, deatalaš ášši sámi servvodahkii. Dan vuodul lea Sámediggi duhtavaš go ráđdehus stáda-girku lávdegotti miellahtuid nammadettiin maiddá lea nammadan áirasiid sámi álbmogis. Dát lea leamaš mielde sihkarastime ahte sámi bealli barggus lea bures vuhtiiváldojuvvon.

Beroškeahhtá makkár oktavuoha lea stáda ja girku gaskkas, de galgá sámi bealli vuhtiiváldojuvvot. Sámediggi háliida buktit cealkámuša mii lea bajit ja prinsihppalaš dásis.

Dat garra dáruiduhttinpolitihkka man norgga eiseváldit leat fievrridan gitta min áiggi rádjái lea mielddisbuktán ahte sámít leat kultuvrralaččat ja gielalaččat vealahuvvon. Girku lea maiddá geavahuvvon dán politihka fievrrideamis. Sámediggi lea danin duhtavaš go 1992 Girkočoahkkin álggahii Sámi girkoráđi sámi girkoeallima ovddasteaddji orgánan ja go 1997 Girkočoahkkin šallošii girku doaimma dáruiduhttima bálváleaddjin. Sámi girkoeallin lea dál girkus vuoruhansuorgi. Lea dárbblaš ahte girkus, ovddeš áiggiid politihka vaháigiid njulgema oktavuodas, garrasit ja bistevaččat maiddá boahhteáiggi vuhtiiváldá sámi girkoeallima dárbbuid beroškeahhtá makkár girkoortnet válljejuvvo.

Lea deatalaš ahte sámi girkoeallin oažžu boahhteáiggi norgga girkus vejolašvuodaid ja rámmaeavttuid mat addet dasa vejolašvuoda nannejuvvot ja ovdánit. Lea deatalaš ahte dat dárbbut mat leat sámi girkoeallima siskobealde, váldojit vuhtii maiddá boahhteáiggi, nu go biibbaljorgalanbargu, veahkkeávnasbuvttadeapmi, girkodulkadoaibma, Sámi girkoráđi doaibma jnv. Dan vuodul oaiivvilda Sámediggi ahte girkus lea ovddasvástádus sihkarastit sámi girkoeallimii buriid rámmaeavttuid beroškeahhtá movt girkolaš doaimma ruhtadeapmi šaddá dáhpáhuvvat boahhteáiggi.

Sámediggi oaiivvilda ahte Norgga girku doaibma ain galgá leat riikaviidosas ja demokrátalaš ja ahte dat sihkarastá girkolaš oasseváldima buot báikkálaš servvodagain miehtá riikka, ja ahte sámi álbmogis lea lunddolaš sadji dán doaimmas beroškeahhtá gos riikka lea. Lea deatalaš ahte girku formálalaš struktuvrrat váldet vuhtii dan ahte sámít orrot biedgguid miehtá riikka, ja ahte sihke lulli-, julev- ja davvisámiid giella ja kultuvra váldojuvvo vuhtii.

Girkut ja girkolaš činjat ovddastit deatalaš oasi min kulturhistorjjás. Sámediggi lea vuohhtán ahte dat ollu sajjin váilevaš ruhtadeami dihte leat billašuvvame. Sámediggi hálida dás deattuhit dan ahte lea guovddáš eiseváldiid ovddasvástádus váldit vára dán kulturárbbis. Sámediggi hálida dás erenoamážit čujuhit daidda girkuide mat báhce maŋgel Finnmarkku ja Davvi-Romssa boaldimiid nuppi máilmmesoadi oktavuodas. Dát girkut ovddastit deatalaš oasi guovllus norgga ja sámi kulturárbbis, ja danin lea erenoamáš deatalaš ahte dain váldá vára.

Bajášaddan- ja oahppolávdegotti árvalus

Evttohusat

Olles lávdegoddi dáiguin miellahtuiguin: NSR:a sámedikkejoavku; Synnøve Solbakken-Härkönen, Aili Keskitalo, Kjersti Myrnes Balto, Tone Finnesen, Rita-Alise Porsanger, Sámit lulli-Norggas; Johan Mikkel Sara, Bargiidbellodaga sámedikkejoavku; Jørn Are Gaski, Inger Jørstad, Josef Ingmar Vedhugnes ja Hilde Anita Nyvoll evttoha čuovvovaš rievdadusaid ráđi árvalusevttohussii:

Evttohus 1

Lávdegoddi evttoha čuovvovaš rievdadusaid ráđi árvalussii:

1. teakstaossi: Cealkka 4. čuoggá maŋgel ”Dan vuodul lea Sámediggi duhtavaš...” rievdaduvvo dánin ”Dan vuodul lea Sámediggi duhtavaš go ráđdehus maiddá lea nammadan áirasiid sámi álbmogis lávdegoddá mii galgá árvoštallat girku ja stáhta oktavuoda.

2. teakstaossi: Nubbi cealkka ”Sámediggi hálida buktit...” váldo eret, ja dát biddjo sadjai: ”Jus sámi dimenšuvdna galggašii vuhtiváldojuvvot, de fertešii ráhkadit girkolaš ávdnasiid, ovdamearkka dihte sálbmagirjjiid ja biibbaliid buot golmma sámegillii, ja fertešedje oahpahuvvot eambbo sámi báhpát ja earát geat barget girkolaš áššiiguin.”

3. teakstaossi: Maŋemus cealkaga maŋemus oassi ”... beroškeahhta makkár girkoortnet...” váldo eret, ja dan sadjai biddjo: ”... nu ahte dat sáhtá nannejuvvot ja ovdánahttojuvvo.”

4. ja 5. teakstabihtta sihkkovuvvo.

Muđui doarju lávdegoddi ráđi evttohusa.

Lávdegoddi eanetlohku dáiguin miellahtuguin: NSR:a sámedikkejoavku; Synnøve Solbakken-Härkönen, Aili Keskitalo, Kjersti Myrnes Balto, Tone Finnesen, Rita-Alise Porsanger ja Sámit lulli-Norggas; Johan Mikkel Sara

Sámediggi ádde dán ássi ovttaskas olbmuid vuodus eallin- ja oskugažaldahkan, ja dan vuodul oaivvilda Sámediggi ahte áirasat friija vuoduin galget sáhttit dovddastit oainnuset iešguđet evttohusaide main lea oktavuoha stáhta-girku-čielggadussii. Danne ovddida Sámediggi čuovvovaš molssaeavttu:

Evttohus 2

Málla A, vuodđoláhkii fakkastuvvon álbmotgirku
Málla B, láhkii fakkastuvvon álbmotgirku
Málla C, friijagirku

Lávdegoddi unnitlohku dáiguin miellahtuguin: Bargiidbellodaga sámedikkejoavku; Jørn Are Gaski, Inger Jørstad, Hilde Anita Nyvoll ja Josef Ingmar Vedhugnes

Árvalus 3

Stáhta girku lávdegotti eanetlohku evttoha rievdadit Norgga girku dálá organiserema, earret eará dainna lágiin ahte botket stáhta ja girku čatnaseami. Dát mielddisbuktá láhkarievdadusaid, gitta 9 lága Vuodđolágas fertejit rievdaduvvot dahje sihkkovuvvot, jus evttohus dohkkehuvvo.

Vuodđoláhkamearrádus 2. paragrafas evangelisttalaš-luhteránalš oskkus lea váikkuhan ollu Norgga servodatvuogádaga hábmemii.

Lávdegotti eanetlohku evttoha vuodđudit álbmogirku, sierra lágaiguin. Ođđa álbmotgirku galgá ruhtaduvvot álmmlaš ruđaiguin ja daid lahttuvuodámávssuiguin, maid juohke lahttu álbmotgirkus lea geatnegahttojuvvon máksit.

Sámi servodaga álbmot háliida girku, ja oassálastá girkolaš meanuide enet go eanetlogu álmot. Sámi álbmoga stuorra eanetlogus lea nana gullelašvuota girku, ja atná dan deatalažžan sihke stuorra allabasiin ja eallima stuorra dáhpáhusain nu go gásttašeamis, konfirmašuvnnas, vihahusain ja hávdádusain. Ollugiidda lea dálá stáhtagirkoortnet leamaš oadjebaš čatnaseapmi, ja dán čatnaseami botken lea amas jurdda.

Sámit ássat dávjá biedggoássanguovlluin ja smávva gielddažiin. Nu guhká go nana stáhtalaš eiseváldi hálddaša girkoortnega, de leat ekonomalaš resurssat mealgat buorebut sihkkarastovuvvon dasa ahte sáhttit čađahit girkolaš meanuid. Dán nana čatnaseami luvven stáhtaválldis, mas lea láhkanannejuvvon álbmotgirku, mielddisbuktá várra guhkit áiggi vuollái bušehttiaváikkuhusaid. Stáhtaváldi ii leat dalle šat nu nannosit geatnegahttojuvvon juolludit ruđaid álbmotgirku, dan ektui mii vuodđoláhkanannejuvvon stáhtagirkus lea. Danne lea sámi servodagaide buoremus ahte dálá girkoortnet bisuhuvvo.

Girkoortnega organiseremis fertejit sámi girkoservodagat fuolahuvvot dainna lágiin ahte sámegeleageavaheami earáliiggášvuota ain gávdno girkus. Sámi gielaide geavaheapmi girkolaš oktavuodain nanne gullelašvuoda ja oassálastima girkolaš meanuide.

Girku lei okta dain vuosttaš orgánain mii geavahii sámegeleaid sáttasánis gaskkusteamis, muhto girku lei maid guhká mielde dáruiduhttimin riikka. Girku válddi badjelassas, hui árrat, ovddasvástádusa sárdnidit sápmelaččaide sin iežaset gillii.

Buoridan dihtii sámi girkoallima dilálašvuodaid ásahuvvui Sámi girkoráđđi 1992:s. Ráđđi galgá ain ovddidit sámi girkoallima báikkálaččat ja riikkálaččat, ja seammás doaibmat gelbbolašvuoda- ja ráđdeaddi orgánan sámi girkoallimii. Sámi girkoráđi boahhteáiggi doaibma, vejolaš lánhanannejuvvon álbmogirkus, ii leat lagabui válldahallojuvvon čielggadusas NAC 2006:2 Stáhta ja girku.

Sámediggi evttoha doalahit dálá vuodđolánhanannejuvvon álbmogirku. Dát sihkkarastá sámi servodagaide ahte sámi giella ja kultuvra fuolahuvvo maiddá girkolaš meanuin.

Norgga girku galgá ain leat rabas ja searvadahtti girkun, mas olbmot sáhttet čoaškanit ilus ja morrašis ii ge gáibiduvvo sis lahttuvuodamáksu ja beassanmáksu. Erenoamážit sámi álbmot berošta rabas ja searvadahtti girku prinsihpain.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 33 čoaškis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 1, ovttajienalaččat mearriduvvon.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti eanetlohku, evttohus 2, vuosttaš teakstaoassi, ovttajienalaččat mearriduvvon.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti eanetlohku, evttohus 2, málle C, hilgojuvui 29 jienain. 4 jienastedje beali.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti eanetlohku, evttohus 2, málle B, hilgojuvui 30 jienain. 3 jienastedje beali.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti eanetlohku, evttohus 2, málle A, mearriduvvui 28 jienain 5 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti unnitlohku, evttohus 3, hilgojuvui 17 jienain. 16 jienastedje beali.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 4, muđui doarju lávdegoddi ráđi evttohusa, mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Hilde Anita Nyvoll, áššejođiheaddji	
2	Kjersti Myrnes Balto	Per Edvin Varsi Terje Tretnes
3	Jørn Are Gaski	Susanne Amalie Andersen Kirsti Guvsám Terje Tretnes
	Jørn Are Gaski	
4	Susanne Amalie Andersen	
5	Marit Kirsten Anti Gaup	
6	Terje Tretnes	Per Edvin Varsi Kirsti Guvsám

		Hilde Anita Nyvoll
	Terje Tretnes	
7	Tor Mikalsen	Hilde Anita Nyvoll
		Susanne Amalie Andersen
	Tor Mikalsen	
8	Olaf Eliassen	Kirsti Guvsám
		Per Edvin Varsi
		Susanne Amalie Andersen
	Olaf Eliassen	
9	Berit Marie P. E. Eira	
10	John Harald Skum	Tor Mikalsen
	John Harald Skum	
11	Terje Tretnes	Kirsti Guvsám
	Terje Tretnes	
12	Egil Olli	
13	Kirsti Guvsám	
14	Synnøve Solbakken-Härkönen	
15	Jánoš Trosten	
16	Lene Hansen	
17	Klemet Erland Hætta	
18	Kjersti Myrnes Balto	
19	Terje Tretnes	
20	Hilde Anita Nyvoll, áššejođiheaddji	
21	Egil Olli, čeahkinortnegii	
22	Terje Tretnes, čeahkinortnegii	
23	Willy Ørnebakk, čeahkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha gulaskuddamii - NAČ 2006:2 Stáda ja Norgga girku.

Girkus lea, ja lea leamaš guovddáš sadi ollu sámiin. Girku lea oskku hálddašeaddjin doaibman, ja dasa lassin lea maiddá leamaš deatalaš kultuvrralaš ja vuoiŋŋalaš árbevireuid guoddi, ja lea čohkken olbmuid eallima iešguđet dásiin. Stuorimus oassi sámi álbmogis leat Norgga girku miellahttut, ja danin lea čielggadeapmi mii váldá ovdan stádagirkoortnega boahteáiggi ja eará guovddáš girkoáššiid deatalaš ášši sámi servvodahkii. Dan vuodul lea Sámediggi duhtavaš go ráđdehus maiddá lea nammadan áirasiid sámi álbmogis lávdegoddái mii galgá árvoštallat girku ja stáhta oktavuoda. Dát lea leamaš mielde sihkkarastime ahte sámi bealli barggus lea bures vuhtiiváldojuvvon.

Beroškeahttá makkár oktavuoha lea stáda ja girku gaskkas, de galgá sámi bealli vuhtiiváldojuvvot. Jus sámi dimenšuvdna galgašii vuhtiiváldojuvvot, de fertešii ráhkadit girkolaš ávdnasiid, ovdamearkka dihte sálbmaŋirjiid ja biibbaliid buot golmma sámedigilli, ja fertešedje oahpahuvvot eambo sámi báhpát ja earát geat barget girkolaš áššiiguin.

Dat garra dáruiduhttinpolitihkka man norgga eiseváldit leat fievrridan gitta min áiggi rádjái lea mielddisbuktán ahte sámit leat kultuvrralaččat ja gielalaččat vealahuvvon. Girku lea maiddá geavahuvvon dán politihka fievrrideamis. Sámediggi lea danin duhtavaš go 1992 Girkočeahkin álggahii Sámi girkoráđi sámi girkoeallima ovddasteaddji orgánan ja go 1997 Girkočeahkin šallošii girku doaimma dáruiduhttima bálváleaddjin. Sámi girkoeallin lea dál girkus vuoruhansuorgi. Lea dárbbalaš ahte girkus, ovddeš áiggiid politihka vaháigiid njulgema oktavuodas, garrasit ja bastevaččat

maiddái boahhteáiggis vuhtiiváldá sámi girkoeallima nu ahte dat sáhtá nannejuvvot ja ovdánahttojuvvot.

Girkut ja girkolaš čijat ovddastit deatalaš oasi min kulturhistorjjás. Sámediggi lea vuohtán ahte dat ollu sajiin váilevaš ruhtadeami dihte leat billašuvvame. Sámediggi hálida dás deattuhit dan ahte lea guovddáš eiseváldiid ovddasvástádus váldit vára dán kulturárbbis. Sámediggi hálida dás erenoamážit čujuhit daidda girkuide mat báhce maŋgel Finnmarkku ja Davvi-Romssa boaldimiid nuppi máilmmesoađi oktavuodas. Dát girkut ovddastit deatalaš oasi sihke guovllu norgga ja sámi kulturárbbis, ja danin lea erenoamáš deatalaš ahte dain váldá vára.

Sámediggi ádde dán ášši ovttaskas olbmuid vuodus eallin- ja oskugažaldahkan, ja dan vuodul oaivvilda Sámediggi ahte áirasat friija vuoduin galget sáhttit dovddastit oainnuset iešguđet evttohusaide main lea oktavuoha stáhta-girku-čielggadussii. Danne ovddida Sámediggi čuovvovaš molssaeavttu:

Máile A, vuodđoláhkii fakkastuvvon álbmotgirku

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.06 dii. 16.55.

Ášši 51/06

Našonala dearvvašvuodaplána (2007 - 2010)

Arkiivaáššnr..

06/119306 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Sámediggeráđđi	09.10.06	R 104/06
Bajásšaddan- ja oahppolávdegoddi	13.-16.11.06	015/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11- 1.12.06	51/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.2006 dii. 13.35

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	09.10.06	Sámediggeráđđi	Ášši R 104/06
2		Sámediggi	Sámedikki dearvvašvuodadieđáhus
3	06.10.06	Ráđdehus	Našunála dearvvašvuodaplána 2007-2010

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus lávdegoddái:

Našunála dearvvašvuodaplána 2007 - 2010 lea vuodđodokumeanta buot dearvvašvuodabálvalusa dásiid bargguin boahpteáiggis, ja čuovvoluvvo viidáset plánaproseassain ja ođđa bušehtamearrádusain. Danne lea deatalaš sihkkarastit ahte dan čuovvu proseassat maiddá searvadahttet dárbbuid ja váikkuhit kvalitehta ovdáneami ja sihkkarastima dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmoga vástte.

Našunála dearvvašvuodaplánas váilu stáhtusa ja hástalusaid árvvoštallan, ja strategijat ja vuoruheamit movt gozihit dan demokráhtalaš vuoigatvuoda vai sámi pasieanttat ožžot dássásaš fálddagaid. Sámi perspektiiva ii leat oainnusin dahkkojuvvon ja plánas maid eai leat čielga čanastagat movt sámi álbmoga dearvvašvuodafálddagain sihkkarastit kvalitehta. Sámediggi háliida čujuhit NAČ:ii 1995:6 Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga vástte Norggas, ja ráđdehusa doaimbaplánii – Mánngabealatvuoha ja ovttadássásašvuoha – dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga várás. Dáin plánain válddahalloyuvvojit ja evttohuvojit muhtin doaimbajut maiguin gozihit sámi pasieanttaid dássásaš dearvvašvuodabálvalusaid.

Dan vuodul mii dás bajábealde lea daddjojuvvon, buktá Sámediggi čuovvovaš cealkámuša:

1. Sámi bálvalusdárbbasaddjiin lea vuoigatvuohta dássásaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaide seamma dásis go álbmogis muđui leat. Dát mearkkaša ahte ovddasvástideaddji eiseválddit našunála dearvvašvuođaplána čuovvoleames fertejit dovdat ja árvoštallat stáhtusa ja hástalusaid sámi pasieanttaid dárbbuid ja vuoigatvuođaid ektui. Dán ektui fertejit maid ráhkaduvvot strategiijat movt viidáset organiseret, stivret ja ángiruššat.
2. ILO-konvenšuvnna nr. 169 art. 25 čuovvu ahte álgoálbmogiid dearvvašvuođabálvalusat galget hábmejuvvot ja čađahuvvot nu ahte sis alddineaset lea ovddasvástáduš ja sii ieža besset bearráigeahččat vai álgoálbmogiidda šattašii nu buorre go vejolaš fysálaš ja mentála dearvvašvuođa standárdda. Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte sámi perspektiiva ii leat mielde guovddáš stivrendokumeanttain.
3. Ollislaš ja dássásaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehta sihkkarastima oktavuodas sámi álbmoga váste, galgá guorahallojuvvot ja mearriduvvot makkár stivrenreaidut galget geavahuvvot sihkkarastit kvalitehta ollislaš ja dássásaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid ovdánahttimis sámi álbmoga váste, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Danne bivdá Sámediggi ahte álggahuvvojit vuđolaš proseassat dan ektui movt gozihit sámi pasieanttaid vuoigatvuođaid ja dárbbu čuovvolit Našunála dearvvašvuođaplána 2007 – 2010.

Bajášaddan- ja oahppolávdegotti árvalus:

Mearkašumit

Lávdegotti unnitlohku dáiguin miellahtuiguin: Bargiidbellodaga sámedikkejoavku; Jørn Are Gaski, Inger Jørstad, Hilde Anita Nyvoll ja Josef Ingmar Vedhugnes

mearkkašit ahte Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta ruhtada ovtta virggi Sámedikkis vai Sámediggi sáhtta viidáset ovddidit iežas rolla sámedipolitiikalaš eaktobiddjin dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis, ja iežas álgaga vuodul sáhtta buktit árvalusaid dearvvašvuođa- ja sosiálapolitiikka ektui sámi álbmoga ektui.

Sámedikki árvalusat Našunála dearvvašvuođaplánii váldet vuolggasaji Sámedikki geassemánu 1. b. 2005 mannosas dieđáhusas sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid hárrái. Dieđáhusas čuožžu *”Iešgudet fágasuorggit eai čielggaduvvo sierra das, ja ovttaskas doaibmabijut maid eai leat logahallojuvvon dán dieđáhusas. Dieđáhusa čuovvoleapmin, viidáset barggus stivrenreaiduin, šaddá leat áigeguovdil ahte doaibmabijut čielggaduvvojit ja árvoštallojuvojit.”* Bargiidbellodaga lahtut lávdegottis váillahit dieđáhusa dieinna lágiin čuovvoleami, erenoamážit go geahččá dan vuodul go Sámediggi lea áigodagas 1999 – 2004 juolludan 24,6 miljon ruvnno, sámi prošeavttaide dearvvašvuođa- ja sosiála oktavuodas. Dát čájeha ahte Sámedikkis lea dárbbaslaš máhtolašvuohta, muhto dat ii leat sajáidahttojuvvon. Dát livččii lean buorre vuolggasadji Sámedikki iežas vuoruhemiide ja áiggi mielde dat livččii lean dárbbaslaš reaidu barggus guovddáš eiseválddiid ektui.

Sámediggeráđđi ii leat konkretiseren makkár doaibmabijut galget čađahuvvot buoridan dihte dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga váste. Miellahtuid mielas lea dát hui imaš.

Bargiidbellodaga lahtut lávdegottis čujuhit čuovvovaš hástalusaid:

Dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi bargit barget olbmuiguin, geat dárbbasit veahki ja doarjaga, ja lea hui deatalaš ahte bargi ja pasieantta/klieantta gaskka lea oadjebasvuhta ja lea luohhtevasvuhta. Dán joksá earret eará áddejupmiin ja máhtolašvuodain olbmuid kulturduogáža, giela ja identitehta birra.

Giella- ja kulturcakkit leat dagahan dan ahte dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagat eai olahuvvon buot sámiide nu bures go livččii galgan. Mihtomearri lea ovddidit buori dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldaga mii lea heivehuvvon sámi álbmoga dárbbuide. Dan sáhtá buoremusat dahkat go dát huksejuvvo guoddi osiid ala sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Stáhta ferte váldit erenoamáš ovddasvástádusa ekonomalaš vuodu sihkkarastimis sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid láchčimii, almmá ahte gielddat luvvejuvvojit sidjiide gullelaš ovddasvástádusas. Bargiiddellodaga lahtut lávdegottis áigot bargat dan ala ahte sámi álbmot galgá oazžut seammaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid go muđui álbmogis leat, erenoamážit mánát ja boarrásat olggobealde giellahálldašanguovllu.

Bargiiddellodaga lahtut lávdegottis áigot bargat dan ala ahte gielalaš dásis gávdnojit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabargit, geain lea giella- ja kulturmáhtolašvuhta ja báikkálaš máhtolašvuhta. Fertejit oahpahuvvot doarvái dearvvašvuoda- ja sosiálabargit, geat máhttet sámi giela ja geain lea buorre máhtolašvuhta sámi kultuvrras ja servodatdilis. Dearvvašvuoda- ja sosiálabargiide geat eai hála sáme giela, galgá fálojuvvo oahpahus njálmmálaš sámi gielas ja kulturáddejumis.

Maiddá sámi gárrenmirkkuid boastutgeavaheddjiin ja speallansorjavaččain lea dárbu oazžut veahki earáin go bearrasiš ja sogas. Bargiiddellodaga lahtut lávdegottis oidnet ahte sihke gárrenmirkkuid boastutgeavaheaddjit ja speallansorjavaččat dárbbasit fálaldaga mii lea heivehuvvon sámi šláddjivuhtii. Dát guoská sihke eastadanbargui, dikšumii ja maŋŋásuodjaleapmái.

Bajimus eiseválddiin lea ovddasvástádus ahte mánáidsuodjaleamis; sihke gielalaš, guovllulaš ja stáhtalaš dásis lea gelbbolašvuhta addit sámi mánáide vuoigatvuoda oazžut veahki rievttis áigái. Dát mearkkaša maiddá dan ahte mánáidsuodjalusa bargiin galgá leat sámi giellamáhtolašvuhta ja kulturperspektiiva. Ferte áŋgiruššat ovddidit ja dutkat sámi mánáid ektui geat leat mánáidsuodjalusas. Dasa lassin go háhkat máhtolašvuoda sámi mánáid čuolbmasurggiid birra, de buvttášii dutkan máŋggakultuvrralaš jurddašemi olles mánáidsuodjalussuorgái.

Olbmot, geain leat psyhkálaš váttisvuodát ožžon dávjá veahki go besset bidjat sániid sin jurdagiidna ja dovduide. Dán sáhtá buoremusat dahkat eatnigillii ja oadjebas birrasis. Danne lea stuorra mearkkašupmi das ahte psykiátriija bargit; sihke terapeuvttat ja birasbargit máhttet sáme giela go galget veahkehit sáme gielat sámiid. Dasto lea deatalaš ahte dikšut dovdet báikkálaš historjjá ja árbevieruid, erenoamážit ovddeš áiggi vealaheami sámiid ektui. Dás lea dávjá mearkkašupmi makkár oadjebasvuhta ja gullelašvuhta dáláš sámiin lea sin iežaset duogáži, go dat sáhtá dagahit olbmuid heajos psyhkálaš dearvvašvuhta.

Pasieanttat somáhtalaš buohcciviesuin deaivvadit dávjá sihke amas olbmuiguin ja kultuvrraiguin. Go besa hállat iežas giela buozalmasvuoda ja riegádahttimiid oktavuodas, addá oadjebasvuoda ja buktá luohttámuša. Danne lea stuorra mearkkašupmi ahte pasieanttat somáhtalaš buohcciviesuin besset hállat iežaset giela ja ahte doppe leat bargit geain lea gelbbolašvuhta sin kultuvrralaš duogáža birra.

Go enaš oassi dearvvašvuoda- ja sosiálabargiin eai máhte sáme giela, de lea sis dávjá dárbu geavahit dulkká go deaivvadit pasieanttaiguin/klieanttaiguin. Bargiiddellodaga lahtut lávdegottis oavvildit ahte lea dárbu riikkaviidosaš dulkabálvalusvuogádahkii dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis, nu ahte šaddá dagaldupmin geavahit dulkabálvalusaid, go galget háleštit pasieanttaiguin.

Evttohus

Olles lávdegoddi dáiguin miellahtuiguin: NSR:a sámedikkejoavku; Synnøve Solbakken-Härkönen, Aili Keskitalo, Kjersti Myrnes Balto, Tone Finnesen, Rita-Alise Porsanger, Sámit lulli-Norggas; Johan Mikkel Sara, Bargiidbellodaga sámedikkejoavku; Jørn Are Gaski, Inger Jørstad, Josef Ingmar Vedhugnes ja Hilde Anita Nyvoll rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Evttohus 1

Sámediggi doarju Sámediggeráđi mearrádusevttohusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi čadahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Bajášaddan- ja oahppolávdegotti evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihka
1	Tone Finnesen, áššejođiheaddji	Jánoš Trosten
		Olaf Eliassen
	Tone Finnesen	
2	Jørn Are Gaski	Terje Tretnes
		Olaf Eliassen
	Jørn Are Gaski	
3	Rita-Alise Porsanger	Jørn Are Gaski
		Jánoš Trosten
	Rita-Alise Porsanger	
4	Gunn-Britt Retter	
5	Olaf Eliassen	Rita-Alise Porsanger
6	Terje Tretnes	Jørn Are Gaski
	Terje Tretnes	
7	Egil Olli	
8	Jørn Are Gaski	
9	Terje Tretnes	
10	Tone Finnesen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Našunála dearvvašvuodaplána 2007 - 2010 lea vuoddodokumeanta buot dearvvašvuodabálvalusa dásiid bargguin boahpteáiggis, ja čuovvoluvvo viidáset plánaproseassain ja ođđa bušeahtamearrádusain. Danne lea deatalaš sihkkarastit ahte dan čuovvu proseassat maiddái searvadahttet dárbbuid ja váikkuhit kvalitehta ovdáneami ja sihkkarastima dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmoga váste.

Našunála dearvvašvuodaplánas váilu stáhtusa ja hástalusaid árvvoštallan, ja strategiijat ja vuoruheamit movt gozihit dan demokráhtalaš vuoigatvuoda vai sámi pasieanttat ožžot dássásaš fáilaldagaid. Sámi perspektiiva ii leat oainnusin dahkkojuvvon ja plánas maid eai leat čielga čanastagat movt sámi álbmoga dearvvašvuodafálaldagain sihkkarastit kvalitehta. Sámediggi háliida čujuhit NAČ:ii 1995:6 Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga váste Norggas, ja ráđđehusa doaibmapláni – Mánngabealatvuoha ja ovttadássásašvuoha – dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid plána sámi álbmoga várás. Dáin plánain válddahalloyuvvojit ja evttohuvvojit muhtin doaibmabijut maiguin gozihit sámi pasieanttaid dássásaš dearvvašvuodabálvalusaid.

Dan vuodul mii dás bajábealde lea daddjojuvvon, buktá Sámediggi čuovvovaš cealkámuša:

1. Sámi bálvalusdárbbaseaddjiin lea vuoigatvuoha dássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide seamma dásis go álbmogis muđui leat. Dát mearkkaša ahte ovddasvástideaddji eiseválddit našunála dearvvašvuodaplána čuovvleames fertjeit dovdát ja árvvoštallat stáhtusa ja hástalusaid sámi pasieanttaid dárbbuid ja vuoigatvuodaid ektui. Dán ektui fertjeit maid ráhkaduvvot strategiijat movt viidáset organiseret, stivret ja ánggiruššat.
2. ILO-konvenšuvnna nr. 169 art. 25 čuovvu ahte álgoálbmogiid dearvvašvuodabálvalusat galget hábmejuvvot ja čađahuvvot nu ahte sis alddineaset lea ovddasvástáduš ja sii ieža besset bearráigeahččat vai álgoálbmogiidda šattašii nu buorre go vejolaš fysálaš ja mentála dearvvašvuoda standárdda. Sámediggi ii sáhte dohkkehit ahte sámi perspektiiva ii leat mielde guovddáš stivrendokumeanttain.
3. Ollislaš ja dássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehta sihkkarastima oktavuodas sámi álbmoga váste, galgá guorahallojuvvot ja mearriduvvot makkár stivrenreiddut galget geavahuvvot sihkkarastit kvalitehta ollislaš ja dássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid ovdánahttimis sámi álbmoga váste, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Danne bivdá Sámediggi ahte álggahuvvojit vuđolaš proseassat dan ektui movt gozihit sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbu čuovvolit Našunála dearvvašvuodaplána 2007 – 2010.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.06 dii. 14.35.

Ášši 52/06

Njuolggadusat daid doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juohká politihkalaš joavkkuide

Arkiivaáššennr..
06/97906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Čoahkkinjođihangotti	03.11.06	R 17/06
Plána- ja finánsalávdegoddi	13.-16.11.06	16/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11.- 1.12.06	52/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.2006 dii. 17.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Čoahkkinjođihangoddi	Ášši 17/06
2			Innst. S. nr.241

II Evttohusat ja mearkašumit

Čoahkkinjođihangotti mearrádusárvalus lávdegoddái

Čuovvovaš njuolggadusat dasa movt geavahit Sámedikki juolludusaid Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis, biddjojít doibmii.

§ 1. Doaibmaguovlu ja ulbmil

Dát njuolggadusat gusket buot doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juolluda Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis.

Doarjja galgá geavahuvvot duššefal dakkár bargguide mat gusket Sámediggái, ja daid politihkalaš ja hálldahuslaš veahkkedoaimmaide maid joavkkut dárbbasit, ja maiddái daid gálvvuid ja bálvalusaid oastimii maid joavkkut dárbbasit iežaset doaimmaid čađaheamis Sámedikkis.

Joavkkuin lea ovddasvástádus gozihit ahte doarjagat geavahuvvojít njuolggadusaid mielde. Jus lea eahpádus, de galgá ášši biddjot Sámedikki čoahkkinjođihangoddái.

§ 2. Rievttálaš sadji

Sámedikki joavkkut leat sierra juridihkalaš ovttadagat mat galget ovddasvástidit iežaset bargiid ja ekonomijja.

§ 3. Doarjaga sturrodas

Sámediggi mearrida bušeahhtameannudeamis doarjaga sturrodaga, ja Čoahkkinjođihangoddi juohká doarjaga mearriduvvon njuolggadusaid mielde.

§ 4. Gaskavuohta joavkkuid servviide

Juolliduvvon doarjja lea joavkku iežas ruhta ja joavkkuid váldo- dahje bellodatsearvvit eai sáhte gáibidit daid ruđaid, gč. § 2.

Joavkkut sáhttet dattetge oastit bálvalusaid iežaset váldoorganisašuvnnain.

§ 5. Doaimmamávvus ja luondduaddosat áirasiidda

Doarjjaruđat eai galgga máksujuvvot doaimmamáksun dahje adnot luondduattusin joavkku áirasiidda, earret vejolaš lassidoaimmamáksun joavkojođiheaddjái ja earáide joavkostivrras. Joavku sáhttá dattetge máksit massojuvvon bargodietnasa daidda joavkku miellahtuide, geat leat čadahan bargguid joavkku ovddas.

Diedihangeatnegahttojuvvon addosat galget spesifiserejuvvot sierra diehtun rehketoalloraporttas, vai boahdá ovdan maid juohkehaš lea vuostáiváldán. Dillemearriduvvon addosat, nugo ovdamearkka dihte mearreáigásašskeanjkkat/doalut ja sullasaččat, gahččet olggobeallái ovttas daiguin maid Sámediggi gokčá eará njuolggadusaid bokte.

§ 6. Rehketoallu ja dárkkástus

Ruhtageavaheamis galgá ráhkaduvvot rehketoallu ja raporta. Jahkásaš raporta oktan rehketoaluin galgá sáddejuvvot Čoahkkinjođihangoddi ovdal cuoŋománu 1. b. jagi maŋgel. Rehketoalloraporta galgá čuovvut reaidaprinsihpa ja čájehit liigegoluid.

Rehketoallodárkkisteaddji maid Čoahkkinjođihangoddi lea nammadan, galgá jahkásaččat dárkkistit rehketoaluid. Sámediggi máksá dárkkistangoluid. Juohke joavkorehketoaluid dárkkistandiedáhus biddjo ovdan Čoahkkinjođihangoddi ovdal dan áigemeari maid Čoahkkinjođihangoddi lea mearridan.

Dárkkisteaddji galgá veahkkin čielggadit áššiid jus lea dárbu. Daid bargguid goluid sáhttá Sámediggi buhtadit. Čoahkkinjođihangoddi sáhttá mearridit ráddjet buhtadusa vassis ruhtasupmái juohke joavkku nammii.

Rehketoalloraporta ja dárkkistandiedáhus šaddá almmolažžan go ovddiduvvo Čoahkkinjođihangoddi.

§ 7. Raporttat mat váilot dahje leat váilevaččat

Váilevaš rehketoalloraporttat, dahje jus raporttat eai leat buktojuvvon Sámediggái, sáhttet mielddisbuktit ahte boahhte jagi doarjja ii mákso, dahje dat unniduvvo. Seamma dáhpáhuvvá jus dárkkisteaddji gávdná duodalaš boasttuvuođaid ja váilevašvuođaid reporteremis.

§ 8. Fápmuiboahhtin

Njuolggadusat ja ortnet oktasaš dárkkisteddjiin biddjojit fápmui ođđajagimánu 1. b. 2007.

Čoahkkinjođihangoddi sáhttá ollistit dáid njuolggadusaid.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Mearkkašumit:

Lávdegoddi, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Roger Pedersen, Gunn Britt Retter, Ann-Mari Thomassen, Kirsti Guvsám ja Nils Djupen, Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Vibeke Larsen, Sten Erling Jønsson, Willy Ørnebakk, Egil Olli, Lisbeth Sandtrøen og Edvard Pedersen, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR)/Sámi álbmotbellodaga (SáB) lahtut, Janoš Trosten ja Gunn-Britt Retter, Finnmárkkulistta lahttu (FIN), Sølvi Kristin Pettersen ja Sámi álbmotbellodaga (SáB) lahttu Terje Tretnes ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Sámediggi oaivvilda ahte Sámediggái guoski barggut dán oktavuodas fertejit leat buot dat doaimmat mat dahket ahte sámediggeáirras sáhtta čađahit politihkalaš luohttámušdoaimmas buoremus lági mielde.

Sámedikki politihkalaš joavkkuide ferte maid leat vejolaš várret vejolaš badjebáhca, oktan várrenákkastallamiin, boahteáiggi geavahussii.

Evttohusat

Lávdegoddi ovddida čuovvovaš árvalusa:

Evttohus 1:

§ 4, maŋemuš cealkka rievdaduvvo dáinnalágiin:

Joavkkut sáhttet dattetge oastit bálvalusaid iežaset váldo-/bellodatorganisašuvnnain.

Lávdegottis eai leat muđui mearkkašumit eai ge evttohusat áššái ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui čoahkkinjodihangotti mearrádusevttohusa

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Vibeke Larsen, áššejođiheaddji	Terje Tretnes
2	Egil Olli	Terje Tretnes
	Egil Olli	
3	Terje Tretnes	
4	Olaf Eliassen	

	Josef Vedhugnes	
5	Vibeke Larsen, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaš njuolggadusat dasa movt geavahit Sámedikki juolludusaid Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis, biddjojít doibmii.

§ 1. Doaibmaguovlu ja ulbmil

Dát njuolggadusat gusket buot doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juolluda Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis.

Doarjja galgá geavahuvvot duššefal dakkár bargguide mat gusket Sámediggái, ja daid politihkalaš ja hálddahuslaš veahkkedoaimmaide maid joavkkut dárbbasit, ja maiddái daid gálvvuid ja bálvalusaid oastimii maid joavkkut dárbbasit iežaset doaimmaid čađaheamis Sámedikkis.

Joavkkuin lea ovddasvástádus gozihit ahte doarjagat geavahuvvojít njuolggadusaid mielde. Jus lea eahpádus, de galgá ášši biddjot Sámedikki čoaħkinjođihangodđái.

§ 2. Rievttálaš sadji

Sámedikki joavkkut leat sierra juridihkalaš ovttadagat mat galget ovddasvástidit iežaset bargiid ja ekonomiija.

§ 3. Doarjaga sturrodát

Sámediggi mearrida bušeahhtameannudeamis doarjaga sturrodaga, ja Čoaħkinjođihangoddi juohká doarjaga mearriduvvon njuolggadusaid mielde.

§ 4. Gaskavuohta joavkkuid servviide

Juolluduvvon doarjja lea joavkku iežas ruhta ja joavkkuid váldo- dahje bellodatsearvvit eai sáhte gáibidit daid ruđaid, gč. § 2.

Joavkkut sáhttet dattetge oastit bálvalusaid iežaset váldo-/bellodatorganisašuvnnain.

§ 5. Doaibmamávssut ja luondduaddosat áirasiidda

Doarjjaruđat eai galgga máksojuvvot doaibmamáksun dahje adnot luondduattusin joavkku áirasiidda, earret vejolaš lassidoaibmamáksun joavkojođiheadđjái ja earáide joavkostivrras. Joavku sáhttá dattetge máksit massojuvvon bargodietnasa daidda joavkku miellahtuide, geat leat čađahan bargguid joavkku ovddas.

Dieđihangeatnegahttojuvvon addosat galget spesifiserejuvvot sierra diehtun rehketoalloraporttas, vai boahtá ovdan maid juohkehaš lea vuostáiváldán. Dillemearriduvvon addosat, nugo ovdamearkka dihte mearreáigásaškearjkkat/doalut ja sullasaččat, gahččet olggobeallái ovttas daiguin maid Sámediggi gokčá eará njuolggadusaid bokte.

§ 6. Rehketoallu ja dárkkástus

Ruhtageavaheamis galgá ráhkaduvvot rehketoallu ja raporta. Jahkásaš raporta oktan rehketoaluin galgá sáddejuvvot Čoaħkinjođihangodđái ovdal cuoŋománu 1. b. jagi maŋgel. Rehketoalloraporta galgá čuovvut reaidaprinsihpa ja čájehit liigegoluid.

Rehketoallodárkkisteaddji maid Čoaħkinjođihangoddi lea nammadan, galgá jahkásaččat dárkkistit rehketoaluid. Sámediggi máksá dárkkistangoluid. Juohke joavkorehketoalu dárkkistandieđáhus biddjo ovdan Čoaħkinjođihangodđái ovdal dan áigemeari maid Čoaħkinjođihangoddi lea mearridan.

Dárkkisteaddji galgá veahkin čielggadit áššiid jus lea dárbu. Daid bargguid goluid sáhtta Sámediggi buhtadit. Čeahkinjođihangoddi sáhtta mearridit ráddjet buhtadusa vassis ruhtasupmái juohke joavkku nammii.

Rehketdoalloraporta ja dárkkistandiedáhus šaddá almmolažžan go ovddiduvvo Čeahkinjođihangoddi.

§ 7. Raporttat mat váilot dahje leat váilevaččat

Váilevaš rehketdoalloraporttat, dahje jus raporttat eai leat buktojuvvon Sámediggái, sáhttet mielddisbuktit ahte boahhte jagi doarjja ii mákso, dahje dat unniduvvo. Seamma dáhpáhuvvá jus dárkkisteaddji gávdná duođalaš boasttuvuođaid ja váilevašvuođaid raporteremis.

§ 8. Fápmuiboahhtin

Njuolggadusat ja ortnet oktasaš dárkkisteddjiin biddjojit fápmui ođđajagimánu 1. b. 2007.

Čeahkinjođihangoddi sáhtta ollistit dáid njuolggadusaid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.06 dii. 17.55.

Ášši 53/06

Virgelohpi doaimmas doarjjastivrra miellahttun ja jodiheaddjin - Ann-Mari Thomassen

Arkiivaáššennr..
06/8406 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Čoahkkinjodihangoddi	24.01.06	02/06
Sámediggi dievasčoahkkin	28.11. - 1.12.06	53/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.2006 dii. 17.55.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Čoahkkinjodihangotti	Ášši 18/06
2	20.10.2006	Ann-Mari Thomassen	Virgelohpi doaimmas doarjjastivrra jodiheaddjin
3			Ášši 39/06 Virgelohpi Sámediggeráđi lahttuvuođas – Randi A. Skum

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámedikki čoahkkinjodihangotti mearrádusárvalus

Ann-Mari Thomassen oažžu virgelobi doaimmastis Sámedikki doarjjastivrra miellahttun ja jodiheaddjin. Virgelohpi addojuvvo dan áigái go doaibmá Sámediggeráđi miellahttun Randi A. Skum ovdas.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi čadahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Čoahkkinjodihangotti evttohus mearriduvvui ovttaijenalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Josef Vedhugnes, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Ann-Mari Thomassen oažžu virgelobi doaimmastis Sámedikki doarjjastivrra miellahttun ja jođiheaddjin. Virgelohpi addojuvvo dan áigái go doaibmá Sámediggeráđi miellahttun Randi A. Skum ovdas.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 30.11.06 dii. 18.00.

Ášši 54/06

Sámediggeráđi áigodaga 2006-2009 politihkalaš prográmma

Arkiivaáššnr..

05/217206 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Sámediggeráđi	30.10.06	R 107/06
Sámediggi dievasčoahkkin	28.11.06- 01.12.06	54/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 01.12.2006 dii. 09.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

Sámediggeráđi áigodaga 2006-2007 politihkalaš prográmma biddjojuvvo ovdan dieđáhussan Sámedikki dievasčoahkkimii.

Višuvdna: Mánngabealát servodat huksejuvvon sámi árvvuid, vuodđudeaddji olmmošvuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš oktiigullelašvuoda ala.

Sámediggi

Sámediggi lea Norggas sámiid álbmotválljen orgána masa sámit leat välljen sámiid. Vuosttamuš sámediggeválgá čađahuvvui Norggas jagi 1989. Dán politihkalaš prográmma áigodat lea Sámedikki viđat válgááigodat. Riika lea juhkkajuovvon golmmanuppelot válgabiirri main guđesge leat golbma áirasa. Dasto leat dan njealji válgaguovllus main ledje eanemus dohkálaš jienastagat jagi 2005 válggas, okta jevdenmandáhta. Buohkanassii dat šaddet 43 áirasa. Dán áigodaga nissonolbmuid ja dievdduid áirraslogut leat Sámedikkis ovttastuoru. Parlameantan Sámediggi bargá sealluhit oktasaš sámi iešvuodálági ja ovddidit sámi servodagaid.

Sámi álbmogii alccesis lea dárbu mieđihit dan vuoigatvuoda ja vejolašvuoda bidjat boahhteáiggi eavttuid ja čilget boahttevaš dárbbuid. Dat mearkkaša ahte stáhta Norga dievvasii ferte dohkkehít sámiid vuodđovuoigatvuoda beassat ieš mearridit álbmogin ja álgoálbmogin Norggas.

Stáhta Norga lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga territorijii, sámiid ja dážaid. Dat bidjá sámi álbmoga erenoamáš sajádahkii Norgga álgoálbmogin. Min vuoigatvuodast sápmi, álbmogin, ja álgoálbmogin

mas lea iežas kultuvra, leat min bajimuš politihka cakkit ja min vuordámušaid cakkit sámi servodagaid dáfus.

Mis lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái, ovtaveardásašvuhtii, oktasaš iešvuođalági, kultuvrra ja gielaide gáhttemii ja nanosmuhttimii. Mis lea vuoigatvuohta iežamet eatnamiidda ja daidda luonddu-riggodagaide mat leat min oktasaš ávnnaslaš kultuvravuođu oasis.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli ahte ovddidit boahttevaš sámi servodagaid main lea kultuvrralaš liđideapmi ja ealasuoha sámi árvvuid vuodul. Min višuvdnan leat rabas ja fátmasteaddji servodagat, main olmmošárvu gudnejahttojuvvo, main olbmui leat vejolašvuodát ovdánit olmmožin, ja main dilálašvuodaid láchet olbmuide searvat árjjálaččat servodaga huksemii. Mii dáhttit ovddidit dakkár árvvuid go álbmogiid ovtaveardásašvuoda, dásseárvvu, solidaritehta ja soabalaš ovttaseallima. Nu vai olbmot sáhttet searvat ja doaibmat servodateallima kultuvrralaš ilbmadanvugiid, árvoipmárdusaid ja eallinoainuid, oskkolaš ja ideologalaš sajádagaid šláddjiivuođas.

Sámediggeráđđái lea deatalaš sáhttit dahkat buriid politihkalaš mearrádusaid máhtu vuodul mii das lea sámi servodagas. Dat gáibida lohkoávdnasiid ja diehtovuđot mearridanvuodu mii bures govvida gokko mii leat. Politihkalaš ulbmil lea mitalit gosa mii áigut, ja mo mii dohko ollet. Statistihkka ja dutkan leat reaidut mat sáhttet sihke mitalit midjiide gokko mii leat, ja mihtidit politihkalaš doaibmabijuid beaktivuoda.

Statistihkka adnojuvvo odne diehtelasvuohtan servodaga šaddui ja ovdáneapmái. Sámiin lea leamaš unnán dutkan ja ráddjejuvvon mearis statistihkka. Jagi 2006 almmuhuvvui vuosttamuš gearde sierra sámi statistihkalaš jahkegirji. Dat lei deatalaš ovddádusbázzi, ja dat ilbmadii Sámediggái buriid mearridanreaidduid ráhkadeami álgu.

Sámediggi ja stáhtalaš eiseválddit

Sámediggeráđđi bidjá stuorra árvvu dasa, ahte lea soabát, ovttasbargu ja doaibmagoibmevuohta riikka eiseválddiiguin. Go dat politihkka lea álggahuvvon dán suorggis, de lea ollu álkit midjiide ovttamielalaččat eiseválddiiguin áiggi mielde guođdit dihtolágan historjjálaš dáhpáhusaid, ja baicce geavahit návccaideamet odđa áigái.

Sámediggi lea dan rájis go ásahuvvui ovdánan riikkalaš ja riikkaidgaskasaš riekteovdáneami mielde, ja erenoamážit dainnago lea Norgga sámi álbmoga välljen orgána sámiid váras. Dat lea dagahan ahte Sámediggi lea eambo ja eambo šaddan doaimmaheaddji eiseválddeorgánan. Riikkalaš dásis mii leat formaliseren lassáneaddji dohkkehusa Sámedikki sajádahkii finnmárkkulágain ja konsultašuvdna-soahpamušain maid Sámediggi ja stáhtalaš eiseválddit dahke jagi 2005. Soahpamuš lea mearriduvvon gonagaslaš resolušuvnnain, ja dat mearkkaša vuos ja ovddimusat ahte stáhtalaš eiseválddit dohkkehit ovddežis mearriduvvon geatnegasvuođaideaset, maid válde badjelasaset sámiid ektui go ratifiserejedje ILO-soahpamuša 169 Iešmearrideaddji stáhtaid álgoálbmogiid ja álbmotčearddaid birra.

Konsultašuvdnasoahpamuš geatnegahtta stáhtalaš eiseválddiid geahččalit soahpat Sámedikkiin buot dain áššiin mat erenoamážit gusket sámiide, ovdalگو dahket mearrádusaid. Dábálaš gulaskuddan-proseassat eai leat doarvá, main sámiin lea vejolašvuohta cealkit oaiviliiddiset. Dat mearkkaša ahte sihke stáhtalaš eiseválddiin ja Sámedikkis lea stuorra ovddasvástádus. Soahpamušbealit galget leat njuovžilat ja konstruktiiuvvat dán barggus. Konsultašuvdnaortnet mearkkaša ahte Sámediggi ja stáhtalaš eiseválddit ovttas galget ovddidit doaibmagoibmeperspektiivva. Dat lea juoga maid Sámediggi čuovvola ja áigu oktilaččat árvvoštallat. Sámedikki sajádaga galget maid geahčadit ja ovddidit guovtteguvlosaš ovttasbarggus dainna ulbmiliin ahte šiehtadallat välljejuvvon servodatsurggiin, nugo omd. Sámedikki bušeahtas.

Sámediggeráđi guovlopolitihkka

Sámediggeráđi bajimuš ulbmil guovlopolitihkainis lea bisuhit ássánminstara váldosárgosiid ja sihkkarastit ovttađassásaš eallindilálašvuodaid sámi álbmogii. Ollašuhttin dihte dáid ulbmiliid lea dárbu ahte sámi guovlluin leat stabiila ja vuorddehahti rápmaveavttuid. Dat sihkkarastá nana ealáhusaid ja bargovejolašvuodaid sámi báikegottiide. Lassin dárbbášuvvo máhttu dain árvvuin mat leat deatalaččat sámi álbmogii. Sámi servodagat eai leat homogena ii kultuvrra iige ealáhusaid dáfus. Sámedikki doaibma ferte sihke bisuhit ja ovddidit oktasaš árvvuid mat sámiin leat álbmogin, ja seammás láchit saji erohusaide.

Sámediggeráđdi oaivvilda ahte servodatdoaibmamušat galget čađahuvvot nu vuollegis hálddahušdásis go vejolaš geavaheaddjiid ektui. Suohkaniin fertejit leat ovddasvástáduš, máhttu ja resurssat vai sáhttet ollašuhttit sámedipolitihka mearriduvvon ulbmiliid. Danne lea deatalaš ahte suohkaniidda sihkkarastuvvojit dárbbášlaš rápmaveavttuid.

Guvllolaš dási ovttasbargu lea Sámedikki ásaheami rájis ovdánan buori guvlui. Sámedikki rolla guovlopolitihkalaš doaibmin lea nanosmuvvan maŋimuš jagiid. Mannan áigodaga sohppojuvvojedje mánga ovttasbargansoahpamuša fylkkasuohkaniiguin sámiid árbevirolaš ássanguovlluin. Soahpamušaid ulbmil oažžut áigái oktasaš ipmárdusa, ásaheami lihtolašvuodaid ja iskat oažžut áigái šihttojuvvon čovdosiid dihto politihkkasurggiin.

Riikkaeiseválddit šaddet áigodaga mielde válmmaštit ođđa hálddahušmálla háldenguovlluide (regiuvnnaide). Sihke geografija ja sisdoallu galget nuppástuhttojuvvo. Norgga háldenguovlluid ođđa juogut šaddet váikkuhit Sámedikki ovttašdoaibmamiid háldenguovlluiguin. Ovdehus lea ahte stáhta ja háldenguovlluid ja Sámedikki gaskka juogaduvvon doaibmamušaid juohku nuppástuhttojuvvo duohta gulaskuddamiid vuodul, maid dat bealit čađahit mat doaimmahit stáhta geatnegasvuodaid sámiide. Háldenguovlojuohku sorjá das man stuorra fápmu ja váldi ođđa háldenguovllut ožžot. Sámedikki rolla ja váldi sámi veahkadaga ektui ii galgga unnut, muhto nannejuvvo go váldi sirdojuvvo háldenguovlluide. Danne ferte dilli láchččojuvvot nu, ahte lea vejolaš čađahit duohta ja beaktilis golmma oasálačča šiehtadallamiid, namalassii stáhta, háldenguovllu ja Sámedikki, vai dainna lágiin lea sihkkar ahte Norga čuovvu geatnegasvuodaidis sámiide álbmotrievtti mielde. Boahhtevaš háldenguovllolaš dásis ferte leat vuodđočielga gaskavuohka sámiid vuoigatvuodáide, mat sis leat álbmogin ja álgoálbmogin.

Sámiid ovttasbargu ja Sámedikki riikkaidgaskasaš sajádat

Sámit ássat njealji riikkas, ja deatalaš lea nannet ja ovddidit sámiid ovttasbarggu nationála stáhtaid rájiid rastá.

Sámediggái lea guovdilis doaibma ovddidit álgoálbmotáššiid sihke riikkalaš dásis ja riikkaidgaskasaš dásis. Riikkaidgaskasaš doaibmamiinnis Sámediggi sáhtta leat mielde doarjumin, nu ahte álgoálbmotviidodat váldojuvvo vuhtii riikkaidgaskasaš forain. Sámediggi šaddá leat sihke premissadahkki ja aktiiva oasálaš dán bargui.

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš oaiviliid ja beroštumiid mat biddjojuvvojit ovdan riikkaidgaskasaš arenas. Dan barggu dahká ieš Sámediggi okto, ja norgalaš sáttatgottiid bokte ja bargadettiinis ovttašráđiid eará álgoálbmogiiguin. Norgalaš ja davviriikkalaš sámedipolitihkka hábmašuvvá ee. šiehtadallamiid ja soahpamušaid veagas, mat geatnegahttet ovttaskas stáhtaid. Sámediggi áigu ain aktiivvalaččat váikkuhit riikkaidgaskasaš álgoálbmotrivttiid ovdáneapmái. Historjá čájeha ahte dainna bargguin dat Sámediggi lea nagadan geatnegahttet norgalaš eiseválddiid váldit vuhtii sámi gáibádušaid ja dárbbuid.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvdnabargu lea erenoamáš deatalaš proseassa sámi vuoigatvuodaid dohkekebeami, suodjaleami ja oktiibeivebeami dáfus, ja sámi servodaga ovdáneapmái riikkaarájiid rastá. Sámedikki vuordamuš lea danne, ahte davviriikkalaš sámekonvenšuvdna šaddá leat historjjálaš lávki ovddas guvlui álgoálbmogiid

vuoiatvuodaid dáfus, ja ahte konvenšuvdna bisuha, sihkkarastá ja nanne dáláš álbmotrievttálaš norpmaid mat leat álgoálbmogiid vuoiatvuodaid várás.

Joatkevaš proseassas lea lunddolaš ahte buot sámedikkeit servet ovtadássásaš áššebeallin go leat stábtaidgaskasaš šiebtadallamat konvenšuvdnateavstta loahpalaš hámis. Sámediggái lea hurbmat deatalaš ahte lea jobtilis ja dohkálaš proseassa. Eaktun ferte leat ahte bohtosa galget sámedikkeit dohkkehit ovdalga loahpalaš konvenšuvdna mearriduvvo.

Sámeálbmotfoanda

Sámi álbmoga foanda vuodđuduvvui jagi 2000. Eiseválddiid ulbmil foanddain lei buhttet giellalaš ja kultuvrralaš massimiid ja gillámušaid maid ovddešáigásaš dáruiduhttinpolitihkka dagahii sámi álbmogi.

Dáruiduhttinpolitihkka dagahan vahágiid sámi álbmogi lea dadjat juo veadjemeahttun govahallat. Dan, go sámit masse iežaset gutni, vuoiŋŋalaš árvvuid, eatnigiela, kultuvrra ja jáhku sámi álbmoga boahttevuhtii, ii leat vejolaš geahčadit duššefal historjjálaš ja dalášáigásaš perspektiivvas. Dáruiduhttinpolitihkka čuohcá boahttevaš sámi buolvvaide maid. Dan foandda sturrodaga, maid stáhta lea juolludan buhtadassan vearredagu ovdii, lea vejolaš geahčadit duššefal symbolalaš supmin.

Sámediggi lei ovddeš mearrádusain bidjan guokte eavttu Sámeálbmofoandda vuostáiváldimii.⁹ Nubbi lei ahte stáhta galgá ovttasráđiid Sámedikkiin sáhttit áigái oažžut ođđa ovttasbarganvugiid ja doaibmajugáid sámiid várás. Nubbi fas lei ahte Ráđđehus galgá bargagoahtit čoavdit oahppováillagiid ášši, sin guđet vaháguvve nuppi máilmmesoadi geažil. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dáid eavttuid leat eiseválddit ollašuttán go ásahedje konsultašuvdnaortnega, ja go Stuorradiggi dohkkehii oahppováillagiid vástesaš buhtadasortnega.

Sámediggi hálddaša dál Sámeálbmotfoandda. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte Sámediggi berre geavahit dáid ruđaid aktiiva politihkkii mii nanne sámegeiela ja sámi kultuvrra. Doaibmajugáid ulbmil lea hukset nana ja ealasis sámi báikegottiid, main lea ealli sámegeiella ja nana kultuvra.

Vuoiatvuoda vuodđu

Ulbmil: Iešmearrideapmi sámiid vuoiatvuodaid vuodul álbmogin ja álgoálbmogin
Bajimus dásis Sámedikki doaibma jorrá buot politihkkasurggiid vuoiatvuodaid hárrái. Sámiin leat vuoiatvuodát ovttaskas olmmožin, sierra álbmogin, sierra kultuvran ja álgoálbmogin. Sámiin lea vuoiatvuodta eatnamiidda ja čáziide ja daidda resurssaide mat leat sin oktasaš ávnnaslaš kultuvuodđu. Vuoiatvuodát čatnasit maid arvat eará surggiide, nugo gillii, kultuvrii, oahpahussii, dearvvašvuhtii ja kulturmuittuide.

Láhkavuodđu lea gávdnamis riikkaidgaskasaš álbmotrievttálaččat geatnegahtti soahpamušain ja riikkalaš láhkaásahusas. Das lea deatalaš ovdamearka ILO soahpamuš 169, mii viidát gokčá vuoiatvuodaid eallima enaš surggiin.

Norgga sámi álbmoga válljen orgánan Sámedikki ulbmil lea bargat dan badjeli, ahte sámiid vuoiatvuodát dohkkehuvvojit vuodđun sealluhit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Sámiin lea vuoiatvuodta oažžut suodjalusa iežaset oktasaš identitehtii ja nannet dan, ja vuoiatvuodta ovtadássásašvuhtii ja dásseárvui earáguin buot surggiin.

9 Sámedikki mearrádus ássis 23/02

lešmearrideapmi

Sámiin lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái. Mis lea oktasaš vuoigatvuohta mearridit iežamet boahttevuođa. Sámit dat galget ieža mearridit maid eallinsurggiid sámi álbmot galgá stivret, hovdet ja hálddašit. Dasa maid gullá álbmoga vuoigatvuohta luohpat iežas mearridanválddis.

Sámedikki vuolggasadji lea ahte sámit leat okta álbmot - álgoálbmot – mas leat guhkes historjjálaš čatnasat iežas guovlluide. Álbmogiid vuoigatvuohta iešmearrideapmái lea oppalágan prinsihppa ja vuodđovuoigatvuohta, mii lea mearriduvvon rievttálaččat geatnegahtti riikkaidgaskasaš soahpamušain. Guovdil dán oktavuodas lea ON jagi 1966 konvenšuvdna mii gieđahallá nuppe bealis siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid ja nuppe bealis fas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid. Iešmearrideami rájiid bidjá riikkaidgaskasaš riekti. Danne eai sáhte riikkaeiseválddit iehčanassii defineret eaige ráddjet iešmearridanvuoigatvuođa.

Maŋŋilgo ON vuodđuduvvui, de leat hábmen iešmearridanvuoigatvuođa buot álbmogiidda gullelaš vuoigatvuohtan. Álbmogiid iešmearridanvuoigatvuohta lea ideologalaš, politihkalaš ja rievttálaš prinsihppa mii lea dynamalaš ja ovdána dadistaga. Nugo álgoálbmogat miehtá máilmmi, de sámitge čuočuhit ahte alddiineaset lea iešmearridanvuoigatvuohta, ja ahte dan vuoigatvuođa máilmmeservodat ja nationála stáhtat danne fertejit guhtege dilistis dohkkehit. Álgoálbmogiid dilli lea dattetge nu, ahte nationála stáhtat eai ollásit dohkket sin iešmearridanvuoigatvuođa. Nu lea dilli Norggasge, nugo Suomas, Ruoššas ja Ruotasge.

Dáid maŋimuš áiggiid ovdáneapmi lea nu, ahte dadistaga eanet ja eanet ON-orgánat čielgasit dohkkehit álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa. Davviriikkalaš dásis dat áššedovdi lávdegoddi maid sámedikkít ja sámeministarat nammadedje ovttrasáđiid, lea bohtán dan ipmárdussii Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna árvalusas, maid bidje ovdan, ahte iešmearridanvuoigatvuohta fátmasta sámiid. Nationála eiseváldditge bealuštit álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa riikkaidgaskasaš dásis, ja leat ON álgoálbmotjulggastusa barggus leamaš dan oaivila doarjjan.

Dásseárvu

Dásseárvu berre álo leat čalmmus ášši, vai dainna lágiin sihkkarastit rievttalaš servodaga. Nissonolbmuid ja dievdduid dásseárvvus lea sáhka iešmearrideamis, rievttalašvuođas ja ovtadássásašvuođas, sihke kollektiiva ja individuála. Ii giige galgga vealahuvvot seksuála sojus geažil. Nissonolbmui ja dievdduin galget leat seammát vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat buot servodatsurggiin sámi servodagas. Dat ii mearkkaš dan, ahte buohkaiguin, beroškeahttá sohka bealis, galgá meannuduvvot ovttá láhkái dahje ahte sii galget šaddat ovttaláganin. Sáhkan dás lea gudnejahtit oktagasa. Ahte nissonolbmui ja dievdduin leat ovttá buorit vejolašvuođat, mearkkaša dávjá ahte lea dárbu álggahit guovttelágan doaibmabijuid nissonolbmuide ja dievdduide. Dásseárvu gullá buot servodatsurggiide. Dásseárvu lea danne Sámediggeráđi politihkkii integrerejuvvon oassi.

Immateriála vuoigatvuođat

Iešmearridanvuoigatvuohta fátmasta ollu eambo go vuoigatvuođa eatnamiidda. Dat fátmasta álbmoga vuoigatvuođa mitalit iežas historjjá, geavahit iežas giela, ollašuhttit iežas kultuvrra, čilget iežas oahpahusa sisdoalu ja hálddašit iežas kultuvramuittuid. Sámediggeráđi áigu danne bargat dan badjeli, ahte dakkár immateriála vuoigatvuođatge galget sihkkarastojuvvot seammá ládje go ávnnaslaš vuoigatvuođat. Duodji lea erenoamáš dilis sámi kulturseailuheaddji ealáhussan. Danne dán ealáhussii ferte leat sierra riektesuodjalus. Riektesuodjalus galgá váikkuhit dasa, ahte ii oktage galgga sáhttit boastut geavahit duoji gávppálaš sivaidd geažil.

Territorijalaš vuoigatvuodát ja ođđa lágat

Davveguovllu valjis luondduresurssat buktet hástalusaid sihke suodjaluspolitihkalaš, ekonomalaš ja biraslaš sivaid geažil. Ii ovttage dán hástalusain leat vejolaš duostut jos álgoálbmotperspektiiva ii leat lunddolaččat guovdilis ášši analysain ja go hábmejuvvojit ulbmilat ja doaibmabijut davveguovlopolitihkas. Váibmosis dán barggus lea álgoálbmotperspektiivva integreren. Dat mearkkaša ahte eanan- ja resursavuoigatvuodát galget dohkkehuvvot ja iešmearidanvuoigatvuohta leat mearrádusain, kapasitehta- ja máhttoovddideamis ja stáhtaid ja álgoálbmogiid ovttasbarggus.

Sámediggi lea dan rájis go ásašuvvui, vásihan ahte sámi vuoigatvuodát, beroštumit ja vuhtiiváldima dárbbut leat duvdašuvvan boaittobeallái, ja vuoliduvvon sierraberoštupmin láhkaproseassain. Nu lea erenoamážit go stuoribuš resursalágat galget hábmejuvvojit ja ođasmahttojuvvojit.

Sámediggeráđdi ovdeha ahte buot resursalágaid bajimus prinsihpat galget heivet Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuođaide, mat riikkas leat sámiide álgoálbmogin. Dat šaddet fátmastit ođđa resursalágaid. Dat mii lea dárbu, lea ahte dakkár lágaide ráhkaduvvojit konkrehta njuolggadusat mat sihkkarastet sámiide beassama resurssaide. Njuolggadusat mat sihkkarastet duohta searvama ja mieldemearrideami resursahálldašeapmái, fertejit leat mielde. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte resursahálldašeami vuodđun berre leat lahkaorrun- ja dárbo-prinsihppa, vai sámiid ávnnaslaš kulturvuodđu gáhttejuvvo.

Dilli lea ain nu, ahte sámiid vuoigatvuodát eatnamiidda, čážiide ja resurssaide dárbbasit lágalaš nannejumi ja dohkkeheami. Stuorra dárbu lea sektorrastideaddji areálagáhttenjuolggadusaid, mat suodjalit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja sámi ealáhusaid. Buot ovddeš meassamat, beroškeahhtá das makkárat dat ledje, fertejit árvoštallojuvvojit. Dasto lea dárbu struktuvrraide mat gustojit buotlágan hálldašeapmái. Dat galget sihkkarastit ahte sámiid álo váldet vuhtii doarvái bures. Mii lea deatalaš, lea ahte galget leat njuolggadusat sámiid iešmearrideamis ja mieldemearrideamis resursahálldašeamis mii maid čadahuvvo lahkaorrun- ja dárbo-prinsihpa vuodul. Sámediggeráđdi áigu dán áigodaga bargat dan badjelii, ahte dát dáhpáhuvvá lága hámis, juogo ođđa sámi resursavuođđoláhkkan, ođđa sámeláhkka-kapihttalín, dahje ahte dat lasihuvvo vuđolaččat sierralágaid.

Finnmárkkuláhka

Finnmárkkuláhka siskkilda deatalaš prinsihpalaš čilgehusaid mat mángga suorggis fertejit dulkojuvvojuvvojit nu, ahte sámi vuoigatvuodát leat oppalaččat dohkkehuvvon. Láhka dohkkeha ahte sámit leat geavahemiineaset háhkan vuoigatvuodá Finnmarkku eatnamiidda. Sámediggeráđis leat stuorra vuordamušat joatkkabargguide, main galget identifiseret sámi geavahan- ja eaiggáduššánvuoigatvuodaid Finnmarkkus. Identifiserema galgá finnmárkkukommišuvnna ja Finnmarkku sierraduopmostuolu vuodđudeapmi buktit áigái. Sámediggeráđái lea lunddolaš jáhkkit ahte sámi árbevierut ja riekteipmárdusat biddjojuvvojit vuodđun dan bargui.

Finnmárkkuláhka gusto dušše nu guhkás olggobeallái gátti go priváhta opmodatvuoigatvuohta ollá. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte sámiin lea vuoigatvuohta meara resurssaide. Finnmarkku mearra lea leamaš deatalaš mearrasámi kultuvrii ja ealáhusaid ovddideapmái. Sámit eai leat goassege luohpan dán vuoigatvuodain. Vuoigatvuodát Finnmarkku meara resurssaide galget čielggaduvvot dan barggus maid lávdegoddi čadaha, go árvoštallá sámiid ja earáid vuoigatvuodaid bivdit Finnmarkku gáttiin. Bargu šaddá leat guovdil joatkevaš vuoigatvuodabargui. Sámediggeráđái lea lunddolaš jáhkkit ahte álbmo-riekti biddjojuvvo vuodđun, lága erenoamáš ulbmila mielde.

Finnmarkkuopmodaga vuodđudeami maŋŋil Sámediggi lea ožžon ođđa rolla eananhálldašeaddjin. Dat gáibida ahte Sámediggi váldá badjelas ovddasvástádusa hálldašit Finnmarkku eatnamiid. Seammas dat ii galgga hehttet váldimis vuhtii sámi riekteipmárdusa ja árbevieruid. Deatalaš lea fátmastit guovllu veahkadaga oppalohkái. Hálldašeapmi galgá leat Finnmarkkulága ulbmila mielde, ja daid njuolggadusaid mielde mat biddjojuvvojit vuodđun.

Sámi vuoigatvuođalávdegoddi

Romssa, Nordlándda ja lullisámi guovllu sámi vuoigatvuođaid lávdegoddi šaddá leat deatalaš dán áigodaga. Vuđolaš proseassas, masa dáid guovlluid earáge álbmot gullá, galget konkrehta čovdosat čuovvut vuoigatvuođaid divaštallamiid. Ulbmil ferte leat sihkkarastit ja sealluhit luondduvuođu sámi kultuvrii ja ealáhusaide ja servodateallimii ođđa buolvvaid várás. Sámediggeráđđái lea lunddolaš jáhkkit ahte sámi vuoigatvuođat dohkkehuvvojit prinsihpalaččat dan mielde go Finnmárkkuláhka ovdána, ja áigu doarjut dan.

Ođasmuvakeahtes resurssat

Mínerala- ja petroleumadoaimmain mat leat álgoálbmogiid árbevirolaš geavahan- ja orrunguovlluin ja daid olggobealde, šaddá leat mearkkašupmi sámiide ja eará álgoálbmogiide davviguovlluin. Ođasmuvakeahtes resurssaid geavaheapmi, nugo olju ja gássa, buktet ođđa vejolašvuođaid, muhto áitet maid álgoálbmogiid kultuvrra ja eallinvugiid. Deatalaš lea rádjerasttideaddji álgoálbmotperspektiiva, erenoamážit Ruošša guvlui, go luondduresurssaid geavaheapmi árvoštallojuvvo davveguovlluid ovddideami ektui. Oktasaš standárddat fertejit ráhkaduvvot, nugohčoduvvon ehtalaš njuolggadusat, mat suodjalit álgoálbmogiid beroštumiid ja searvama resursageavaheapmái.

Barents-ábi olju ja gássa bohkat ja fievrrideamit buktet eambo njuoskkidanvára. Dán meara viidodagat ja daid ekologalaš birrasat leat álo leamaš deatalaččat sámi kultuvrra ja servodaga ovdáneapmái. Nuoskkidanvárra mearkkaša ahte fertejit mearriduvvot standárddat birrasa, sihkkarvuođa, teknologijii ja guolástusa várás. Boahhteáiggi oljo- ja gássadoaimmat Barents-ábis ja Ruoššas muđui gáibidit erenoamáš ollu operatevrrain, fievrriedaddjiin ja stáhtain. Deatalaš lea ahte buohkat leat mielde unnideamen birasvahahtahtimiid áitaga. Historjá lea addán álgoálbmogiidda vásáhusaid mat čájehit ahte eai leat dušše birasvahahtahtináitagat ja guovlomassimat. Dat lea maid buktán ođđa ekonomalaš struktuvrra mii lea njuovžil ja nuppástuhtán siskkáldas struktuvrra. Danne lea deatalaš ahte dakkár ovdáneami buotlágan sosiála váikkuhusat árvoštallojuvvojit dárkilit. Álgoálbmogiid mieldemearridan- ja váikkuhanvuoigatvuohta, rievttalaš juogadeapmi ja sosiála gánnahtahtivuota leat deatalaš čovddasánit dán oktavuodain.

Norgalaš eiseválddit galget váldit vuhtii sámi beroštumiid ja oainnuid go hábmejit resursageavahanplánaid. Sámi álbmogis lea álbmotrievtti mielde vuoigatvuođat mínerala- ja petroleumresurssaide mat leat sámi guovlluin. Dát vuoigatvuođat fertejit leat vuodus go plánejit geavahit daid resurssaid, ja go dat juogaduvvojit. Deatalaš lea ahte bohkat eai vahahte sámi kultuvrra ja eallinvuogi. Govttolaš oassi riggodagain mat vižžojuvvojit sámi guovllus, fertejit fievrriiduvvot ruovttoluotta daidda servodagaide maid leat čuohcán.

Boazodoalloláhka

Boazodoallu lea guovdilis sámi ealáhus ja deatalaš kulturcaggi. Dat addá boazodollui riikkaidgaskasaš rievttalaš suodjalusa. Sámediggeráđđi berošta erenoamážit das ahte ii hedjon dat láhkasuodjalus maid riikkaidgaskasaš lágat addet boazodollui, erenoamážit ILO-soahpamuš nr. 169. Sámedikki bealis lea čielga eaktu ja unnimusčovddus dat, ahte boazodoallolága § 1 nubbi lađđasii boahat lasáhus, nu ahte lágas lea sullasaš sátnádat go Finnmárkolágas § 3. Dat galggašii sihkkarastit ahte álbmotriekti ii láivvo Finnmárkolága sisdoalu ektui.

Boazodoallolágas dál oasis ođasmahttojuvvojit. Sámediggi jáhkka ahte boazodoallolága revisuvnna čuovvu maid farga eará boazodoallolágaid ođasmahttin dán áigodagas.

Sámediggeráđđi áigu bargat vai boazodoalu searvan stivrenorgánaide nannejuvvo, nu ahte boazodoallit sáhttet doarvái bures váikkuhit. Dat eaktuda ahte láhka ráhpá vejolažžan ahte orgánaid main boazodoallit eai leat unnitlogus, ja ahte sámit leat dáid orgánaid jođihangottis.

Deatlaš lea ahte ođđa ollislaš boazodoalloláhka goziha boazodoalu dárbbu oažžut riidočoavdin-orgána masa ealáhus sáhttá luohhtit. Dat mearkkaša ahte sámi riekteipmárdusat ja árbevierut ožžot soahppevaš deattu ja vuhtiiváldima go riidoáššiin mearriduvvo loahpalaš mearrádus. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte berre vuodđuduvvot sierra riidočoavdinorgána mas lea sierra máhttu ee. sámi riektégálduin ja riekteipmárdusain.

Sámediggeráđđi šálloša go boazodoalu olbmot galget noađuhuvvot vuhtiiváldingeatnegasvuodain ja buhttenovddasvástádusain maid lea vejolaš buhtastahttit eará fidnodoaimmaiguin mat doaimmahit erenoamáš váralaš doaimma. Gažaldagat mat čatnasit boazodoalu buhttenovddasvástádussii berre danne nuppástuhttit go boazodoalloláhka fas ođasmahttojuvvo.

Sámediggeráđđi ovdeha ahte Eanandoalodepartemeanta álggaha farga čuovvolanproseassaid daid osiid várás mat boazodoallolágas eai ođasmahttojuvvo dán hávi. Deatlaš lea ahte mii lagaš boahte-áiggis oažžut ollislaš boazodoallolága mii lea heivehuvvon otnáš duohtadillái. Go dat ráhkaduvvo, de lea ee. dárbu geahčadit davviriikkalaš sámekonvenšuvnna árvalusa, plána- ja huksenlága, norgalaš-ruottiláš boazoguohtunsoahpamuša ja Sámi vuoigatvuođalávdegotti árvalusa.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dárbu lea farga álggahit čuovvolanproseassaid boazodoallohálldahusa boahttevaš organiserema várás.

Birrasa ja kultuvrra gáhtten

Ulbmil: Sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuođu, ja suodjalit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa nu ahte dat nanne ja seailuha sámi identitehta ja kultuvrra joatkima

Sámi eanan- ja resursavuoigatvuodain lea maid historjjálaš viidodat. Sámit leat guhkes áiggiid geavahan luonddu ja nu oamastan alcceseaset vuoigatvuodaid iežaset geavahanguovlluide. Dat geavahus lea buktán áigái luottaidd mat leat sámi kulturmuittut. Geavahus lea maid addán máhtu luonddu birra ja dan hearkivuoda birra.

Sámi servodagain lea ain lagaš gullevašvuohta lundui. Luondu lea ealáhusdoaimmaid, eallinviidodaga ráma, vássán áiggiid muittuhusa, máhtu ja eallinvuogi vuodđu. Sámiid kultuvra lea erenoamáš gitta luonddus, eatnamiin ja luondduriggodagain. Vuodđoarvvut vulget sámiid máilmmegovvadásas, ja sámi servodateallin sorjá dain vuodđoarvvuin ja árbevirolaš máhtuin mat mannet njálmmálaččat buolvvas bulvii.

Sámi servodaga ovddas leat stuorra hástalusat mat gáibidit dynamalaš ja sektorrastideaddji politihka ja hálldašeami mat sihkkarastet min kultuvrra luondduvuođu. Dákko lea dárbu geahčadit álgoálbmotvuoigatvuodaid, kultursuodjalusa ja luondduhálldašeami oktan. Dat lea deatlaš dainnago sámi kultuvra sorjá luonddus, ja go riikkaidgaskasaš birassoahpamušat fertejit geahčaduvvot oktan álgoálbmotvuoigatvuođaign. Riikkaidgaskasaš birasovttasbargu lea maid áidna čoavddus hástalusaid maid dálkkádatnuppástusat ja guhkásjohtti nuoskkideamit dagahit.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte bievlavuodjimiidda galgá leat geahčču. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte mohtorjohtalusláhka geahčaduvvo ođđasis ja nuppástahattojuvvo. Nu lea dárbu dahkat, vai láhka heive sámi ealáhusaid ja sámi dálloalloekonomiija dárbbuide. Go báikegottit hálldašit meahcceresurssaid lahaorrun- ja dárboprinsihpaid mielde, de sáhttá sámi kulturvuodđu seailut. Luonddus ja boazoguohtunguovlluin berrejit mohtorjohtalusat ráddjejuvvo. Olbmuid johtimat meahcis eai galgga headuštít vuodđoealáhusaid. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte mohtorjohtalus hálldašuvvo plánalaččat.

Kulturmuittosuodjalus ferte lunddolaš oassin gullat mielde go divaštallojuvvo eatnamiid ja luonddu-resurssaid hálldašeamis. Birasbargu, ekonomalaš ovdáneapmi ja vuoigatvuođat gullet oktii, ja láidestit

boahttevaš hálddašanortnegii ja mearridanváldejuogadeapmái, maid mielde sámii guovlluid kulturmuittut hálddašuvvojit. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte lea ollislaš areálapolitihka sámii beroštumiid várás.

Biologalaš šláddjiivuohta

Davveguovllut leat erenoamáš hearkkit garra dálkkádaga ja hearkkes ekosystema geažil. Davveguovllut leat dál šaddamin boahteáiggi energiijaháldenguovlun. Davveguovlluid veahkadagaide leat dál dakkár hástalusat go dávjjes johtalusat ja stuorit nuoskkidanvárra. Davvi álbmoga bealis Sámediggeráđđi áigu geibidit garraset birasbearráigeahččanpolitihka.

Energiijaháldenguovllu vuoddeapmi davvin sáhtta mearkkašit ahte huksejuvvojit stuorra gádderusttegat. Dat šaddá čuohtit erenoamážit sidjiide gudet geavahit luondduresursaid. Go dakkár rusttegat bohtet, de dat dolvot vuoddoealáhusain viidodagaid sihke mearas ja gáttis, sihke go huksejuvvojit ja jođihuvvojit, ja siskkáldas struktuvrra dáfus. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte guovllu energiijaviežžamat eai vahágahte dáláš ealáhusadoaimmaid ja birrasa. Guovlluid oktasaš geavaheapmi geibida ahte váikkuhusat geahčaduvvojit vuđolaččat, omd. oljo- ja gássadoaimmaid váikkuhusaat. Sámediggeráđđi áigu geahččat bearrái ahte dán árvoštallamis lea ollislašvuoda perspektiiva.

Beroštupmi geavahit luondduresursaid, maidda gullet genaresurssatge, lassána garrasit, ja daid ávkingeavaheapmái čatnasit stuorra máilmeviidosaš ekonomalaš beroštumit. Seammás lea biologalaš šláddjiivuođa massin šaddan bahás váttisvuohtan olles máilbmái. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte biologalaš šláddjiivuohta seailuduvvo regulereamiiguin ja njuolggadusaiguin. ON-soahpamuš biologalaš šláddjiivuođas, mii mearriduvvui jagi 1992, lea vuosttamuš riikkaidgaskasaš birassoahpamuš mii čielgasit čalmmustahtta geavaheami ja gáhttema oktiigullevašvuoda, ja juogadanprinsihpa. Sámediggeráđđi doarju soahpamuša 2010-mihttomeari, ja áigu bargat dan badjeli, ahte biologalaš šláddjiivuođa geavaheapmi dáhpáhuva gánnáhahti ládje. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte álgoálbmogiid eallinvuogi ja kultuvrra bisuheapmi veahkeha biologalaš šláddjiivuođa seailuhit, ja nuppe guvluige.

Sámii ealáhusain ja doaimmain lea ollu máhttu mii gullá doahpagii árbevirolaš máhttu. Sámediggeráđđi áigu láhčit dilálašvuodaid nu, ahte árbevirolaš máhttu boahá oidnosii ja duođastuvvo deatalaš gáldun luonddu- ja birasgáhttenbargguin. Dan barggus lea deatalaš oazžut ovdan, ahte dát máhtut leat deatalaččat biologalaš šláddjiivuođa seailuheapmái, dálkkádatnuppástusaid indikáhtorin, ja go galgat sámii kultuvrii gávdnat positiiva heivehallanstrategiijaid dálkkádatnuppástusdieđuid vuodul.

Guovlogáhtten lea buorre váikkuhangaskaoapmi biologalaš šláddjiivuođa gáhttemis. Go sámii guovllut gáhttejuvvojit, de dat lea veahkin suodjaleamen ávnnaslaš vuodu, nu ahte sámii kultuvra sáhtta bissut, ovdánit ja joatkit. Dat eaktuda dattetge ahte suodjalanproseassa, sisdoallu ja hálddašuvvohki ii vierásmahte muhto nanne sámii kultuvrra. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte sámii guovlluin suodjalanproseassat čađahuvvojit sámii eavttuid mielde. Sámediggi fertte oazžut resurssaid nu ahte sáhtta bargat birasgáhttenáššiiiguin ollislaš vuogi mielde sámii guovlluin.

Kulturmuittosuodjalus

Sámii kulturmuittut mitalit midjiide juoidá das, geat mii leat, geat min máttut ledje, maid sii barge ja gos sii orro. Dat lea danne deatalaš sámii identitehtii. Deatalaš lea deattuhit sámii kulturmuittuid ja kulturbirrasiid suodjaleami dainna lágiin ahte dat nanne ja seailuha sámii kultuvrra.

Kulturbirasdoaba gokčá mánggalágan surggiid, nugo viessobirrasiid ja kulturduovdagiid main kulturmuittut oktii. Kulturbirasdoaba siskkilda maid eananguovlluid maidda gullet dáhpáhusat, osku ja árbevierut. Kulturbirrasa árvu lea vejolaš meroštallat mángga ládje, dan mielde makkár kultuvrralaš

vuolggasadji meroštallis lea. Dávjá leat sierra kultuvrii gullevaš olbmot guđetge áigáseaset geavahan seammá eatnamiid.

Sámi kulturmuittut leat deatlaš dokumentenávdnasat sámi historjái. Kulturmuittut duođaštit mo sámit leat árvvoštallan ja geavahan eatnamiid ja luonddu áiggiid čađa. Dás lea maid sáhka eatnamiid ja luonddu mearkašumis ekonomalaš, sosiála ja oskkolaš sivaiddihte. Kulturmuittut addet olbmui vejolašvuoda vásihit kultuvrralaš gullevašvuoda ja dovdat mo mii odne galgat geavahit luonddu ja lihkadit das.

Sámi kulturmuittuid šláddjiivohta Sámis muitalit ahte sámit leat guhká geavahan guovlluid. Ráđđejeaddji historjágirjjálašvuodas lea sámi historjá dattetge unnán váldojuvvon vuhtii. Ollu diehtemeahttuvuohta lea sámi dilálašvuodaid ja historjja birra stuorraservodagas. Norgalaš eiseválddit leat guhkes áiggiid leamaš vuostehágolaččat dohkkehít sámi kulturmuittuid duohtan. Stáhta Norga lea dihto guovlluin unnán addán diehttevassii sámi orruma historjja. Kulturmuittuid ja kulturbirrasiid aktiiva bargguin Sámediggeráđđi áigu duođaštit sámi historjja sámiid iežaset eavttuid mielde.

Sámediggi hálddaša sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gustojeaddji lágaid mielde. Sámi kulturbirrasat fertejit váldojuvvot vuhtii erenoamážit areálaplánenbarggus. Dárbu lea systemáhtalaččat registarastit sámi kulturmuittuid dán barggu olis. Sámediggi lea oanehis áiggis huksen arvat áššemahtu kulturmuittohálddašeamis oppalohká, ja sámi kulturmuittuid birra erenoamážit. Dat siskkilda maid máhtu areálaplánemis. Norggas leat guokte bálddalas kulturmuittohálddašeami lullisámi guovllu rájis davás. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte Sámedikkis lea máhttu hálddašit buot kulturmuittuid, ja áigu dán áigodagas bargat dan badjeli, ahte sáhtta váldit ovddasvástádussan hálddašit guovllu buot kulturmuittuid.

Kultuvra

Ulbmil: Ovddidit šláddjes dáidda- ja kultureallima, ja sihkkarastit sámiid vejolašvuoda váikkuhit sámi kulturovdáneapmái

Kultuvra leat árvvut, norpmat, kodat ja symbolat maid olbmot váldet árbin ja dolvvodit buolvvas bulvii. Sámi kultuvra lea danne vuodđun eatnašii maiguin Sámediggi bargá. Kultuvra ilbmaduvvo čielgasepmosit mánggalágan dáiddalaš hámis, nugo girjjálašvuoha, lávdedáidu, govvadáidu/duodji ja musihkka. Kultuvra lea maid dat arenat ja deaivvadanbáikkid maid dáidaga ilbmadit, nugo kulturviesut ja festiválat. Kultuvra siskkilda viiddis mearkašumis dasto vel valáštallama, museaid ja media.

Sámi dáidda ja kultureallin lea šláddji, ja Sámediggeráđđi áigu láchit dilálašvuodaid nu, ahte dát šláddjiivohta seailu ja ovdána eambo. Riikkalaš ovddasvástádus lea álggahit ja ovddidit sámi kultuvrra. Norgalaš stáhta lea mángglágan lágaiguin, njuolggadusaiguin ja soahpamušaiguin geatnegahtán iežas váldit badjelas ovddasvástádussan sámegeala, kultuvrra, historjja ja servodateallima. Dan ovddasvástádusa ferte norgalaš stáhta hálddašit gulahallamiin Sámedikkiin, ja Sámedikki čujuhusat dat fertejit biddjojuvvot barggu vuodđun.

Sámiid vuoigatvuodas iežaset kulturilbmadeapmái lea maid gávppálaš bealli. Mañimus jagiid mii leat vásihan ahte sámi symbolaid leat váldán atnui stuorra fitnodagat jođihahtti gávpegálvun. Leat maid geahččalan patentet symbolaid. Eanet ja eanet álgoálbmogat vásihit dan iežaset symbolaid hárrái. Symbolat leat nannosit čadnojuvvon álgoálbmogiid identitehtii ja árvvuide. Dát lea danne dakkár ovdáneapmi maid Sámediggeráđđi áigu eambo čalmmustahttit iežas kulturdiedáhusas mii boahá, ja mii čuovvovuvvo riikkaidgaskasaš forain.

Sámi eallinoaidnoárvvut fertejit árvvoštallojuvvo sihke ovddeš ja dáláš áiggi viidodagas. Sámiid kristalašvuoda ovdalis osku lea nannosit gittalagaid sámiid otnáš identitehtain. Olbmot dovdet ja gudnejahttet bassi báikkiid ja bálvvosbáikkiid, ja ollu dain symbolain mat leat mis odne, leat

kristtalašvuoda ovdalis oskku rájis. Kristtalašvuodas lea nana sajádat sámi otnáš servodagas, muhto eallinárvvuid girjáivuohta lea stuoris maiddái sámiid gaskkas. Deatalaš lea čájehit rabasvuoda ja gierdavašvuoda buotlágan eallinoainnuide sámi servodagas.

Sámediggi ja fylkkasuohkanat leat ovttasbargosoahpamušaiguin buktán oidnosii fylkkasuohkaniid ovddasvástádusa sámi kultuvrra ovdáneamis háldenguovllus. Aktiiva ja oktiiveivehuvvon váikkuan-gaskaomiid geavahemiin Sámediggi ja fylkkasuohkanat ovttrasáidid leat mielde ovddideamen sámi kulturfálaldaga. Ná huksejuvvo árbevirolaš norgalaš institušuvnnaid ja Sámedikki oktasaš ipmárdus das, makkár dárbbut sámi servodagas leat kultursuorggis.

Sámediggi atná báikkálaš, háldenguovllolaš ja riikkalaš sámi institušuvnnaid deatalaš arenan sámi servodaga ovdáneapmái. Sámi deaivvadanbáikkiid lea áibbas dárbbalaš hukset. Sámi institušuvnna-huksen álggii easka 70-logu loahpageahčen, ja lea ovdánan johtilit. Sámediggi lea mañimuš jagiid ožžon iežas ovddasvástádussan muhtun institušuvnnaid ja ortnegiid, mat galggašedje ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra. Hálddašeamis Sámediggi lea gulahallamiiguin kulturbargiiguin, organisašuvnnaiguin ja institušuvnnaiguin háliidan leat mielde dihkkaideamen kultursuorggi politihkkaovdáneami. Lassin lea deatalaš ahte sámiin alddineaset lea vejolašvuoha gaskkustit kultuvrraset iežaset eavttuid mielde. Dattetge lea stuorra dárbu ovddidit dáláš institušuvnnaid ja vuodđudit ođđa dakkáriid. Sámediggeráđdi atná áibbas dárbbalažžan daid dál vuoruhit ja ollašuttit, ja addit daidda buori doaibmanvuodu. Sámediggeráđdi danne áigu dán áigodaga bidjat ovdan institušuvnnaideáhusa. Norgalaš eiseválddit eai sáhte hilgádit iežaset ovddasvástádusas sámi kultuvrras dainnago sirdet hálddašandoaimmaid Sámediggái. Sin geatnegasvuoha lea addit Sámediggái buriid rápmaevttuid, vai sáhtta jođihit ja ovddidit sámi kulturorganisašuvnnaid ja -institušuvnnaid.

Filbma

Filbma lea dáiddalaš ilbmanvuohki mii lea beavttálmuvvan ja beavttálmuvvan. Filbma lea gaskaoapmi mii fátmasta ollu, ja mii sáhtta vugiinis gaskkustit dieđuid beroškeahtta geográfalaš, kultuvrralaš ja giellalaš rájiin. Ovdal leat earát go sámit ieža govahallan sámiid, ja dávjá romantalaš ja stereotiippalaš geahčastagaiguin. Áiggi mielde filbma lea dáiddalaš ilbmanvuohkin fidnen nana coavcci sámi kultuvrra siskko-bealde. Vai lea vejolaš ovddidit sámi filmma, de sámi filbmadáiddarat fertjet oazžut buriid barganeavttuid ja arenaid main sáhttet buvttadit ja čájehit filmmaid.

Deatalaš lea čájehit iežas oaiviliid filmmaiguin. Stuorra dárbu lea eambo sámi filbma- ja TV-buvttadeapmái. Filbma lea viehka ođđa dáiddalaš ilbmanvuohki sámiid gaskkas. Čielga sávaldat lea sámi filmbabirrasis čalmmustahttit sámiid ja álgoálbmogiid neaktofilmmaid.

Odne sámi filbmadahkkat deaividit ollu ovdagáttuid norgalaš filbmaorganisašuvnnain fáttáid dáfus maid háliidit gaskkustit. Sámi filbmadahkkat dáhttot dávjá govvidit fáttáid mat sáhttet norddastit norgalaš iešdovdu, ja dan geažil lea váttis ruhtadit sámi filbmaprošeavttaid. Sámediggeráđdi áigu danne dán áigodaga bargat dan badjelii, ahte vuodđuduvvo sámi filbmaguovddáš. Filbmaguovddáš šattašii prošeaktaovddidanreaidun ja birasin mas lea vejolaš ovddidit buriid prošeavttaid. Dasto lea dakkár guovddáš deatalaš sámi filmma rekruttemii.

Deatalaš lea ahte sámi filmma ekonomalaš eavttut leat buorit. Norgalaš filbmafoandda ovddasvástádus lea ruhtadit sámi filmmaid. Dan ovddasvástádusa sii fertjet ipmirdišgoahtit buorebut.

Girjjálašvuoha

Vuosttamuš čálalaš almmuheamit sámegilli ledje vuoiñgalaš barggut, nugo biibbal ja sálbmagirjiit. Dain girjiin lea ain dálge nana sajádat sámi kultuvrras. Sámi girjjálašvuodas ii leat guhkes čálalaš árbevierru, ja dat lea njálmmálaš mitalanárbevieruid joatka. Das leat guhkes ruohttasat ruoktot vássán áigái. Ođđaset áiggis sámi girjjálašvuoha govahallá máŋga iešguđetlágan fáttá. Ollugat otnáš sámi čállin leat dohkkehuvvon čállit main beroštit maiddái Sámi olggobealde. Ahte sámi girjjálaš-

vuolta almmuhuvvo, ja sámi čállit, lea okta deatalaš eaktu, mii nanne sámi identitehta ja sámegiela. Erenoamáš deatalaš šaddá movttiidahttit sámi mánáid ja nuoraid lohkat girjiid iežaset gillii. Ollašuttin dihte dán áigumuša, de Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte maiddá mánáid ja nuoraid vástesaš popularagirjjálašvuolta (álbmotgirjjálašvuolta) jorgaluvvo sámegillii. Seammá deatalaš lea movttiidahttit mánáid ja nuoraid čállit sámegillii. Seammás Sámediggeráđđi áigu láchit dilálašvuodaid nu, ahte daidge sámiid girjjálašvuolta guđet eai čále sámegillii, almmuhuvvo. Sámi girjjálašvuoda dáláš doarjaortnegat vuoruhit čáppagirjjálašvuoda. Nanusmahttin dihte sámi girjjálašvuoda šláddjiivuođa Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte leat doarjaortnegat sámi fágaproša almmuheapmái.

Ollu buorre sámi girjjálašvuolta čállojuvvo, mii berre leat eanet lohkkiid olámuttus. Dáláš doarjaortnegat mat dorjot álgogiellalaš teavsttaid jorgaleami nuppiid gielaide, fertejit eambo vuoruhit teavsttaid jorgaleami sámegielas. Hirbmat váttis lea fidnet girjiid mat leat almmuhuvvon sámegillii. Sámediggeráđđi áigu bargat eambo dan badjeli, ahte eiseválddit davviriikkaid dásis váldet ovddasvástádussaneaset álggahit sámi girjjálašvuoda vástesaš oastinortnega.

Teáhter ja lávdedáidda

Sámi teáhter ja lávdedáidda lea nubbi kulturilbmadeapmi mii joatká sámi mitalanárbevieruid. Teáhter ja lávdedáidda leat dađistaga ožžon guovdilis rolla sámi kultuvrras. Sámi teáhteriin lea deatalaš rolla lávdedáidaga gaskkustan- ja vásihanarenan. Lávdedáidda fieski lea govdat, nugo dásun, dráma, lávlun ja eará dáiddalaš ilbmadanvuogit. Teáhter lea mielde loktemin sámi giela árvvu, ja dat juohká dieđuid olbmuid sámi kultuvrras ja buorida sin beroštumi das. Ovttasbargguin háldenguvllolaš ja riikkalaš eiseválddiiguin Sámediggeráđđi áigu láchit dilálašvuodaid nu, ahte sámi álbmotteáhter, Beavváš Sámi Teáhter, oazžu vuodu mii dahká teáhteri vejolaš bálvalit olles sámi ássanguovllu. Seammás Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte Áarjelhsaemien Teatre oazžu dohkálaš doaibmanvuodu. Dilálašvuodat fertejit maid láchčojuvvot, vai rekruttet lea vejolaš odđa sámi neavttáriid ja teáhterbargiid. Nu ferte dahkkojuvot sihke rápmacavttuid buoridemiin ja sámi neavttáriid oahpahusa vuodđudemiin.

Musihkka

Sámi musihkka lea veahkehan oidnosii buktit ja loktet sámi kultuvrra sihke sámiid gaskkas ja máilmmis muđui. Juoigamis lea erenoamáš sajádat sámi servodateallimis. Dat ii leat dušše musihkalaš ilbmadanvuohki, muhto maiddá árbevierroguoddi, identitehtamearka ja girjjálaš teaksta. Juoiganárbevierutge ánsšáhit sierra ruhtadanortnegiid ja suodjalusa nugo norgalaš álbmotmusihkka. Sámi musihkkabiras ferte nanusmahttojuvot sierra institušuvnnalaš ulbmilsurggiin mas lea sámi vuodđu.

Sámi musihkka ii leat čatnasan duššefal juoiganárbeviri. Sámi musihka ovdáneapmi 1970- ja 1980-loguid lea ovttahtán juoigama ja eará šáŋgariid nugo rocka, country, jazza ja etnomusihka. Go sámi musihkkagaskkusteami ja -ovddideami dihte galget láchčojuvvot dilálašvuodat, de etnomusihkka-guovddáža vuodđudeapmi ja juoigangaskkusteami skuvllain leat dakkár suorggit maid Sámediggeráđđi áigu gaskkustit. Háldenguvllolaš ovttasbargu veahkeha maid nannet sámi musihka gaskkusteami. Ovttasbargansoahpamušain mat leat fylkkasuohkaniiguin lea okta doaibma dat, ahte sámi musihkka-gaskkusteami galgá leat doarjaortnegiid gullelaš oassi.

Govvadáidda ja eará dáiddalaš ilbmadeamit

Árbevirolaš málejuvvon gova lassin govvadáidda ja eará dáiddalaš ilbmadeamit siskildit dáiddaduoji, čuollamiid, hábmema, govvideami, arkitektuvrra ja tekstiiladáidaga. Sámi dáiddailbmadeamit leat ovdánan identitehtadahkki doaimmas iskkadeaddji ilbmadeapmin. Erenoamážit lea nu nuorat sámi dáiddáriid gaskkas. Sámi dáiddarat leat muosáhan eambo dohkkehusa maiddá riikkaidgaskasaš dásis. Vai lea vejolaš ovddidit šláddjes dáiddaeallima, de lea dárbu dáidagiid čoaggit, sealluhit, gaskkustit ja dutkat sámi govvadáidaga ja álgoálbmotdáidaga. Sámediggeráđđi áigu láchit dilálašvuoda nu, ahte sámi

dáidda bissu sámi institušuvnnain ja sámi ássanguovlluin. Sámi govvadáiddárat ja dáiddaduojárat dat leat stuorimus logus dain dáiddáriin geaidda dáidda lea deatalaš dinestusgáldun. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte sámi dáiddárat ožžot seammá rápmavevttuid go dáiddárat muđui riikkas.

Kultuvrralaš arenat ja deaivadanbáikkít

Sámediggeráđđi atná hirbmat deatalažžan vuodđudit ja ovddidit arenaid sámi kulturdoaimmaide. Sámediggeráđđi danne addá bissovaš doarjagiid sámi kulturviesuide, museaide ja festiválaide. Valáštallan gullá viiddiduvvon kulturdoahpagii, ja valáštallanlágideamet leat deatalaš deaivadanbáikkít, erenoamážit mánáide ja nuoraide.

Sámi dáidaga gaskkusteami arenat

Sámi dáidaga gaskkusteapmi lea deatalaš oassi Sámediggeráđi dáiddapolitiikkas. Sihkkarastit dáidaga ovttaskas olbmuid ja servodaga olámuddui lea deatalaš, vai olbmot besset muosáhit máhtto- ja dáiddadáhpáhusaid. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte berrejit leat šláddjes arenat sámi dáidaga gaskkusteami várás. Ovdamearkkat dakkár arenanain leat festiválat, gállirat, čájáhusat, čijaheamit, katalogat ja girjerájuid girjjálašvuoda gaskkusteapmi.

Ođđa teknologija ráhkada eanet vejolašvuodaid dáiddalaš ilbmadeamiide dál go ovdal. Dađistaga eanet dáiddárat geavahišgohtet digitála reaiduid hábmenbargguineaset. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte dáidda valjes arenaide mat gaskkustit sámi dáidaga, oidnojit ja ožžot ekonomalaš vuodu.

Museat

Sámi museat leat deatalaš arenat sámi dáidaga, kultuvrra ja historjja gaskkusteapmái. Museat galget lassit gaskkusteapmái čoaggit ja sealluhit sámi dáidaga ja kultuvrra, ja sámi kulturárbbi. Mánngga dáhpáhusas sámi museat doibmet kultuvrralaš deaivadanbáikin unna sámi báikegottiin. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte dat bealit sámi museaid doaimmas bissot ja ovdánit eambbo.

Sámediggeráđi bajimuš ulbmil sámi museaid dáfus lea sihkkarastit, nannet ja oktiiveivehit ollislaš sámi museadoaimma, man vuodđun leat sámiid iežaset eavttut álbmogin ja álgoálbmogin. Dán ulbmila ollašuttima váikkuhangaskaopmi lea dat riikkaviidosaš museaodasmahttin maid sámi museat leat álggaheamen. Ođasmahttin mearkkaša ahte sámi museat nannejuvvojit stuorit museasiidan main lea oktasaš doaimma, ja seammás báikkálaš museadoaimma joatká ja buoriduvvo. Ođasmahttima okta-vuodas riikkaeiseválddit leat lohpidan ekonomalaš šattu museaide. Riikkaeiseválddit fertet fuolahit ahte sámi museat maid ožžot oasi ekonomalaš šattus, nu ahte museaodasmahttima lea vejolaš čadahit.

Ođđa museaid huksen ja dáláš museaid buorideamet berrejit leat sámi servodagas ulbmilsuorgin. Sámi duhátjagi báikki, namalassii Nuortalaš musea, ollašuttin čajeha ahte leat hirbmat váttis ja áddjilis bargu oazžut dohkkehusa dán áigumušii. Riikkaeiseválddit eai leat čuovvolan iežaset ovddasvástádusa dáin áššiin. Sámediggeráđđi áigu dattetge bargat eambbo dan badjeli, ahte museahuksen álgá nu farga go vejolaš, ja soahpamušaid mielde mat leat dahkkojuvvon. Sámediggeráđđi ii sáhte dohkkehit ahte musea sturrodat unniduvvo šat eambbo. Ája sámi Guovddáš, Saemien Sijte ja sámi dáiddamusea leat eará proševttat maid lea dárba čadahit. Maiddái earáge huksenproševttaide ferte Sámediggeráđđi očodit ruhtadeami. Vai lea vejolaš loktet sámi institušuvnnaid nu, ahte sámi servodat sáhtta ollit dohkálaš institušuvnnalaš dássái, de dárbašuvvojit resurssat. Dat vuolga riikkaeiseválddiid oktilaš ja mánnggajahkasaš mañidemiin ja gáibádusain ahte proševttaid huksengolut galget geahpeduvvot.

Sámi dávvirat leat mañimuš jahkečuđiid dolvojuvvon Sámis eret juogo dainnago vuvdojuvvojedje dahje váldojuvvojedje iežaset báikkiin eret. Arvat sámi dávvirat leat biddjojuvvon museaide, universitehtaide ja dutkaninstitušuvnnaide mat leat davviriikkain ja Eurohpás. Mañimuš jagiid sámit leat álgoálbmogin gáibidišgohtán eambbo ja eambbo ahte sin kulturárbbi galget buktit ruoktot

Sápmái. Sámi museat sihtet ahte sámi museadávvirat galget leat sin olámuttus. Dattetge vásihit ahte sii eai fidne iežaset čájáhusaide sámi dávviriid mat leat eará institušuvnnaid hálddus. Ovttrasráđiid sámi museaiguin Ruotas ja Suomas Sámediggeráđđi lea veahkehan johtui oažžut prošeavtta mas kártejit sámi dávviriid mat leat davviriikkaid ja Eurohpá institušuvnain. Dat kártenbargu galgá leat vuodđun dasa, ahte sámi dávvirat fievrriiduvvojit ruoktot sámi guovlluide.

Valáštallan

Valáštallamis ja valáštallandoaimmain lea guhkes árbevierru sámi servodagas. Dološ bivdokultuvrras lei geažos beivviid rumašlaš doaibma. Ollu daláš doaimmat leat joatkašuvvan ja leat odne dakkár doaimmat ja valáštallansuorggit main lágiduvvojit gilvvut. Lágiduvvojit sierra sámi gilvvut ee. heargevuodjimis ja njorostallamis. Sámit servet maid riikkaidgaskasaš gilvvuide sámi spábbačiekčiid riikkajoavkku namas, ja nuoraid ártalaš dálvegilvvuide (Arctic Winter Games). Dakkár riikkaidgaskasaš gilvvut nannejit sámiid oktiigullešvuoda ja seammás dat huksejit sámiid ja eará álgoálbmogiid gaskavuodaid. Gilvvut maid buktet dohkkehusa iežamet ja eará álgoálbmogiid valáštallansurggiide. Deatalaš lea ahte riikkat main leat árbevirolaš sámi ássamat, váldet oktasaš ovddasvástádusa dakkár gilvvuid ruhtadeamis ja searvamis. Sámi valáštallamis lea nana identitehtadahkki váikkuhus, ja dat lea dakkár deaivvadanbáiki maid lea veara sealluhit ja buoridit. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte šaddet dakkár rápmavevttut mat dahket sámi valáštallanjođiheaddjiide ja valáštalliide vejolaš valáštallat sihke dábálaš dásis ja njunušvaláštalliid dásis. Dat gáibida ahte stuorra oassi speallanruđain juolluduvvo sámi valáštallamii.

Mediat

Mediaid servodatrolla lea buktit dieđuid ja čuoččaldahttit oktasaš ipmárdusa. Lassin dasa mediaid rolla lea ovddidit ja oidnosii buktit sámegeiela sihke njálmálaččat ja čálalaččat, ja dainna lágiin doaibmat giellamállen. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte sámi media galget leat deatalaš giellalaš ovdagovat, ja sámi mediaid rápmavevttut leat danne hirbmat deatalaččat, go galgat sihkkarastit buori kvalitehta.

Sámi media galget leat dávjá viehka unnit eaige dihtto nu bures otnáš mediafálaldagas. Vai leat eambo oidnosis otnáš mediadilis, de lea dárbu sámegeielalaš beaiveaviisii. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte sámi aviissaid preassadoarjunortnet nannejuvvo, vai dát ulbmil ollašuvašii.

Sámediggeráđđi atná deatalažžan ahte olbmuin leat vejolašvuodát geavahit sámegeiela buot oktavuodain. Nu maiddái julevsámi ja lullisámi guovlluinge. Dáidda geielaide mediafálaldat ii leat dohkálaš, ja danne lea dárbu ovddidit sierra fálaldagaid julevsámegeilli ja lullisámegeilli.

Mánáid ja nuoraid mediafálaldat ferte buoriduvvot. Sámi mánáin ja nuorain lea odne ráddjejuvnon mediafálaldat sierranas ahkejoavkkuide. Dainnago mii diehtit man ollu media, erenoamážit tv, váikkuha, de lea deatalaš ahte sámegeilli lea buorre ja dohkálaš tv-fálaldat.

Neahttavuđot media šaddet deataleabbon ja deataleabbon. Gáibádus lea ahte lea sámegeielalaš mediafálaldat neahtas. Interneahtas lea vejolaš buktit ođđasiid ja oaiviliid ollu johtileappot ja eanebuidda go árbevirolaš bábirmediaid bokte. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte sámegeielalaš mediafálaldat buoriduvvo ja ovdána neahtas

Riikkaviidosas dárogielalaš media galget leat konsešuvdnaeavttuideaset geažil geatnegasat addit fálaldaga sámi veahkadahki, sihke sámegeielalaš prográmmaid ja dahje prográmmaid main lea sámi sisdoallu. Šállu lea ahte ohpit fuopmášuvvojit rihkkumat konsešuvdnaeavttuid vuostá. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dat lea bahá ja áigu bargat dan badjeli, ahte sidjiide guđet rihkkot eavttuid, galget leat garraset reakšuvnnat.

Giella

Ulbmil: Oidnosii buktit ja ovddidit sámegeiela geavaheami

Eatnigiella lea váimmu giella. Go sámegeiella nannejuvvo, de loktejuvvo dan árvu sihke ovttaskas olbmuid ja servodaga ipmárdusas. Giella lea geavahuvvon máhtu dávvirvuorká.

Sámegeiela seailuheapmi ja ovddideapmi ferte leat oktalaš. Danne lea dárbu ráhkadit guhkesáigásaš ulbmiliid dán barggu várás. Eanaš oktavuodain sámegeiella lea unnitlogu giella. Seammas go sámegeiella gáhttejuvvo, de dat maiddái ferte ealáskahttojuvvot, erenoamážit dain guovlluin gos olles buolva lea massán gielaset. Sámediggeráđi ulbmil lea jodihit aktiiva giellapolitihka, mii heive iešguđetlágan guovlluide. Vaikko nuortalašgiella ii leat almmolaš giella Norggas, de Sámediggeráđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte dänge giela árvu buorrána ja giella eambbo ilbmá. Sámis leat mánga sámegeiela ja suopmana mat čájehit giellalaš ja kultuvrralaš šláddjuvuoda.

Láhkavuoddu

Norgalaš stáhta lea mángga gustojeaddji lága ja mearrádusa geažil geatnegas váldit ovddasvástádusa sámegeielas. Sámegeiella ja dárogiella leat ovttadássásaš gielat Norggas. Norggas sámegeiela geavaheami prinsihpalaš vuoddu leat sámelága giellanjuolggadusat ja vuodđolága § 110a. Sámelága giellanjuolggadusaid váldoulbmil lea ovddidit ja sealluhit sámegeiela ja nu nannet sámegeiela geavaheami almmolaš oktavuodain. Láhka ferte ođasmahttojuvvot servodatovdánemiin rattálagaid. Sámelága giellanjuolggadusat galget árvoštallojuvvot, ja Sámediggeráđi áigu searvat dan bargui.

ILO-soahpamušas nr. 169 celkojuvvo ahte ”doaimbajibut galget mearriduvvot seailuhan ja ovddidan dihte áššáigullelaš álbmoga álgogiela”. Norga lea searvan Eurohpálaš lihttui háldenguovlo- ja unnitlohkogielaide várás. Lihtu ulbmil lea gáhttet álgoálbmot- ja unnitlohkogielaide. Lihttui searvan stáhtat galget raportet politihka ja doaimbajibuid maid lea dárbu čađahit. Lihttu dasto geatnegahtta nátionála stáhtaid čađahit konkrehta doaimbajibuid seailuhan dihte háldenguovlo, álgoálbmot- ja unnitlohkogielaide.

Sámegeiella almmolaš giellan Norggas

Ealli giella eaktuda aktiiva geavaheami, sihke ruovttuin ja almmolaš báikkiin. Go sámegeiella geavahuvvo almmolaš oktavuodain, nugo medias, dáidagis ja almmolaš hálddašeamis, de dat buorida giela árvodási. Sámediggi berre movttiidahttit olbmuid geavahit sámegeiela sámi servodaga buot dásiin ja oktavuodain, ja almmolaš institušuvnnaid geavahit sámegeiela. Mánggagielat almmolaš galbbat ja pláhkáhat leat ovdamearkkat dakkár doaimbajibuin mat sáhttet buktit sámegeiela eambbo oidnosii olbmuid árgadilis.

Almmolaš eiseválddiid sámegeiela geavaheapmi lokte sámegeiela árvodási. Maŋimuš jagiid lea leamaš posiitiiva ovdáneapmi dainna lágiin ahte sámegeiela almmolaš geavaheapmi lea lassánan. Mii leat ožžon eanet almmolaš neahtasiidduid mat leat sámegeilli.

Almmolaš báikkiid sámegeiela geavaheapmái lea lágain ja njuolggadusain viehka garra rápmaeavttut. Sámediggeráđi áigu čalmmustahttit sámegeiela geavaheami maiddái siviila sámi servodagas. Deatalaš lea ahte sámegeiella gullo, oidno ja geavahuvvo árgabeaidilis ja priváhta arenain. Dilálašvuodaid lea dárbu láhčit nu, ahte sámegeiela báikkálaš geavaheapmi čuovvu sámegeiela almmolaš ovdáneami.

Stuorra hástalusat leat das, go galgat ovddidit ollislaš strategiijaid lullisámegeiela ja julevsámegeiela várás. Julevsámegeiela ja lullisámegeiela oktasaš giellaulbmilprográmmaid bargu ferte vuoruhuvvot hui ollu. Deatalaš lea ahte buot institušuvnnat servet dan bargui, mat muđui barget julevsámegeielain ja lullisámegeielain.

Sámediggeráđđi lea loahpahan viđajhkásaš giellamovttiidahttinprošeavtta Elgá Oppvekstsenter'is. Dát prošeakta lea buktán buriid bohtosiid ja lea váikkuhan nu, ahte sámegeiella fas lea šaddan ealli giellan guovllus. Sámediggeráđđi áigu prošeavtta joatkagis fuolahit ahte Elgá Oppvekstsenter sáhtta joatkit barggu. Deatalaš lea ahte dat máhttu mii lea boahtán ovdan dán prošeavttas, geavahuvvo ávkin eará sámi guovlluin.

Sámegeiela hálddašanguovlu

Sámegeiela hálldahusguovllu suohkanat ja fylkkasuohkanat leat deatalaš institušuvnnat sámegeiela ovddideapmái ja seailluheapmái. Nannen dihte suohkaniid ja fylkkasuohkaniid guovttegiellalaš bálvalusaid barggu, de juolluduvvojit jahkásaš guovttegiellalašvuoda ruđat. Ruđat galget ássiid vástesaš guovttegiellalaš bálvalusfálaldagaid huksema veahkehit ollašupmái. Suohkaniid ja fylkkasuohkaniid ovddasvástádus dat lea láchit nu, ahte sámi mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide lea vejolaš geavahit gielaset aktiivvalaččat. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte juolludemiid ulbmil ollašuvvá, ja áigu danne dán áigodagas árvoštallat guovttegiellalašvuoda ruđaid geavaheami.

Jagi 2006 Divttasvuotna šattai sámegeiela hálddašanguovllu lahttun. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte eanet suohkanat miehtá sámi ássanguovllu šaddet lahttun, erenoamáš deatalaš lea oččodit lullisámi guovllu suohkaniid searvat. Stuorra hástalusat leat das, go galgat hálddašanguovllu suohkaniin hukset sámegeiellalaš bálvalusaid, ja nu lea erenoamážit julevsámi ja lullisámi guovllus. Vaikko davvisámegeiela ovddidanbargu lea ovdánan ollu, de lea ollu dagakeahtta maiddá dänge sámegeielas.

Dađistaga go sámegeiela hálddašanguovlu viidána, de lassána máhtolašvuoda dárbuge. Suohkaniin lea álgoálggus guđesge sierralágan hástalusat, ja guđege suohkana dárbbut fertejit kártejuvvot. Deatalaš lea ahte ulbmálaš ja ollislaš oahpahus válbmejuvvo, mas sámegeiela oahppu fállujuvvo sihke almmolaš suorggi bargiide ja buot sámi mánáide ja nuoraide mánáidgárddi rájis gitta joatkkaoahpu rádjái. Sámediggeráđi stuorimus hástalus lullisámegeiela dáfus lea oazžut johtui politihka mas máhtolašvuoda buori-deapmi lea čoavdda. Go olles lullisámegeiela guvlui válbmejuvvo giellaovddidanplána ja ulbmil-programma, de lea vejolaš kanaliseret resurssaid dohko gos leat buot stuorimus dárbbut.

Giellaguovddážit

Sámediggeráđi ja fylkkasuohkaniid ovttasbargansoahpamušas lea giellaovddidanbargu oassin. Sámi giellaguovddážit leat dárbbalaš ja heivvolaš arenat sámegeiela ovddideapmái ja seailluheapmái. Danne soahpamušbealit dáhttot vuodđudit eanet heivvolaš sámi giellaguovddážiid guđege fylkii.

Sámi giellaguovddážit leat deatalaš giellaarenat, erenoamážit doppe gos sámegeiella lea rašši. Báikkálaš doaibmit lea dahkat álgaga giellaguovddážiid vuodđudeapmái, ja vuodđudeami duogáš jurdda lea čohkket resurssaid ja ráhkadit giellaarenaid. Giellaguovddážit berrejit leat gitta suohkaniin, dahje gullat institušuvdnii mii lea juo, ja guovddážiid báikkálaš stivrejupmi lea deatalaš.

Giellaguovddážit mat leat juo vuodđuduvvon, berrejit sáhttit viiddidit iežaset doaibmanguovllu, nu ahte dat doibmet háldeguvllolaš giellaguovddážin. Sámi giellaguovddážit galget addit bálvalusaid sihke sámi veahkadahkii ja suohkanlaš ja almmolaš eiseválddiide. Sámi giellaguovddážit galget leat friddjadoaibmi ovttagat main lea báikkálaš stivren ja mat doibmet iežaset guovlluin giellaprošeavttaid koordináhtorin.

Tearbmabargu ja ođđaáigásaš teknologijaija

Dárbu lea ovddidit ođđa sámegeiela terminologijia, vai lea vejolaš gulahallat sámegeilli ođđa-áigásaš servodagas. Dađistaga go sámegeiela geavaheapmi lassána, sihke almmolaš ja priváhta dásis, de lassána dárbu oazžut rávvagiid ja láidestusa sámegeiela geavahusas. Sámedikki sátnebáŋkkus www.risten.no lea

stuorra mearkkašupmi sámegeiela sániid, tearpmaid ja báikenamaid gaskkustepmái. Deatlaš lea ahte sátnediehtovuodđu ovddiduvvo nu, ahte dat álkit lea geavaheaddjiid olámuttus.

Divodanprográmma Divvun mii lea ráhkaduvvon davvisámegeiela ja julevsámegeiela várás, ferte leat bissovaš ortnet. Rápmaevttut fertejit viiddiduvvot, vai prográmma fátmasta maiddái lullisámegeiela. Ulbmil lea dán áigodagas nannet elektruvnnalaš giellaesursasaid ráhkadeami sámegeilli.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte vuodđuduvvo resursaguovddáš sámegeiela várás, mii galgá doaibmat erenoamážit daid hástalusaid ektui maid diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiija buktá. Guovddáš galgá leat bajimus dási dutkan- ja fágaguovddáš, ja leat rávvejeaddji orgána sihke almmolaš institušuvnnaide ja álbmogii sámegeiela áššiin. Ulbmil lea ráhkadit stuorit dieđalaš arena sámegeiela várás ja movttiidahttit dutkiid geavahit sámegeiela dutkangiellan.

Dán áigodaga Sámediggeráđđi áigu digitálet báikenammaarkiivva. Sámediggeráđđi áigu dasto vel bargat riikkarájiid rastá, nu ahte bohtá áigái davviriikkalaš sámi báikenammaarkiiva.

Norgga, Ruota ja Suoma sámiin leat oktasaš hástalusat sámegeiela seailuheamis ja ovddideamis. Sámediggeráđđi áigu searvat Davviriikkalaš giellaovttasbargui, ja ulbmil lea ahte ahte risten.no galggašii viidut davviriikkalaš sámi sátnediehtovuodđun.

Mánát ja nuorat guovdileamos sajis

Ulbmil: Ollislaš ja ovtadássásaš bajásšaddanbiras sámi mánáide ja nuoraide

Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte šaddet buorit ja nana bajásšaddandilálašvuođat buot sámi mánáide ja nuoraide. Vuolggasadjin lea dat, ahte mánát galget bajásšaddat oadjebas ja buriin lagašbirrasii. Dain sis ferte leat vejolašvuohta hukset iežaset identitehta ja gullelašvuođa sámi servodahkii.

Norga ratifiserii jagi 1991 ON konvenšuvnna mánáid vuoigatvuođaid birra (mánáidkonvenšuvnna). Konvenšuvnna lea stuorit fápmu go eará nátionála lágain ja mearrádusain mat leat mánáid ja nuoraide várás, ja dat geatnegahtta norgalaš eiseválddiid ja Sámedikki. Dat mearkkaša ee. ahte mánáid oahpahemi galgá ovddidit sin árvvusatnima iežaset kultuvrras, identitehtas, gielas ja árvvuin. Iige mánás galgga biehttaluvvot su vuoigatvuohta návddašit iežas kultuvrra, čuovvolit iežas oskku ja geavahit iežas giela.

Sámi mánát ja nuorat eai leat ovttaláhkásaš joavku, eai orrunsaji eaige vásáhusduogáža dáfus. Stuorra ja johtilis nuppástusat leat leamaš ja dáhpáhuvvet ain sámi servodagain. Otnáš mánáid ja nuoraide kultuvrralaš identitehta ja gullelašvuohta lea mohkkái. Dasto bohtet hástalusat sohkašbelliid nuppástuvvan rollaid geažil. Identitehta ja gullelašvuohta vulget kultuvrralaš čatnasiin sihke sámi báikegottiide, norgalaš servodahkii ja riikkaidgaskasaš kultuvrii. Gažaldahkii das, mii lea sápmelašvuohta ja mii lea sápmelaškeahttaivuohta, leat dan dihte ollu sierralágan vástáduosat.

Ollu sámi mánát ja nuorat bajásšaddet odne stuorra gávpogiin miehtá riikka. Sámediggái lea deatlaš váikkuhit dasa, ahte dát mánát sáhttet vuodđudit ja hukset sámi identitehta ja gullelašvuođa. Sidjiide ferte leat vejolašvuohta oahppat sámegeiela ja sámi kultuvrra, ja eanet oahppit fertejit oážžut oahpahusa sámegeilli. Deatlaš lea ahte sámegeielalaš mánát ja nuorat miehtá riikka besset ovddidit iežaset sámegeiela. Dat maid gusto daidda sámi mánáide geain šaddá dahkamuš mánáid-suodjalanásahusain. Mánáidsuodjalanásahusas ferte leat máhttu sámi kultuvrras ja servodagas.

Deaivadanbáikkit

Nannen dihte sámi mánáid ja nuoraid identitehta lea dárbu láhčit heivvolaš arenaid, deaivadanbáikkiid ja astoáigefálaldagaid. Dat fertejit geasuhit otnáš nuoraid ja heivet sihke nieiddaid ja gánddaid dárbbuide. Sámis lea dárbu váldit vuhtii sámi kultuvrra ja bajásšaddanbirrasiid šládjjivuođa ja sierranasvuodaid. Árbevirolaš arenaid lea deatalaš bisuhit, vai sámiid sosiála ja kultuvrralaš oktiigullelašvuolta ovdána. Dákko fertejit leat guovdilis áššin buolvvaid deaivvadeapmi, sosialiseren ja máhtuid gaskkusteapmi. Ođđa arenat bohtet lassin ovddidit sámi identitehta, giela ja kultuvrra. Sámediggeráđđi atná báikkálaš, guvllolaš ja riikkalaš sámi institušuvnnaid deatalažžan dán oktavuodas. Nuoraid vástesaš sámi festiválat, valáštallanlágideamit ja dakkáraččat leat ovdamearkkat dakkár deaivadanbáikkiin mat buktet nuoraid oidnosii sámi kultuvrra, maiddái riikkarájiid rastá.

Mánáidgárddit

Sámi mánáidgárddiin lea deatalaš rolla sámi mánáid bajásšaddamis. Ollu mánát orrot mánáidgárddis mealgat stuorra oasi árgabeivviin. Mánáidgárddit mearkkašit ollu mánáid ovdáneapmái sihke gielas ja kultuvrras ja iežaset identitehtahukseamis. Deatalaš lea ahte sámi mánáidgárddiin leat buorit bargoeavttut go galget gaskkustit mánáide sáme giela ja kultuvrra.

Norga oačču jagi 2006 ođđa lága ja riikkalaš rápmaplána mánáidgárddiid várás. Ođđa rápmaplána cealká ahte mánáidgárdi galgá doarjut mánáid sin iežaset kultuvrralaš ja olmmošlaš eavttuid vuodul. Rápmaplána deattuha ahte sámi mánáidgárddiin fertejit leat sáme gielalaš bargit. Mánáidgárdi lea giellaoahppama deataleamos arenain okta, ja dárbu lea ahte sáme gielalaš mánát sáhttet sáme giellii gulahallat bargiiguin mánáidgárddis. Ođđa mánáidgárdeláhka deattuha suohkaniid ovddasvástádusa sámi mánáide ja vanhemiidda. Ođđa rápmaplána mielde riikkas buot mánáidgárddit galget oahpahit sámiid birra. Sámediggeráđđi ovdeha ahte buot mánát Norggas, beroškeahtá sin orrunsašis, ožžot mánáidgárdefálaldaga mii vástida mánáidgárdeláhkii ja riikkaidgaskasaš soahpamušaide.

Sáme giella galgá geavahuvvot mánáidgárddis beaivválaččat. Dainna lágiin giella sáhtá joatkit ođđa buolvvaide ja ealáskit. Media ja stuorraservodaga váikkuhusaid mii oaidnit maiddái doppege gos sáme giella lea beaivválaš giella. Deatalaš lea ahte leat doaimbajut mat áiddastit sáme giela geavaheami unnumis. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjelii, ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut mat sáhttet veahkehit mánáidgárddiid sáme giela ja sámi kultuvrra gaskkustanbarggus. Sámediggeráđđi dáhttu ahte buot sámi mánáide sihkarastojuvvo mánáidgárdesadji, ja áigu dán áigodaga árvvoštallat iežas juolludanortnegiid mat leat sámi mánáidgárddiid várás.

Ođđa mánáidgárdeláhka addá vanhemiidda stuorit vuogatvuoda gáibidit mánáidasaset fálaldaga oahppat sáme giela mánáidgárddis. Láhka gusto sihke priváhta ja almmolaš mánáidgárddiin. Kultuvrralaš šládjjivuohta galgá bohtit oidnosii mánáidgárddis. Sámi kultuvra galgá leat oassi mánáidgárddi sisdoalus. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga álggahit doaimbajuid mat nannejit mánáidgárdebargiid vástesaš máhttobuoridanfálaldaga.

Sámediggeráđđi dáhttu ahte mánáidgárddit barggusteaset čalmmustahttet sohkabeallerollaid ja dásseárvvu. Ollašuttin dihte dan, de doaimbajut lea mánáidgárddiin oččodit áigái buoret ja dássideabbo juogu nissonolbmobargiid ja dievdebargiid gaskka. Mánáide rollamállet leat deatalaččat, ja danne berre goappašiid sohkabeliin leat ovddasteapmi mánáidgárdebargiid joavkkus. Rápmaplánas celkojuvvo ahte sohkabeliid dásseárvu galgá bohtit oidnosii mánáidgárddi pedagogihkas. Mánáidgárddis galget gánddain ja nieiddain leat seamma buorit vejolašvuodát.

Vuodđoskuvla ja joatkkaoahpahus

Skuvla lea mánáid ja nuoraid deataleamos arena, ja buorre skuvla lea buori bajásšaddama ja oadjebas identitehta ovdáneami eaktu. Sámi servodaga hábmema vuodđoáššin Sámediggeráđđi atná iežas vuogatvuoda beassat mearridit oahpahusa sisdoalu ja hámi buot oahpahušdásiin.

Sámi servodagain skuvla galgá erenoamáš máhtuid oahpahit ja ovddidit. Máhttobuorideamis – sámegeiella lea árbevirolaš máhttu mii lea biddjojuvvon máhttomearrin mángga fágii. Oahpaheaddjit fertejit buoridit máhtuset Máhttobuorideami – sámegeiella – ollašuhttima ektui.

Buohkat guđet háliidit oahppat sámegeiella, galget oažžut dan vejolašvuoda. Sámi oahppiin galgá leat vuoigatvuohta oažžut oahpu sámegeielas ja sámegeilli. Dan geažil ferte sámegeiella oahpahus nannejuvvot, sihke vuosttašgiellan ja nubbegiellan. Jos galggaš leat vejolaš ollašuhttit oahppiide doaibmi guovttegielalašvuoda, de sámegeiella ferte eambo adnojuvvot oahpahangiellan. Oahppiide ferte addojuvvot individuála vuoigatvuohta beassat oahppat sámegeilli, beroškeahtta orrunsis. Oahpahusláhka ferte nuppástuhttojuvvot vai nu lea vejolaš.

Sámediggeráđđi áigu ovttasráđiid skuvlaeiggiidguin ja skuvlaeiseválddiiguin bargat dan badjeli, ahte geavaheaddjiide ollet dieđut oahpahuslága addin vuoigatvuođaid birra beassat oahppat sámegeiella.

Sámedikkis lea váldi mearridit rámaid dihto fágaid oahpahusa várás. Sámi oahppoplánat galget leat ovtadássasaččat riikkalaš oahppoplánaiguin, muhto eai ovttaláganat. Dat galget váldit vuhtii álgoálbmogiid árvvuid ja čájehit mo sámi skuvla sáhtta duostut odđa áiggi oktan odđa gáibádusaiguin. Oahppoplánaid vuolggasadjin ferte leat ollislaš máhttu sámegeielas ja kultuvrras. Sámi identitehta, giela ja kuturmáhtu nannen galgá leat guovdilis ášši skuvllas. Oahpahusa sisdoalu dulkoma eaktun lea, ahte sámít ieža definerejit sámi oahppoplánaid sisdoalu. Danne ferte Sámediggái addojuvvot dat váldi.

”Máhttolokten” nammasaš odđa skuvlaodastus galgá sihkkarastit ahte oahppit ja fidnooahpahallit buorebut sáhttet hálddašit máhttoservodaga hástalusaiiguin. Sámediggeráđđi áigu bargat aktiivvalaččat vai Máhttolokten oažžu áigái sámi skuvlla ja oahppiid máhtu ollislaš vuoddooahpahusas. Máhttolokten addá skuvllaide friddjavuođa heivehit oahpahanvugiid báikkálaš dárbbuid mielde. Sámediggeráđđi áigu geahččat bearrái ahte dat čađahuvvo. Máhttoloktema álggaheami ulbmiliin lei okta dat, ahte vuoddoskuvlla ja joatkkaohpahusa gaskka galgá šaddat oktiisoahppevašvuohta. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte joatkkaohpahusa sámi oahppofálaldagat nannejuvvojit.

Sámediggi lea mearridan sámi sisdoalu nationála oahppoplánaide. Deatalaš lea ahte nationála skuvlla oahpaheaddjit ožžot eambo oahpu dan birra.

Go Máhttolokten árvvoštallojuvvo, de Sámediggeráđđi áigu dárkilit čuovvut dan barggu mii galggašii dáhkidit Máhttoloktema – ahte sámegeiella maid árvvoštallojuvvo.

Ollašuhttin dihte oahppoplánaid ja čađahan dihte sámi 13-jahkásaš oahpahusmeari, de lea dárbu válmmaštit sámi oahpponeavvuid buot fágaide. Sámediggeráđđi áigu erenoamážit ángiruššat válmmaštit digitála oahpponeavvuid. Deatalaš lea ahte oahpponeavvut heivehuvvojit nu, ahte mánga geavaheaddjiidjoavkku sáhttet daiguin ávkašuvvat. Oahpponeavvoráhkadeapmi lea deatalaš dan bargui mii galggašii buoridit sámi skuvlla. Ahte dát bargu čuovvoluvvo ja árvvoštallojuvvo, lea guovdilis ášši dán áigodaga.

Suohkaniin lea oahpahuslága mielde geatnegasvuohta sáhttit fállat friddjadáhtolaš skuvlafriddjaáigeortnega (SFO) oahppiide 1. luohkás 4. luohkkái ovdal ja maŋŋa skuvlla álgima, ja doaibmavádjegiidda gitta 7. luohká lohpii. SFO galgá fállat oahppiide fuola ja geahču ja láchit saji stoahkamii, kultuvrii ja friddjaáigedoaimmaide. Guhtege suohkan galgá hábmet fálaldaga báikkálaš eavttuid ja dárbbuid vuodul, ja deatalaš lea ahte oahppiide lea fálaldat mas lea sámi sisdoallu.

Kultuvrralaš skuvlálávka lea riikkalaš ovddidandoaibmabidju mii doarju eambo dáidaga ja kultuvrra geavaheami skuvllas. Doaibmabidju galgá álkásmáhttit vuoddoskuvlla oahppiide beassama buotlágan dáidda- ja kulturilbmadeamiide. Sámi dáidda ja kultuvra ferte gaskkustuvvot skuvllas nu, ahte sámi mánát besset sámi dáidda- ja kulturilbmadeamiid muddui ja vai buot mánát ožžot geahčastaga sámi dáidagii ja kultuvrii. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte sámi sisdoallu

sihkkarastojuvvo kultuvrralaš skuvlalávkii ja ovddiduvvo. Dat mearkkaša ahte Sámediggi ja eará sámi institušuvnnat galget oazzut oasi nationála ruđain mat leat juolluduvvon dán ulbmili.

Nuoraidpolitihkka

Sámi servodaga seailuheapmi ja ovddideapmi gáibida ollislaš ja sektorrastideaddji perspektiivva, mas sihke oktagas, servodat ja geografija leat guovddázis. Sámediggeráđi prinsihppa lea ahte mánáid ja nuoraid vástesaš doaibmabijut fertejit heivehuvvot sámi servodahkii ja dan mánggalágan dárbbuide. Sámediggeráđi dáhttu nannet sámi mánáid ja nuoraid beroštumiid sihke ollislaš plánemis ja iešgudetlágan doaibmabijuiin. Doaibmabidjoruđaid geavaheapmi galgá speadjalastit sámi mánáid ja nuoraid bajásšaddanberrasas ja gielladili šládđjii vuoda. Danne lea dárbu buoridit oktavuoda iešgudetlágan mánáid- ja nuoraidberrasuđa ja máhtu daid birra. Dán prosessii berrejit mánát ja nuorat sáhttit váikkuhit ja searvat.

Sámi mánát ja nuorat lea deatalaš resursa sámi servodaga ovddideamis, ja sii leat iežaset árgabeaivvi áššedovdit. Sámediggeráđi áigu joatkit ja álggahit doaibmabijuid mat sihkkarastet sámi mánáid ja nuoraid aktiiva searvama, álšša ja váikkuheami servodahkii. Sámedikki jahkásaš nuoraidkonfereansa lea dán dáfus guovdil. Nuoraidkonfereansa lea deaivvadanbáiki ja fora masa sámi nuorat bohtet miehtá Norgga ja divaštallet. Konfereansa ilbmada deatalaš árvalusaid das, mo Sámedikki nuoraidpolitihkka galgá hábmejuvvot. Nuoraidkonfereansa árvalusaid Sámediggeráđi váldá vuhtii joatkevaš barggustis daiguin áigejuovdilis fáttáiguin maid nuoraidkonfereansa lea gieđahallan.

Váikkuhandovdu ja mearridanváldi leat deatalaš faktorat go áigumuš lea geasuhit nuoraid servodat-áŋgiruššamii. Erenoamážit Sámediggeráđi oaidná, ahte lea hástalus oččodit nuorra sámi dievdduid politihkalaš bargui. Sámediggeráđi áigu ain bargat dan badjeli, ahte dáláš ja ođđa kanálat ráhka-duvvojit gulahallama dihte mánáiguin ja nuoraiguin. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi šaddá leat deatalaš oassi Sámediggeráđi barggus, mii galgašii movttiidahttit nuoraid sámedipolitihkalaš bargui. Sámediggeráđi áigu dahkat álgaga dasa, ahte eanet 18 jagi vuollásaš nuorat rekruthttejuvvojit lávdegoddi ođđa nammadanvuorus, vai dán ahkejoavkku beroštupmi ja váikkuheapmi nannejuvvošii ja movttiidahttojuvvošii. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti bargu lea deatalaš lassi Sámediggeráđi buotlágan sámediggebargguide.

Alit oahppu ja dutkan

Ulbmil: Sámiid duodalaš máhtolašvuoda lokten sámi dutkama viiddideami vuodul

Sámi servodaga ovddas leat dađistaga johtileabbo nuppástusat. Ođasmuvvama ja hutkáivuoda gáibádušat sturrot. Vai sámi servodahkii sihkkarastojuvvo gánnáhahtti ovdáneapmi, ja vai sámiid vejolašvuodát meannudit boahpteáiggi hástalusaiguin buorránit, de lea sámi dutkan viehka deatalaš. Sámi dutkanpolitihkka ferte maid adnojuvvot nationála ja davviriikkalaš dutkanpolitihka oassin. Danne lea dárbu geahčadit sámi dutkama eará dutkansurggüiguin ovttas, mat gullet riikkaeiseválddiid dutkanpolitihkkii. Deatalaš lea ahte riikkaeiseválddiid politihkalaš signálat sámi dutkamis heivejit oktii daiguin ruhtasumiiguin maid juolludeaddji eiseválddit mearridit juolludit.

Sihkkarastin dihte ealli sámi servodagaid, de sámiin alldiineaset fertejit leat dieđut ja máhttu. Sámi álbmogis ja servodagas lea vuoigatvuohta máhttui, ja stuorra oassi dán máhtus ferte leat álbmoga iežas háhkan máhttu. Dieđut sámi dilálašvuodaid birra eai galgga leat duššefal olggobealde dutkiid áigái-buktimat ja earáid premissaid vuodul. Sámi identitehtii lea sámiid iežaset čilgen deatalaš. Danne fertejit sámit ieža searvat dutkamii ja čađahit dan.

Stuorra dárbu lea diehtit sámi dilálašvuodaid, sihke sámi servodagas alldis, muhto maiddá stuorra-servodagasge. Vai dát dárbu duhtaduvvo, de lea deatalaš ahte oppalaš sámi dutkanrahčamušat buoriduvvojit. Ain eambo lea dárbu áŋgiruššat dain fágasurggiin main odne dutkojuvvo, ja seammás

sámi dutkan ferte viidut, nu ahte dat fátmasta eanet fágasurggiid. Lassin dasa, ahte lea eambo áŋgiruššan sámi dutkanprogámmas ja eambo prošeaktaruhtadeapmi, de dárbbasuvvojit oktiuheivehuvvon institušvdnaáŋgiruššamat ja institušvdnahuksemat, ja sámegiela ovddideapmi diedagiellan.

Lassánan riikkaidgaskasašvuohta ja globaliseren lea buktán eambo dárbbu diehtovudot árvobuvttadeapmái. Danne šaddá dutkan ja oahpahuš áibbas guovdilis áššin, vai sáhttit duodaštit ja ovddidit dan máhtu mii lea sámi álbmogis. Sihke sámi vuodđodutkan ja geavahuvvon dutkan ferte nanusmáhttojuvvot. Deba leage dárbu nannet sámi dutkan- ja oahpahušinstitušvunnaid. Sámi dutkaninstitušvunnat leat dávjá unnit. Danne dáhttu Sámediggeráđđi láhčit dilálašvuođaid nu, ahte sámi dutkanfierpmádat ovdána mii buktá buriid váikkuhusaid sámi servodahkii.

Sámi dutkanbirrasat leat viehka unnit, ja danne dat daidda čuohtá erenoamážit, jos rápmacavttut, sihke struktuvrralaš ja ekonomalaš rápmacavttut, nuppástuvvet. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte sámi dutkama ovddalgihtiidiidolašvuohta buorrána, ja vai sámi dutkan šaddá lunddolaš oassin riikkalaš ja riikkaidgaskasaš dutkamii muđui. Oktavuodát eará álgoálbmogiiguin lea maid deatalaš, sihke sámi dutkiide ja sámi studeanttaide. Danne fertejit dilálašvuođat láhččojuvvot nu, ahte leat buoret vejolašvuođat lonohallat dutkiid ja studeanttaid eará álgoálbmotinstitušvunnaiguin. Oktasaš giellaarenaid lea dárbu oažžut áigái, vai diedut ja ilbmadeamit mat bohtet ovdan dakkár lonohallamiin, leat dárbbaseaddjiid ja riikkaidgaskasaš servodaga olámuttus, mat maiddá dárbbášit dakkár máhtu.

Olbmot leat sámi servodaga stuorimus resursa. Stuorra dárbu lea fágaolbmuide mat máhttet sámi áššiid ja sámegiela. Danne fertejit leat gilvuidohkálaš rápmacavttut, nu ahte sámi dutkamii sihkkarastojuvvo rekruthten. Positiiva ášši lea, ahte nissonolbmot leat bures ovddastuvvon sámi dutkamis ja alit oahpus. Sámi servodat ferte duostut hástalusa, vai sáhttá rekruthtet eanet olbmáid alit ohppui. Dat sáhttá buktit áigái ovttađassásaš sámi servodagaid. Kandidáhtat main lea alit oahppu, šaddet boahpteáiggis leat servodaga ja ealáhusaid guovdilis virggiin. Vai olahit dásseárvopolitihkalaš ulbmiliid, de lea deatalaš ahte goappašat sohkabealit leat bures ovddastuvvon alit oahpus.

Ii leat sierra sámi dutkanráđđi, iige sámi dutkanfoanda. Danne lea erenoamáš deatalaš ahte Sámediggeráđis lea lagaš oktavuoha Norgga dutkanpolitihkalaš eiseválddiide. Sámediggeráđđi dáhttu fágalaččat govddit sámi dutkanprográmmaid. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte lea sámi ovddasteapmi Norgga dutkanráđi stivrenorgánain. Sámediggeráđđi bargá dan badjeli, ahte guhkibu vuollái vuodđuduvvo sierra sámi dutkanráđđi.

Hirbmat hástaleaddji gielladilli lea julevsámegiela ja lullisámegiela dáfus. Julevsámegiela ja lullisámegiela gielladutkan lea deatalaš oassi dan barggus mii galggašii nannet dáid gielaid. Erenoamáš doaibmabijut dáid fágasurggiid rekruthtema dihte, leat deatalaččat. Seammás lea stuorra váili dakkár dutkiid dáfus guđet máhttet julevsámegiela ja lullisámegiela. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte álggahuvvojit sierra doaibmabijut mat buoridit dáid fágasurggiid rekruthtema.

Sámediggeráđđi áigu dán áigodagas doarjut sierra sámi etihkkalávdegotti vuodđudeami, ja dat lávdegoddi galgá árvvoštallat sámi dutkama ja dakkár dutkama mii dutká sámi servodaga. Ulbmil dainna lea sihkkarastit ahte dutkan čađahuvvo ehtalaččat dohkálaš vuogi mielde.

Rávesolbmuid oahppofálaldat

Ulbmil: Sámi rávesolbmuin ollašuvvá vuoigatvuohta vuodđooahpahussii

Oahppan lea eallima miehtá, sihke formála oahpahušas, barggus ja friddjaáiggis, ovttasdoaimamis earáiguin ja geavtlaš hárbjaneamis. Sihke nationála ja riikkaidgaskasaš dásis lea bissovaš gáibáduš ahte olmmoš háhká alces ođđa ja nuppelágan máhtu. 1990-logu loahpageaži rájis lea leamaš bissovaš máhttoodasmahttin man bajimuš ulbmil lea gokčat servodaga, bargoeallima ja ovttaskas olbmo máhttodárbbuid.

Oahpahuslága mielde rávesolbmui lea vuoigatvuohta oažžut vuodđo- ja joatkkaoahpu. Das vuolgá individuála vuoigatvuohta oahppat sámegeiela. Riikkaeiseválddiid ovddasvástádus lea sihkkarastit ahte rávesolbmuid lea bissovaš oahppofálaldat. Dat guoská erenoamážit sidjiide guđet leat massán sámegeiela. Sámediggeráđdi dáhttu doarjut riikkaeiseválddiid go huksejit riikkaviidosaš fálaldaga man váldo- ulbmil lea rávesolbmuid oahpahus sámegeielas.

Rávesolbmuid oahppanvuoigatvuohta fátmasta maid vuoigatvuođa oažžut iežas reálamáhttu árvvoštallojupmái ja duodaštuvvot almmá dárbbaskeahtá čadahit árbevirolaš iskanortnegiid. Vuodđo- prinsihppa lea ahte máhttu galgá árvvusadnojuvvot beroškeahtá das gos olmmoš lea háhkan dan ja mo. Ulbmil lea ahte máhttodohkkehus galggašii oanedit oahpahallama, álkkásmahttit beassama alit ohppui dahje bargodillái.

Dáláš doarjjaortnet mii galggašii gokčat olbmo goluid go oahpahallá sámegeiela ja sámegeilli, gusto duššefal vuodđoskuvlla sámi oahppiide. Vuđoláčat geahčadit lea dárbu olles doarjjaortnega mii lea sámi rávesolbmuid várás guđet váldet vuodđooahpu.

Ealáhusaid ovddideapmi

Ulbmil: Nana ja ealasis sámi servodagat main lea bissovaš ássamat ja šládjes ealáhusat, kultuvra ja servodateallin

Ássamiid, ealáhusaid ja bargomárkana buorit rápmaevttut nanusmahttet ávnaslaš kulturvuođu. Dávjá lea deaddu ekonomalaš šattus go sáhka lea buresbirgema ovddideamis. Ekonomalaš šaddu lea okta váikkuhangaskaopmi servodaga posiitiiva ovddideapmái. Sámediggeráđis lea ulbmil buoridit sámi álbmoga eallindilálašvuođaid. Dat lea mohkkás proseassa.

Ovttasbargansoahpamušain maid Sámediggi lea dahkan fylkkasuohkaniiguin lea áigumuš bargat ovttas sámi ealáhuspolitihka ovddidemiin, oidnosii buktimiin ja geavatlaš čadahemiin. Soahpamušbealit galget ovttaráđiid láchit dilálašvuođaid unna ealáhusdoaimmaid várás sámi guovlluin, vai váikkuhan- gaskaomiiguin buorebut deivet ja gokčat ealáhusaid dárbbuid sámi guovlluin. Oamiruhta, máhttu ja ođđasishutkan leat dávjá hástalusat mat čuožžilit go áigumuš lea árvobuvttadeapmi ja gánnáhahtti ovttaoibmodoaimmaid ja báikkálaš fitnodagaid álggaheapmi.

Sámi guovlluin ealáhusaid ovddideapmi lea mealgadii gitta dain rámain maid riikkaeiseválddit mearri- dit. Lágaid reguleremat, vearro- ja divatpolitihkka, márkanregulerejeaddji doaibmabijut ja sullasaš áššit mearkkašit mángga dáhpáhusas eambo go ekonomalaš váikkuhangaskaomiid ortnegat. Danne lea merrejeaddji deatalaš ahte Sámediggi váikkuha Norgga kultur- ja ealáhuspolitihka hábmemii.

Buresdoaibmi ealáhusat leat buori servodatovdáneami eavttut. Ealáhusat dárbbasit buori siskkáldas struktuvrra ja njuovžilis gulahallamiid ja fievrádušaid. Sámi guovlluin ealáhusstruktuvrra dovdo- mearka leat mealgadii vuodđoealáhusat ja unna fitnodagat. Sámediggeráđdi áigu iežas ealáhus- politihkain bisuhit nu bures go vejolaš otnáš ealáhusstruktuvrra vuodđun bissovaš ássamiidda. Ovdáneapmi industriijaservodagas máhttoservodahkii lea dagahan ahte máhttoealáhusat šaddet deataleabbon, maiddá sámi guovlluin. Dát lea ealáhus maid Sámediggeráđdi áigu vuoruhit dán áigodaga.

Sámedikki ealáhuspolitihkka lea leamaš deatalaš ealáhusaid ovddideapmái sámi servodagas. Nu lea dainnago Sámediggi lea vuoruhan doarjagiid dakkár proševttaide main lea oalle unnán dinestus. Sámi servodagas leat eará eavttut gánnáhahtti ealáhusaid ovddideapmái go riikka guovdilis guovlluin.

Sámi guovlluin fitnodagain leat dávjá unnán bargit ja unnán oamiruhta. Sihke formála máhttu ja nana oamiruhta leat deatalaš fáktorat go lea dárbu duostut daid hástalusaid maid jearggasmahttin, struktur-

nuppástusat ja internationaliseren buktet. Erenoamáš stuorra leat hástalusat dain ealáhussurggiin maidda hutkáivuoha, ođđabuktagat ja buvttavoddideapmi leat guovdilis áššit. Danne lea deatlaš bidjat návccaid fitnodagaid máhttobuorideapmái, hutkáivuhtii ja ođđabuktagiidda. Sámediggeráđđi áigu ain juolludit doarjagiid fitnodagaide main ruhtadinestus lea unni. Sivva lea ahte mii atnit servodatekonomalaš árvvu stuorisin go olbmot ieža ráhkadit ja ovddidit alcceseaset bargosajiid sámi guovlluin. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte nuoratge vuodđudeaddjiide lea vejolaš álggahit iežaset doaimma.

Sámiid ássanguovlluid ealáhusat, nugo riikkas muđuige, juohkásit sohkabeliid hárrái. Sierra sivat leat dan eahpedássidis juhkui mii lea nissonolbmuid ja dievdduid gaskka priváhta ealáhusain. Ealáhusaid heajos rápmaveavttut ja buresbirgenortnegat (čálgoortnegat) leat viehka muddui sivvan dán dillái. Oadjoortnegat mánáoažžu nissonolbmuid várás, unnamánáid buohcama ja fuola vástesaš ortnegat eai leat buorit priváhta ealáhusdoaimbiide. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte sámi ealáhusdoaimbiid oadjoovuogatuoddat buoriduvvojit.

Sámediggeráđđi lea árvvoštallan Sámi ovddidanfoandda ruđaid geavaheami sohkabeliid perspektiivvas. Árvvoštallama bohtosat čájehit ahte foandda ohcciin leat unnán nissonolbmot. Dat speadjalastá muhtun muddui ealáhusaid struktuvrra ja Sámedikki vuoruhemiid ealáhusaid ovddideamis. Sámediggeráđi ulbmil lea dássidis ruhtajuohku sohkabeliid gaskka. Vai lea vejolaš čadahit dán ulbmila, de Sámi ovddidanfoandda doarjaortnegiid lea dárbu nuppástahttit. Sámediggeráđđi áigu dán áigodagas álggahit dan doaimbajju.

Vuodđoealáhusat

Vuodđoealáhusat leat deatlaččat sámi servodahkii, sihke ealáhussan ja kulturcaggin. Sámi servodahkii lea ealáhusaid ja kultuvrra gaskavuoha deatlaš. Danne lea áigumuš ovddidit ja seailluhit ealáhusdoaimmaid mat leat sámi kultuvrra ja identitehta ávnaslaš dili vuodus. Vaikko sámit servetge ođđaáigásaš mánggasuorggat ealáhusaide, de vuodđoealáhusat dattetge mearkašit ollu sámi guovlluid ássan- ja bargosadjedillái. Árbevirolaččat lea eanandoalu, guolástusa, boazodoalu, meahccedoalu, duoji ja lotnolas ealáhusaid buvttadeamit leamaš ássamiid ja bargodili vuodđun. Čielggas lea ahte sámi giliid ássamat ja vuodđoealáhusaid addin bargosajit mannet giehtalagaid. Olbmuid, giliid ja bargosajiid oktavuoha lea čavga. Sámi servodagain ollugat välljejit bargguideaset aitonassii dainnago háliidit leat iežaset giliin, ja danne leage vuodđoealáhusdoaimmain nana sajádat giliin.

Vuodđoealáhusain hárvve nissonat leat doaimmaeaggádat, ja hárvvibut nissonolbmot álggahit ođđa doaimmaid go dievddut. Boazodoalloga álggaheapmi lea čuohcán unohasat nissonolbmuid searvamii boazodollui. Sihke vuodđoealáhusain ja ealáhuseallimis muđui lea dárbu álggahit sierra doaimbajjiid mat váldet nissonolbmuid vuhtii ja njulgejit boasttuvuodaid.

Boazodoallu

Boazodoallu lea deatlaš ekonomalaš sivaidd geažil ja dainnago dat buktá bargosajiid sámi guovlluide, ja mángga servodagas dat lea ieš sámi kultuvrra váldosuotna. Dan geažil ii leat vejolaš árvvoštallat boazodoallopoltiikka vuhtiiválddekeahhtá ealáhuspolitiikkalaš viidodaga. Sámediggeráđi áigumuš lea boazodoallopoltiikkainis sáhttit áigái ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš boazodoalu. Dán erenoamáš sámi ealáhusa, eallinvuogi ja kulturcakkii lea dárbu sihkarastit, ovddidit ja nannet. Boahhtevaš boazodoalu vuodđun leat guohtuneatnamat. Daid eatnamiid áitet garrasit almmolaš ja priváhta beroštumit.

Eananmeassamiid, johtalusaid ja boraspiriid lassáneapmi ja eará meahttimat boazodoalu árbevirolaš duovdagiidda duodaštit ahte dat eai leat gáhttejuvvon doarvái bures. Ollu diggeáššit leat leamaš, main leat riidán boazodoalus vuogatuodaid, erenoamážit lullisámiguovlluin. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte, go leat áššin meahttimat boazoeatnamiidda, de stáhta ferte árvvoštallat bággolotnut boazodoalu ovddežis massin eatnamiid buhtadassan guohtuneatnamiid ovdii, dahje skáhppot sadjái ođđa

guovlluid duoid massojuvvon eatnamiid sadjái. Áigodagastis Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli ahte boazodoalu eananviidodagat gáhttejuvvojit areálaprosecassain ja láhkaásahusas.

Boazodoaloláhka lea boazodoalu regulerejeaddji lágain buot deataleamos. Láhka ferte leat reaidu mii siskkáldas áššiin sihkkarastá boazodollui eambo mielдемearrideaddji válldi. Láhka ferte soahpat boazodoalu iežas riekteipmárdussii.

Sámediggeráđđi berošta erenomáš ollu boazodoalu nissonolbmuid searvama nanusmahttimis. Sin politihkalaš ja hálddahaslaš váikkuhanfápmu lea deatalaš, jos boazodoallokultuvra galggaš bissut danin manin dan odne dovdat. Nissonolbmot leat guovdilis bargit dálloaluid ja mánáid bajásgeassima organiseremis. Sii ovddasvástidit stuorra oasi boazodoalu hálddahaslaš doaimmain. Boazodoalu nissonolbmuid bargooassi lea stuoris duoji ja borramušbuvttadeami rekruttemis, oahpaheamis ja árvo buorideamis. Danne nissonolbmot leat deatalaš oasálaččat beaivválaš doibmii, ja eatnašiid dat mearkaša lasse barggu. Nissonolbmot eaiggáduššet dušše guđadasa boazoealáhusa doaluin. Boazodoalu nissonolbmuid eatnašat dinejit olggobealde boazodoalu. Dáid nissonolbmuid gullevašvuohta boazodollui boazoeaiggádin lea registrarastojuvvon vielja, isida, beallalačča dahje bártne doalus. Sin duohtadilálaš searvama ráddjejit eará barggut. Deatalaš lea ásahtit rápmavevttuid mat movttiidahttet nissonolbmuid searvat boazodollui.

Boazodoaloealáhus buvttada odne lassin birgguide arvat earáge gálvvuid ja bálvalusaid. Boahttevaš boazodollui lea deatalaš ahte ealáhusa árvo buvttadeamis stuorimus oassi báhcá ávkin boazodoalliide alcceseaset.

Vai lea vejolaš sealluhit ja ovddidit boazodoalu ealasis sámi boazodoallun, de lea deatalaš sihkkarastit odđa buolvvaid searvama ealáhussii. Sámediggeráđđi lea danne ángir boazodoalu fidnooahpahusa bealde, ahte dat nanusmuvva ja buorit oahppiortnegat bisuhuvvojit.

Eanandoallu

Eanandoalu oassi lea deatalaš sámi kultuvrra árbevieruid sealluheapmái, ja dat lea deatalaš bargosajiidisguin sámi guovlluide. Sámediggeráđi deataleamos áigumuš ealáhusa hárrái lea dan bargosajiid bisuheapmi ja dan otnáš doaibmanstruktuvrra. Vai dat áigumuš ollašuvvašii, de fertejit dáláš mielke buvttadeaddji doaluide sihkkarastojuvvot stuorit mielkearit. Unnabuvvebuvttadeaddjiide lea deatalaš ahte sin meahceguohtumat gáhttejuvvojit meassamiid vuostái. Nugo boazodoalus, de dänge ealáhusasge lea dárbu gáhttemii, vai earát eai sáhte meahhtit sin eatnamiidda meassamiiguin ja dárbbasmeahttun johtimiiguin, ja vai boraspiriid lassáneapmi ja eará vaháгат eai deaivit, mat fuonidivčče eatnamiid árvvu. Ahte dálloalut ieža álget eambo muohkadit buktagiiddiset, lea deatalaš strategiija go áigumuš lea buoridit sámi guovlluid dálloaluid árvo buvttadeami. Vai sámi guovlluin lea vejolaš sealluhit ealasis eanandoalu, de fertejit dakkár doaibmabijut álggahuvvot mat movttiidahttet nuoraid váldit badjelaset dálloaluid joatkevaš jođiheami. Erenoamáš stuoris dát hástalus lea nuorra nissonolbmuid movttiidahttima dáfus.

WTO-šiehtadallamiin Norga geatnegahtii iežas geahpedit duollomáksomeriid ja ruhtajuolludemiid. Dat dagaha dan, ahte erenoamážit sámi guovllut vásihit vahágin ekonomalaš ruhtajuolludemiid unni-deami. Sámi guovlluid eanandoallu danne dárbbasá sierra gáhttema. Sámediggeráđđi áigu áigodagastis bargat dan badjeli, ahte eanandoallu bisuhuvvo áidnafidnun ja lotnolas ealáhusa oassin. Sámi guovlluid eanandoalu rápmavevttut leat nuppástuvvan ollu gieskadaš jagiid. Sámediggeráđđi áigu danne áigodagastis ráhkadit odđa eanandoalodieđáhusa, mii galggašii gáhttet ja ovddidit sámi eanandoalu. Dieđáhusas lea deatalaš čalmmustahttit eanandoalu seailuma ja eanandoalu siskkáldas ođasmahttámušaid.

Guolástus

Sámit leat bivdán meara dan áiggi rájis juo masa historjjálaš gáldut olahit. Dan bivdui gulle gádde-bivdu, áigodatbivddut ja fávlebivdu. Sámiid vuoigatvuohta meara riggodagaide, ja oppanassiige sin vuoigatvuohta alcceseaset ávkin geavahit daid riggodagaid, lea heakkadárbbaslaš sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodđun.

Sámediggeráđi áigumuš lea ođđa ja dievas mearraguovlopolitihkka, mas Sámedikki rolla galgá leat iešmearálaččat go dál. Sámediggi ferte resurssaid hálddašeapmái searvat mángga dásis. Dat sihkkarastá ahte mearridanproseassain váldet buorebut vuhtii ja deattuhit eambbo sámiid beroštumiid. Mearragátti ja guolástusa meannudeaddji politihkka galgá áigái sáhttit resurssaid rievttalaš juogadeami. Sámediggeráđi áigu bargat dan badjeli, ahte šaddet oppalaš čovdosat bajimuš vuoigatvuođalaš prinsihpaid vuodul. Sámediggi galgá leat premissadahkki Norgga guolástuspolitihka ovddideapmái. Danne vuoruhuvvo bargu mii galggašii sihkkarastit sámiid vuoigatvuođat guolásteapmái, mearrariggodagaide ja mearraviidodagaid geavaheapmái.

Meara riggodagaid hálddašeami vuodđun ferte leat olbmuid lahkaorruma ja vuodđodárbbu prinsihppa. Dat mearkkaša guvllolaš hálddašandási mas Sámedikkis galgá leat duohtadilálaš ovddasteapmi ja miel demearridanváldi. Dat gusto maiddái ođđa šlájaid hálddašeapmái, omd. gonagasreappá hálddašeapmái. Lassin berre leat nu, ahte váldi juogadit ja ođđasis juogadit guollebiebmanlobiid berre sirdojuvvot guvllolaš dássái. Sámediggeráđi jáhkká ahte báikkálaš hálddašanmállit mat geahččaluvvojit guolástusa várás, vejolaččat sáhttet sihkkarastit sámi mearra- ja vuotnaguovlluid ássamiid ja ovddidit daid guovlluid. Dan áigumuša guhkideapmái livččii heivvolaš ásahit álgoálbmotlaš mearra-sona.

Sámediggeráđi dáhttu ahte mearraresurssaid vuodđosaš árvobuvttadeapmi galggašii šaddat nu stuorra ávkin go vejolaš mearragáttiid ja vuotnaguovlluid servodagaide. Sierralágan strukturortnegiiguin leat vuoigatvuođat guollesurssaide šaddan vuovdimassii vejolaš gálvun. Dat leat dadistaga šaddan eambbo ja eambbo priváhta oapmin mat juohkásit unnalohkosaš vuoigatvuođaeiggiid, main lohku uhccu dadistaga. Dasto lea ovdáneapmi áiggi mielde leamaš nu, ahte vuoigatvuođat leat sirdásan unnit fatnasiin stuorit fatnasiidda. Dat leat dagahan ahte stuorra goluid geažil ollu guolásteaddjit leat hehtejuvvon searvamis guolástussii. Meara resurssain oassi gullá oktasaš oapmin sámi álbmogii; juo, nu ahte ii oktage galgga sáhttit eaggáduššat bissovaš oasi guolleeriid mearriduvvon logus. Sámediggeráđi oaivvilda danne ahte boahttevaš strukturdoaimbijut fertejit váldit vuhtii soahppevaš fanasstrukturuvrra ovddideami, man vuodđun leat guhkesáigásašvuođat sivat ja guollesurssaid govttoláš ávkingeavaheapmi. Boahttevaš strukturdoaimbijut fertejit maid doarjut mearragátti ássamiid ja bargosajiid sihkkarastima. Sámediggeráđi danne oaivvilda ahte fanashivvodat man fatnasiid guhkkodat lea unnit go 15 m, lea deatlaš sámi mearragáttiide ja vuonaide. Jos dát fanashivvodat gáhttejuvvošii geahpedeami vuostái, de dat gozašii sámi guovlluin negatiiva ovdáneami.

Sámi guovlluid guollebiebmanealáhussii ferte báikkálaš eaggátvuohta sihkkarastojuvvot. Dan lea vejolaš čađahit hálldahuslaš- ja ruhtadanortnegiid heiveheamiin. Deatlaš lea ahte guollebiebmanealáhus jodihuvvo nu ahte ii headuš árbeviroláš guollebivddu. Iige ealáhus galgga áitit lunddolaš guollemáttuid, ja das ferte leat doaimmanvuohki mii váldá birra vuhtii. Sámediggeráđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli ahte konsešuvnadiivat manná daidda guovlluide mat bidjet viidodagaid konsešuvnadoibmii.

Meahccealáhusat

Meahcceresurssaid rádján ja báikkálaš resurssaid geavaheapmi vuodđoealáhussain leat leamaš deatalaččat sámi kultuvrra ovdáneapmái. Olbmuid heivehallamat ealáhussii man vuodđun leat lotnolas doalut, eai leat nu hearakit ekonomalaš muhttašumiide. Go olbmuin leat mánga ealáhusa latnjalassii, de sii sáhttet buorebut geavahit resurssaid, ja sis lea jeavddalaš dinestus ja vejolašvuohta buoridit

dinestusa. Hástalus lea ovddidit lotnolas- ja vuoddoealáhusaid dakkár molssaeaktun maidda lea álki rekrutttet ođđa olbmuid.

Meahcebuktagiid márkka lea stuoris Davviriikkain. Sámediggeráđđi oaivvilda danne ahte jos buorebut válmmaštuvvošedje meahcebuktagiid fievrredeapmi, vuostáiváldin ja vuovdin, de dat dagašii meahcebuktagiid geasuheaddji lassealáhusan. Meahcealáhusat leat dávjá áigodagain gitta. Dat dahká dan ahte doaimma lea dárbu jođihit latnjalassii eará ealáhusaiguin lotnolasealáhusan. Buktagiin maidda oassin gullet sámi kultuvra, idjadeamit, borramušat ja meahcevásáhusat, lea potenciála maid márkka ohcala. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte buoridit meahcealáhusaid rápmaevttuid. Ođđa sámi resursalágit leat dakkár doaibmabidju mi buorida daid. Oassin dan barggus Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga álggahit sierra sámi ealáhusalágit barggu.

Boraspiret

Álbmotrievttálaš geatnegasvuodát mat čatnet Norgga váldit vuhtii sámi beroštumiid, gusket maiddái nationála boraspirepolitiikkii. Sámediggeráđi oaivila mielde váldet menddo dávjá eambo vuhtii suodjalanberoštumiid. Dat lea stuorra vahágin sidjiide guđet geavahit meahci guohtunresursaid. Sámediggeráđđi ferte leat mielde hábmemin hálddašemi, nu ahte ealáhusberoštumit váldojuvvojit eambo vuhtii.

Stáhta ferte váldit badjelas ovddasvástádussan gokčat goluid ja headuštusaid maid boraspiret dagahit ealáhusaide go mehttet guohtu šibihid ala. Dat mearkkaša eanaš ahte boraspiret lohku ferte geahpeduvvot dain guovlluin main dat leat erenoamáš áittan. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte boraspirelávdegottiin lea máhttu man vuodul dihtet makkár dárbbut ja hástalusat sámi ealáhusain leat boraspireáššiin. Juohke boraspireguvlui lea dárbu ásahtit boraspirehis sonaid main guvllolaš lávdegottit sáhttet bivdit boraspiret. Boazodoallu lea ealáhusan eambo áitojuvvon boraspiret dahkan vaháguid geažil go eará ealáhusat. Sivva lea dat, ahte bohccot guhtot olgun miehtá jagi. Danne boazodoalus unnibut ožžot duohtadilálaš massimiid ovdii buhtadasaid. Sámediggeráđđi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte šaddá aktiivvalaččat boraspirehálddašemi, ja ahte seammás sihkkarastit buriid buhttenortnegiid boraspiret dahkan vaháguid várás.

Gávpe- ja bálvalusealáhus

Sámi guovlluin stuorra oassi fitnodagain leat bálvalusealáhusas. Ollu nissonolbmot barget gávpe- ja bálvalusealáhusas, ja árbevirolaččat sin árvu ii leat leamaš nu stuoris váikkuhangaskaomiid ásaahas. Ovdáneapmi lea dagahan ahte dakkár doaimmat sihke buktet bargosajiid ja bisuhit seammás sámi guovlluid ássamiid. Mátkealáhus lea ovdánan vuoddoealáhusan boaittoeal guovlluin. Nu bisuhuvvojit bargosajit sámi guovlluin.

Hástalus lea oažžut áigái differensierejuvvon bargomárkana maiddái boaittoeal guovlluinge. Nu lea erenoamážit nissonolbmuid bargosajiid dáfus. Sámi guovlluin nissonolbmuid lea dábálaččat alit oahppu go dievduin. Dárbu lea movttidahttit nannoset priváhta ealáhusaid, main leat eanet doaibmašlájat. Unnán dakkár nissonolbmot barget priváhta sektoris, geain lea alla oahppu, ja potenciála lea oččodit dáid nissonolbmuid eambo hutkat ođđa doaimmaid ja álgagiid. Bargomárkka lea juhkkujuvvon viehka ollu sohkelid mielde, ja vai šattašii eambo dásseárvu báikkálaš ealáhusaide, de ferte váikkuhangaskaomiid geavaheapmi lágiduvvot nu, ahte heive ealáhusaide main nissonolbmot vuoruhuvvojit.

Mátkealáhusas ohalit dađistaga eambo vásáhusbuktagiid, maid vuodus lea sámi eallinvuohki. Nuppástus lea leamaš gálvobuvttadeamis vásáhusbuvttadeapmái. Dát sodju lea šaddan sámi servodahki ávkin. Stuorra potenciála lea buvttadit eambo dakkár buktagiid. Dan oktavuodas lea hástalus sáhttit fállat sámi vásáhusbuktagiid duođalaččat ja luohtehahti vuogi mielde, mat maiddái dohkkejit ehtalaččat. Sámi mátkealáhusdoaimmat leat unnit, ja dain eai leat doarvái buorit fierpmá-

dagat, nu ahte sáhttet geavahit márkana potenciála. Sámiid ovttasbargu stuorit mátkeealáhusdoaimmaiguin buvttášii guktuid beliide ovdamuniid.

Sámi guovlluin lea viehka stuorra oassi bargosajiin almmolaš bargosajit. Hástalus lea ráhkadit mánggalágan priváhta ealáhusaid. Differensierejuvvon barggaheaddjdivat lea ovdamunni maid davveguovllut návddašit, ja maid sáhttet ávkin geavahit ođđa ealáhusaid álggaheapmái. Deatalaš lea ee. vuodđudit máhtto- ja kulturvuđot bargosajiid maidda lea viiddis márkka, ja mat eai leat almmolaš doaimmaid hálddus.

Duodji

Árbevirolaččat duodji lea leamaš atnubiergasiid ráhkadeapmi. Odne duodji lea hutkkalaš doaibma, mas lea árvu sihke ealáhussan ja dáiddan. Duodjái čoavddadoaba lea árbevirolaš máhtu sirdin. Mánát ja nuorat leat sámi kultuvrra boahhtevaš guoddit ja hálddašeaddjit. Duodji lea deatalaš oassi sámi kultuvrras. Dárbu lea láchit dilálašvuodaid nu, ahte mánát ja nuorat besset oahppat duddjot. Dain guovlluin main sámejiella lea rašši, duodji lea doarjjan sámi kultuvrii ja servodateallimii. Dárbu lea nu láchit dilálašvuodaid duodjái, ahte ođasmuvvá. Dakkár ođasmuhttin fáttmasta sihke ođđa buvttadanvugiid ja –teknihkaid ja árbevirolaš duoji seailuma ja joatkašumi.

Árbevirolaččat duoji leat boarraset buolvvat ruovttuineaset oahpahan nuorat buolvvaide. Dát oahpheapmi ii heive otnáš servodahkii. Deatalaš lea láchit dilálašvuodaid nu, ahte duodjefitnodagat sáhttet váldit oahppiid, ja ahte nuorat movttiidit váldit dakkár oahpa. Sámediggeráđđi geavaha álsša duodjeoahpahusa nannemii, ee. viggamušaidisguin oazžut áigái buriid oahppiidortnegiid.

Sámediggeráđđi mearridii jagi 2005 ealáhussoahpamuša duoji várás. Ealáhussoahpamušain ulbmil lea láchit dilálašvuodaid nu, ahte duodji ovdánivččii eambbo ealáhussan, mas lea buoret dinestus ja mii eambbo jođiha iežas dahkan buktagiid. Dakkár ovdáneapmi eaktuda čalmmustahttima máhtto- buorideapmái, buvttahutkama, vuovdaleami ja gávppašemi.

Ealáhussoahpamuš galgá buoridit duojáriid rápmaeavttuid ja doarjut ahte duodjeruđat buorebut vástidit duojáriid dárbbuide. Duodjeealáhussii lea lossat oazžut ođđa olmmošlaš návccaid. Sivva lea, ahte ealáhusa dávjá govvidit dakkárin mii unnán gánnáha ja mas lea vuollegis árvu. Jos ođđa buolvvat eai oainne daid vejolašvuodaid mat leat duojis, de lea várra ahte dát árbevierut dušset. Danne lea deatalaš ahte Sámediggeráđđi doarju doaibmajuid mat nannejit ealáhusa ovdánanvejolašvuodaid.

Dat váikkuhangaskaoamit mat bohtet ealáhussoahpamušas, galget leat guđege duojárii ávkin. Sámediggeráđđi atná deatalažžan bargat ovttasráđiid báikkálaš, guvllolaš ja guovdilis duojáriiguin ovddidan dihte duoji gánnáhahti ja kultuvrralaš ealáhussan. Jáhkašas šiehtadallamiid vuodul duodjeealáhus beassá ieš leat mielde ovddideamen ealáhusa buori guvlui. Sámediggeráđđi dáhttu ahte ealáhussoahpamuš galgá doarjut bargovejolašvuodaid buorideami ja ássamiid sámi guovlluin. Go lea posiitiiva šaddu duodjeealáhusas, de dat movttiidahtta ja addá bargomiela duojáriidda ja buktá dainna lágiin áigái ođđa buolvvaid searvama duodjeealáhussii.

Dearvvašvuolta ja sosiála

Ulbmil: *Ollislaš ja ovttadássásaš dearvvašvuolta- ja sosiálafálaldagat sámi álbmogii, nugo riikka álbmogii muđui*

Ollislaš ja ovttadássásaš dearvvašvuolta- ja sosiálafálaldagat leat buori servodaga deatalaš eaktu. Sámiin leat álgoálbmogin vuoigatvuodát maid nátionála lánkaásahus ja riikkaidgaskasaš soahpamušat regule-rejit. Vuoigatvuodát sihkkarastet ee. olbmo vuoigatvuodá oazžut dárbbášlaš dearvvašvuodaveahki ja dieđuid iežas gillii. Ovttadássásaš fálaldagaid sihkkarastin sámiide gullá bajimuš nátionála doaimmaide, nugo riikka álbmogii muđui.

Sámediggeráđi doaimmas lea guovdilis ulbmilin dat, ahte ráđđi galgá bargat ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid, vai diehtu ja ipmárdus sámi bálvalusoazžuid dárbbuin ja vuoigatvuodain lassána. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa kvalitehta sorjá odne hui ollu ovttaskas olbmui geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras, dahje guđet beroštit das. Dávjá guhtege sámi bálvalusoazžu ferte ieš čilget ahte dárbbáša heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid. Sámediggeráđđi atná hirbmat deatalažžan loktet ovddasvástádusa ovttaskas olbmui eret ja bidjat dan ovddasvástádusa dássái mii lea bajibus. Mánnggakultuvrrat birrasiin, nugo sámi servodagain, lea dárbu ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabargiin lea doarvái buorre máhttu sáme gielas ja sámi kultuvrras. Dat gusto maiddái dain guovlluin main ássit ovdal geavahedje sáme giela. Giellalaš váttisvuodát eai galgga leat hehttehussan olbmuid oazžumii bálvalusaid maid dárbbášit. Dat gáibida ahte máhttu sáme gielas ja sámi kultuvrras, juo mánnggakultuvrrat ipmárdus, biddjojuvvo dearvvašvuoda- ja sosiálafágaid vuodđo-oahpahussii oassin.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli ahte guovdilis dásis leat čielga rámat dasa, mo ulbmil oččodit áigái ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi álbmogii galgá čađahuvvot. Stáhtalaš, fylkkasuohkanlaš ja suohkanlaš institušuvnnain dat ovddasvástádus lea bargat dan badjeli, ahte sámi perspektiivvat váldojuvvojit oassin dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii. Dat gáibida ahte dát institušuvnnat vuoruhit fáldadaga mas sáme giella ja sámi kulturipmárdus maid leat mielde.

Sámediggeráđđi lea ovttasráđiid guovdilis guvllolaš dásiin vuodđudan ovttasbarganorgánaid mat galget sihkkarastit ahte buot sámi geavaheaddjiide lea ovttadássásaš fáldat. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte vejolašvuolta ollašuttit sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa ásaheami duogáš ulbmila buorrána go ráhkaduvvojit buorit integrenerarenat guovdilis dássái. Deatalaš lea ahte guvllolaš dearvvašvuoda-doaimmaid stivrrain lea sámi árras, vai lea vejolaš sámi perspektiivvas váikkuhit duohtadilálaš dearvvašvuodapolitihkalaš áššuide.

Vai lea vejolaš ollašuttit ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálafáldagaid, de ferte deaddu leat sámi perspektiivvas, ja dat ferte váldojuvvot oassin dáláš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii. Dat ii čuoldde eret sierra sámi fáldagaid. Vai lea dásseárvu, de lea mánngga suorggis dárbu erenoamáš doaibmabijuide, mat leat sámiid várás. Danne šaddá dárbu ásahtit institušuvnnaid mat fuolahit sámi geavaheaddjiid dárbbuid go dábálaš fáldat ii ole dasa. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte institušuvnnaid árvodássi loktejuvvo, ja ahte dat nannejuvvojit ruđalaččat ja bargiid dáfus.

Rehabiliterenfáldat lea unnán huksejuvvon sámi geavaheaddjiid várás. Dat guoská buot sámi geavaheaddjiide, beroškeahttá sin dávddain ja dárbbuin. Jos fidnobargiin váilu giellalaš ja kultuvrralaš máhttu, de dat váili sáhtta goahcat rehabiliterenproseassa. Nu lea hástalus maiddái fágalaš máhtu ja strategiijaid huksema dáfus, mat dárbbášuvvojit gárrenmirkkuid geavaheaddjiid dikšui ja dakkár mirkkuid geavaheami áidasteapmái. Áiddastan- ja dikšunstrategiijat berrejit ráhkaduvvot aiddonassii sámi geavaheaddjiid várás.

Sámi mánáin ja nuorain lea vuoigatvuolta oazžut dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid dakkár birrasiin main sámi kultuvra ja jurddašeapmi váldojuvvo vuhtii. Dat mii lea buoremus mánáin, galgá leat dat mii mearrida makkár fáldat sutnje galgá addojuvvot. Dát gusto erenoamážit mánáidsuodjalanbálvalussii. Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte mánáidsuodjalanbálvalus sihkkarastá sámi mánáide joatkevaš bajásšaddama sámi birrasis.

Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa giedahalli dutkan ja statistihkka galget leat olámuttus vuodđun boahttevaš politihkalaš mearrádusaide. Sámi servodagain váilot ollu dakkár mearrádusvuodut mat servodagas muđui leat adnojuvvon diehttalas áššin. Organiserejuvvon rahčamušaide lea dárbu fidnen dihte bohtosiid dain surggiin. Deatalaš lea ahte sámi dearvvašvuoda- ja sosiáladutkama vuolggabáikin lea dásseárvoperspektiiva, sihke dutkiid ja dutkansurggiid hárrái.

Sámediggeráđđi oaidná, ahte lea dárbu eambo bargat riikkaidgaskasaš dásis álgoálbmogiidda guoskevaš dearvvašvuoda- ja sosialpolitihkalaš áššiguin. Sámediggeráđđi sáhtta dainna lágiin oahppat

eará álgoálbmogiin dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa organiserema, ja vejolaččat doalvut sidjiide vásáhusaid sámi guovlluin.

Sámediggi lea jagi 1999 rájis juolludan ruđaid dearvvašvuoda- ja sosiálarahčamušaide gullelaš prošeavttaide. Hui viiddis prošeaktafáttát leat leamaš. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa giedahalli dutkan ja statistihkka ferte leat olámuttus vuodđun boahttevaš politihkalaš mearrádusaide. Dearvvašvuhtii ja sosiáladoibmii juolluduvvon ruđat galget danne árvoštallojuvvot áigodagas. Nu dahkkojuvvo vai oazžut diehttevassii man muddui ulbmilsuorggit ollašuttet daid dárbbuid mat leat sámi geavaheaddjiin go deaivvadit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.

Sámiid ovttasbargu

Ulbmil: Sámiid ovttasbargu riikkarájiid rastá

Sámit leat okta álbmot mii orru njealji riikkas. Nannen ja ovddidan dihte sámiid ovttasbarggu riikkarájiid rastá, de Sámediggeráđđi áigu ain searvat vuodđuduvvon ovttasbarganforaide ja váikkuhit dasa, ahte daid rápmavevttut váldojuvvojit vuhtii.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Jagi 2000 vuodđuduvvui Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) sámedikkiid bissovaš ovttasbarganorgánan. Ruošša sámit leat bissovaš lahtut SPRs. SPR galgá gozihit sámiid beroštumiid riikkarájiid rastá, ja nannet ovttasbarggu. Sámi parlamentáralaš ráđđi ovttastahtá sámiid jienaid máilmmi eará álgoálbmogiidda ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggus. Nu lea ee. dakkár vuodđuduvvon forain go Barents-ovttasbarggus, árktalaš ovttasbarggus, EUs ja ON álgoálbmogiidda gullelaš áššiin.

Vuosttamuš oktasaš čoahkkimis Johkamohkis 2005, mas buot sámedikkiid ja Ruošša sámit deaivvadedje, mearridedje oktasaš julggaštusa (Johkamohkkejulggaštusa). Julggaštus deattuha ahte Suopma, Norga, Ruošša ja Ruotta leat geatnegasat dohkkehit sámiid álgoálbmotvuoigatvuođaid. Dat mearkkaša ahte nationála stáhtat dohkkehit ja gudnejahttet sámi álbmoga vuoigatvuođa ieš sáhttit geavahit luondduriggodagaidis ja resurssaidis. Johkamohkkejulggaštusa čuovvoleapmi šaddá leat okta dain váldohástalusain mat leat SPRs dán áigodagas.

Sámediggeráđđi áigu bargat dan badjeli, ahte sámedikkiid heivehuvvojit oktii ja barget ovttasráđiid nu ollu bargosurggiin go vejolaš. Okta deatálaš oktasaš ášši lea sámegeiela seailuheapmi ja ovddideapmi. SPRs lea bajimuš politihkalaš ovddasvástádus dán barggus.

Sámi parlamentáralaš ráđđi áigu vuoruhit dáseárvobarggu ja mánáide ja nuoraide guoskevaš áššiid. SPR áigu árvoštallat leago dárbu ásahit rádjerasttideaddji ovttasbarganfora sámi nuoraidbarggu várás. Deatálaš lea ráhkadit arenaid main sámi nuorat sáhttet deaivvadit huksen dihte oktasaš fierpmádaga. Oktasaš nuoraidkonfereansa lea okta dakkár doaibmabidju mii sáhtá leat doarjjan dasa.

Sihkkarastin dihte SPR sámeapolitihkalaš ovttasbarggu, de lea deatálaš ahte nationála stáhtat ovttasráđiid sámedikkiiguin gávnahit bissovaš doibmii ruđalaš čovdosa.

Sámeministariid ja sámediggepresideanttaid oktasaš čoahkkimat

Jagi 2000 Davviriikkaid sámeministarat mearridedje vuodđudit ovttasbarggu Davviriikkalaš Ministtarádi olis. Davviriikkaid ráđdehusaid ja sámedikkiid ovttasbarggu oassin sámeministarat ja sámediggepresideanttat dollet jahkásaččat oktasaš čoahkkimiid, ja hálldahuslaš dásisge lea jeavddalaš čoahkkimat mat čuovvolit ja válmmaštit daid čoahkkimiid. Sámediggeráđđi áigu dán áigodagas geavahit daid čoahkkimiid reaidun buoridit sámiid ovttasbarggu Davviriikkain.

Davviriikkalaš soahpamušat

Árvaluvvon Davviriikkalaš sámeconvenšuvdna biddjojuvvui ovdan jagi 2005. Árvalusa galget gieđahallat Norggas, Ruotas ja Suomas ovttasráđiid sámedikkiiguin. Sámediggeráđis leat stuorra vuordámušat convenšuvnna sisdollui. Lunddolaš lea ahte Davviriikkalaš convenšuvdna manná ovttá lávkki guhkkeli ILO-convenšuvnna 169 ektui, mii heive riikkaidgaskasaš riekteovdáneami mielde muđui. Sámediggeráđis šaddá ain dänge áigodaga leat guovdilis rolla proseassas, ja dat áigu doarjut proseassa vai convenšuvdna šaddá sámi álbmogii nu buorre reaidun go vejolaš.

Norgga ja Ruota jagi 1972 mannosáš boazoguohtunkonvenšuvdna heaittihuvvui miessemánu 1. b. 2005, iige odđa convenšuvdna lean sohppojuvvon. Ruotta ja Norga leat soahpan mandáhtavuoddu šiehtadallamiid álgaheami várás. Mandáhta siskkilda Sámediggeráđi ja Norgga boazosámiid riikačoahkkima (NBR) Norgga bealde. Dát convenšuvdna mearkkaša ollu Norgga ja Ruota boazodoaluide, ja Sámediggeráđi áigu bargat dan badjelii, ahte odđa convenšuvdna sohppojuvvo nu farga go vejolaš.

Riikkaidgaskasaš doaimmat

Ulbmil: Gozihit álgoálbmotdimenšuvnna riikkalaš ja riikkaidgaskasaš forain

Sámediggeráđi áigu aktiivvalaččat searvat riikkaidgaskasaš álgoálbmotáššiid bargguide, vai álgoálbmogiid vuoigatvuodát dohkkehuvvojit eambo ja nannejuvvojit. Dán suorggis ovdáneapmi dáhpáhuvvá johtilit. Riikkaidgaskasaš barggut leat deatalaččat sámi álbmogii, maiddá solidaritehta geažil eará álgoálbmogiidda. Sámediggeráđi riikkaidgaskasaš barggut dorjot Norgga olmmošvuoigatvuodaid ja álbmotrievtti bargguid. Sámediggeráđi ferte leat premissadahkki ja árjjálaš oasálaš. Dan máhtu ja daid vásáhusaid maid Sámediggeráđi lea ožžon, ferte leat vejolaš geavahit ávkin álgoálbmotbargguin, erenoamážit veahkkebargguin.

Sámediggeráđi ulbmil leat aktiiva oasálaš riikkaidgaskasaš bargguide mearkkaša dáláš ovttasbargguid viiddideami ja odđa ovttasbargguid álgaheami. Riikkaidgaskasaš bargguide strategiija galgá leat ahte sámediggeráđis lea iešmearrideaddji oasálačča rolla. Sámediggeráđis lea iešmearrideaddji autoritehta ja sajádat norgalaš stáhta ja servodaga siskkobealde, ja riikkaidgaskasaš arenas. Deatalaš ulbmil lea, ahte sámít galget ieža beassat ovddastit iežaset riikkaidgaskasaš forain, eaige duššefal stáhtasáttatgottiid olis.

Sámediggeráđi ángirusšama golbma váldosuorggi riikkaidgaskasaš barggus leat álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid nannen, birasstandárddaid ráhkadeapmi, mat gáhttejit sámiiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrraid ávnnaslaš vuoddu, ja sámiiid ja eará davveálgoálbmogiid kultuvrra ja servodagaid nannejeddji ovdáneami áigáioažžuma davveguovlluin. Vai sáhtta ollašuttit dan rolla mii Sámediggeráđis lea riikkaidgaskasaš bargguid oasálažžan, de fertejit dasa sihkkarastojuvvot bargoresursat.

Ovttastuvvan Našuvnnat (ON)

ON-vuogádagas leat arvat orgánat mat gieđahallet álgoálbmogiidda deatalaš áššiid. Sámediggeráđi áigu áigodagastis vuoruhit bargguid daiguin orgánaiguin mat mearredit riikkaidgaskasaš riekestándárddaid. ON-álgoálbmotjulggaštus, biologalaš sláddjiivuoda convenšuvdna ja ON bissovaš fora álgoálbmogiid várás leat áššit maid Sámediggeráđi deattuha alccesis bargun. Sámediggeráđi áigu bargat dan badjelii ahte álgoálbmotjulggaštus guhkit vuollái viiddiduvvo soahpamuššan.

Sámediggeráđi áigu čuovvolit ON nuppi jahkelogeža bargguid máilmmi álgoálbmogiid várás (2005-2014), ja erenoamážit bargat dan badjelii ahte álgoálbmogiid nissonolbmuid dilli buorránicvčči.

Eurohpálaš Uniuvdna (EU)

Ruottilaš ja suomelaš EU-miellahttovuohta lea buktán áigái ođđa rápmaeavttuid sámi álbmogii. Danne lea dárbu eambbo čalmmustahttit EU siskkáldas politihkalaš orgánaid siskkáldas politihkalaš proseassaid. Vaikko Norga ii leat EU-lahttu, de liikká norgalaš sámiide maid váikkuhit EU-vuogádaga siskkáldas politihkalaš mearrádusat. Nu lea ee. go Norga lea searvan lahttun eurohpálaš ekonomalaš ovttasbarganguvlui (EØS). Sámediggeráđdi deattuha deatalažžan searvat aktiivvalaččat rádjevuolluide guoskevaš álgoálbmotáššiid bargguide. Dat eaktuda ulmmálaš ángiruššama mánggalágan proseassaide ja programmaide mat mearkkašit ollu álgoálbmogiidda oppalohkáii, ja sámi álbmogii erenoamážit.

Sámediggeráđi bargu **europolitihkalaš áššiguin čadahuvvojit** Sámi parlamentáralaš ráđi olis Sámediggeráđi oktavuodaid olis Norgga riikkaeiseválddiide ja guvllolaš eiseválddiide.

Dál ráhkaduvvo ođđa Interreg-programma programmaáigodahkii 2007-2013. Sámediggi háliida sierra sámi oasseprogramma, vai das lea ollislaš sámi perspektiiva.

Davveguovllut

Doaimmaid mat leat davveguovlluin lea dárbu geahčadit rádjerasttiedaddji álgoálbmotperspektiivvas. Ulbmil ferte leat ovddidit sosiálalaččat, kultuvrralaččat, ealahuslaččat ja politihkalaččat doallevaš ovdáneami davi buot servodagaide. Sihke álgoálbmogiid ja kultuvrra dimenšuvnnaide ferte leat sadji joatkevaš ovdáneamis, ja dat fertejit leat dan ovdáneamis vuodđoosit. Dás lea sáhka das mo olbmot ja kultuvrrat deaivvadit ja ovdánit geográfalaš lahkaorruma ja historjjá vuodul. Davveguovlluid várás fertejit ráhkaduvvot strategiijat oasálaččaid oktasaš doaibmama vuodul. Sámediggeráđi ja Olgoriika-departemeantta gaska lea gulahallanoktavuodat davveguovlluide guoskevaš áššiid hárrái.

Árktalaš Ráđdi

Árktalaš Ráđdi vuodđuduvvui foran mii galggašii oktasaš árktalaš áššiin ovddidit ovttasbarggu, oktiuheivehallama ja ovttasdoaibmama. Guovdilis áššin leat erenoamážit leamaš gánnáhahtti ovdáneapmi ja birasgáhtten. Go Árktalaš Ráđdi vuodđuduvvui, de ledje deatalaččat álgoálbmogiid erenoamáš máhtuid dohkkeheapmi ja daid máhtuid seailuheapmi, go leat mávssolaččat dasa, mo mii ipmirdit árktalaš servodagaid. Árktalaš Ráđi birasgáhttejeaddji ovttasbargu lea buktán ollu eambbo vuottuid go maid guhtege riika livččii sáhttan okto buktit áigái.

Sámediggeráđdi áigu dán áigodaga bargat dan badjeli, ahte álgoálbmotdimenšuvdna váldojuvvo Árktalaš Ráđi buot ulbmilsurggiide oassin. Dát gusto erenoamážit dan bargui mii dahkkojuvvo dálkkádatnuppástusaid dihte, ja oččodan dihte áigái ollislaš resursahálldašemi. Sámediggeráđdi áigu bargat dan badjeli, ahte Árktalaš Ráđi čállingottis lea erenoamáš alla álgoálbmotmáhttu, ja máhttu maddái sámi áššiin.

Barents-ovttasbargu

Barents-ráđdi vuodđuduvvui álggahan dihte guvllolaš ovttasbarggu Ruota, Norgga, Suoma ja Davveoarje-Ruošša davimus guovlluin. Barents-ovttasbargui gullevaš álgoálbmogiin (sámiin, vepsálaččain ja njenjehcain) lea oktasaš árras guvllolaš dásis. Álgoálbmogiid bargojoavkkus, maid Guovloráđdi vuodđudui, lea rávvejeaddji árvu Barents-ráđi sihke guvllolaš dássái ja bajimus dássái.

Deatalaš lea ahte álgoálbmogiid rolla nannejuvvo Barents-ovttasbarggus, ja ahte álgoálbmogat leat mielde barggu buot dásiin. Dat mearkkaša ahte álgoálbmogiidda lea dárbu sihkkarastit ekonomalaš vejolašvuodaid searvat ovtadássásaš árvuun Barents-bargui. Sámediggeráđdi áigu bargat dan badjeli, ahte várrejuvojit eambbo olgguldas resurssat álgoálbmogiid searvami, máhttohuksemii, ja dasa ahte institušuvnnat huksejuvojit iešguđet servodatsurggiide.

III Jienasteapmi

Dán áššis ii jienastuvvon.

Áirras Janoš Trosten bivddi oažžut 3 minuhtá sárdnunáiggi.

Čoahkkinjođihangoddi evttohii 3 minuhtá sárdnunáiggi áirasii Janoš Trostenii.
Čoahkkinjođihangotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
	Janoš Trosten, čoahkkinortnegii	
1	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	
2	Egil Olli	
3	Lene Hansen	Henrik Eriksen
		Bjarne Store-Jakobsen
	Lene Hansen	
4	Magnhild Mathisen	Bjarne Store-Jakobsen
	Magnhild Mathisen	
5	Gunn-Britt Retter	Egil Olli
		Klemet Erland Hætta
		Tor Mikalsen
	Gunn-Britt Retter	
6	Hilde Anita Nyvoll	
7	Tor Mikalsen	Willy Ørnebakk
	Tor Mikalsen	
8	Bjarne Store-Jakobsen	Tor Mikalsen
	Bjarne Store-Jakobsen	
9	Terje Tretnes	Henrik Eriksen
	Terje Tretnes	
10	Henrik Eriksen	Terje Tretnes
	Henrik Eriksen	
11	Willy Ørnebakk	
12	Olaf Eliassen	
13	Ann Kristin Engstad	
14	Kirsti Guvsám	
	Janoš Trosten, čoahkkinortnegii	
	Bjarne Store-Jakobsen, čoahkkinortnegii	
	Janoš Trosten, čoahkkinortnegii	
15	Marit Kirsten Anti Gaup	
16	Janoš Trosten	
17	Gunn-Britt Retter	
18	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 01.12.06 dii. 12.00.

Vuodđogiella: dárogiella

Ášši 55/06

Dálveolympiijagilvvut Romssas 2018

Arkiivaáššennr..

05/376706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	30.10.06	R 112/06
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	14.-16.11.06	015/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11.- 1.12.06	55/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 01.12.2006 dii. 12.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.10.06	Sámediggeráđđi	Ášši R 112/06
2	24.09.04	Sámediggi	Ášši 43/04 Olympiijagilvvut Romssas 2014 (dárogilli)
3	24.09.04	Sámediggi	Ášši 43/04 Olympiijagilvvut Romssas 2014 (sámegilli)

II Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus lávdegodái

Sámediggi diehtá ahte Norgga valáštallanlihttu (NIF) ja Ráđđehus galgaba árrat 2007:s mearridit guhte gávpot Norggas galgá leat 2018 dálve-OG ohcci. Stádadáhkadusgáldat galgá maiddái mearriduvvot. Sámediggi ávžžuha hui garrasit valáštallan-Norgga, Ráđđehusa ja Stuoradikki välljet Romssa dálve-OG 2018 ohccigávpogin. Dat virkkosmahtašii Norgga, Davvi-Norgga ja sámi servodaga ja čalmmusdahtašii davviguovllu vejolašvuodaid. Sámediggi áigu bargat dan nala ahte Romsa galgá leat Norgga kandidáhtta.

Sámediggi deattuha njeallje ákka mat dagahit ahte Romsa välljejuvvo min našunálalaš kandidáhttan:

1. Globalalaš deaddu álgoálbmotgáldagaide

Dálve-OG davvin sáhtášii loktet álgoálbmotgáldagid olles riikeaidgaskasaš servodagas. Jus čanašii vudolaš sámi dimenšuvdna ovttá máilmmi stuorámus ja beačkáneamos dáhpábusaide, de dat sáhtášii leat ovdagovvan ja ofelaššán

eará riikkaide ja sin álgoálbmotpolitibekki. OG attášii maiddá stuora vejolašvuodaid cegget hástalusaid mat leat čadnon álgoálbmotgáldagaide mánga našunálalaš ja riikkaidgaskasaš sajiin sihke ovdal OG, OG lágideami oktavuodas ja maŋnel OG.

2. Bajádus davviguovlluide

Ráđdehusa ja Sámedieki garra deaddu davviguovlluide lea ieš alddis nana ágga dasa abte Norga ferte davas geahččat go ohccigávpoga galgá válljet. Dálve-OG nannešii ja attášii min davviguovllopolitibekki konkrehtalaš sisdoalu. OG lágideapmi sáhtášii leat okta stoalpu mánga stoalppu gaskkas riikaoasi ovdánahhtimis ja huksemis, ja mii ferte čadabuvtot jus Norgga davviguovllovišuvnmaid galgá nákcet ollášubhtit.

3. Sámi identitehtahuksen

Sámediggi oaiivilda abte dálve-OG lágideapmi davvin sáhtášii mearkašit ollu sámi servodat- ja identitehtahuksemii. Sámi dimenšuvdna OG lágideami oktavuodas attášii ipmárdusa ja bovtášii sáhkkeivuođa ja beroštumi sámi áššide. Lea deatalaš sámi identitehtii – ja mearkašivčce ollu dasa movt olgomáilbmi oaidná sámi áššiid. Dasa lassin oaiivilda Sámediggi abte dát livččii hirbmat bajádus Romsii dego álgoálbmotgávpogin jus oáččošii váldoovddasvástádusa lágidit dákkár doaluid. Sámediggi oaiivilda abte okta OG-viesuin galggašii šaddat Álgoálbmotviessun Romssas – ja doaimmat sámi álbmogii ja kultuvrii geavahanviessun. Viesu hápmi ja čijabeapmi galggašii leat nu abte dat loktešii sámi identitehta riikaoasioavegávpogis. Sámediggi áigu maŋnelis dásis bivdit Romssa 2018 ráhkadit konkrebhta plánaid movt sáhtášii implementeret sámi arkitektuvrra, hábmema ja sisdoalu ohcandásis, lágidandásis ja maŋnelgeavahandásis.

4. Vejolašvuodát sámi ealáhusaide

Dálve-OG mearkašivčce ollu min našunálalaš ja regionálalaš ealáhusovdánahhtimii. Erenoamážit sámi servodat oáččošii hirbmat stuora vejolašvuodaid, mánga ealáhusa siskkebealde.

Dálve-OG addá stuora fuomášumi norgga mátkkoštanealáhusii.. Sámi kultuvrra ja servodat lea okta deataleamos osiin mátkkoštanealáhusa ovdánahhtimis davvin. Dát fuomášupmi attášii olles sámi servodahkii ja erenoamážit dálá ja boahiteáiggi mátkkoštandestinašuvnnaide vejolašvuodaid main sáhtáše oáččžut ávkeki.

OG movttidabhtášii kreatiivitehta ja innovašuvnna, maiddá sámi buvttagiidda, biepmoráhkadeamis duodjái. Dát attášii vejolašvuoda joksat ođđa márkaniid, hábmet ođđa buvttagiid ja hutkat ođđa ealáhusaid.

Sámediggi oaidná lunddolažžan abte sápmelaččat leat mielde doaluid guossuheaddjin. Sámediggái lea mearrideaddji váikkuhussan abte sámi beroštumit váldojuvvojit vuhtii OG-proševtta oktavuodas, sihke ohcanmannolagas, doaluid ráhkkananbargguin, doaluid čađaheamis ja rusttegiid geavaheami ektui sihke ovdal ja maŋnel doaluid jna. Sámediggi doaivu dán vejolažžan jus ohcanfitnodaga hálddahusas ja organisašuvnna iešguđetge mearridanjoavkkuin leat áššáigullelaš sámi gealbbut, ja jus dása vuoruha siskkáldas resurssaid juohke dásis proševttas.

Sámediggi oaiivilda abte ohccigávpogis Romssas lea alddis dakkár dimenšuvdna mii dagaha abte das lea norgga kandidahtaid gaskkas buoremus vejolašvuodta oáččžut doarjaga riikkalidgaskasaš olympiijalávdegottis go 2018 dálve-OG doaluid báiki galgá mearriduvvot. Dán govvi gullá lunddolaččat sámi dimenšuvdna. Dálve-OG doaluid lágideapmi Romssas lea áibbas čadnojuvnon sámi servodaga oasseváldimii ja buvttagiidda. Sámi dimenšuvnna haga unnet Romssa 2018 vejolašvuodát sihke dan ektui abte oáččžut doaluid ja dan ektui abte lágidit buriid OG-doaluid.

Sámediggi áigu – dakkaviđe go Ráđdehus ja Norgga valáštallanlihttu (NIF) leaba válljen Romssa ohccigávpogin ja addán dasa dárbbaslaš stádadáhkadusa – váldit oasi riikkaidgaskasaš ángirdeamis vai Romsa 2018 galgá vuoitit. Mii áigut leat mielde sihke organisašuvnna, doaluid plánenbarggus ja Romssa, Sámi, Davvi-Norgga ja Norgga márkanahtimis.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Evttohusat

Lávdegottis, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut, Lene Hansen, Susanne Amalie Andersen, Klemet Erland Hætta, Jarle Jonassen, Miriam Paulsen, Bargiidbellodaga (BB) lahtut, Marianne Balto, Henrik Eriksen, Marit Kirsten A. Gaup, Knut Store, Anders Urheim, Per Edvind Varsi, Guovdageainnu johttisámelisttu lahttu Per Andersen Bæhr ja Guovddášbellodaga lahttu Olaf Eliassen, lea čuovvovaš evttohus:

Evttohus 1

Ođđa lassičuokkis:

5. Biras ja ceavzilis ovddideapmi

OG Romssas 2018s addá Norgii guhkes plánevjeolašvuoda. Dat addá erenoamáš vejolašvuoda loktet birasdimenšuvnna, ja čadahit doaluid ceavzilis prinsihpaid vuodul. Dát ferte leat okta guovddáš bealli doaluin. Dasa lassin addá dát Norgii ja davviguovlluide vejolašvuoda fokuseret dálkkádatpolitihka máilmeviidosas arenas.

Lávdegottis eai leat muđui mearkašumit eai ge evttohusat áššái ja rávvet Sámedikki mearridit čuovvovačča: Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi čadahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus mearriduvvui 31 jienain 1 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Klemet Erland Hætta, áššejođiheaddji	
2	Marit Kirsten Anti Gaup	
3	Aili Keskitalo	
4	Bjarne Store-Jakobsen	
5	Lene Hansen	
6	Tor Mikalsen	
7	Gunn-Britt Retter	
8	Jánoš Trosten	
9	Olaf Eliassen	
10	Bjarne Store-Jakobsen	
11	Klemet Erland Hætta,	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi diehtá ahte Norgga valáštallanlihttu (NIF) ja Ráđđehus galgaba árrat 2007:s mearridit guhte gávpot Norggas galgá leat 2018 dálve-OG ohcci. Stádadáhkadusgázaldat galgá maiddá mearriduvvot. Sámediggi ávžžuha hui garrasit valáštallan-Norgga, Ráđđehusa ja Stuoradikki välljet Romssa dálve-OG 2018 ohccigávpogin. Dat virkkosmahtašii Norgga, Davvi-Norgga ja sámi servodaga ja čalmmusdahtášii davviguovllu vejolašvuodaid. Sámediggi áigu bargat dan nala ahte Romsa galgá leat Norgga kandidáhtta.

Sámediggi deattuha vihtta ákka mat dagahit ahte Romsa välljejuvvo min našunálalaš kandidáhttan:

1. Globalalaš deaddu álgoálbmotgázaldagaide

Dálve-OG davvin sáhtášii loktet álgoálbmotgázaldagid olles riikkaidgaskasaš servodagas. Jus čanašii vuđolaš sámi dimenšuvdna ovttá máilmmi stuorámus ja beačkáneamos dáhpáhusaide, de dat sáhtášii leat ovdagovvan ja ofelaššan eará riikkaide ja sin álgoálbmotpolitibekki. OG attášii maiddá stuora vejolašvuodaid ceppet hástalusaid mat leat čadnon álgoálbmotgázaldagaide mánga našunálalaš ja riikkaidgaskasaš sajiin sibke ovdal OG, OG lágideami oktavuodas ja manjel OG.

2. Bajádus davviguovlluide

Ráđđehusa ja Sámedikki garra deaddu davviguovlluide lea ieš alddis nana ágga dasa ahte Norga ferte davas geabččat go ohccigávpoga galgá välljet. Dálve-OG nannešii ja attášii min davviguovllopolitibekki konkrehtalaš sisdoalu. OG lágideapmi sáhtášii leat okta stoalpu mánga stoalppu gaskkas riikaoasi ovdánahhtimis ja huksemis, ja mii ferte čadabuvvot jus Norgga davviguovllovišuvnmaid galgá nákket ollášubttit.

3. Sámi identitehtahuksen

Sámediggi oaiivilda ahte dálve-OG lágideapmi davvin sáhtášii mearkašit ollu sámi servodat- ja identitehtahuksemii. Sámi dimenšuvdna OG lágideami oktavuodas attášii ipmárdusa ja bovtášii sáhkkeivuođa ja beroštumi sámi áššiid. Dasa lassin oaiivilda Sámediggi ahte dát livččii hirbmat bajádus Romsii dego álgoálbmotgávpogin jus oáččošii váldoovddasvástádusa lágideat dákkár doalu. Sámediggi oaiivilda ahte okta OG-viesun galggašii šaddat Álgoálbmotviessun Romssas – ja doaimat sámi álbmogii ja kultuvrii geavahanviessun. Viesu hápmi ja čijabeapmi galggašii leat nu ahte dat loktešii sámi identitehta riikaoasioaivegávpogis. Sámediggi áigu manjelis dásis bivdit Romssa 2018 ráhkadit konkrehtta plánaid moht sáhtášii implementeret sámi arkitektuvrra, hábmema ja sisdoalu ohcandásis, lágideandásis ja manjelgeavahandásis.

4. Vejolašvuodát sámi ealáhusaide

Dálve-OG mearkašivččie ollu min našunálalaš ja regionálalaš ealáhusovdánahhtimii. Erenoamážit sámi servodat oáččošii hirbmat stuora vejolašvuodaid, mánga ealáhusa siskobealde. Dálve-OG addá stuora fuomášumi norgga mátkkoštanealáhusii. Sámi kultuvrra ja servodat lea okta deataleamos osiin mátkkoštanealáhusa ovdánahhtimis davvin. Dát fuomášupmi attášii olles sámi servodabekki ja erenoamážit dálá ja boahhteáiggi mátkkoštandestinasuvnnaide vejolašvuodaid main sáhtáše oážžut ávkei. OG mohttidabhtášii kreativehtta ja innovašuvnna, maiddá sámi buvttagiidda, biepmoráhkadeamis duodjai. Dát attášii vejolašvuoda joksat odđa márkaniid, hábmet odđa buvttagiid ja hukkat odđa ealáhusaid.

5. Biras ja ceavzilis ovddideapmi

OG Romssas 2018s addá Norgii gubkes plánenvejolašvuoda. Dat addá erenoamáš vejolašvuoda loktet birasdimenšuvnna, ja čadabit doaluid ceavzilis prinsihpaid vuodul. Dát ferte leat okta guovddáš bealli doaluin. Dasa lassin addá dát Norgii ja davviguovlluide vejolašvuoda fokuseret dálkkádatpolitihka máilmeviidosaš arenas.

Sámediggi oaidná lunddolažžan ahte sápmelaččat leat mielde doaluid guossuheaddjin. Sámediggái lea mearrideaddji váikkuhussan ahte sámi beroštumit váldojuvvojit vuhtii OG-proševtta oktavuodas, sihke ohcanmannolagas, doaluid ráhkkananbargguin, doaluid čadaheamis ja rusttegiid geavaheami ektui sihke ovdal ja maŋnel doaluid jna. Sámediggi doaivu dán vejolažžan jus ohcanfitnodaga hálddahusas ja organisašuvnna iešguđetge mearridanjoavkkuin leat áššáigullelaš sámi gealbbut, ja jus dása vuoruhá siskkáldas resurssaid juohke dásis proševttas.

Sámediggi oaihvilda ahte ohccigávpogis Romssas lea alddis dakkár dimenšuvdna mii dagaha ahte das lea norgga kandidahtaid gaskkas buoremus vejolašvuodta oažžut doarjaga riikkalidgaskasaš olympiijalávdegottis go 2018 dálve-OG doaluid báiki galgá mearriduvvot. Dán govvi gullá lunddolaččat sámi dimenšuvdna. Dálve-OG doaluid lágideapmi Romssas lea áibbas čadnojuvvon sámi servodaga oasseváldimii ja buvttagiidda. Sámi dimenšuvnna haga unnet Romssa 2018 vejolašvuodat sihke dan ektui ahte oažžut doaluid ja dan ektui ahte lágidit buriid OG-doaluid.

Sámediggi áigu – dakkaviđe go Ráđđehus ja Norgga valáštallanlihttu (NIF) leaba välljen Romssa ohccigávpogin ja addán dasa dárbbalaš stádadáhkadusa – váldit oasi riikkalidgaskasaš ángirdeamis vai Romssa 2018 galgá vuoitit. Mii áigut leat mielde sihke organisašuvnnas, doaluid plánenbarggus ja Romssa, Sámi, Davvi-Norgga ja Norgga márkanastimis.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 01.12.06 dii. 12.30.

Ášši 56/06

Miellahtu ja jodiheaddji válljen doarjjastivrii

Arkiivaáššnr..

05/396606 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Válgalávdegoddi	30.11.06	004/06
Sámedikki dievasčoahkkin	28.11. - 1.12.06	56/06

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 01.12.2006 dii. 12.30.

Válgalávdegotti árvalus

Čuovvovaččat välljeuvvojit lahttun Doarjjastivrii:

John Harald Skum jodiheaddjin

Anne Marie G. Eira lahttun, Kirsti Guvsám peršovnnalaš várrelahttun

Válljeupmi gusto nu guhká go Ann-Mari Thomassenis lea permišuvdna doaimmat lahttun Sámediggerádis.

III Jienasteapmi

43 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuoru mielde:

- Válgalávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajenalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Magnhild Mathisen, áššejodiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaččat välljejuvvojit lahttun Doarjjastivrii:

John Harald Skum jodiheaddjin

Anne Marie G. Eira lahttun, Kirsti Guvsám peršovnnalaš várrelahttun

Välljejuvvoje gusto nu guhká go Ann-Mari Thomassenis lea permišuvdna doaibmat lahttun Sámediggerádis.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 01.12.06 dii. 12.35.

